

EMANUEL LEMINGER

STARÁ KUTNÁ HORA

ČÁST 1.

MÍSTOPIS

Kuttna Kutná Hora 2006

OBSAH

O malbách v presbyteriu v Uhl. Janovicích.	3
Stavba školy u Vysokého kostela v Kutné Hoře.	4
Zpráva o pracech restauračních na starožitných budovách v Kutné Hoře.	7
Kaple Vlašského Dvora v Kutné Hoře.	9
Domy s věží.	16
Městský pivovar při tvrzi Lorecké.	17
Kapitoly místopisné.	25
Hodiny na věži radniční.	32
Stavební vývoj staré Kutné Hory, její ulice a tržiště.	34
Dům Krbcovský.	39
Staré seminarium a věž ve zdech městských.	42
Kaple sv. Trojice a Panenský dům.	46
Rodný dům Mikuláše Dačického z Heslova.	49
Významné barokní domy v Kutné Hoře.	51
Radnice v Kutné Hoře.	58
Dům a jeho vlastník.	68
Lázně kutnohorské. Lázebníci.	78
Mlýny v Kutné Hoře.	85
Kazatelna v chrámě sv. Jakuba.	93
Sazení mezníků.	93
Zaniklé kostely a kaple v Kutné Hoře.	94
Podloubí v ulicích kutnohorských.	103
Zaniklé domy v Kutné Hoře.	105

Název: Stará Kutná Hora. Část 1. Místopis.

Autor: Emanuel Leminger.

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna,
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora (kuttna@seznam.cz)
roku 2006 (46. publikace). Vydání první.

ISBN 80-86406-37-7 (komplet)
ISBN 80-86406-38-5 (část 1.)

O MALBÁCH V PRESBYTERIU V UHL. JANOVICÍCH.

Památky archaeologické a místopisné, r. 17 (1896), str. 74-76.

Kostelíček sv. Jiljí v Uhlíř. Janovicích jest již po stránce architektonické velice zajímavý. Malé sice, ale velice úhledné presbyterium jest zakončeno oktogonem; klenba jeho jest složena ze dvou částí, z nichž každá jest uzavřena zvláštním svorníkem: na svorníku, jenž spojuje žebra vybíhající ze šesti vrcholů otevřeného oktogonu, jest vytesán obraz holubice (Ducha Sv.?), svorník druhý, jenž drží čtvero žeber ostatní klenby až k oblouku triumfálnímu sahající, jest ozdoben vypuklou hvězdou (zakladatel kostela byl z rodu Sternberského). Žebra jednoduše sice, ale velice pěkně profilovaná, vyrůstají elegantně z nosičů prostičkých, majících podobu neúplných jehlanů osmibokých, vrcholy svými dolů obrácených a deskami též osmibokými krytých. Po straně epistolní jest ve zdi široký výklenek mělký, jehož hořejší obruba kamenná uprostřed se snáší dolů asi do polovice celé výšky, čímž onen výklenek se rozděluje na dva užší výklenky; bývalo to zajisté místo vyhrazené pro sedadla kněžská. Veškerá kamenná konstrukce uvnitř kůru, zdá se, že jest úplně zachovalá a to částečně aspoň z Nučického červeného pískovce zdělaná; pokud pak byla dosud zbavena omítky, lze souditi, že obruba oken (poměrně malých) jest zakončena obloukem lomeným značně stlačeným.

Na význačných okolnostech tuto vytknutých lze založiti bezpečný soud, že presbyterium podrželo dosud původní stav svůj; s potěšením tu shledáváme, že přes všechnu zlobu živelní i lidskou¹⁾ se tu zachovala neporušena velice zajímavá stavba z doby ranní gotiky. Mimo tvar nosičů, jenž se vyskytá (ovšem bohatě propracovaný) též v nádherných zbytcích chrámu Sázavského, a souhlasný materiál kamenický v obou těchto chrámech zjevily by se znalci odbornému snad ještě jiné momenty, dle nichž by se mohlo souditi, že blízký klášter Sázavský vlivem svým zasahoval i do stavby kostela Uhlířsko-Janovického.

Bylo zajisté nutno, dříve si všimnouti stránky architektonické, aby zjednáán byl jakýsi podklad pro posouzení maleb nástěnných.

Veškeré plochy omezené žebry v celém kůru jsou pokryty malbami, jež po straně evangelijní se shrnují v cyklus zobrazující utrpení Kristovo a slavné dokonání jeho spasitelského díla. První obraz tohoto cyklu, 1. Vjezd Kristův na oslici do Jerusalema, jest nejrozsáhlejší všech a zaujímá hořejší třetinu plochy, nad vchodem do sakristie (později zdělaným) ležící a dvěma žebry omezené. Obraz následující, 2. Kristus na hoře Olivetské přijímá kalich hořkosti, leží v téže výši v sousedním užším poli (prvním to boku oktogonu). Plocha pod obrazem prvním, mající podobu lichoběžníka, jest prostými šedými asi 6 cm širokými pruhy rozdělena na dvě řady ploch přibližně čtvercových po 1 m²; v řadě vrchní následují za sebou obrazy tyto: 3. Kristus před Kaifášem, 4. Kristus u sloupu bičován, 5. Kristus korunován korunou trnovou. Pokračování nacházíme opět v sousedním poli v téže výši, celou šířkou jediný obraz, 6. Šimon pomáhá Kristu nésti kříž. Vrátime-li se opět k poli prvním, nacházíme v řadě spodní především obraz 7. tělo Kristovo se ukládá do hrobu, potom 8. Kristus v předpekli a 9. Vzkříšení Páně. V poli sousedním užším pak jest ještě obrazy tyto dva: 10. Nanebevstoupení Páně a 11. Se-slání Ducha Svatého.

Malba na těchto obrazech jest sice dosti značně vybledlá, ale nikoliv tou měrou, aby význam obrazů nemohl býti ihned poznán; neboť obrysy jednotlivých postav, ráznými tučnými čarami zřízené, jsou většinou dobře znatelný.

Záhyby rouch jsou pěkně kresleny, také rozmanité jiné přímětky jsou zevrubně propracovány (korouhev v ruce Kristově, nimbus kolem hlavy Kristovy). Avšak kresba nahého těla způsobovala malíři patrně potíže; ruce a nohy jsou velice primitivně vyobrazeny, ano i obličej jsou na mnoze pouze několika nedbale zřízenými črtami naznačeny, pouze hlavě Kristově bylo

¹⁾ Svatyně tato měla býti pobořena, když r. 1791 kníže Alois Lichtenstein vystavěl nový prostranný chrám pro lidnatou osadu Uhlířsko-Janovickou; avšak zbožní osadníci nechtějice toho dopustiti, aby jejich oblíbený kostelíček vzal za své, raději starost o jeho vydržování převzali na bedra svá.

věnováno více péče. Avšak nelze upříti, že umělec přese všecku povrchnost kresby obnažených částí dovedl vhodně zobraziti obmyslenou posu těla, po případě i výraz ve tváři; připomínáme tu aspoň na obraze 8. tu duši v popředí, která s výrazem zjevně prosebným ruce své vztahuje ke Kristu. Počet osob na jednotlivých obrazech jest skrovný: avšak ty tři nebo čtyři osoby reprezentují s dostatek ten který výjev nebo děj. Způsob, kterým malíř jednotlivé momenty zobrazuje, činí místy dojem dětské prostoty: na obraze 3. jeden ze žoldněřů, spoutaného Krista střežících, drží jej ještě kolem beder oběma pažemi, tak že neforemné ruce žoldněřovy na přední části Kristova těla jako nehezké přílepy trčí; na obraze 10. jest viditelný pouze dolejší lem roucha Kristova s vyčuhujícími z pod něho nohama nestvůrnými.

Na ostatních čtyřech stranách oktogonu, jímž kůr jest vrouben (třech s okny za oltářem a jedné s oknem zazděným nad výklenkem po straně epištolní, nebyly malby dosud do té míry odkryty, aby mohly býti rozeznány. Avšak přední rozsáhlé pole kůry po straně epištolní (proti vchodu do sakristie) bylo již zbaveno kryjící omítky, pod níž objevena malba skvějící se původní svěžestí barev: po stranách okna vyobrazeny jsou postavy sv. Petra (v levo) a sv. Pavla (v pravo) velikosti nadživotní; prostor nad oknem jest zaujat poprsím jakéhosi mnicha nebo poustevníka (sv. Jiljí?), jenž před sebou rozvíjí širokou bílou blánu s nápisem gothickou minuskulí psaným, jehož smysl nemohl býti určen, poněvadž nápis není dosud zcela odkryt. Podobný nápis byl objeven a částečně odhalen nad prostředním oknem za hlavním oltářem. Pod obrazy sv. Petra a Pavla jest malována červená draperie, v úhledné záhyby sbíraná, která sahá bezpochyby až k dlažbě kostelní.

Pozoruhodný jest vkusný ornament, malovaný rudou barvou na půdě bleďe růžové přímo na pískovci, z něhož zbudován jest oblouk triumfální, a sice na straně do vnitř kůru hledící.

Z které doby malby ty pocházejí, o tom určité zprávy podají snad nápisy, až budou odkryty úplně. Celkovým rázem svým ukazují malby ty na konec 14. století; a původ jich lze s jakýmsi oprávněním klásti do té doby, kdy farářem při témž kostele byl Přeč z Radče, bratr známého Václava z Radče, muže to umění znalého a milovného, o stavbu sv.-Vítského chrámu velice zasloužilého.

STAVBA ŠKOLY V VYSOKÉHO KOSTELA V KUTNÉ HOŘE.*)

Památky archaeologické a místopisné, r. 19 (1900), str. 225-229.

Škola svatojakubská, v níž dnes děkanství uhoštěno, svým renesančním portálem mramorovým náleží k plastickým i k stavitelským chloubám Kutné Hory, českého to Norimberka. Budiž mi dovoleno o stavbě té školy některé archivní zprávy shrnouti v ladnější složení.

Škola stavěna na témž místě pod chrámem sv. Jakuba Většího, na svahu proti Páchu, kde stávala škola stará. Aby pak učení nebylo obmeškáno, rozdělena stavba na dva roky, a stará škola bourána po částech. Věříme tomu, že stará škola byla dřevěná, jak Dačický píše; vždyť ji bořili toliko tesaři: mistr Lorenc se čtyřmi tovaryši a osmi nádeníky. Dříví takto zdělané mělo býti zachováno pro potřeby školské; pročež bylo Janovi prachaři je hlídati v noci, dokud nebylo drvoštěpy rozštípáno na krátko k palivu a uklizeno. Hřebíky z dřev šetrně vyťahány a branému fortny klášterské k napravení a narovnaní dány; za kopu hřebíkův šindelních mu placeno po 1 denáru, za kopu laťovných po 1½ denáru. Žákovstvu vykázána zatím světnice na Vlaském Dvoře a pro mistra najmuta světnička s komorou v domě u šafáře (mince?).

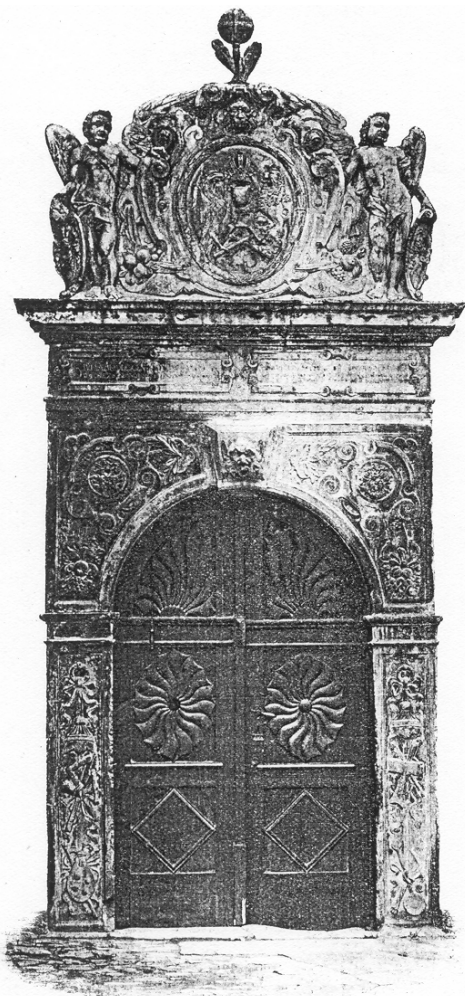
Zároveň konány přípravy k stavbě nové: dříví, jež po Labi bylo připraveno, vytahováno z vody a dováženo do Hory, dřeva kupována též v lesích u Zbraslavic, za Skalkou a jinde, pro žlaby dojížděno za Rataje do Čerenovic, doubí na závlače a na okna poráženo u Vilímoviček; dodáváním cihel zdicích, skleповých a kabřincových zaměstnávány snad všechny cihelny okolní (na Kolmarce, naproti špitálu, hořejší, u Ptáku), ba i jedna přespólní, totiž krchlebská; vápno

*) Dle počtu učiněného „ode mne Zygmunta Kozla z Rejzentolu létha 1596“ (v městském archivě, K.H. č. 434.)

se přivázelo z Prachovic.

Z výdajů při neděli Misericordia (druhá neděle po Velikonoci) 1594 souditi lze, že v tomto témdni se zakládaly grundy; práci zednickou konal mistr Antonín s několika tovaryši a přidavači. Po neděli Cantate (8. května) zbudováno již lešení, jehož jednotlivé části se provazy lýčenými svazovaly. Po neděli Svatodušní (Spiritus) tesaři srubovali světnice. Po neděli Respice primum (19. června) kladeny stropy na světnice, načež hlináci je obmazávali a vylíštovali (lišta = mazanina). Aby stavba lépe byla zabezpečena, zhotoveno dvanácte dlouhých železných svorníků ke stahování světnic. Po neděli, jež slove Dominus Fortitudo (10. července) sroubena světnička malá na hoře a položen strop nad ní, a kladeny trámy nad velkou světnicí (veskrze zděnou); zároveň obkládána okna i dvěře kamenem tesným, jehož dílo bylo projednáno s Adamem kamenníkem. Po neděli, když se četlo v kostele Exaudi secundum (22. května), zadřívány mříže do oken, a kladeny kamenné stupně. Stavba pokračovala rychle, proto začali tesaři již po 24. červenci, po neděli Suscepimus, roubiti krov, Respice secundum pak přibíjeli latě a šindel; hřebíky podlažní, laťovní a šindelové kupovány u paní Anny zlatnice. Odtud pilně klenuto, komory dlážděny a podlahy kladeny. Ještě před nedělí Da pacem (2. října) mohli započítí dílo své Asman truhlář, Šebastian zámečník, Kryšpin Hebenštreit sklenář a Mikuláš Kocourovský malíř; také již stavěna kamna (vyskytá se tu položka „chlupů do hlíny od Doubravy koželuha“). Práce zednická utuchla teprve před nedělí Dicit secundum (před 6. listopadem); avšak Lorenc mistr tesařský se třemi tovaryši pracovali na podlahách až do neděle Memento, do čtvrté neděle adventní.

Roku následujícího 1595 již od neděle květné svážen kámen; avšak teprve při neděli Cantate (23. dubna) mohlo počítí odstraňování zbývající ještě části staré školy: sbořeno auditorium neb světnička nahoře, pobořeny též komory dolejší i hořejší, dříví a kusy cihel uklizeny, a mazanice roztlučena pro potřebu nastávající. Po neděli Vocem jucunditatis (30. dubna) začala se práce zednická, při níž mistr Antonín byl vystřídán mistrem Janem Vařilem. Od neděje Benedicta čili od sv. Trojice (21. května) začínaje osazován tesný kámen k stupňům a k oknům: osazena celkem dvě okna veliká a deset „šmikovaných“; do některých oken zapouštěny mříže. Před nedělí Omnes gentes (2. července) začato pobíjeti střechu šindelem, potom přibíjena prkna na podlahy. Po 16. červenci kladli hlináci na mázhauze půdu hliněnou pod dlažice, jichž k dláždění rozsáhlého mázhauzu spotřebováno asi 3000. Stará zeď kolem zahrádky zbořena a zeď nová zbudována; rummy před školou

Portal školy vysokokostelecké v Kutné Hoře.

rozváženy a vyrovnávány, přebytečné vyvezeny za město; na dvorci pak země zapěchována a pokryta skřídly.

Úprava vnitřní dovršena postavením dvojitých kamen v hořejších světničkách (Annou Zahradkovou hrnčířkou) a obarvením kamen čtverých, jakož i opatřením dvou nových, na červeno barvených stolů a několika nových lavic do světnic (od Jana Zemlera).

Že byla škola také zevnitř malbou vyzdobena, soudíme z položky této: Po neděli Deus in loco (11. července) malíři od malování *na škole* dány 2 kopy. Avšak hlavní a to vynikající ozdobou vnější jest kamenné obložení předních dveří, přímo proti jižnímu portálu chrámu svatojakubského položených. Toto skvostné dílo kamennické, jímž se vyspělost českého umění výtvarného na sklonku 16. století znamenitě reprezentuje, mělo býti mládeži do školy vstupující povzbuzením, mocně myslí pronikajícím, aby chutě sřebala pokrm duševní, který jí škola poskytuje (nad portálem ve dvou vkusných kartuších renaissancečních vytesán citát z Cicerona „*Studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant atd.*“), aby poslušna byla vrchnosti své, řádem božským a lidským jí ustanovené (nejvýše postaven veliký znak král. horního města Kutné Hory, dole pak na ostění mezi odznaky různých umění vpletena též metla), aby vděčně vzpomínala dobrodinců svých (geniové v pravo v levo od znaku městského stojící drží štíty se znaky Zikmunda Kozla z Rejzntolu, primatora, a Mikuláše Vodňanského z Čazarova, král. rychtáře, níže pak v rozích umístěny okrouhlé, delikátně vytesané drobné znaky Augustyna Šmilaura z Šmilova a Volfa Herolta z Oupy); celkový pak, velice ladný vzhled a přesné zpracování forem nemohlo zůstatí bez žádoucího účinku mysl zušlechťujícího. Tvůrcem uměleckého díla tohoto jest *Pavel kamenník z Prahy*, jehož monogram obr. jest vytesán na svorníku obloukového nadpraží; dáno mu za ně 65 kop gr. Nemíjíme se snad s pravdou, tvrdíme li, že i dveře dřevěné, zámek i všecko okování bývalo jindy v dokonalé shodě s uměleckou obrubou kamennou; neboť témuž Pavlovi kamenníkovi placeno i za dveře dřevěné 6 kop, i za dílo zámečnické při těch dveřích 4 kopy 30 gr. Při zasazování těchto kamenných dveří (v říjnu před nedělí Dicit primum 1595) vydáno za libru vosku pro kyt mezi štosunky 7 gr., za libru síry a červenou rutku 3 gr., za rendlík a hrnce k přepouštění téhož kytu 2 gr. 2 den., za provazy pro ufasování velkého kamene nade dveře a jiných kamení, když se táhnouti měly, 6 gr.; usazený pak kámen mramorový i veřeje napuštěny olejem lněným.

Portál sám jest od prahu až k vrcholu okřídlené zeměkoule 5 m 40 cm vysoký. Obzvláště delikátně jsou pracovány ozdoby v rohových polích obloukového nadpraží: zejména znaky Šmilaurův a Heroltův dělají dojem velikých jettonů, které vyšly z rukou dovedného medailléra; šikmo do rohů položené kartuše, do nichž jsou okrouhlá pole oněch štítů vetknuta, v neobvyklé poloze překvapují zdařilou koncepcí. S velikou pílí byla pracována tvář Silenova, která s lícní strany svorníka na pozorovatele se šklebí.

Na sklonku léta 1595 dokročila stavba školy té míry, že v témdni Dicit quartum (29. října) mohl býti do budovy již uveden nový „pan mistr“. Slavnost ouvodu konala se v dolejších třech světničích, tam byla též vystrojena hostina „pro pány“.

Na rok 1596 zbyly pouze menší dodělávky a opravy: Exaudi primum (26. května) obmazáno ještě pět komor hořejších a mazhauz, a dlažení na dvorci, které se ssadilo, předěláno.

Všeho vydání na vystavění školy u Vysokého kostela v jedné summě bylo 1475 kop 45 grošů 2½ denáru. Na to dáno z důchodův obecních z rozmanitých zdrojů 1295 kop 33 gr. 2½ den., od některých sousedův vybráno 146 kop 6 gr. (Zikmund Kozel z Rejzntolu dal 50 kop, Mikuláš Vodňanský z Čazarova, opat sedlecký, Samuel z Nejepína, Zikm. Freisichselbst z Frejdnpachu dali po 5 kopách, atd.), sbírkami ve čtvrtích městských a v předměstích získáno 246 kop.

Projevujeme domněnku, že opravy novější (zejména adaptace budovy na sídlo arciděkanské r. 1668) se přízemku budovy valně nedotkly; jediné přepažení světnice v rohu jihozápadním nutno snad považovati za novější. Avšak rozčlenění první-

Značka mistra kamennického na spodní ploše svorníka z portálu školy vysokokostelecké v K. H.

ho patra bylo zajisté přestavbami pozdějšími značně pozměněno: mazhauz hořejší sáhal bezpochyby až k nárožní světničce severozápadní, a nynější „sál“ byl zajisté rozvržený na několik světnic ve shodě s přízemkem.

Portálem vchází se do chodby klenuté, která jest o čtyřech oknech; z ní jedny dvěře vedou do komory, jiné dvojce dvěře k dvěma prostorným pokojům, z nichž jeden dnes slouží za kuchyni; z třetí místnosti stejně veliké dnes jsou přepažením učiněny pokoje dva. Zajisté, že v těch dolejších místnostech bydlili učitelé a některá že byla posluchárnou.

Hořejší patro mívalo chodbu jako dole. Tu byly auditoře a komory žákovské.

ZPRÁVA O PRACÍCH RESTAURAČNÍCH na starožitných budovách v Kutné Hoře.

Památky archaeologické a místopisné, r. 20 (1902), str. 61-64.

Kutná Hora, ve které se do dneška dochoval ne jeden převzácný svědek staročeského umění, toto město slavnou minulostí slynoucí, jemuž přede všemi městy jinými - Prahu ovšem vyjímaje - dána hojná příležitost k tomu, aby účinně osvědčovati mohlo pietu k památkám po předcích umění milovných zděděným, snaží se seč jest, aby úkolu tomuto nesnadnému a nesmírného nákladu vyžadujícímu zplna vyhovělo. Ruka upravující, po případě rekonstruující, chápe se jednotlivých objektů po řadě: začato s chrámem arciděkanským sv. Jakuba, jenž byl náležitě zabezpečen z venčí, uvnitř pak zbaven rozmanitých přívěsků nechutných; pak přikročeno k opravě chrámu Matky Boží na Náměti, jenž navrácen jsa do stavu původního, prezentuje se jakožto skvostný exemplář gothické svatyně jednoduše, ale se vzácným vkusem vyzdobené; později rekonstruována gothická kamenná kašna, ve střední Evropě ojedinělá to stavba toho druhu; dále byl upraven úhledný gothický kostelík Nejsv. Trojice s tesanou schránkou na Nejsvětější a památnými náhrobky Smíšků z Vrchovišť; konečně následovala nákladná úprava Vlaského Dvora, kteroužto přestavbou se dostalo jižní části města, nad údolím Vrchlice trůnicí, vzhledu prospěšně pozměněného. To vše vykonáno průběhem necelých dvaceti let; avšak vedle toho paralelně běží oprava velechrámu sv. Barbory, ku které obec přispívá značnými summami.

Ale tím nebylo ještě všecko vykonáno; rukou po nemalé únavě sotva se zotavivší chápe se obecní zastupitelstvo města Kutné Hory díla dalšího: rekonstrukce památného **Kamenného domu**. Úprava jeho pokročila již valně, i lze s potěšením konstatovati, že Kamenný dům v úpravě nově, věrně dle zachovaných stop zřízené bude poskytovatí vzácný typ nádherného domu patricijského z konce 15. věku. Odbouráním rozmanitých přezdívek a zazdívek navrácen budově ráz původní; zejména otevřeno krásně sklenuté loubí do ulice a odkryt a doplněn odtud vstup do mázhauzu vraty s ostěním bohatě profilovaným; v prvním a ve druhém patře objeveno několik původních dveří s kamennou obrubou, ve dvou případech vkusně prutovanou; také na oknech do dvora hledících bylo napraveno, co rozmanitými přestavbami bylo pozměněno. Různé adaptace, které vykonány bezpochyby v 1. polovici 19. století, dotkly se velice rušivě obzvláště traktu zadního: tu bylo řešiti nejednu záhadu zejména ve příčině směru schodů a rozčlenění místnosti; zdá se však, že rekonstruktér budovy c. k. vrchní inženýr Ludvík Lábler nsnadného úkolu tohoto se zhostil se zdarem. Nemění potíže jevily se při luštění detailů na skvostném průčelí, jehož kamenné části nejen drobné okrasné, nýbrž i hrubší koustruktivní zhoubným vlivem povětrnosti se proměnily na mnoze ve hmotu téměř beztvárnou. Bystrému zraku znaleckému podařilo se i tu četné nesnáze překonati: ve věcech figurálních osvědčil se tu mistrem prof. J. Kastner (jímž byly zhotoveny modely rodičky Boží s anděly a obou harcujících rytířů), ve věcech architektonických opět vrchní inženýr Lábler; rozkošný vlys nad okny 2. patra byl dle zbytků dosti chatrných dovedně modelován mladým sochařem Oldřichem Luxem.

Z původních výzdob kamenických zachovalo se neporušeným pouze to, co nebylo vydáno na pospas větru a dešti, totiž mimo několik ostění toliko žebra se svorníky, jimiž jest nesena klenba v přízemním loubí, jakož i klenutí v arkýři 1. patra, ozdobené dvěma svorníky (na jed-

nom vytesán beránek Boží, na druhém hlava sv. Jana na míse „caput in disco“).

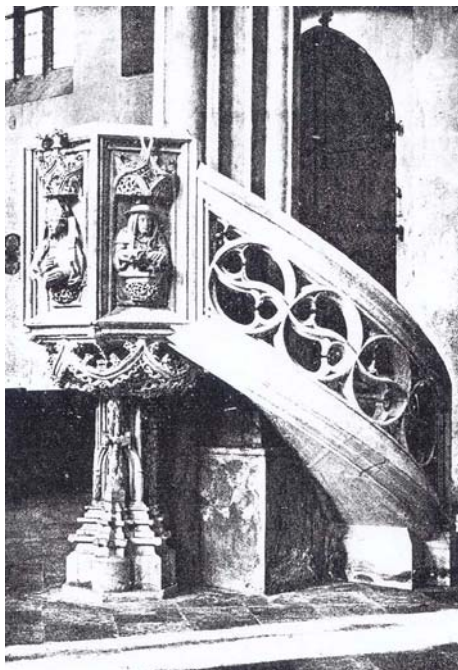
Přední větší část budovy opatřena novou střechou sedlovou, k vysokému štítu přizpůsobenou: důkladná vazba ze dřeva modřínového pokryta kůrkami.

Takto spěje rekonstrukce Kamenného domu rychle k zakončení svému, tak že bezpochyby již v letních měsících t. r. bude odevzdán účelu, jemuž jej obecní zastupitelstvo města Kutné Hory věnovalo, totiž na umístění sbírek archaeologického sboru „Wocela“.

Vedle těchto oprav rozsáhlých věnuje se náležitá pozornost a pomoc záchranná také objektům drobnějším, k vnitřní výzdobě staveb již zabezpečených patřícím. Právě byla ukončena oprava **kamenné kazatelny** ve chrámě Matky Boží na Náměti. Kazatelna tato imponuje hlavně figurální výzdobou svou: volně čtyři boky její jsou okrášleny popsími čtyř církevních otců, v nichž dle odění a dle různých symbolů připojených poznány sv. Augustin, sv. Ambrož, sv. Řehoř a sv. Jarolím. Nemohla býti zajisté zvolena vhodnější stafáže pro místo, s něhož se hlásá slovo Boží. Tvář světců tu vznešenou myslí zářící, tam rajským klidem dýšící, tu hlubokou učenost prozrazující, tam opět přísnost až asketickou jevící, působí na pozorovatele úchvatně. Avšak umělec nevložil všecku dovednost a péči toliko do obnažených částí poprsí, nýbrž pracoval s obdivuhodnou akuratesou též detaily oděvu a rozmanité přímětky jiné. S přirozenou prostotou a střízlivou jednoduchostí těchto obrazů příkře kontrastuje jich okrasné orámování, totiž především konsoly a baldachýny, které jsou sice výtvořky obdivuhodné, s úžasnou pilí propracované, avšak postrádající určité kresby a přesných forem základních, toliko oslňují, ale nikoliv neuspokojují. Obzvláště fantasticky koncipovány jsou konsoly - některé se podobají velice chomáčům schouleného vápenného květu keříčkovitého; vůbec nutno výzdoby tyto řaditi k nejbujnějším výstřelkům pozdní gothiky. Nelze pochybovati o tom, že by táž okolnost, která umělci dovolila tak výrazné obrazy vytesati z kamene, nebyla též příčinou, která jej svedla k efektním výstřednostem na přímětcích ornamentálních, totiž znamenitá podaj-

nost materiálu: jestiž kazatelna zbudována z opuky bělohorské tak snadno obrábitelné, že připouští propracování forem detailní a delikátní, jako ve dřevě. Ve smyslu tomto obdivuhodná jest jemnost rozvilin pnuících se podle žeber, které v hlavici dříku k poprsnici kazatelny vzhůru se zahýbají. Dřík vyrůstající z paty, která má podobu trojlistu prostoupeného trojbokým hranolem, jeví ráz české gothiky z doby Jagajlovské. Avšak i laik pozná tu nedostatek organického spojení se svrškem kazatelny, z čehož nutno souditi, že není obě dílem mistra jediného. Platnost domněnky této vysvítá též ze zapisů, které se o původu kazatelny zachovaly v Registrech kostela Matky Boží; z nich se také dovídáme, kdo jest původcem figurální výzdoby na poprsnici kazatelny. (Tab. XVII.)

Když po zhoubném požáru, jímž r. 1470 sežehnuty střechy, kostel i věž jeho kryjící, a zničeny klenby nad loděmi chrámovými, byly nejnnutnější opravy ukončeny, přikročeno též k vyzdobení chrámu uvnitř. Poněvadž náklad na všechny opravy tyto uhrazován byl „žebrotou“, totiž sbírkami milodarů, byl postup veškerých prací velice zdlouhavý. Tím se vysvět-

Tab. XVII. Kazatelna ve chrámu Matky Boží na Náměti v Kutné Hoře.

luje, že stavba kazatelny, na niž r. 1513 na podzim přivezen kámen z Prahy, trvala až do r. 1520 a teprve r. 1532 dovršena byla zavěšením vysokého dřevěného baldachýnu čili „klobouku“ na vrchu kazatelny. Ihned r. 1513 začali kameníci o přivezeném kamení v huti pracovat a dostali za práci 11 kp. 52 gr. a opět 40 gr.; r. 1514 pokračovali, a dáno jim 13 kp. 50 gr.; avšak teprve r. 1519 Augustin, též Al-bustin zvaný dodělal obrazy na kazatelnicí, za kteréžto dílo mu dáno zvláště 2 kp. Když pak konečně r. 1520 tovaryši kameničtí z huti od sv. Barbory přivalili scho-dy, které Havel kameník za ½ kopy 4 gr. urobil, postavena kazatelna a vykonány nyní Augustinem menší jakési opravy.

Kamenická značka na kazatelně.

Ačkoliv dle zápisů v registrech kostelních lze souditi, že na díle kazatelny mě-lo účastenství několik kameníků, přece nutno mistra Augustina pošinouti do popředí, neboť on jediný se v registrech nazývá jménem svým, a jméno jeho se uvádí přímo ve spojení s dodělá-váním a předěláváním „obrazů“ na kazatelně; jemu lze také s jakousi pravděpodobností při-souditi značku kamenickou, která na fiále baldachýnu nad obrazem sv. Řehoře zcela zřetelně jest vydlabána.

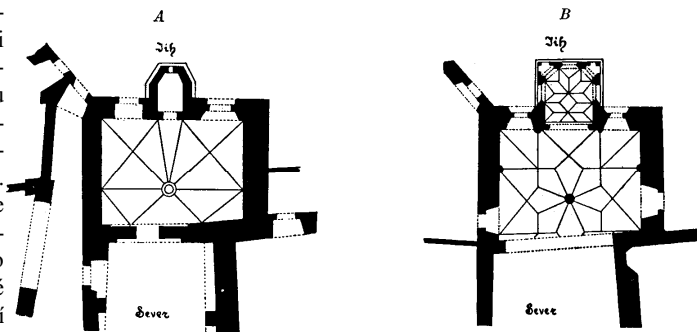
Dřevěný klobouk nad kazatelnou jest imponantní řezba, několik metrů vzhůru se pnoucí; po stránce architektonické se nemálo podobá vrchnímu zakončení gothického sanktuaria. Dostí pravděpodobnou zdá se nám býti domněnka, že stříška tato byla zbudována ze zůstatků jaké-hosi skládacího oltáře, neboť ráz její připomíná starší dobu gothiky, a v registrech kostelních jsou obsaženy jiné položky týkající se práce pozlacovačské a kovářské: 1530 za 2 knihy fénkoltu nebo zlata na vrch kazatednice 3 kp.; Michalčinému tovaryši za půl knihy stříbra 6 gr. na ten vrch kazatednice; 1532 Elišce Michalce malířce od díla vrchu nad kazatednicí 2½ kp. 14 gr.; Beranovi kováři za železa k témuž vrchu 9 gr. 1 den.

Roku 1901 dostalo se kazatelně nákladem neznámého dobrodince důkladné opravy: části kamenné byly v huti při chrámě sv. Barbory pečlivě očištěny a různé nedostatky šetrně dopl-něny; dřevěné barokní pažení podle schodů bylo nahrazeno novým kamenným, jehož skruží jest proti bujně ornamentice kazatelny příliš střízlivě koncipováno (snad z příčin úsporných?); také vrch kazatelny byl znova polychromován a vyzlacen. Na ochranu vzácného tohoto před-mětu uměleckého dala obec kutnohorská jakožto patron kostela zříditi vkusnou gothickou mříž železnou. Útraty za opravu kazatelny dostoupily celkem bez mála 1800 zl.

KAPLE VLAŠSKÉHO DVORA V KUTNÉ HOŘE.

Památky archaeologické a místopisné, r. 22 (1906), str. 137-150.

Když obec Kutnohorská r. 1892 se mohla odvážiti nákladně restaurace Vlašského Dvora, zabezpečivši si u země a u státu vydatnou podporu, dbáno především toho, aby urychlena byla úprava těch částí, jichž mělo býti užito pro zájmy obecní a pro účely školní. Pro naléhavé po-třeby tyto musila kaple zatím ustoupiti stranou aspoň pokud se týče stránky dekorativní. Avšak po stránce konstruk-tivní nemohla zůstati nedotčena při přestav-bě severního traktu Vlašského Dvora, ne-boť kaple jest integru-jící částí traktu tohoto. Při změně, které kaple v tomto smyslu do-znala, navráceny této vzácné památce české gotiky její původní rozměry a doplněno

Obr. 1. Půdorys. (A přízemí, B patro)

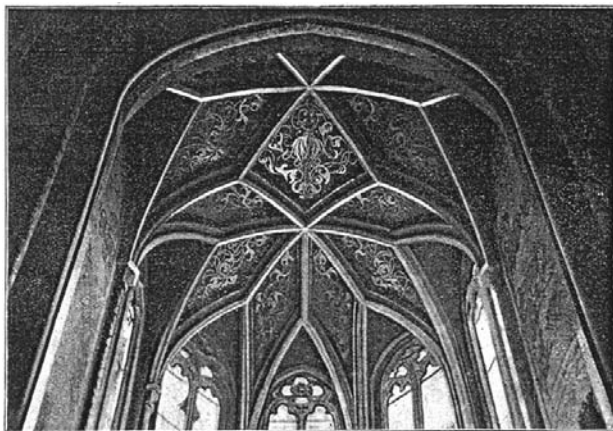
skvostné její klenutí v ladný a mile uspokojující celek. Příložené půdorysy (obrazec 1. *A* přízemí, *B* prvního patra dle plánů, zdělaných stavitelem Fr. Hradeckým) ukazují, kterak byl před restaurací rozdělen prostor pro kapli určený a místnost pod tímto prostorem ležící. Pohled na rozvržení klenb v kapli i v přízemí poučuje i laika o tom, že tu bylo spácháno kdysi hrubě násilí na skvostném sklenutí, jehož žebroví tu i tam z jediného štíhlého pilíře se vyvíjí a rozkošnou sítí se proplétajíc opět k úhledným příporám se schyluje. Na straně severní (arkýř s presbytěří hledí proti jihu) byla kdysi čelní zeď do vnitra pošinuta: tím bylo dvojloďí kaple nemírně zkráceno a klenba ohyzdně zkomolena. Nesmyslná tato přestavba stala se bezpochyby před rokem 1500 a sice k tomu cíli, aby místnostem pod kaplí, které byly určeny pro »minci«, totiž pro kanceláře a pokladny mincovní, se dostalo vhodnějšího rozdělení a úzká původně chodba na severní straně kaple aby mohla být proměněna v kruchtu dosti prostrannou. Pro pravděpodobnost domněnky této svědčí prutované kamenné ostění, jímž býval vrouben vchod do sklepu pod kaplí, bezpečného to úkrytu pokladnic mincovních. Ve středu nadpraží stkví se korunované *W* (monogram krále Vladislava Jagajlovce), ve vnitřních koutech nadpraží vytesán minuskulí výstražný nápis **noli me - tangere**, k bokům ostění jest připojen dvakrát znak tehdejšího mincmistra království Českého Beneše Kostky z Postupic (hrábě ve štítě), nad jedním pak umístěn letopočet 1501. K tomuto dílu kamenickému táhnou se jisté zápisy v »registrech werkových«;¹⁾ tam čteme v r. 1501 při neděli Adorate primum »Rajskovi 1 kp za práci, ježto k dělníkům přihlédal při Dvoře«, a opět při neděli Adorate secundum »Od udělení tesaných dveří v minci u sklepu 3 kp 42 gr«. Nutno ovšem uvážiti, že později v letech 1577-82 byla vykonána rozsáhlá přestavba, kterou se půdorys v severozápadní části Vlašského Dvora dosti značně pozměnil. Zachovala se o tom obšírná zpráva v podobě podrobného výkazu týhodních útrat za přestavbu tuto vyplácených (měst. archiv kutn. hor. odděl. č. 2793). Přední listy rejstříku tohoto jsou sice valně poškozeny, ale z celku pochopujeme, že opravy stavební začaly v »domě panském«, totiž v domě nejvyššího mincmistra, těsně při tehdejší škole vysokokostelské ležícím, a zvolna se braly směrem k východu. Oprava čelila k tomu, aby uvnitř domu panského se docílilo vhodnějšího rozvržení, jakož i aby pro puchalterii a průbovny pořízeny byly místnosti prostrannější. Nikde ve výkaze tom nenacházíme ni nejmenší zprávy o jakési přestavbě kaple; ostatně jest velice nepodobno pravdě, že by v době tehdejší byl stavitel k přehrazení kaple užil oblouku gotického. Tím pozbývá opory náhled, že teprve v této době se stala ona proměna, při které by ovšem ostění Rejskem zhotovené bylo se přeneslo do zdiva nově zřízeného. Tím ztrácí podklad také tvrzení, že kaple byla zbudována za krále Vladislava Jagajlovce, kterážto tvrzení se opírá o fakt, že roku 1497 byla kaple vysvěcena.²⁾ Naprosto nelze

¹⁾ Tak se jmenují rejstříky, v nichž vedle podrobných zpráv o stříbře do mince zakoupeném a zmincovaném jest zevrubně zaznamenána veškerá útrata každého téhodne. Rejstříky ty jsou bohužel roztroušeny: většinu jich má archiv města Kutné Hory, řada jich přechovává se v archivě archaeol. sboru »Wocela«, několik svazčků dostalo se dokonce až do archivu Čes. Musea v Praze.

²⁾ Doba, kdy kaple byla vysvěcena, jest zjištěna dvěma zápisy. V měsíci červnu roku 1897 (skoro přesně po 400 letech) byla v tumbě vedlejšího oltáře ssv. Filipa a Jakuba objevena listina konsekrační, blána to pergamenová, 312 mm dlouhá a asi 70 mm široká; na ní napsáno toto: »Anno Domini millessimo quadringentesimo nonagesimo septimo die vigessinia mensis Julii ego Gabriel episcopus Boznensis consecraui capellam et altare hoc in honorem sanctorum Philippi et Jacobi, Petri et Pauli apostolorum et reliquias (!) Beatorum martirum Fabiani et Sebastiani, Johannis Baptiste, Nicolai ... confessorum in eo inclusas, (!) singulisque fidelibus in anniversario consecracionis ipsam visitantibus in forma ecclesie consuetas (indulgentias) concedens«. Léta Páně tisícího čtyřtého devadesátého sedmého dne dvacátého měsíce července já Gabriel biskup Boznenský posvětil jsem kapli a oltář tento ke cti svatých Filipa a Jakuba, Petra a Pavla apoštolů, uzavřev v něm ostatky Blahoslavených mučedníků Fabiana a Sebastiani, Jana Křtitele, Mikuláše ... vyznavačů, jednotlivým pak věřícím, ve výročí dne posvěcení kapli tu navštívivším odpustky v církvi obvyklé udílím.) - Druhý zápis zachoval se na obraze deskovém, jenž býval v kapli na stěně zavěšen a po obnově kaple do musea archaeolog. sboru »Wocela« přenesen. Střed obrazu jest zaujat postavou trpčícího Krista, která až po pás vyčnívá z jakési obruby kamenné; lkající dva andělé chystají se zahaliti Kristovo tělo rouchem bílým. Po stranách stojí sv. Václav a sv. Ladislav, jímž kaple byla zasvěcena, v celé postavě s

pochopti, proč by kapli, sotva byla nákladem jistě nemalým vybudována a slavným posvěcením účelu svému odevzdána, byli opět přestavovali a hnusně komolili. Zdá se, že přestavba tato byla vykonána již před rokem 1497 a tím se stalo právě nutným vysvěcení její.

Avšak jsou zde ještě jiné námitky proti tvrzení, že by stavba kaple náležela době Vladislavské. Především nelze nevšimnouti si závažného momentu tohoto: ani vně, ani uvnitř kaple není nikde koru-

Obr. 2. Klenba v presbytáři.

novaného W; a přece jest známo, že za krále Vladislava se ustálil zvyk, monogramem královským označovati vše, co mělo jakýsi třeba dosti vzdálený vztah k osobě králově. Značku tu nacházíme na budovách a jich částech, na jichž zřízení se přispívalo z mince královské: ve chrámě sv. Barbory na zábradlí podle presbytěře, na domě rudokupcův proti chrámu Matky Boží na »Náměti«, na ostění v minci na Vlašském Dvoře pod kaplí, na oratoriu královském v chrámě sv. Víta na hradě pražském, na Daliborce a jinde; dále na freskách v hašpléřské kapli v chrámě sv. Barbory, tamtéž dokonce i na oděvu hašpléřův, na železných dvířkách schránky k přechovávání kolkův minciřských (nyní ve sbírkách archaeolog. sboru »Wocela«), též na pečetích (na př. na pečetidle kutnohorského cechu ševcovského ve sbírkách arch. sb. »Wocela«) a j. Dále se dovozuje v lib. confirm. (V. O. 3. str. 240.), že kněz byl na Vlašském Dvoře ustanoven již za krále Václava IV.; připomíná se tam při roce 1395 »Caspar capellanus in curia monetariorum«. Zápis tento jest ovšem dokladem, že tu byla tehdy již také kaple. Hledíme-li pak ke charakteristickým znakům architektonickým (k tvaru hlavic, polosloupků a konsol, k žebrové síti klenbové, ke skruži oken), uznáme, že se kaple tato dobře hodí mezi stavitelské památky z konce 14. století, ve kteréžto době se děly též jiné rozsáhlé přístavby na Vlašském Dvoře. Známé dvě příkrasy, které v rozích arkýře zvenčí jsou připojeny a rázem svým na dobu Vladislavskou ukazují (viz tab. IV.), jsou momentem zcela vedlejším, bezvýznamným - ba spíše příkrou odlišností od ostatních částí kaple dokazují, že jsou původu mnohem novějšího, a oje-
dinělostí svou zjevným jsou dokladem, že za krále Vladislava na Vlašském Dvoře nebyla žád-

---

přislušnými atributy; v popředí u nohou světce prvního klečí král český ve zbroji maje korunu uherskou vedle sebe na zemi položenou a štít česko-uherský s vnitřním štítkem polským k boku připojený; naproti u nohou světce druhého k dolejšímu rohu obrazu pošinuta jest klečící postava muže v dlouhé říze a při ní přimalován znak rodu Horstorferův, totiž bílá věž v červeném poli. Na širokém pruhu bílém, jímž částečně byla zabarvena spodní plocha obrazu, čísti lze následující nápis minuskulí v pěti řádcích: »Lapsus humani reparacionis salutis nostrae Anno 1497 die XX mensis Julii hoc sacrarium dedicatum est per Reverendissimum patrem Dominum ac dominum Gabrielem episcopum Boznensem in laudem sanctorum Ladislai regis Ungarie et divi Wenceslai martiris et ducis Bohemie sub illustrissimo principe Wladislao Rege ungarie boemie regna gubernante nec non Generoso Johanne Horsstorffar de Malessiz supremo magistro monte protunc residente, cuius anniversarius dedicacionis dies celebratur dominica proxima post Magdalene.« (Pádu čloověčenstva napravení a spasení našeho roku 1497 dne 20. měsíce července tato kaple zasvěcena jest skrze veledůstojného otce pána a pana Gabriela biskupa bozenského k chvále svatého Ladislava krále uherského a svatého Václava mučedníka a knížete českého za panování nejjasnějšího knížete Vladislava krále uherského a českého, jakož i urozeného Jana Horstorfera z Malešic toho času nejvyššího minemistra, kteréhožto posvěcení výroční den slaví se v první neděli po sv. Magdaleně.

ná pozoruhodná přestavba nebo přístavba konána. Vždyť ony dva kamenné reliéfy barokní, které pod dotčenými příkrasami jsou do dřívku arkýřního zasazeny a se zdívkou kvadrovým se zdají býti jednolity, také nemohou býti považovány za kritérium pro rozpoznání doby, kdy kaple byla zbudována.³⁾

Konečně nutno uvážit, že vybudování kaple i s přízemkem pod ní, který s kaplí organicky souvisí, vyžadovalo bez odporu aspoň pěti let práce intensivně. Jestliže pak v registrech werkových jest s úzkostlivou svědomitostí zaznamenán každý kámen tesný, každá fůra písku, každá kopa šindelů, každé kolečko skelné do okna atd., bylo-li na Dvůr Vlašský dodáno a z mince zapláceno, nelze úplný nedostatek zpráv o útratě na stavbu kaple v registrech od roku 1490-97 vysvětliti jinak než tím, že se kaple v těchto letech vůbec nestavěla.⁴⁾ Také v ostatních ročnících register werkových, od roku 1472 se počínajících a toliko nepatrné mezery vykazujících, marně bychom hledali zprávy o stavbě kaple; jediné tam postřehneme při roce 1474 tyto položky pozoruhodné: při neděli Memento za korůhvíci na kaplu 6 gr, při ned. Dum medium od děláním krovu na kaple 2 kp a za prkna k vrchu na kaplu 4 gr. Avšak právě před tím při ned. Deus in loco vydáno za svíce do kaply na dvůr 9 gr; také z let předcházejících jsou tu zápisy podobné, zejména z roku 1472 Dicit secundum za vosk do kaply 4 gr, z roku 1473 Adorate quartum za vosk do kaply 15 gr, Remiscere za svíce do kaply 10 gr. Zápisy tyto jsou neklamným svědectvím, že v letech těchto bohoslužby v kapli nebyly přerušeny; ostatně není pochyby o tom, že práce na krovu byla pouhou opravou, jak zjevno již z nepatrného nákladu na práci tu.⁵⁾ Kaple sloužila účelu svému stále; v každém ročníku register werkových vyskytá se aspoň jeden zápis týkající se potřeb kaple královské. Stálou rubrikou jest vydání na světlo; ukázkou buďtež položky tyto: 1486 Domine ne longe za vosk králi JMti i do kaply 33 liber 2 kp 1 gr, 1493 Remiscere za 82 ~~℥~~ oleje semenečného do lampy do kaply 1 kp 22 gr, 1504 Domine ne longe od 34 liber zdělání vosku k hodům do kaply 10 gr, 1516 Ecce Deus za 10 ~~℥~~ voleje lněného do kaply na Dvůr do lampy 15 gr, Memento od díla svíc do kaply k Vánocům od 26 ~~℥~~ atd. Nacházíme tu také vydání za jiné různé potřeby bohoslužebné a za uklízení v kapli, na př. 1480 Protector za víno do kaply 1 gr, 1514 In excelso za libru kadidla bílého k svěcení na Tři krále do kaply na Dvoře 10 gr, 1517 In excelso za libru kadidla do kapli na Dvoře 9 gr, 1504 Domine ne longe od tření svícňův a od praní mešního roucha 14 gr, Exaudi primum od díla svíc voskových na Dvůr do kaply a od tření křtitedlnice 7 gr, 1511 Domine ne longe od tření křtitedlnice,⁶⁾ 1516 Ecce Deus a opět Memento od tření nádobí v kaple a od praní roucha mešního a metení kaply dáno 9 gr. Inventář kaple se občas obnovoval nebo rozmnožoval: 1483 za koberček do kaply před oltář 6 gr, 1486 Exaudi primum za specialník do kaply 1½ kp, 1497 Dominus illuminatio za biblí do kaply zde na Dvoře 1 kp, Spiritus Domini

³⁾ Dispoice klenbového žebroví v arkýři kaple (obr. 1. B. a obr. 2.) shoduje se nápadně s klenbovou soustavou v presbytěři hřbitovního kostela sv. Jiljí v Milevsku. Vnucuje se tu domněnka, že snad jest jakási souvislost obou staveb. Podařilo-li by se odborníkovi shodu tu zjistiti, byl by tím spor o původ kaple na Vlašském Dvoře rozřešen.

⁴⁾ Tvrzení kdesi projevené, že nejvyšší mincmistr Jan Horstorfar z Malešic byl »spoluzakladatelem a nepochybně asi nákladníkem« kaple, jest plané naprosto. Jan Horstorfar byl jmenován nejvyšším mincmistrem na sklonku léta 1496, jak patmo z následujícího zápisu v registrech werkových: »feria III. post Memento Nobilis dominus Johanes Horstorfar z Malesic in officium magistri monetae introductus et firmatus in loco regie Mtis per generosum dominum Puota Švihovský et dominum Albertum de Colovrat«; a již 20. července roku následujícího byla kaple vysvěcena. Ostatně nutno uvážit, že vychytralý tento kupčik a agent norberský vedle jiných krajanů svých vyhledával styky se dvorem královským a s Horou pouze pro zisk a hmotné prospěchy.

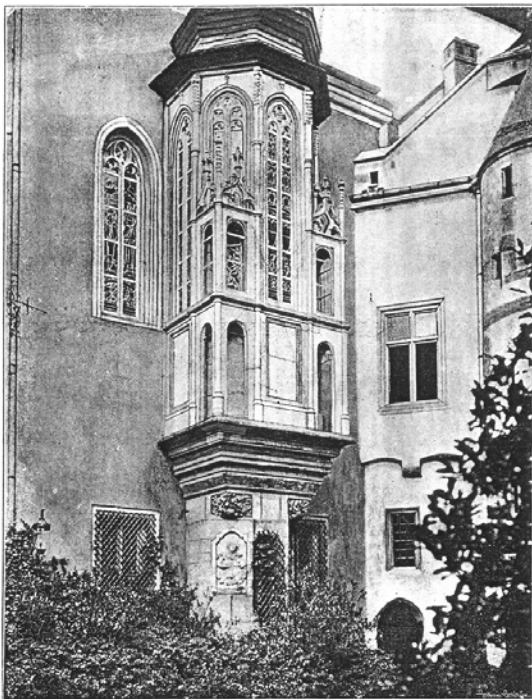
⁵⁾ Případá nám tu na mysl Hammerschmidovo líčení zpousty, kterou v krajně kutnohorské roku 1475 způsobila vichřice: v Kutné Hoře prý 30 domů pobořila a s kostelů i věží střechy smetala, v blízkém klášterě sedleckém pak mohutný štít strhla a v kapli nad kostnicí kamenné kružby ve dvou oknech zničila. Nečítuje-li snad spisovatel omylem rok 1475 na místě r. 1474?

⁶⁾ Domníváme se, že křtitedlnice bylo zde užíváno pouze jakožto nádržky pro svěcenou vodu.

od udělení cancellum, kdež Tělo Boží v kaple stojí, 10 gr, 1493 Dicit primum za žaltář papírový do kaply ½ kp, 1494 Judica za pulpit a za truhlici do kaply ½ kp 5 gr, 1499 Quasimodo od opravení v kaple kruchty, 1507-1509 k monstranci a na kalich do kaply na Dvůr dáno celkem 22 hřivny 5½ lotu stříbra (Archiv kutnohorský hor. odděl. č. 176.), 1516 Exaudi primum za ampulku konváři do kaply 3 gr, 1517 Jubilate Wolfovi zlatníku od vyčištění krismalu do kaply na Dvoře dáno 2 gr. Dále čteme v registrech werkových při roce 1480 Salus populi žákům od zpívání mše při králi JMti 5 gr, 1514 Judica od strojení Jeruzalema v kaple k neděli Květné 3 gr, 1516 Memento od zpívání Rorate v kaple dáno ½ kp, 1517 Laetare od zpívání Salve v postři v kaple na Dvoře dáno ½ kp a j.

Z register werkových lze poznati též pořad kaplanův »dvorských« za krále Vladislava a Ludvíka. V řadě první jest kněz Jan, o němž čteme zápisu tyto: 1472 Miserere knězi Janovi

1 kp rozkázal mincmistr dáti suchých dní, 1473 Misericordia knězi Janovi kaplanu dvorskému 2 kp; ještě r. 1477 Deus in loco dáno knězi Janovi za perkytli a za škorně 14 gr z rozkázání krále JMti. Roku 1484 tu byl kněz Jakub, jemuž při neděli Salus populi dány z mince 2 kp relatione dom. mincmistr. Po něm roku 1492 a 1493 se připomíná kněz Beneš, kterému vedle rozkazu králova při neděli Carnisprivii bylo z mince vyplácono po 5 kp. Roku 1493 bylo kaplanství bezpochyby uprázdňeno, neboť se dovidáme, že při ned. Omnia knězi, který o kaplanství přijel, dáno 10 gr mand. dom. mincmistr. Nevíme, kdo byl dosazen; ale roku 1497 byl kaplanem »Joannes de Stradomia«,⁷⁾ jak vysvítá z latinsky psané inventáře kaple královské (Arch. města K. H. hor. odd. č. 65. III.). Roku 1501 měli na Dvoře za kaplana kněze Jakuba; jemu bylo téhož ruku Dicit primum dáno 2½ kp na kožich, 1506 dostal dokonce 4 kp na kožich⁸⁾ a připomíná se ještě r. 1507 jakožto svědek v rozepři jakési. (Lib. senten. B.16.) Nejdéle kaplanoval na Vlašském Dvoře kněz Mikuláš; k němu se vztahují následující zápisy: 1512 z rozkázání pa mincmistra JMti a pa hofmistra půjčili perkmistři (na Stříbrných horách) koně Sokola knězi Mikulášovi z Vlašského Dvora, a on jej vrátil zase oddávený, tak že jej vyhnali z maštale a nic zaň nevzali (Registra koňská), 1514 Omnis terra knězi Mikulášovi kaplanu na Dvoře koledy na Tři krále dáno 12 gr, Domine ne longe knězi Mikulášovi kaplanu na Dvoře

Tab. IV. Kaple Vlašského dvora v Kutné Hoře. Pohled zevní.

⁷⁾ Snad ze Stradouň u Vys. Mýta.

⁸⁾ Kněz tento obliboval sobě oděv snad přes míru honosný, že toho viděl nejvyšší mincmistr tehdejší Bohuše Kostka z Postupic potřebu, doposati úředníkům mince roku 1504 taktó: »Co se kněze toho, kterýž na Dvoře jest, dotýče, kupte jemu sami sukni chodící obyčejnou; než aby on sám sobě vybíral po své vůli jako luoni koupil sobě dobrého sukna, tomu já nechci; poněvadž ty věci pokoutně a skrytě sobě jedná shledáť, že se s tím nevzdýcky tak potká, jakž se jemu zdá, když to přede mnú tají.« (Arch. města K. H. hor. odd. č. 229.)

Zeleného čtvrtku dáno 5 gr, 1516 Dominus fortitudo knězi Mikulášovi od šití sukně a od postřihání dáno 14 gr, 1517 In excelso knězi Mikulášovi kaplanu na Dvoře koledy o Božím křtění dáno 12 gr, 1519 In excelso knězi Mikulášovi kaplanu krále JMti koledy 12 gr, 1524 In excelso knězi Mikulášovi koledy 11 gr (vesměš v Reg. werkových), 1523 knězi Mikulášovi kaplanu krále JMti na sukni a kožich dáno 6 kp gr z rozkázání krále JMti a 1524 knězi Mikulášovi od Salve zpívání a od Rorate, od díla svěc k obojím hodům, za 60 ~~žl~~ vosku po 5 gr 2 den, za 8 ~~žl~~ po 6 gr, za 31 ~~žl~~ po 4½ gr, za súdek oleje do lampy, od tření svícňův, od praní rúcha mešního etc. vydáno 13 kp 49 gr 4 den. (Arch. města K. H. hor. odd. č. 343. a). Ještě jednoho kaplana z období tohoto prozrazuje nám zápis z roku 1524: knězi Ondřejovi kaplanu krále JMti zadržalého stojecího dáno 24 gr. (Arch. města K. H. hor. odd. č. 344.). Připojujeme dvě zajímavé zprávy o kapleanech na Vlašském Dvoře z doby pozdější: 1540 »Ego Gregorius sacellanus in curia monete in Montibus Cutnis profiteor« že mu byla z mince půjčena 1 kopa gr; 1545 rada komory české »vidouc nedostatek a chudobu kaplana, kterýž na Vlašském Dvoře posluhuje, jemu na oděv půl třetí kopy z mince dáti« rozkazuje (Arch. města K. H. hor. odd. Nařízení komory čes. XVIII. 100.).

Inventář kaple jest počtem skrovný, ale umělecký obsah jeho jest bohatý a význam jeho pro dějiny domácího umění velice důležitý. Jsou tu tři oltáře skládací, v nichž štetec malířský s dlátem řezáčským se spojil k vykonání díla velice pozoruhodného. Mezi řezbami dáváme přednost polovypuklinám na křídlech hlavního oltáře (v arkýři): na basreliefech těchto, představujících sv. Vojtěcha a sv. Ludmilu v celých postavách 83 cm vysokých (viz tab. V.), obdivujeme se hlavně způsobu, kterým záhyby rouch jsou složeny; vše, zejména úprava roušky kolem hrdla sv. Ludmily ovinuté prozrazuje mistra nevšední kvality; skvostné tyto reliefy lze čísti k nejzdařilejším pracím toho druhu v Čechách. Bezvousá tvář sv. Vojtěcha, vzezřením vážná, ale nikoliv přísná jest vhodným protějškem snivému výrazu v obličeji sv. Ludmily. Hlavy obou světců jsou typy z lidu českého vzaté; proto považujeme tvůrce tohoto krásného díla řezáčského za Čecha, v kterémžto domnění nás utvrzuje též měkké složení záhybů roušních. Tvzení, že by mistr Hanuš byl původcem těchto reliefů, nelze ničím doložit. V Registrech werkových připomíná se sice Hanuš několikrát, zejména při roce 1486 »mistru Hanušovi řezáku 10 kp Conrad dedit Prage mandato regie Mtis«, 1494 »dáno mistru Hanušovi řezáku summa 104 kp skrze Horstorfara v Normberce, kdy se ženil, mandato domini regis«, 1496 »mistru Hanušovi řezáku na barvy 15 kp ad relac. dom. mincmistr«, 1498 »dáno 10 kp Hanušovi řezákovu na zlato ad relacionem domini cancelarii«, 1506 »mistru Hanušovi řezáku krále JMti dáno na jeho dílo 10 kp mandato regie Mtis per dom. mincmistr«; avšak dílo Hanušovo, z mince kutnohorské honorované,⁹⁾ neuvádí se ani jedenkrát ve spojení s kaplí na Vlašském Dvoře; spíše se zdá, že činnost Hanušova v letech 1486-1502 se obmezovala výzdobou hradu pražského.¹⁰⁾

⁹⁾ Že z mince kutnohorské se druhy vyplácela vydání pro krále, četná a velice různá, i mimo Horu, zejména v Praze, v Normberce a jinde, budíž zde dotvrzeno aspoň několika případy vzatými z Register werkových a z Register stříbra prengrečního: 1487 od opravení meče JMti král. 6 gr a za trubku k lovu JMti kr. 22 gr Zacharias dedit Prage, Hasikovi malíři 4 kp od malování saněk JMti kr. a štolmajstrovu ½ kp za sukno k komoni krále JMti Conrad dedit Prage, od šití košil podkabátečních JMti králi 23 gr Zacharias dedit Prage, Staňkovi zlatníku od díla lžice, kterouž JMti královské dělal ½ kp Conradus dedit Prage, Martinovi třpaslíkovi ½ kp 3 gr za knoflíky pozlatité Conradus dedit Prage, zlatníku do Plzně 15 kp od pozlacení koflíkův JMti král., králi JMti za 30 volův 43 kp 7 gr, které sám kuchmistr stržil u Vondry v Praze; 1492 králi JMti za kámen v Normberce 240 kp, který pan mincmistr koupil jsa panem Rúpovským v poselství poslán od JMti ku pánom conferštom do Normberka; 1493 za tři vornaty damaškové a za pen-dilia 23 kp 36 gr do Cách k oltáři, kteréhož jest colator král český JMt, dáno Horštofarovi z Normberka mdto dom. regis, cepit Švajcar (Švajkar), 1502 panu cancléřovi za klenot kámen palas 143 kp, kterýž koupil králi JMti; 1503 za dva aksamity: jednoho bylo 18 a druhého bylo 16 loket, první po 4 zlatých a druhý po 6 zlatých, dáno za ně 92 kp 24 gr v Budíně.

¹⁰⁾ Viz Památky archaeol. XIV. str. 629.

Reliefy sv. Vojtěcha a sv. Lidmily na křídlech oltáře arkýřového visí na schránkovitém nástavku oltářním, v němž jsou prostě vedle sebe postaveny sochy sv. Václava a sv. Ladislava, které byly ve slohu okolí svému přiměřeně nově zhotoveny na místě ohyzdných soch týchž dvou světců, asi ze začátku 18. století pocházejících. Čím býval před tím střed oltáře tohoto vyzdoben, nedovedeme pověděti; avšak není pravděpodobno domnění, že tam býval zavěšen obraz, v poznámce³⁾ popsaný. Na oltáři vedlejším (po straně epištolní) stojí sochy sv. Filipa a sv. Jakuba, dovedně a velice pečlivě ve dřevě řezané. Velmi pozoruhodný je též relief umístěný na druhém oltáři vedlejším (na straně evangelijní): Maria odpočívající na loži smrtelném přijímá svíce hromniční z rukou sv. Jana Evangelisty, kterážto tklivá scéna jest oživena skupinou apoštolů. Křídlové desky obou oltářů těchto jsou zdobeny obrazy svatých a světic v celých postavách; obrazy tyto ocitly se z části ve stavu tak zbledováním,

Tab. V. Reliefy s křidel skládacího oltáře z kaple Vlašského Dvora v Kutné Hoře.

že na některých nebylo lze ani rozeznati předmětu zobrazeného a proto sotva bylo možno, je náležitě oceniti. Na predelách obou oltářů vedlejších zachovaly se neporušené malby vysoké ceny umělecké: na jedné veraikon Kristovo držené dvěma anděly, na druhé obraz Krista zmučeného, jemuž Maria a Jan celují zkrvácené ruce.

K inventáři kaple náleží též krásná starožitná kasule, na níž bohatým umělym vyšíváním zobrazena jest řada výjevů ze života Panny Marie. Pamětihodné toto mešní roucho bylo popsáno a znalecky oceněno v Methodu XXII. 53., tamtéž na str. 55. jest vyobrazena dorsální jeho strana.¹¹⁾

V městském archívě jest uloženo několik starých knih mešních, které patřily do kaple, zejména tři missaly tištěné, jeden v Basileji 1485, druhý v Babenberce 1489, třetí v Normberce 1498, antifonář psaný na pergameně a jiné.

Jindy bývala kaple lépe opatřena potřebami bohoslužebnými, jak vysvítá ze soupisu, zdělaného 1497 při nastolení nového mincmistra. Soupis tento s obšírným historicky zajímavým nápisem zní takto: »Inventarium capelle majestatis regie, existente protunc capellano Joanne de Stradomia sub generoso Joanne Horstorffer supremo magistro monete protunc existente nobilibusque dominis officialibus Zacharia de Božetin, Gregorio de Dvornic et Martino de Nedvojovic pro tempore illo residentibus anno 1497. It. albus ornatus novus cum toto apparatu suo, It. ornatus viridi coloris novus cum pleno apparatu, It. ornatus de camcha crocei coloris (šafránové barvy) antiquus cum apparatu, It. ornatus niger sericeus non bonus (hedvábný sešlý), It. duo calices unus deauratus (pozlacený), secundus argenteus parvus, It. crux argentea parva, It. pixis (»puška«, skfínka) argentea parva pro reservatione venerabilis sancti(ssimi), It. tria corporalia, It. monstrancia enea (mosazná) nihil valens, It. turribulum (kaditelnice) eneum, It. candelabra sex enea nova magna et septimum parvum, It. septem candelabra stannea (cín-

¹¹⁾ Kasule tato přechovává se nyní ve sbírkách archaeologického sboru »Wocela«.

vé), It. nove palle (plachty oltářní) quinque, It. duo magna mensalia (ubrusy oltářní), It. tria antipendilia bona, It. novum superpellicium (plátěná rocheta) magnum et duo parva, It. quinque palle nigre super altaria, It. biblia impressionis Nurnbergensis, It. tria missalia duo pragensis rubrice (dle pražského řádu bohoslužebného) nova et unum Basiliense, It. agenda nova pragensis rubrice, It. domaticus (!) in pergamento bonus pragensis rubrice, It. antiphonarium cum graduali, nova et bona, It. duo psalteria bona, It. duo zedliny (misky), It. sex. ampulle (konvičky), It. mensa cum sedili (stůl a židle) in camera capellani (v komoře kaplance), It. lamentaciones pragensis rubrice, ornatus ... niger novus«. Bývalo v kapli též »pacem stříbrné pozlacené (relikviář ku políbení), kteréž vážilo i s šňůrou, na niž se zavěšovalo, devět lothův a dva kventele, a v něm jsou byly svátosti (ostatky svatých) ... pořádně a pěkně složené a opatřené«. Avšak roku 1572 vedle poručení rad komory české Zdislav pán z Martinic vzal toto pacem i s svátostmi z kaple a do Prahy je odvezl zanechav úředníkům mince kvitanci s pečeti svou (Archiv města K. H. horní odd. 65.).

Když byla architektonická obnova kaple ukončena, začalo se uvažovati o výzdobě vnitřní.¹²⁾ Ozvaly se tu náhledy dva přímo protichůdné: jedni žádali, aby kapli královské se dostalo výzdoby monumentální, aby stěny její byly oděny rouchem bohaté polychromie spojené s malbou figurální; druzí z tohoto úmyslu zrazovali namítající, že by výzdoba taková skrývala v sobě historické falsum, poněvadž nebyla v kapli odkryta ni nejmenší stopa původních, starých maleb, a navrhovali polychromii střizlivou, kterou by se půvaby architektonické sesilovaly, ale nikoliv nezastiňovaly ani netlumily. Obecní zastupitelstvo města Kutné Hory rozhodlo se pro nádhernou výzdobu kaple a povolalo k tomu cíli mistra Frant. Urbana, který v oboru tomto se jinde již znamenitě osvědčil. Podle návrhu téhož umělce byla také okna opatřena malbou figurální. Vnitřek kaple zastkvívá se nyní v úpravě, jejíž reprodukce jest podána v II. ročníku »Díla« několik obrazů na str. 217. a násled.

DOMY S VĚŽÍ.

Posázavský kraj, č. 13 (31.3.1922) str. 1-2.

Ve Vlašském dvoře na schodišti jest vyvěšen pohled na starou Kutnou Horu. Originál toho obrazu, jež okolo roku 1600 perem vykreslil Willenberger, přechovává se s pohledy na četná jiná města česká, od téhož autora podobně upravenými, v bohaté knihovně kláštera strahovského. Se zálibou zírá oko na zajímavý obraz a zvědavě utkvívá na jednotlivých částech jeho. Takhle jsi vypadala ty, milá naše Horo, před 320 lety!

Na celém tom 95 cm dlouhém obraze není nižádné linie obrysné, která by jednotvárností unavovala. Četnými věžemi a věžicemi, vzhůru k nebesům směle se vztyčujícími, jest obraz rozčleněn tak dokonale, že oko nemusí těkati plaše a bezradně sem tam, nýbrž může na kterékoli části pevně spočinouti a klidně ji pozorovati. Tento pohled na starou Horu bezděčně uvádí na mysl přijímá „stověžatá“, které se obvykle upíná na matičku měst Prahu. Také panorama staré Kutné Hory oplývá příkrasou věžní.

Věž jest v architektuře složkou velice důležitou. Budově, ke které jest přivtělena, dodává vzezření vznešeného, úctyhodného; význam ten vidíme ve věži kostelní, hradní, radniční. Kostel bez věže přese všechny své krásy architektonické působí přece jen dojmem ubohého tvora. Stavitel chrámu Sv.-Barborského snažil se nedostatek věže nahraditi rozekláním střechy kostelní na tři štíhlé, ostře zahrocené stříšky stanové, ale nedosáhl plného úspěchu. Věž také dodává jednotvárnému okolí svému půvabnějšího vzhledu. Budova bývalé koleje jesuitské mívala ještě jednu věž, a sice uprostřed dlouhého průčelí svého; pobožením věže té byla značně po-

¹²⁾ Na dekorativní výpravu kaple přispěli vedle městské spořitelny kutnohorské značnými summami 300 až 900 K títo příznivci: p. Marie Ježková šlechtična z Pravomíru, p. Vojtěch Krehan, p. Jan Macháček s chotí Julií, p. Otakar Materna, p. Jan Oliva, p. JUDr. Bedřich Pacák s chotí Marií a p. JUDr. Jindřich Šafránek s chotí Julií.

škozena estetická hodnota monumentální té stavby. Věž jest pro skupinu budov tím, čím jest štíhlý topol pro krajinu s nižším porostem. Poznání to nebylo asi posledním důvodem, proč předkové naši, nelitující nákladu, přistavovali věže důsledně k hradům, kostelům a radnicím, často i k jednotlivým soukromým domům obytným.

V Kutné Hoře již kostely samotné vykazují značný počet věží; nad branami a brankami se zdvihaly věžovité nástavky, také radnice měla svou věž, a při Vlašském dvoře se do dneška vypíná věž sice nevysoká, ale význačná. Také mnozí jednotlivci, zámožní horníci vybudovali při obytných domech svých věže, spíše pro okrasu, než pro užitek. Do dneška se zachovaly tři pozoruhodné případy toho druhu.

Věž, vbudovaná do Hrádku v severozápadním jeho rohu, stojí na základně tak obširné, že v prvním jejím patře mohl býti umístěn prostranný „sál rytířský“. Přízemek sloužil v novější době školám jako tělocvična. Také druhé patro bylo způsobilo pro obývání; dosud se tam zachovala kamenná sedátka v oknech. Druhým případem soukromé budovy s věží jest dům Sanktorinovský (čp. 377) na Palackého náměstí. Věž není vsunuta do budovy, jako na Hrádku, stojí na základně užší a vyniká více do výše. Komory v jednotlivých patrech nemají velkého rozsahu. Ve druhém patře vstupuje se do věže skrze vchod, vroubený prutovaným ostěním kamenným. Sklenutý strop v této části věže jest obdivuhodným dílem kamenického umění ze začátku 16. století; okna jsou velká a též kamenem obložená; stěny jsou vyzdobeny starými obrazy freskovými. Komora ta byla určena bezpochyby pro účel jakýsi honosný, representační. Také ve třetím nejvyšším patře se zachovaly obrazy nástěnné; ty však pocházejí z doby novější. Žel, že věž ta se nemůže uplatnit směrem k náměstí; v tu stranu jest zakryta přestavbami po velikých požárech roku 1770 a 1823. Věž v nádvoří zájezdní hospody vedle bývalé brány Kouřimské, souvisela jindy s jedním ze čtyř domů, které okolo roku 1650 byly v jedno spojeny („staré seminarium“, nynější čp. 59). Věž ta, průchoditá, vynikala celým půdorysem svým z městského valu do příkopa; věží tou se procházelo od brány po kamenné stezce k nedalekému kostelu sv. Jiří.

Byly tu ještě jiné věže při domech soukromých; ty však zanikly, jen zprávy o nich se zachovaly, zapsané v knihách městských. Na Koňském trhu (nynější Smíškovo nám.) stával ještě jeden dům s věží, tam, kde r. 1829 byla zřízena budova krajského soudu; za starodávna říkali tomu domu „U studnice“. Věž při domě Ruthardovském (čp. 14 v uličce Ruthardovské) označuje se ve starých zápisech jako „vysoká“; mohutnost její nejen do výšky, nýbrž také do šířky jeví se patrně na obraze Willenbergrově, kdež jest označena číslem 21 (mezi Hrádkem a kostelem Vysokým). Ústí ulice Jakubské bývalo jindy (ještě ve druhé polovině 17. stol.) uzavřeno průchoditou věží obytnou. Vrch věže, který se opíral o dům v protějším rohu (čp. 99), vzal za své; spodek věže trvá dosud jako dům čp. 100. Škoda té věže, která bývala asi slušnou příkrasou svého okolí. Jestliže se splní, co se proslychá, že se připravuje přestavba domu čp. 99, mohl by efekt, zbouráním věže zaniklý, býti opět obnoven, a sice tím, že by projektovanému vyššímu patru dotčeného domu, pokud hledí do náměstí, byl dán vzhled věžovitý. Uspokojivé rozluštění toho problému nebylo by pro architekta-umělce oříškem příliš tvrdým.

MĚSTSKÝ PIVOVAR PŘI TVRZI LORECKÉ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 28-37.

Není snad jediné vesnice kolem Kutné Hory, kde by za starodávna nebyla stála tvrz. Ves v úrodném kraji, obydlená osadníky pracovitými, byla považována za bezpečnou a výnosnou ukládací hodnotu pro kapitál, nastrádaný dlouholetým úspěšným dolováním anebo cílým obchodem. Proto nacházíme také vsi nebo aspoň jednotlivé dvorce v rukách bohatých Horníků anebo v držení některého záduší horského, kterému se dostaly odkazem. Z takové vsi plynul dosti značný plat roční, čili „úrok vesský“. Byl-li v té vsi větší jakýsi dvorec, zasedl v něm sám majitel anebo v něm usadil některého člena své rodiny, a pro bezpečnost osoby a majetku movitého zřídil ve dvorci obydlí neveliké sic, ale pevné a tvrdé, aspoň v přízemku sklenuté, i

jinak proti nenadálému přepadu loupeživému s dostatek opatřen. Tak povstaly tvrze v osadách vesských. Žádná z tvrzí těch, vyjímaje Malešovskou, neměla ovšem významu válečného, neboť žádná nebyla s to odolat útoky nebo obléhání, podniknutému lidem vojenským. Nejblíže u Hory byly tvrze v Perštýnci a na Přítoce, v samém však obvodu města, sic na periferii jeho, ležely tvrze Sukov a Lorec.

Nejstarší zmínku o Lorci známe z r. 1418; tehdy Jakub, opat Sedlecký, pronajímá dvůr v Lorci se sousedními rolemi Václavovi šlichéři z Kutné Hory¹). Okolo r. 1462 byl majitelem tvrze té zámožný Horník Martin z Lorce; od něho tvrz koupil známý Jírek štajgér vrchní, později urburef královský, tchán Jakuba řezbáře. Dále se vystřídalo několik majitelů, mezi nimi byl též Ondřej Dačický z Heslova, otec kutnohorského kronikáře Mikuláše Dačického z Heslova, až r. 1589 tvrz tu se vším příslušenstvím koupili páni šepmistři a konšelé k obci kutnohorské od Kateřiny Žerotínové ze Smiřic za 600 kop gr. čes. čili za 1200 tolarů²).

Při tvrzi Lorecké byl pivovar se sladovnou, byla tu také zahrada a chmelnice; tvrz měla též své haltěře (zděné nádrže na vodu), ku kterým šla voda již od starodávna trubami z erbštoly na couku Grejfském³). Mikuláš Dačický, připomínaje v Pamětech svých (Rez. II. 28) převedení tvrze Lorecké mezi statky obce kutnohorské, připojuje významný výrok „a jistě koupili k té obci dobře, platně a užitečně“. Obec nemohla získati lepší příležitosti pro zvelebení svého pivovarnictví. Byl tu sic již od starodávna pivovar obecní ve starém rathouze (na Tarmarce, kdež nyní stojí budova chlapecké školy); ale pivovar ten, ležící uprostřed města na prostranství skrovném, sousedními budovami soukromými tísněným, nebyl schopen většího rozvoje. Naproti tomu byl Lorec se všech stran volný, k němu příslušelo rozsáhlé prostranství, s ním souviselo všelijaké příslušenství, kterého rozsáhlejší výroba piva nutně potřebuje: vzdušné sýpky a půdy na ukládání obilí, hotových sladů a chmele, čisté sklepy, kůlny dostatečné pro přechovávání větších zásob dříví, marštále a j. Obširné nádvoří bylo též znamenitou výhodou pivovaru loreckého proti pivovaru v starém rathouze, kdež dvorek neveliký často býval zabírán přípravnými pracemi pro městský tok vodní, zejména pro vrtání trub atd. (odtud název „trubní dvůr“). Není pochyby, že by obec kutnohorská vycitěných výhod nebyla rádně uvážila a ve prospěch domácího pivovarnictví a na ochranu proti přívalu piv hostinských (cizích) užila. V rukách jejích pozbyla tvrz Lorec prvotního významu svého a stala se sídlem čilého a pro obec velmi prospěšného podniku průmyslového.

Registra pivovaru loreckého, jichž se v městském archivu zachovala řada, začínající rokem 1591, skýtají mnoho cenného materiálu pro studium obecního hospodářství za časů minulých. O zápisy těchto register, v nichž vše jest přesně, podrobně a přehledně zaznamenáno a účtováno, opírá se následující pojednání v celém svém rozsahu.

V Lorci vařili piva bílá (ze sladu pšeničného) a hořká (ze sladu ječného), ovšem s přísadou chmele. Piva hořká nad to kořenili solí, někdy též jalovcem a bobkem.

Pšenice a ječmeny kupovali ze dvorů obce kutnohorské, jakož i porůznu od sedláků. Pšenice stará byla dražší nové asi o 5 gr na korci. Obilí na sýpce složené v hromadách bylo třeba častěji přemítati, aby neztuchlo a aby nebylo zachváčeno škodným hmyzem. K tomu výkonu užívali lopalek vějířích; roku 1594 platili za 4 lopaty 5 gr, roku 1679 přivezli jich 1 kopy 45 po 3½ kr, roku 1705 byly lacinější, pouze po 3 kr, pocházely z Modletína. Když roku 1660 se v zásobách pšenice objevila nákaza mušek, musili 160 strychů té pšenice „muškovatě“ přenést

¹) V Nár. museu pražs. Collectio Sedlec, VI. F. 32, str. 10, čís. 40.

²) Archiv m. K. H. čís. 4164. - Též Dač. Rez. II. 28.

³) Roku 1545 v středu před obět. P. Marie vznáší tehdejší majitel Lorce Zdislav Zvířetický z Vartmberka a na Jindicích, hejtman kraje Hradeckého, na pány šepmistry stížnost „...kterak jest mi voda v těch trubách, kterýmiž jest od starodávna do Lorce chodívá, od Pavla Fukle hyndrována, ješto ... ani jeden nejmenší krapet ji nekane...“ (A. m. K. H. čís. 978/b). Pavel Fukl užíval téhož toku vody a mohl ze zlého úmyslu, vykopav jámu (podle znění stížnosti) a prosekav troubu, nějakým špuntem další tok vody k Lorci zahraditi, neboť seděl výše, blíže při ústí dotčené erbštoly.

na jiné podlahy, kteroužto práci vykonala chasa pivovarská za zproptiné 18 kr. Také jiným škůdcům, totiž myším, bylo bráněno, aby se v stavení, hlavně na sýpkách, nedržely; od kořeně se kupovalo jisté koření, které se vařilo a pak jím kropilo.

Slady sušily se v Lorci; ale dělaly se také v obecním domě „Cassa“ zvaném na Rybném trhu⁴⁾, kterážto sladovna byla tak opatřena, že na př. roku 1689 mohlo tam za půl leta bytí 850 strychů pšenice zdělano na slady. V Lorci i v Casse sladovalo se také pro některé pivovary soukromé. Zmínky zasluhuje zpráva, že cihelná dlažba v humnech se čistila solí. Slady se sušily ve hvozďě na proutěných lískách; proutí na plení lísek sekali u Labe v lesích záduší veletovského. Zajímavý výsledek vyplyne, srovná-li se množství syrové pšenice se sladem, z ní zdělaným. Roku 1591 vydáno do štoky na slad zdělání 501 korec pšenice a od hvozdu zpět přijato skladu pšeničného 603 korce, takže každých 5 korců pšenice dalo 6 korců sladu. Mletí sladu vykonával dělník, kterému se proto dostalo jména „sladomela“. Větší množství dováželo se do mlýna, nejčastěji do Hopmile. Nedostávalo-li se vody při mlýnech zdejších, bylo nutno vyhledávati pomoc u některého mlýna při Labi. Na mletí sladů dozíral sám sládek a zůstával i nočně ve mlýnech, aby žádné šitby se dítí nemohly. Na převážení sladů bylo potřebí mnoha pytlů. Roku 1615, když staré pytle byly tak zlé, že ani štychu již drželi nechtěly, našito 23 pytlů nových z 1 kopy a 4 loket plátna režného; loket plátna placen po 2 gr 1 den, za ušití jednoho pytle dáno po 3½ den.

Pivovar lorecký měl svou domácí chmelnici a tu obdělával svými nádeníky, kteří ryli záhony, hnůj na kolečkách dováželi a jím babky zasejpalí, dále tyče ostřili a nabíjeli; česačkám pak byla zůstavena lehčí práce očesávání chmele. Avšak chmel doma na zahradě vypěstovaný stačiti nemohl. Na př. roku 1615 byly ho toliko 24 korce; i bylo třeba přikoupiti ho ještě 37 korců po 22 gr 3½ den. Roku 1645 dováželi chmel z Malešova, ze Zaboře, St. Kolína, Tejnce n. Labem, Kaňku, Velelova, též z Kopidlna a odjinud. V druhém polouletí roku 1664 musil se pivovar spokojiti zásobou chmele syrového, neboť sedláci ho doma sušiti nemohli, že by jim jej páni jejich nebrati mohli. Že byl syrový, byl ovšem také lacinější, a skupilo se ho pro pivovar úhrnem za 128 fr 12 kr; když pak byl pod krovem v Lorci jak náleží usušen, naměřeno jest suchého 304 korec, a tak přišel jeden každý korec na 25 kr 2 den. Tehdy se pěstoval chmel v celé rozsáhlé nížině časlavské, ba dokonce i u Horky, u Čestína a j.

Voda, která již od starodávna trubami se vedla do Lorce z erbštoly na Grejfu, zachycovala se v haltěřích. Nádrže ty podržely význam svůj i potom, když do Lorce byla zavedena voda potrubím z městského toku vodního roku 1614⁵⁾. Někdy bylo třeba hraditi vodu, z města přítékající, když se totiž staré trouby zlé odbíraly a nové kladly, anebo když se potrubí čistilo. Trouby vodovodní byly tehdy dřevěné (borové) a proto zahnívaly; také zarůstaly uvnitř travinami vodními („ocasy“), zvláště v náruze, kterážto zlá překážka se odčinovala pracným protahováním obručí. Roku 1640 nemohla voda z města do Lorce jítí po čtyři týdny (od ned. Siiniquitates do ned. Dicit 3.), poněvadž rormejstr Stanislav neměl pohotově trub nových na místo trub zlých, kterými voda v příkopech za branou Klášterskou ucházela do valů. Rormejstr pokusil se tehdy o naprávu tím, že místo trub položil zatím žlaby. Také se stalo někdy v zimě, že voda v trubách přemrzla (roku 1670 a opět 1689, snad také jindy). Když nešla voda do Lorce z města, vypomáhaly pivovaru haltěře. Roku 1670 trvala porucha taku vodního šest týdnů; po tu dobu táhli dělníci vodu z haltěřů, což vyžadovalo nákladu 6 fr 30 kr. Z toku vody platil pivovar do důchodu městského ročně 1 fr 10 kr a sladovna zvláště také 1 fr 10 kr.

Pivovar i sladovna spotřebovaly značného množství dříví. Pod kotlem varným pánilo se dříví šejtové (otepné); při sušení sladů topilo se dřívím sáhovým, kteréhožto dříví se užívalo též při požahání beček a sudů, jakož i při pečení chleba a vaření jídla sladkům a čeládce. Dříví šejtové dováželi „horáci“ hlavně v měsících zimních; na př. roku 1670 přivezeno ho jediné za

⁴⁾ Dům ten, který se nazýval později též „Šleretovským“ a v novější době zanikl, stál asi tam, kde jest nyní pomník K. Havlíčka.

⁵⁾ Dač. Rez. II. 147.

měsíc únor 501 fůra (fůra počítána průměrně po 15 kr), kdežto v březnu ho bylo přivezeno pouze 35 for. Dříví sáhové odebíralo se z lesů panských a sedláci lomečtí je dováželi. V únoru dotčeného roku bylo ho odebráno 5 sáhů a zapláceno za ně do důchodů „pozemských“ obce kutnohorské 3 fr rejn; dovozného dáno za každý sáh 36 kr. V době, kdy bylo v Hoře a okolí mnoho domů pustých, shofělých a pobořených, kupováno do pivovaru často dříví z domův takových, zejména v r. 1643 z Kolmarku, od sv. Trojice, z Kaňku.

Nádobí pivovarní zhotovovalo a opravovalo se v bečvárně lorecké. Nádoba se řídila druhem piva, které se v ní vystavovalo. Roku 1648 vystavovala se piva hořká v bečkách desetivěderních, v paterkách, šesterkách, čtvrkách a čtvrtňatech; pivem bílým naplňovaly se sudy, polosudy a čtvrtňata. Vše bylo dubové. Obsah se vyměřoval cejchovanými konvemi plechovými, kterémužto výkonu říkali „fachtování sudův“. Za novou takovou konev žádal roku 1705 plechař 2 fr⁶⁾. Na obruce braly se do bečvární olšové hole; 1642 stály dvě otepě holí takových 15 kr. Čepy a špunty se dělaly ze dřeva lipového, které se při koupi odměrovalo na sáhy nebo na fůry. Na požahování nádob pivních brali smůlu, smísenou s pryskyřicí. Roku 1615 stálo 40 liber smoly u paní Lidmily Endrlové 48 gr, a 12 liber pryskyřice u Honze, apatykáře, 30 gr 6 den; roku 1616 přivezl forman takové směsi již hotové z Prahy na zkoušku na jedno ožahování dva kameny (40 liber) za 37 gr 3/2 den. Roku 1642 objednal pivovar 18 kamenů (360 liber) smoly černé až z Mimoně; byla „vhodná“ a stála 13 fr 30 kr. O čistotu sudů, kádí, zřezů, koryt, též o úklid ve spilce a jinde v pivovare měla péči žena „sudomejka“.

Ledy pro pivovar lorecký braly se obyčejně z Orlovských rybníků (za Hopmílem). R. 1689 začato ledy sekati okolo 15. ledna. Poličanští dovezli ho 35 for, Přítočtí 38 for, obecní potahy 69 for, potah lorecký 11 for atd., úhrnem 213 for. Nádeníci spouštěli led do lednice ve sklepech a tam jej ukládali pět dnů i s nocemi, též ponocní pomáhali; byla ho vrstva 6/2 sáhů dlouhá, až do vrchu sklepa sáhající.

Lorecký pivovar měl své koně, kterými se rozváželo pivo po hospodách, převážel slad z Cassy do Lorce, do mlýna a zpět atd. Staré zápisy podávají leckterou zajímavou ukázkou z koňského lékařství. Klisny lorecké roku 1646 léčil kovář Hájek, občas jim pouštěl žilami za ustálenou odměnu 13 kr. Také Mandalena od Pytlíků rozuměla nemocem koňským; roku 1646 hojila klisnu opratní na krtice a dala si za pomoc svou zaplatiti 1 fr 30 kr. Schvátli-li se kůň, natírali mu žíly vínem a olejem (1660). Hřiběti pomáhali od neřádu rtuťovou mastí (1705). Pouštělo-li se koňům žilami, podávala se jim sůl, také se jim přilepšovalo na obroku ječmenem a ovšem.

Okolo roku 1591 stačil pivovaru loreckému sládek starší (přísežný), mládek, několik pomahačů, bednář a sudomejka. V zápisech z roku 1615 se jmenují vrchní sládek Jan Zima, dva sládci starší Vít Dvořák a Jan Rybička, dva podstarší Martin Nedopita a Václav Doček, několik mládků, též několik pomahačů, bednář Lorenc Fric a sudomejka Anna Křížová. Značně zvýšený počet osob, zaměstnaných při „verštatě pivovarském“ v Lorci, jest jasným dokladem, že pivovar ten ve dvou desetiletích docílil rozmachu velmi utěšeného ve prospěch obce. Tím se vyplnila prorocká slova, kterými Mikuláš Dačický schvaloval Horníkům zakoupení Lorce.

Běh věcí v pivovare loreckém nebyl ihned z počátku pevně ustáleným; mnohdy byly okolnostmi vynuceny podstatné změny. Zejména druh piva na prodej vystaveného, jeho jakost a ovšem také cena nebyla stále stejnou. Registra varná prozrazují zjevně každou odchylku při výrobě piva. Některé takové změny mají ráz pokusný.

V letech 1591 a 1592 vařilo se stále pivo bílé. Sladu pšeničného dávali na var po 12 kor-

⁶⁾ Takovou konev cejchovanou (asi ze začátku 18. stol.) možno viděti ve sbírkách kutnohorského musea. Jest zhotovena z plechu měděného, uvnitř pocínovaného. Pod okrajem vedle ucha na levo jest vytláčen cejch, totiž v malém oválu český lev, po jehož stranách je vyryto 10-P (10 pint). Uvnitř na téže straně levé, 2,5 cm pod okrajem jest připájený malý čtvercový plíšek, jehož hořejší hrana je zahnutá dovnitř: to jest znamení, ku kterému se nádoba musila naplniti, aby obsahovala určité, zákonitě stanovené množství tekutiny, totiž v tomto případě 10 pint.

cích, chmele pak zimního času po 4½ věrteli a letního času po 5 věrtelích; z každé várky vystavovali na prodej 16, někdy 17 sudův, zprvu po 1 kp gr, potom po 45 gr. Var se svařel obyčejně v úterý, někdy v pondělí, zřídka ve středu, ale některé týdny byly bez várky; na př. v 29 týdnech (přibližně v polouletí) bylo 9 týdnů bez várky. Vedle piva předního dělalo se při každé várce také pivo řídké (ředina). Sud toho vedlejšího výrobku prodávali po 13 gr, potom po 10 gr, konečně sklesla cena jeho na 8 gr. Nejvíce (2-6 sudů z každé várky) ho vypili ve špitále sv. Kříže, několik sudů se ho odbylo pokaždé do okolních vesnic, ostatek se prodal „porůznu lidem chudým“. Mláta bývalo z každé várky 8 čtvrtí a prodávalo se čtvrt po 3½ gr, v dalších týdnech po 3 gr. Ku podivu! To vše se zlevňovalo, ale cena kvasnic stoupla z původních 6 gr za soudek na 7½ gr. Rozprodávaly se porůznu; pravidelně je kupovaly po jednom soudku z každého varu Mandalena a Salomina, obě koláčnice. Příměnkem sládkovým byly kvasnice z jedné várky k hodům vánočním a z jedné várky k hodům velikonočním. - Tak bylo v pivovaře loreckém za staršího sládky Jiříka Černého. Podobá se pravdě, že sládek ten pomýšlel již na změnu jakousi. Na zahradě při tvrzi Lorci vypěstoval v roce 1591 ječmen; bylo ho sklizeno 93 mandele, a z toho dva mlatci (v propůjčené stodole Anny Křížánkové, řeznice v Hlouškách) na čtyřikrát vymlátili 42 korce zrní. K tomu přikoupeno z Křečhoře 14 korců ječmene po 20 gr na slad „pro pivo hořké, které se v pivovaře loreckém vařiti má“; domníváme se však, že se za toho sládky hořké pivo nevařilo.

Příští sládek nový Václav Zeman. Za něho se stavělo nové humno (v září 1593), byl vylážděn značný kus nádvoří loreckého (vozili k tomu obršlich z puchýřů) a jiné ještě opravy stavební byly vykonány. Také byly zavedeny změny, pokud se týče vaření piva. Při varech piva bílého v měsících červenci a srpnu 1593 byla zvětšena dávka chmele na 6 věrtelů, a současně zvýšena cena jednoho sudu na 50 gr, kterážto cena zůstala pak trvalou, i když dávano chmele pouze 1 korec (4 věrtel). Některé vary byly upraveny tak, aby se spotřebovaly zásoby ječmene, který byl ze zahrady lorecké sklizen a k tomu ještě přikoupen. Mezi obvyklé vary piva bílého bylo toliž vtroušeno několik varů z 10 korců sladu pšeničného s 2 korci sladu ječného. Od 5. listopadu 1593 začínaje prodávali pak sud piva toho i onoho druhu po 1 kp gr. Dne 18. listopadu 1593 svařen var piva „kumperského“ z 12 korců sladu pšeničného s přísadou chmele, na 7 věrtelů zvýšenou, a vystaveno ho na prodej pouze 11 sudů (po 1 kp 20 gr) a 2 sudy vejražku (po 1 kp).

V r. 1605 stoupla opět cena piva bílého, a sice na 1 kp 10 gr. Mimo obvyklé výrobky vedlejší dán do prodeje nově „zákal po kvasnicích“, soudek po 3½ gr.

Registra varná z let 1615 a 1616 vykazují pozoruhodný pokrok. V 50 týdnech svařeno 56 varů a z nich vystaveno úhrnem 1163 věrtelů piva bílého. Nad to bylo uděláno půldruhé várky piva hořkého; svařeno bylo úhrnem 45 korců sladu ječného s 10 korci sladu pšeničného a vystaveno z toho 15 svídnických sudů po 4 kp 30 gr. Neumíme říci, udržela-li se výroba piva hořkého i v letech následujících; ale víme, že v letech 1640 a 1641 mělo již převahu nad pivem bílým, kterýžto poměr zůstal pak již trvalým. Na př. za polouletí, sahající z r. 1642 do r. 1643, zvařeny 22 várky piva hořkého po 11 bečkách (bečka po 23 fr rejn) a pouze 2½ várky piva bílého po 11 až 16 sudech (sud po 6 fr rejn). Na sklonku 17. století setkáváme se s novým druhem piva, kterému říkali „konvent“; vařilo se při varu bílém (sud po 1 fr 40 kr) i při varu hořkém (sud po 1 fr 44 kr). Ředina to nebyla; neboť ta se připomíná v zápisech vedle konventu.

Nebylo pivovaru, aby se v něm nepřivářelo. Ale v pivovaře loreckém nedělo se to tehdy tajně, způsobem podvodným; pivo přivážené vykazovalo se v počtech zcela zjevně jako výkon „vzácným magistrátem“ dokonce nařízený „ku pomoci placení stansův (stálých platů) služebníků městským“, nebo podle jiného odůvodnění „pro nedostalé ungelty“. Bylo nařízeno, aby při každém varu hořkém se přivářela jedna „paterka“ (bečka pětivěderní). Již roku 1683 se přivářelo. Při roce 1706 vykazují registra pivovarská značný zisk 886 fr 37 kr z 82 sudů piva přiváženého, počítajíc sud po 10 fr 48 kr 4½ den.

Odbyt piva z pivovaru loreckého byl uspokojivým již z počátku. Nejbližší hospoda, do kte-

ré se dodávalo pivo stále, byla „na haltýřích“ loreckých. Nucený odběr piva loreckého měly ovšem také městský špitál a vesnice, které patřily k obci kutnohorské (pivo se dováželo až do Bahna, do Lomce atd.). Proti pivům hostinským (cizím), která se úsilovně do Hory vtírala, na bylo pivo lorecké znenáhla trvalé přízně též u šenkýřů, kteří neměli žádných závazků vůči obci. Domů v Kutné Hoře, ve kterých byl šenk piva loreckého, napočítali jsme v r. 1643 již 21, v r. 1705 dokonce 45.

Šenkýřům a šenkýřkám (těch bývalo více než šenkýřů) skýtal pivovar některé výhody. Z nich nejcecnější byla „třícátka“ čili „třícátá“; totiž z vyšenkovaných piv porážel pivovar v celkovém účtu každou třícátou konev na penězích. Hodnota třícáté se řídila ovšem pokaždé cenou piva. Roku 1705 stál sud piva hořkého 9 fr 6 kr (= 546 kr), tudíž se účtovala třícátá po 18 kr $1\frac{1}{5}$ den; podle toho na 2139 sudech vyšenkovaného piva poražen v registrech úhm třícát (713) správně summo 648 fr 49 kr $4\frac{1}{5}$. Piva bílého vyšenkováno v tom roce pouze 183 $\frac{1}{4}$ sudu, a slevené třícátky činily 43 fr 9 gr $5\frac{3}{5}$ den. Pivovar vynasnažil se také jiným ještě způsobem, aby mu zachována byla přízeň šenkýřů a šenkýřek, totiž všelijakými úsluhami podle tehdejšího obyčeje, na př. darováním „húsec“ (housek) k době vánoční⁷⁾.

Podle zvyklosti starodávné anebo z jiného důvodu uznání hodného vydávalo se mnohdy pivo též darem; ovšem jen osobám, které měly již jakési zásluhy o věci obecní anebo od nichž se očekával čin jakýsi záslužný a obci prospěšný. Každý starší šepmistr (okolo r. 1645 bývalo jich s primátorem sedm) dostával mimo stans 40 fr za čtyřnedělní úřadování též po třech sudech piva bílého. - Osoby, které měly těsnější styky se správou obce, uznávaly slušným, aby zvaly „vzácný magistrát“ k chystanému svatebnímu veselí ve své rodině. Pozvání bylo zpravidla vlídně přijato a účastenství na rodinné slavnosti doprovázeno darem, jaksi již pro takové případy ustáleným, totiž věnováním stříbrného, vnitř pozlaceného šálku (od 4 do 8 lotů váhy) z důchodu městského, jakož i poctou piva 2 věder hořkého a 2 věder bílého z důchodu pivovarského. V roce 1705 udály se čtyři případy toho druhu: 28. ledna ženil se Daniel Chmelský, 22. dubna Bohuslav Lysander z Ehrenfeldu (dar zvýšen o jedno tele), 16. srpna Daniel Ramhofsý, v prosinci vdávala se panna dcera Lorence Štamperského. Když r. 1711 měla oddavky panna dcera Václava Štepani, rozmnožen svatební dar o jednoho skopce. - R. 1660 v 9. neděli po sv. Duše vystrojili Horníci okázalou slavnost na osvědčení díků „za svatý pokoj“. Po slavném Tedeumlaudamus následovala traktaci „pro uctění některých duchovních pánův, item pánův hejtmanův krajských a jiných vyššího stavu pozvaných kavalírův, též pánův šepmistrův, pánův starších obecních a pánův osmisoudcův“. Studenti z gymnasia jesuitského předváděli komedii jakousi na jevišti, zvláště k tomu účelu od tesařů zbudovaném a od malířů všelijak okrášleném. Při slavnosti mušketyři hromadně vystřelovali, a z orla na kašně proti rathouze vytékalo víno červené; slavnost byla ukončena strojními ohni. Veškerou útratu, na tu slavnost vynaloženou, zaplatil důchod lorecký (371 fr 46 kr 3 den), a nad to vydány z pivovaru loreckého piva pro tři kompanie mušketyřů 10 věder, pro lid chudý 10 věder, pro studenty, kuchaře, muzikáře, tesaře o jiné mnohé, kteří pomáhali tu slavnost strojiti, 9 věder; mimo to poskytl Lorec 6 sáhů dříví kuchařům na vaření a pečení pro chystanou traktaci na rathouze.

Správcové obce kutnohorské věděli, že důchod pivovaru loreckého smí se zatížiti i větším vydáním mimořádným. Hospodářská jeho síla, překonavší šťastně několik těžkých otřesů za války třicátileté, ustálila se v 2. polovině 17. století pevně a vynášela obci značný užitek. Roku 1660 vyžaduje se v registrech pivovaru loreckého „zisku jak na hotově tak i na restich“ 9373 fr 27 kr $3\frac{1}{2}$ den. Stejně příznivé a utěšené výsledky jeví inventura, kterou Martin Sylvestr Humpolecký, písař důchodu loreckého, koncem r. 1664 vykonal a v registrech loreckého důchodu takto vylíčil: peněz loreckých za mnou 1965 fr 19 kr $2\frac{1}{4}$ den, na rathouze v depositu 6 M (6000 fr), peněz marštalních na hotově 247 fr 59 kr, peněz marštalních v depositu 1 M (1000

⁷⁾ Roku 1647 poslali z pivovaru 2 strychy pšenice do mlýna Cimburku; za semletí dáno 12 kr. Pekař Jan Kafka tu mouku spekl na húsec za 1 fr, avšak za koření (zázvor, květ a anýz) placeno zvláště 18 kr a za dříví, při téměř pečení spálené, 30 kr; tovaryšům pekařovým dáno na zprostití 6 kr.

fr); item forotu obilného pšenice 1320 str. 2 věrt. 2 čtvrtce, žita 12 str. 2 věrt. 1 čtvrt., ječmene 700 str. 1 věrt., sladu pšeničného 1758 str. 1 věrt. 3 čtvrt., sladu ječného 1653 str. 3 v. 1 čt., chmele 911 str. 2 v., ovsu pro koně 169 str., pryskyřice 2409 liber, dříví šejtového za 123 fr 39 kr 3 den, dříví sáhového 116 sáhů. Chyboval by, kdo by se domníval, že v prvních letech po zakoupení Lorce nevynášel pivovar užitku žádného. Ihned r. 1593 končí závěr počtu pivovarského poznáním, že přebývá 330 kp 38 gr 3 den čes. Celý ten přebytek byl odevzdán Zigmundovi Kozlovi z Rejzntolu na stavbu školy vysokokostelské (nyní budovy arciděkanské).

Potřebovala-li obec kutnohorská peněz na mimořádné jakési vydání a nestačil-li na to příjem z jiných pramenů, byl důchod lorecký spolehlivým útočištěm, které nikdy nezklamalo, nikdy neselhalo. Páni se dožadovali pomoci se strany této velmi často. Když r. 1615 chystali present pro kr. Matyáše, vzato k tomu účelu 50 kp gr č z důchodu loreckého. Z tétož důchodu pořídila sobě obec r. 1660 velkou stříbrnou pečet městskou s řetízkem stříbrným nákladem 32 fr 24 kr. Z důchodu loreckého platilo se za dary, kterými obec kutnohorská projevovala vděčnost svou „vzácným pánům a patronům“ svým v městech Pražských. Těmto příznivcům posláno r. 1677 k Štědrému večeru 22 kameny a 10 liber svíček a 10 liber mýdla, jakož i 10 ptáků bažantů a následujícího roku k Zelenému čtvrtku opět několik bažantův a jeřábkův⁸). Páni šepmistři chtěli mít živé bažanty, koroptve a jiné ptáky stále pohotově „pro důležité potřeby obecní“, a proto nařídili r. 1705, aby v pivovaře Lorci za hvozdem na zahradě byla zbudována nová „bažantní komora“. Bylo to stavení 7/2 sáhu dlouhé a 2/2 sáhu široké, prkny na dvě místnosti rozdělené, se šesti okny, v nichž byly síťky, „aby se ptáci netloukli“.

Válka třicetiletá, zvláště pak poslední záchvěvy její, způsobily pivovaru loreckému mnoho nesnází. Pohyby velkých oddílů vojska císařského, jejichž směr často se dotýkal Hory Kutné, byly pro pivovar svízeli, nemálo tížící a mnohdy zle tísnící. Správa obce kutnohorské upravila ubytování vojska obyčejně tak, že město vnitřní bylo toho břemene ušetřeno, anebo že aspoň větší část jeho spočinula na předměstích. Pro ubytování jezdeckta byl ovšem důvodem nedostatek marštalů uvnitř města. Vůdcové vojenští se opatření tomu nevzpírali, ale namnoze žádali, aby byli ubytováni v Lorci, a podvolili se jinému ustanovení pánů šepmistřů jen tehdy, dostalo-li se jim hojného odškodnění všelijakými požitky a dáno-li jim na srozuměnou, že by obsazením Lorce se vaření piva velice znesnadňovalo. Avšak Lorec nebyl nikdy prostým vojenským posádky; páni šepmistři sami pokaždé si vyžádali, aby menší oddíl vojnů byl v Lorci usazen jako „guardia“ proti výtržníkům a násilníkům. Náklad na tu ochranu byl dosti značný, neboť za oficírem, který na guardii v Lorci ležel, přicházeli i jiní a ti byli také z důchodu pivovarského hostění hojným jídlem a pivem.

Pivovar měl také svou stráž mušketýrů domácích, kteří, bylo-li toho třeba, v Lorci zůstávali, na oheň, noční nebezpečnoství pozor dávali, též při rozvážení piva a sladu podle fůry chodili. Za službu svou brali denního platu po 12 kr⁹). Slabá ta stráž nestačila pokaždé na skročení sveřepých žoldáků, kteří po předměstích stále slídili, vhodnou kořist vyhledávající. Dne 7. února 1643, když se vozilo dříví z města do Lorce, soldáti u samé brány Klášterské od vozu koně odpráhli a odvedli, nedbajíce nic mušketýra Knoflíčka, který jim v tom překážeti chtěl. Druhdy dostoupilo nebezpečí té míry, že mušketýři s celou posádkou a chasou pivovarskou musili celé noci probdít v postřehu se zhavými doutnáky, aby „partajím“, totiž malým potulným oddílům vojenským, zabránili vyplenění pivovaru. Tak na př. od 16. do 20. května 1643, když general Kapoun s celou brigádou na pochodu proti nepříteli přitáhl od Pardubic a v Hoře se usadil, probdívše několik nocí, spálili 1 libru svíček a 20 sáhů doutnáků, k střelbě přípravených.

⁸) Svíčky se posílaly v truhličkách; bažanty vozili do Prahy živé v nůši nebo krosně, cínovatinou (plátnem) potažené. Kámen (20 liber) svíček se tehdy platil po 3 fr, libra mýdla po 7 kr. Za 10 bažantů dáno 13 fr 42 kr.

⁹) Z domácích muškerýrů připomínají se zejména tito: Pavel, Knoflíček, Michal, Kosař, Krejčí, Říha, Kordický, Kominík, Kovář, Hylt a Marek.

Mnoho škod utrpěl pivovar vpádem vojska švédského. Nepřítel pobyl poprvé u Hory sic pouze několik dnů v první polovině měsíce června 1643, ale odnesl odtud kořist znamenitou. Ubytovatelé švédského vojska, přibýví do Hory dne 11. června, tlačili se násilně do Lorce a při tom zabili mušketyra Černého. Jedině rozmanitými oběťmi bylo toho dosaženo, že Lorec byl ušetřen posádky. Když pak dne 12. června přitřhl celý regiment dragounů Torstensonových, položeni byli jezdcí hlavně po Kolmarce. Ale důchod pivovaru loreckého musil Švédům vydati celou várku piva a 50 fr hotových peněz na zakoupení všelijakých viktualii, generální proviantmistr švédského vojska pak vyzval šepmistry, aby bez průtahy zaplatili 2500 fr rancionu, chtějí-li od města odvrátiti plenění. Když se pak v městském důchodě peněz tolik nenašlo, povolán písař důchodu pivovarského. Písař prostodušně usuzoval, že věci prospěje, bude-li neohroženě zatajovati pravdu; a proto tvrdil, že žádných peněz, za piva vybraných, nemá, a nelek se ani, když generální proviantmistr mu hrozil vězením a kyjem jej chtěl bítí. V soukromí však písař odevzdal šepmistru 1958 fr peněz pivovarských, které na radnici měl uloženy; z těch páni zaplatili žádaný rancion. S nemalým potěšením zaznamenal písař v registrech loreckých, že se mu přece podařilo nenaviděnému Švédovi zatajiti 76 dukátů, které měl kdesi v úkrytu uschované a které byly takto jeho zásluhou pro pivovar zachráněny.

Na ochranu Lorce vyslal velitel švédského vojska dvanácte dragounů; ale ti nedovedli mnoho obhájití. Jednotlivé tlupy neukázněného a po kořisti slídícího vojska nepřátelského vnikaly násilím všude a odnášely, co jim do oka padlo. Pobrali všechny pytle, do ležení svého odnesl okov, kterým se voda táhla z haltýřů, dokonce i rozbourali kotlinu, ve které byla zadržena měděná pánev pivovarná, a chtěli pánev rozsekati; jen stěží byl tento klenot obecní zachráněn. Na zahradě lorecké postavili Švédové 300 svých vozů a utlapali a zničili tím celou úrodu žita; na louce lorecké spásli všecku trávu svým koňstvem. Ze zásob obilí a sladů bylo jen málo zachráněno. Odchodem dragounů Torstensonových nebyl pivovar ještě zbaven všeho nebezpečí, ani nebylo ukončeno utrpení věrných jeho obhájců, sládka a písaře. Dne 31. července na noc přitřhl do Hory „aussus“ devíti regimentů dragounův a položil se na předměstích. Komandant i s manželkou „paní hejtmanovou“ se všemi oficíry usadili se v Lorcí s koňstvem svým. Odcházejíce pak odtud, brali s sebou na další cestu několik věder piva hořkého a když jim sládek toho bránil, chtěli jej zsekati.

Škody, způsobené důchodu pivovaru loreckého častými návštěvami vojsk, uměl prozíravý písař pivovarský aspoň částečně vyrovnati zvýšením příjmu; markytánům totiž prodával pivo draže, bečku hořkého po 25 fr (o 2 fr draže), sud bílého za 7 fr (o 1 fr draže).

Život v pivovare loreckém, klidný a pravidelný, byl jednou také rozrušen stávkou dělnickou; stalo se to roku 1716. Avšak příčinou té stavky nebyla nižádná nesrovnalost sociální. Chasa pivovarská přestala pracovati, pobouřena jsouc neváznými řečmi, které původem Jana Fialy, bednáře loreckého, kolovaly o Vojtěchovi Štosovi, podstarším v Lorcí, jakoby byl kdysi (když byl ještě v Křeseticích) Fialu žádal, aby mu opatřil hlavu umrlčí, domněle prý k čarům, aby mohl sládkovi na pivech škoditi podkládáním té hlavy pod slad pšeničný anebo pod kád'. Chasnici lorečtí nechtěli mezi sebou trpěti bezbožného čarodějníka, obzvláště když dělnictvo z jiných pivovarů vyhrožovalo, že bude chasníkům loreckým všude poctivý vandr hemovati, pokudžby se Štosem déle ještě v díle pozůstávali a jej za sobě rovného držeti chtěli. Věc vznese na pány; ale vyšetřováním nebylo Štosovi nic zlého prokázáno, neboť kromě Fialy nebylo jiného svědka. Ale konečně byl Štos přece vyzván, aby „se postaral o jiný verštat“, poněvadž byl usvědčen z nepoctivého jednání v úřadě mu svěřeném (zpronevěřoval pivo ze zásob obecních). Tím byla stávka ukonejšena¹⁰⁾.

¹⁰⁾ Na základě listiny, uložené v arch. kutnohor. č. 14407 vylíčil dr. Jos. Volf tuto událost obšírněji v Českém lidu XXI (1912) na str. 305-309.

KAPITOLY MÍSTOPISNÉ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 71-81

Kutná Hora nemá dosud svého místopisu, a místnímu dějepiscectví nedostává se takto pomůcky, která jest nad jiné důležitější. Obšrná basis, na které se odehrávají bohaté dějiny města, kdysi po Praze prvního, kde se všech stran nás ovívá dech minulosti, byla dosud poznána jen velice nedostatečně; nad to pak povrchností a nekritickým způsobem bádání vloudilo se do té trochy topografických vědomostí mnoho povážlivých omylů, takže historie Kutné Hory nemá pevného a bezpečného podkladu místopisného.

Příčinou neutěšeného tohoto zjevu jsou ohromné potíže, které badatel v oboru topografie musí překonati, chce-li se dodělati výsledků uspokojivých. Hlavním, a to velice spolehlivým pramenem zpráv místopisných jsou knihy, do nichž se zapisovaly všeliké transakce, jaké se udály na majetku pozemkovém, totiž na domech, zahradách, městištích atd.: a jich převod z osoby na osobu řádným trhem, frejmarkem (směnou), dražbou, odevzdáním (na př. mezi manželi), odkazem, konfiskací, zabavením v dluhu. Nejstarší kutnohorská kniha toho druhu pochází z roku 1426; jest uložena v městském archívě s dalšími, časově se k ní postupně až do roku 1636 přimykajícími knihami téhož druhu, kterým se dostalo názvu „Libri hereditatum“. Pořadí těchto nejstarších deseti knih městských, drahocenného to materiálu historického, jest nepřetržitě; ale jedna z nich (1479-1514) byla za vlády rakouské následkem neblahého rozhodnutí ministerstva spravedlnosti s jinými knihami kutnohorského listovního úřadu uložena v Zemském archívě v Praze. Pokračování pozemkových knih, které pak mění několikrát své jméno, nutno hledati v listovně zdejšího krajského soudu (asi 40 objemných foliantů a k tomu několik knih addičních a obligačních). Nejnovější knihy pozemkové přechovávají se v listovním úřadě zdejším. Na těchto nejnovějších knihách musil by práci svou založiti, kdož by chtěl vybudovati soustavně celkový místopis Kutné Hory; a na výpisy z těch knih musil by navazovati zprávy z knih předcházejících postupně. Pokud odkazuje kniha na knihu, měla by práce ta (jaksi mechanická) průběh celkem uspokojivý; když však poukazování z knihy na knihu přestane, začne práce velice svízelná. Souvislost zápisu staršího s novějším lze zjistiti toliko pečlivým srovnáním jmen kupujícího v jednom a prodávajícího ve druhém, jakož i opatrným uvažováním všech okolností, které v obou zápisech byly písařem městským vytčeny.

Za starodávna požíval písař městský zápisy o domech způsobem, který byl zúčastněným osobám snadno pochopitelným a také u práva nemohl zavdati podnětu k pochybnostem. Zpravidla se tu zaznamenávaly věci následující: název domu tehdy obvyklý (ač byl-li nějaký), jméno ulice nebo trhu (náměstí) a jméno obou sousedů, vpravo i vlevo sídlících (po případě i přes uličku); pro větší jistotu bývá někdy též vytčen dům protější. Takový způsob zápisu tehdy soudníkům dostačoval; ale novověkému badateli stačiti nemůže. I kdyby mu známy byly starodávné názvy ulic a trhů, mělo by jméno domu jen tehdy význam, kdyby se opíralo o jakési dosud na domě zachovalé znamení (na př. dům u černého orla); název domu, měnící se podle majetníka, měl by pro badatele tak málo ceny, jako jména obou sousedů. Neznalosti názvů ulic a trhů, nejasností základních pojmů topických vylučovala by se ovšem již předem jistota úsudu.

Nesvědomitý badatel, který by si troufal z jediného snad zápisu pouhým dohadem odvozovati důsledky, podobal by se tápajícímu po tmách. Lehkovážným takovým jednáním vzniklo v Kutné Hoře mnoho omylů místopisných, které se nesou tradicí dále, vzdorující houževnatě všem pokusům o jich vymytění. Jedním takovým pokusem jest také článek tento, který se opírá o mnohaletou přípravnou práci v oboru místopisu města Kutné Hory. Všecka data a z nich odvozené závěry, kterých bylo při sepisování tohoto pojednání užito, a kterými se podporuje odlišování pravdy od omylů, jsou již výsledkem obsáhlé té práce přípravné, která podle zásad zpředu vytčených byla autorem vykonána. Všecky pozemkové knihy byly rozepsány, a výpisky takto získané opatrným kombinováním roztříděny, tak že není domu (s vyloučením domů předměstských), o kterém by tu nebylo pohotově několik zpráv zaručených.

1. **Žižkova brána.** Kdosi objevil v kterémsi knize městské překvapující zprávu, že jedna brána kutnohorská se jmenovala branou Žižkovou, a založil na tom úsudek, že bráně se dostalo jména toho od vděčných Horníků českých na počtu Jana Žižky z Trocnova za to, že osvobodil Horu od jařma německého. Na to navázána dále domněnka, že branou tou vkročil vítězíci vojévuce do Hory. Brána ta stála v ústí uličky proti vratům do veliké zelinářské zahrady (Breiterovy) pod Vlašským Dvorem. Tato brána byla jedním průlomem městské zdi, kterou se obemykalo celé Dolejší město; u VI. Dvora odbočovala tato zeď od hlavního užšího ovalení a sestoupivši dolů ke břehu Páchu naproti Novým mlýnům běžela dále podle levého břehu až k bráně Časlavské, odtud pokračovala k Náměti a dále až k bráně Klášterské. Skrze bránu Žižkovu vjížděly do Hory povozy, které přijížděly řečištěm Páchu se strany od Poličan a od Malešova; branou tou procházela též cesta vozová, kterou se udržovalo spojení města s Novými mlýny.

Domněnka, jakoby Jan Žižka byl branou tou vkročil s bojovníky svými do Hory, není jak odůvodněná. V roce 1422 přišel Žižka od Nebovid a útočil na město mezi branami Kolínskou a Kouřimskou; a v roce 1424 pronásledoval Pražany asi jinými cestami a do úzkého, strmými stráněmi semknutého údolí Páchu ze strategických důvodů sestoupiti si netroufal. Ostatně možno rozhodně odmítnouti domněni, že by za starodávna byli předkové naši uctivali slavné muže tím způsobem, jak se to nyní děje; předkové naši, tvoříce názvy topické, vedli si velice prakticky. Velkým branám (nejen v Hoře, nýbrž i v jiných městech) dávána jména podle větších míst na blízku, ku kterým cesta branou vedla. Pro branky (fortny) braly se orientační pomůcky zpravidla z nejbližšího okolí, každému povědomého. Branka, ležící těsně pod Hrádkem, nazvána „Podhrádeckou“; brance, nad níž měl kat svou světničku, dáno jméno „Katova“ (omylem jest, že by pro kata byli zřídili zvláštní branku). Pro fortnu Sedleckou čili Klášterskou (proti nové budově učitelského ústavu) ujal se okolo r. 1650 název „fortna Pazourkova“ podle Víta Pozourka, který měl vedle ní dva domy; název ten nabyl významu úředního a zachoval se až do začátku 19. století (vyskytá se ještě kolem r. 1835). Podobně dal lid fortně Hloušecké ještě vedlejší název „fortna Sojkova“ podle Sojkova domu, s ní sousedícího; pojmenování to se udrželo asi od r. 1638 do r. 1761. Právě tak povstalo též pojmenování brány Žižkovy podle Jana Žižky řečníka, který byl okolo roku 1550 usedlý u té brány (A. K. Liber hered. I. H. 1 v, H. 12 v, J. 37). Starší a jaksí úřední název té brány byl „Páčovská“. Doporučí se, aby pojmenování „Žižkova brána“ bylo ponecháno znenáhlému odumření, tak jako vymizely názvy „fortna Pazourkova“ a „Sojkova“, které byly jen ad hoc vytvořeny; tak aspoň by pomínula příčina omylů.

2. **Česká ulice.** Někdy opět bývá žádoucí, aby starý skutečně významný název topický byl obnoven a opět na svém místě uplatněn. Okolo roku 1890 byl starý místopis Kutné Hory způsobem neomluvitelným znásilněn. Z důvodů snad vlasteneckých, ale nedosti rozvážných, byly názvy kutnohorských ulic bez ohledu na jich starobylost, osvědčenou účelnost a oprávněnost šmahem pozměněny. Nejedna tato změna má ráz vážného pochybení. Náprava jest nutnou, ale provedení nebude snadným. Dotýkáme se na tomto místě aspoň jednoho případu, v němž spatřujeme malicherný útok na nezvratnou historickou pravdu.

Od starodávna obvyklý název „Česká ulice“ (platea bohemicalis) byl zrušen a zaměněn jménem „Prokopova ulice“. Nehledíce ani k tomu, že jméno Prokopovo nemá těsnějšího vztahu k historii Kutné Hory a že jméno to se nemůže ujmouti u kutnohorského obyvatelstva, soudíme, že jest nepřipustno svévolné ničení historických dokumentů. Fakt, že ve městě, takřka v srdci České země položeném, mohla jedna z ulic býti nazvána „Českou“, jest výmluvným dokumentem historickým. Jím se jasně a jaksí konkrétně dotvrzuje to, co vysvítá z četných listin kutnohorských z doby předhusitské, že ve 14. a ještě na začátku 15. století nebyli Čechové vládnoucími v Kutné Hoře. Jména rychtářů, koňselů obce městské a obce mincířů a pregěřů, král. úředníků, nájemců král. regálů, vůbec tamějších usedlíků bývají všude velkou převahou německá; téhož rázu jsou většinou názvy nejstarších dolů (Čapčuch, Flašary, Plimle, Rozn-

štrauch, Klimšmíd atd.) i starých částí města (Holcmark, Talmark, Kolmark, Hopmil, Zighart, Rossgart atd.). Německý kapitál, německá podnikavost a rozpínavost učinily Kutnou Horu městem německým, a ráz ten se udržel až do převratu, dokonaného roku 1424. Historickou pravdu tu nelze odčinit; a snaha, zastříti ji vyhlazením starobylého názvu „Česká ulice“, protiví se vážným zásadám českého dějepiscectví. Pozoruhodná jest okolnost, že Česká ulice a nejbližší její okolí (sousední čtvrť Bartolomějská) byla osídlena hlavně hrnčíři, kteří měli pece své a dílny v samotných valech městských (za okresní nemocnicí a jinde). Hrnčíři byli asi četně zastoupení mezi představiteli českého živlu v Kutné Hoře.

3. Hořejší a Dolejší rynek. Obilný trh. V starých knihách pozemkových děje se častěji zmínka o domech na Hořejším a na Dolejším rynku. Velice by chyboval, kdo by se domníval, že Hořejším rynekem byl míněn kolek kolem radnice, která stávala uprostřed nynějšího náměstí Palackého; mylným by byl také náhled, že Dolejším rynekem se nazývalo jakési prostranství na Dolejším městě. Rynek jmenoval se v Kutné Hoře okruh ulic (po případě tržišť) kolem veliké obdélníkové skupiny domů, z nichž jedním jest rozsáhlý činžovní dům městský (čp. 590, kde stávaly jindy masné krámy). Hořejší rynek sluje nyní Šultysovou ulicí. Dolejší rynek byl v nejnovější době pojmenován Kollárovou třídou.

Název Obilný trh vymizel z místopisu kutnohorského beze stopy od té chvíle, kdy byly odklizeny rsutiny staré radnice, která roku 1770 vyhořela; tehdy splynul Obilný trh se spáleništěm radničním a ostatními okolními uličkami v jediné rozsáhlé prostranství, kterému dáno jméno Panské náměstí. Obilný trh se stýkal s Dolejším rynekem, který do něho ústil; byl ohraničen domem Hutníčkovským (čp. 318), domem Sankturinovským (čp. 377), severním průčelím radnice a domem Krbcovským (čp. 157). Na Obilném trhu stávala od starodávna velká kašna, o níž se knihy městské často zmiňují; teprve v osmém desetiletí 19. století byla přenesena do kouta za dům Krbcovský, poněvadž překážela vjezdu do ulice podle masných krámů. Úprava této kašny kdysi se shodla časově (přibližně) se stavbou známé gotické Kamenné kašny. Poněvadž nebyla badatelům známa poloha Obilného trhu, byly zprávy o kašně před radnicí mylně připsány na Kamennou kašnu na úkor pravdy.

4. Domy „U kola“. Snadno se může přihoditi (a již se přihodil) omyl tam, kde dvě místa (domy) jsou označena stejně. Avšak i v takovém případě lze se uvarovati chyby, zachová-li se náležitá bedlivost a ostražitost; neboť v zápisech knih městských se taková místa stejně pojmenovaná pokaždé řádně rozlišují. V Kutné Hoře jsou dva domy, kde se za starodávna říkalo „u kola“: dům čp. 512, posud tak nazývaný na blízkou Vlašského Dvora (nárožní proti pomníku K. Havlíčka) a dům čp. 27 blíž Hrádku. Zápisům o domě prvním dodává se dostatek určitosti bližším označením: dům u žlutého kola, dům nad Leflíři, kterýž slove u kola, dům u kola řečený jdouc do Leflěřů, dům u kola na Rybném trhu ležící, dům od starodávna Bártofský jinak „u žlutého kola“ nazvaný proti „bílému beránku“ na rohu u Leflěřů, atd. V domě „u kola“ blíž Hrádku bývala lázeň. Tento příznačný moment jest dostatečnou pomůckou na rozeznávání obou domů „u kola“, tak že by stačilo, bylo-li by v tomto případě v knihách prostě psáno „lázeň u kola“; ale často bývá mimo to ještě zdůrazněno, že dům ten leží proti Hrádku nebo pod Hrádkem, v ulici jdouc k sv. Barboře, podle formy Podhrádecké, a podobně dále.

5. Domy Stejškovský a Šultysův. Nedostatkem kritičnosti a badatelské svědomitosti zavineny byly vážné omyly a zmatky v historii domů čp. 173 a 174 v nynější třídě Šultysově. Dům čp. 173 jest jedním z těch sice ne čelných, ale tím cennějších dokladů, že Kutná Hora nebyla za starodávna cele zaujata jen slohem gotickým ve stavitelství, nýbrž že měla porozumění i pro tvary renesanční. Některé podrobnosti kamenného portálu na tom domě vynucují si uznání pro svou originalitu; a nelze neuznati, že celá fasáda s lunetami, dokud byla vyzdobena původní rustikou a snad také jednoduchým okrasným sgrafitem (nynější malby na průčelí domu pocházejí z doby nejnovější), byla osvěžujícím zjevem mezi sousedními a okolními fasádami zasmušilými, ponurými. Snadno tu mohla ovšem v novější době vzniknouti domněnka, že majitelem, snad i budovatelem takového domu mohl býti jenom kterýsi vynikající měšťan kutno-

horský. Mezi tehdejšími kutnohorskými patricií nejznámějším byl Jan Šultys z Felsdorfu; jemu byl dům směle, bez rozmyslu přisouzen. Tento úsudek byl podporován tím, že znak na portálu do kamene vytesaný není nepodoben znaku muže jmenovaného. Badatelé, v knihách městských pátrajícimu, nemohlo také uniknouti, že zápis domu svědčící Janu Šultysovi při roce 1616 ukazuje jaksi do těch míst, kde stojí také dům čp. 173. Zápis zní takto: „Jan starší Šultys z Felsdorfu, primátor zde na Horách Kutných ... koupil jest dům „u Haluzů“ od starodávna řečený, v rohu podle městiště obecního ... podle domu Stejškovského v Rynku ležící...“ (A. K. Liber hered. 1605-20 M. 7). Sleduje-li se stopa zachycená, totiž dům „u Haluzů“, v knihách městských dále, bude lze dopídit se určitějších udání o poloze obou domů. Při roce 1650 jest zaznamenán zápis tento: „Jan Mařík Zlatnický koupil dům „u Haluzů“ od starodávna řečený na rohu k trhu hrnčířskému a vedle domu Stejškovského ... v Rynku ležící“ (A. K. Lib. her. VI. pg 629). A opět při roce 1659: „Krištof Pergmon, cí. rychtář, koupil dům Haluzovský v rynku Hořejším nárožní, kde se obyčejně trhové hrnčířští držívají, též vedle domu někdy Stejškovského...“ (Registr. kraj. soudu Lib. her. 1656 pg 143). Z toho vysvítá, že dům čp. 173 není totožným s domem „u Haluzů“, neboť není nárožním a nepřiléhá k trhu Hrnčířskému (ten trvá od starodávna až do dneška stále na témž místě). Také již probleskuje pravděpodobná domněnka, domem „u Haluzů“ že asi jest dům čp. 174, který se nazýval též „u černého lva“ a kterému v novější době říkají „na císařské hospodě“. Na dotvrzení té domněnky a na zjištění domu Stejškovského stačí pak již zápis z roku 1620, v němž jest zaznamenáno, že „paní Mandalena Jílovská a panna Kateřina sestra její, obě z Freydnpachu, ujalý jsou dům Stejškovský mezi domy „u Balatých“ a „u Haluzů“ v Rynku ležící“ (A. K. Lib. her. 1605-20 O. 17). O tomto domě „u Balatých“ dotvrzuje se knihami městskými, že jest také nárožním. Podle toho jest zřejmo, že dům Stejškovský leží na Hořejším rynku (v nynější Šultysově třídě); oba jeho sousední domy jsou nárožními, takže v celé frontě uliční jsou tu jen tři domy. Z toho vyplývá nezvratně, že dům čp. 173 jest totožný s domem „u Stejšků“, dům čp. 153 jest bývalým domem „u Balatých“ a dům čp. 174 že jest tím domem, kde za starodávna říkali „u Haluzů“ anebo též „u černého lva“. Tento posléze jmenovaný dům byl majetkem Jana Šultyse, ale jen krátkou dobu, tak že se mu ani nedostalo názvu Šultysovský. Nepřetržitou řadou zápisů z měst. knih lze dokázati, že Jan Šultys nikdy nebyl majitelem domu Stejškovského. Obrazy na fasádě toho domu vymalované, které jsou právě omylným důsledkem vylpynuvším z nesprávného předpokladu, měly by již býti vyhlazeny beze stopy, nikoliv pouhým zabílením. Hora by byla zbavena jedné historické fáše a estetická hodnota domu by značně stoupla. Vlastence kutnohorské, kteří by snad těžce nesli, kdyby dotčená upomínka na Jana Šultyse byla vyhlazena, může uklidnit pojednání Jana Fialy o Janu starším Šultysovi z Felsdorfu, v těchto Kutnohorských příspěvcích na str. 17. až 27. uveřejněné. Tam se podle hodnověrných zpráv, z archivu čerpaných a kriticky uvážených, povaha Jana Šultyse, primátora kutnohorského, jeví málo ušlechtilou a význam jeho pro Horu ve vážné době před- a pobělohorské docela nepatrným.

Vznik domu Stejškovského spadá do posledních desítiletí 16. století; Mikuláš Dačický (Rezek II. 31 a 32) při roce 1590 píše o něm jako o „v nově vystavěném“ ve zprávě o nenadálém sesutí dvou jeho štítů kamenných (v pondělí na Štědrý den); „což přičítáno a naříkáno bylo neopatrnému stavení téhož domu“. Dříve tu stál dům, kterému říkali „Paulovský“. Michal Stajšek, kramář, s Annou manželkou svou jej ujal roku 1526 frejmarkem (směnou); dali za něj dům svůj na Talmarku a přidati měli ještě 60 kop grošů českých. (A. K. Lib. her. niger H. 9). Michal Stajšek stal se zakladatelem rodu, jehož jednotliví členové se domohli značného majetku a vysokých hodností. Michalův náměstek nebo snad zeť Jakub Freisichselbst rodem z Jihlavy, na nějž přešlo jméno Stejšek, nabyt obchodem nemalého jmění a dosáhl úřadu cí. rychtáře a stavu rytířského s predikátem „z Freydnpachu“.

6. Dům Sankturinovský. Dům čp. 377 (na nynějším Palackého náměstí) zaujímá mezi stavitelskými památkami v Kutné Hoře jedno z předních míst. Ve věži třípatrové, k tomu domu připojené, soustřeďuje se několik prvků, kterým nelze upřít značnou cenu uměleckou.

Vzácným nutno nazvatí případem, že se tu zachovala věž při budově soukromé. Zajímavou jest již celková její úprava architektonická, která se zachovala do dneška neporušenou, střechu vyjímaje. A pro jeden stavební detail, totiž pro gotickou klenbu ve druhém patře pronikla zvěst o té věži do celého vzdělaného světa. K plastickému dekoru klenby, který jest rázu ojedinělého, družila se za starodávna výzdoba stěn malbami freskovými, dosud jen z části odkrytými, jichž historický význam nemohl býti ovšem ještě rozřešen. Nelze se tomu diviti, že dům, od jiných tak nápadně odlišný, se stal předmětem úvah a dohadů o jeho původu a o jeho dalších osudech. Kterýsi badatel našel v některé knize pozemkové zápis o domě „Knížecím“ v ulici, od rathouzu ke Klášterské bráně jdouc po pravé ruce ležící, a ukvapeně usoudil, že by název tak honosný se nehodil žádnému jinému domu v dotčené ulici. Ale nenašel se kníže, který by s Horou byl udržoval těsnější styky; proto musil vypomoci Karel kníže Minstrberský, který byl sic krátkou dobu (1523-24) nejvyšším správcem hor v království Českém, ale v Kutné Hoře nikdy nesídlil. A tak se dostalo tomu domu nádvkem ještě jména „Minstrberský“. A tyto nespřávné názvy udržují se do dneška.

Této chyby mohl býti ušetřen kutnohorský místopis, neboť polohopisná zpráva o domě Knížecím (viz 7. kapitolu) nijak se nehodí na dům čp. 377. Dům tento jest nárožní a jedna jeho strana leží sic v ulici zřepdu vytčené; ale průčelí jeho a vchod hledí do náměstí, kde až do r. 1770 stávala radnice. Badatel kriticky uvažující pohřešuje v citovaném polohopisu domu Knížecího tří, pro dům čp. 377 příznačné momenty: že jest nárožní, že jest s věží a že leží proti rathouzu; taková data důležitá, kterými se poloha domu blíže určovala, zaznamenával pisař městský pokazeď svědomitě. Pomocí dotčených tří dat a s pomocí jiných ještě zpráv bylo zjištěno, že dům čp. 377 jest totožný s domem Sankturinovským, za starodávna tak řečeným. K dotčeným třem momentům, kterými se poloha domu Sankturinovského vyznačuje bývá v knihách městských někdy připojeno ještě bližší určení místa slovy „na Obilném trhu“ (viz 3. kapitolu).

V některých zápisech jsou zahrnuly zajímavé zprávy o věži toho domu. Jeden z bývalých majitelů domu Sankturinovského, totiž Jakob Holý Šotnovský z Závorič v kšafitě svém (1590) poroučí ten dům, o němž píše „v kterém bydlím“, manželce své Marianně a číní rozmanité odkazy z peněz, které měl uschované „v židličce červené v sklepě prostředním nahoře ve věži v tomto mém domě za dveřmi“ (A. Zem. Liber albus testamentorum 1578 F. 14 v a 16 v). Roku 1615, když všechen statek movitý, po neb. Augustinovi Šmilouroví z Šmilova pozůstalý, byl zinventován a zapečetěn, vyprosila vdova Judita na pánech, aby „nahoře ve věži odpečetěna byla světnička nevelká malovaná a sklep skrze ni“ (!), a žádala „aby zase upečetěována nebyla, nýbrž to obě Karlovi, synu neb. manželá jejího a jejímu pastorkovi, aby zanecháno a postoupeno bylo, poněvadž ho hde položiti a on také k studování příhodnějšího místa nemá“. Poněvadž v té světničce mimo zbroj na pacholka a almaru s vytažovacími prázdňou a něco málo ovoce čerstvého i sušeného, v sklepě také mimo lůže jedno stlané a některé šaty choděcí, jiného nic nebylo, jest žádosti její povoleno. (A. K. Kniha inventářů 1596-1623 M. 6 v).

7. **Dům Knížecí.** Na zjištěný dům Sankturinovský lze navázati určení domu vedlejšího v ulici, který nyní jest označen popisným číslem 376 a v zápisech knih městských se nazývá domem Knížecím. Na př. zápis na ten dům z roku 1660 zní takto: „Johana Františka Salazarová, rozená z Maradas, vedle pořádné donací Joana de Salazar in Monte Albano, na Hrádku nad Paďousy, na Solopiskách a Velké Ouřeni, ujala dům šosovní Knížecí s zahradou, jakož i přikoupeným místem pustým domu někdy Pštosovského“ („u tří pštosů“ za domem u tří pávů čp. 379) „mezi domem Sankturinovským a Grubirtovským (čp. 375) v ulici pod rathouzem jdouc k bráně Klášterské...“ (Registratura kraj. soudu Lib. hered. 1656 pg 156).

Jindy slul ten dům Knejslíkovským. Oba názvy vyskytují se v zápisech někdy vedle sebe, tak že není nižádné pochyby o totožnosti. Na př. 1605 „...dům od starodávna Knejslíkovský a již nyní obecně Knížecí řečený...“ (A. K. Lib. her. tertius R. 17); a opět 1611 „Radslav Hlavsa z Liboslavě ujal jest dům Knejslíkovský, již nyní Knížecí obyčejně řečený s zahradou při

něm...“ (A. K. Lib. her quartus H. 7 v). Tuto tožnost dotvrzuje Mikuláš Dačický opětovně, zejména 1590 ve zprávě své, že „v domě řeč. Knížecím, jinak Knejslíkovském byl oddán s paninou Alžbětou, dcerou Jiříka Mládká (Rezek II. 29). Původ názvu staršího sahá do druhé poloviny 15. století. Majetníkem toho domu byl okolo r. 1478 Jan Knejslík z Světice, tehdy perk-mistr dolu Staré Plimle. Dolování a rozmanitými počiny obchodními nabyl značného jmění; avšak snaha vyniknouti nad jiné bohatstvím i hodnotními sváděla jej asi k podnikání nedosti rozvážnému, kterým se majetkové poměry jeho těžce rozrušily, tak že po smrti jeho statek pozůstalý nemohl stačiti na zaplacení dluhů.

Názvu „dům Knížecí“ nabyl dům čp. 376 jaksí bez vážného důvodu, snad pro honosný zvuk slova „knížecí“. Roku 1559 v pátek po sv. Petru a Pavlu kníže Arnošt, falckrabě při Rýně, kníže Horních a Dolních Bavor, koupil dům Knejslíkovský od tehdejších majitelů jeho za 250 kop gr čes. hotových (A. K. Lib. her. I. N. 18) a usadil v něm svého hospodáře. Pohnutky té koupě nejsou známy. Kníže býval snad podílníkem při dolování v Kutné Hoře; jisto jest, že měl v Hoře u jednotlivých osob požadavky na penězích. Dlouho nebyl držitelem domu toho; již roku 1560 byl nebožcem, a dům byl zabrán královským fískem. Název „Knížecí“ ulpěl na tom domě a udržel se v městských knihách až do konce 18. století (asi 250 let).

8. **Dům Kamenný.** Také minulost Kamenného domu čp. 183 byla znešvařena planými pověstmi; a takto vzneseny další omyly do místopisu Kutné Hory. Název toho domu odvozují někteří od domnělého fakta, že prý roku 1424 po opětném vypálení města dům ten, cele z kamene zbudovaný, zůstal jediný bez pohromy. Nesprávnost toho tvrzení jest zřejmá již z toho, že architektonická úprava toho domu vylučuje možnost, aby vznik té budovy mohl býti kladen do doby předhusitské. Ale ze zápisů v knihách pozemkových vysvítá, že dům ten byl nazván „Kamenným“ teprve po válce třicetileté. První zápis, v němž název ten se vyskytá, pochází z roku 1660, dle něhož Řehoř Roch Humpolecký kupuje „dům po Matyášovi Nigrinovi, Kamenný řečený ... , na Uhelném trhu od Kristofa Antonína Pergkmona, cís. rychtáře...“ (Registratura kraj. soudu Lib. her. 1656 pg 173). Před tím, ještě roku 1639, vyznačoval se ten dům stále takto: „dům od starodávna Kroupovský řečený“.

Avšak domu toho dotkl se ještě jeden omyl, z něhož se již rodily zmatky povážlivé. Nádherná výzdoba na fasádě ve štítu, jejíž střední část figurální má charakter převahou náboženský, jakož i arkýř, v němž na stropě sklenutém ve svornících se představují náměty biblické, svedly kteréhoš badatele k úsudku, že to je dům, který byl pány Horníky upraven pro biskupa utravkvistického, do Hory povoláného, a že biskup v něm skutečně sídlil, pročež prý mu přísluší název „Biskupský“, který se skutečně v zápisech nachází. Ale opatrnější studium pramenů bylo by původce dotčené domněnky poučilo, že dům biskupův čili Biskupský byl na Tarmarce. Byl to též dům (nyní čp. 41), kterému říkali též Niklovský, Balearovský a Mírkovský, též dům, o kterém Mikuláš Dačický z Heslova do „Paměti Mikuláše z Práchnan“ vepsal poznámku, že se tam roku 1555 narodil (Rezek I. 329).

9. **Královská ulička.** V Starých pamětech kutnohorských (1675) zaznamenal Jan Kořínek na str. 69 zprávu tuto: „Král Vladislav Jagajl. byv u Hory, často z Vlas. dvora, královské residenci, uličkou (která mezi domy Hrdinkovským a Pinkasovským běžela, ale nyní jest domy zastavená) na rathouz pěšky chodíval“. Nehledíme-li k tomu, že hovorný ten kronikář se zjevnou zálibou zprávy své příkrašluje sensačními přímětky, můžeme údaje Starých pamětí považovati za pramen dosti věrohodný. Prof. Jan J. Řehák, rozebíraje (ve svých Kutnohor. příspěvcích k hist. vzděl. čes. I. 80-87) zprávu o jedné návštěvě kr. Vladislava II. u Hory (1477), ukázal, že Jan Kořínek znal též staré rejstříky mincovního úřadu a že z nich čerpal údaje rozmanité. Avšak jest na snadě domněnka, že Kořínek si všímá též starých knih pozemkových. Jména Pinkas a Hrdík nacházejí se skutečně mezi majiteli domů proti kostelu sv. Jakuba a proti Vlas. Dvoru: Jiří Pinkas, švec, připomíná se v knize pozemkové r. 1591 jako majitel domu „Nohavice“ a Jiřík Hrdík z Větčina okolo r. 1614 v knize obligáční.

Nejstarší, ale nedosti jasné zprávy o té uličce jsou zapsány v Liber hered. niger. Jedna (z r.

1518) ukazuje k ústí té uličky naproti Vlas. Dvoru (pag D. 13 v); druhá zpráva (z r. 1516) mohla by přispěti k přesnému určení druhého ústí té uličky, totiž proti radnici (pag B. 17 v). Potom zanikají další zprávy, až teprve při roce 1666 se objevuje nová zmínka o té uličce; tehdy koupil Petr Pavel Šeml, apatykář, „pusté místo vedle uličky obecní, skrze níž průchod od Vlas. Dvora k rathouzu od starodávna užíván byl“ (Registrat. kraj. soudu Lib. transact. 1708 F. 4); v téže knize (na foliu L. 9) zapsaná zpráva při r. 1683 o domě „podle uličky, kterou někdy z Rybného trhu k rathouzu se chodívalo“, ukazuje, že tehdy té uličky již nebylo. Uzavřena byla bezpochyby via facti; a sousedé té uličky užili jí k odvádění nečistot ze svých domů, jak patrně z následující zprávy. Roku 1708 dne 15. září byli dva měšťané vysláni, aby ohledali stav té uličky; o svém výkonu napsali pak pod záhlavím „Zpráva o uličce od starodávna Královská řečené, která proti Dvoru Vlaskému od rathouzu jdouc mezi domy Václava Rudy a Šimona Fijaly se vynachází, kterou se dveřmi z Vlas. Dvoru proti domu Václava Rudy nacházejícími na rathous chodívalo“, zprávu následující: „Přijdouc do domu Cikánkovského do Královské uličky, hned zpředu na 3 lokte zvejší zazděnou a prkenný seces jsme našli, odtud šli jsme skrze dům Václava Kostky, z něho seces do týž uličky jdoucí, prve nikdy nebyvalý, v domě pak Šimona Fijaly na prostřed uličky též seces postavený sme vynalezli; dále jsme šli k předu k té Královské uličce, vyšetřující klenutou uličku vzdýlí na 5½ sáhu a šířky na 1 sáh, u Václava pak Rudy nad touž uličkou komoru tak širokou, délky na 3 sáhy, jak ta ulička předešle bývala“. Zprávu svou uzavírají velice obojetně takto: „Kdyby taková zase k obnovení přijíti měla, sousedé by tudy škodu trpěli ..., kdyby pak se to stalo a ta ulička otevřena byla pro hustost domů v tom pořadí a průchod od rathouzu k Vlas. Dvoru, velice by platna a příhodna byla“ (A. K. čís. 13933).

V této listině našli jsme poprvé jméno „Královská ulička“; nevíme ovšem, nebylo-li pojmenování to obvyklým již dříve. Velice by se však mýlil, kdo by je odvozoval od domnělého obyčeje krále, procházeti tudy z Vlas. Dvora na radnici. Nepatrná šířka té uličky sotva dovoľovala jedné osobě tudy projíti; jak možno posouditi podle zazděného jejího ústí proti kapli Vlas. Dvora, těsně u domu čp. 85, nedosahovala ani šířky, kterou má ulička mezi domy čp. 103 a 104, od božích muk na Talmark jdouc. Není přece pravděpodobno, že by krále byli vodili takovou soutěskou, do které domy byly obráceny stranami svými méně úhlednými. Východ z Vlas. Dvora byl za starodávna jistými přístavbami (prenárnou a j.) značně pošunutý před věž (na východ); a proto se chodilo odtud k radnici cestou kratší okolo domu „u kola“ ulicí dosti širokou a vzhlednou. Ostatně byla radnice (na nynějším Palackého náměstí) vybudována teprve roku 1499, když přichylnost kr. Vladislava k Hoře vlivem pobytu v Uhrách značně již vychladla, a kdy král se zastavoval v Hoře jen na krátko na řídkých svých zájezdech do Prahy.

Stav, v jakém vyšetřující komise roku 1708 uličku tu shledala, připouští spíše jiné odvození názvu „Královská“. Předkové naši nazývali „králem“ člověka, který cidil zadní pokoje (záchody) a stoky. Ve velikých skupinách domů, těsně semknutých, byly nutné takové uličky, aby se „králům“ zjednal přístup k zadním částem domů; uličky takové měly veliký význam také při požárech a jmenovaly se proto také „požárními“. Taková ulička jedna trvá dosud v rozsáhlé skupině domů mezi Hořejším a Dolejším rynkem (viz kap. 3) a táhne se od nynějšiho Palackého nám. až proti domu „u černého orla“ na Václavském náměstí. Do jiné uličky toho druhu býval vstup proti hlavnímu vchodu do budovy staré realky. Někdy říkali takové uličce posměšně též „růžová“.

10. **Důl „Osel“.** Skepse může býti někdy nápomocna při pátrání po pravdě, ale může býti také přítěží, kterou se vědecké bádání podlamuje a ztěžuje; to možno ukázati na následujícím případě. Poloha dolu Osla byla kritickým rozbořem rozmanitých zápisů přesně stanovena. Ústí štoly, která vedla k tomu pověstnému dolu, bylo na Páčovském předměstí pod strání Sekmarem, nad níž se vypíná budova bývalé koleje jezuitské, a sice pod místem, kde se před několika roky propadla šachtice v Tučkově zahradě naproti hlavnímu vchodu do jmenované budovy. Ústí štoly leží za domem čp. 31. Jistý badatel však pronesl pochybnost o pravdivosti toho udá-

ni. Dočetl se totiž v jedné kutnohorské knize memorabilní, že kdysi za starodávna se dostalo hokynářům (překupníkům) kutnohorským od šepmistrův pokárání, poněvadž trhovecům, kteří z rána se strany poličanské do Hory docházeli a dojížděli s potravinami, nadbíhali až za důl Osel. Domnívaje se pak, že nebylo z té strany jiného příjezdu do Hory, než cestou, která nyní jest silnicí a jde vzhůru ke Kouřimské bráně, soudil, že důl Osel nutno hledati někde na blízkou té silnice, totiž dosti daleko za sv. Barborem, asi na blízkou mlýna Herinkova. Toto mínění však jest klamné. Jako v době nynější, bývalo již za starodávna zvykem, se strany poličanské (též od mlýnův) jezdití řečištěm Páchu až pod Vlaský Dvůr a dále na Dolejší město. Vedla-li pak koho cesta do hořejších částí města, odbočil od řečiště Páchu na levý břeh již pod chrámem sv. Barbory, a řídil svůj povoz pak vzhůru k Hrádku a vjížděl brankou Podhrádeckou do města. Cesta byla sice úzká, ale ze zápisů vysvítá, že tudy projížděly i vozy do hutí, a ty asi bývaly dosti obhroublé a těžké; v Knize práva Páčovského (1500-1608) na stránce J. 6 v. jest při roce 1593 vylíčena poloha jistého domu pod Hrádkem takto: „leží vedle cesty, kudy se od Kola lázně (čp. 27) s vozy jezdí“. Pochybovačnost v tomto případě nepřinesla žádného užitku, nýbrž mohla spíše způsobiti zmatek.

HODINY NA VĚŽI RADNIČNÍ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 81-83.

Řádné hodiny veřejné, které by s vyvýšeného místa správně ukazovaly čas, byly již za starodávna nutnou pomůckou v každé velké obci, byly, jak se říkalo, „klenotem obecním“ (asi jako tok vody do města, jako knihy městské, šibenice a j.). Přesné rozčlenění času, nepřetržitě ubíhajícího, a rozšafné roztrídění práce dle určitých ustálených období uznávalo se prospěšným, ba nepostradatelným jako všude, tak ovšem také pro obyvatelstvo Kutné Hory, kde právě usilovnou prací, moudře ukázněnou, se živili tisícové dělného lidu.

Nejstarší zprávu o orloji obecním v Kutné Hoře našel Ot. Leminger ve zbytecích nejstarší knihy počtů obecních z r. 1375 (viz pojednání v těchto Kutnohorských příspěvcích str. 8 a 14). Ten orloj byl umístěn na budově radniční, která tehdy stála na Dolejším rynku (nynější ulici Kollárově tam, kde do nedávna ještě stály masné krámy proti hostinci „U černého koně“). Byl to asi orloj podobný známému podivuhodnému hodinovému stroji na Staroměstské radnici v Praze; což jest pravděpodobno, neboť Horníci nápodobili Pražany důsledně, chtějíce se jim vyrovnati ve všem. Předtím-li tento orloj husitské války a byl-li snad přenesen na radnici pozdější, která stála na Tarmarce (kde nyní jest obecná škola chlapecká) a odtud opět roku 1499 na radnici, která byla nově zbudována na prostranství, kterému se nyní říká Palackého náměstí, neumíme pověděti. Tato nová budova radniční (která pak r. 1770 vyhořela) byla velice rozsáhlá; vedle místností pro správu obce nutných obsahovala (jako v některých městech jiných) soubor krámů soukenických a kotců kožešnických, jakož i lékárnu, a poskytovala nad to ještě přístřeší některým obchodům drobnějším. Věže však původně neměla. Teprve roku 1666 byla k ní věž přistavěna, a sice jenom proto, aby mohly býti na ní umístěny hodiny.

Stavba věže trvala půl třetího leta, totiž od 1. července 1664 až do konce prosince 1666. Náklad stavební uvalen na důchod loreckého pivovaru; tak bývalo zvykem, kdykoliv běželo o větší vydání mimořádné. Proto se nacházejí podrobné zprávy o té stavbě v počtu pivovarském, a sice v počtu marštalním. Jednotlivé položky celkového stavebního účtu jsou tyto: na zdivo atd. 1147 fr 55 kr 1½ den, na krov, na přikrytí věže plechem, s bání, orlem a draky 661 fr 31 kr. Stavbu řídil mistr zednický Lorenc Schauer. Věž byla pokryta bílým plechem, kterého bylo k tomu účelu zakoupeno v Praze 12 centnýřů. Také bání (knof) a botu přivezli z Prahy od kotláře; vážila 25 liber a dali za ni 15 fr, za dovoz „jednomu trakaříku“ 1 fr 16 kr. Do krámu p. Perkmona za 91½ libry plechu černého na orla a draky dáno 13 fr 43 kr 3 den, za 30 kusů plechu tenkého 2 fr 15 kr a za pergamen do bání 18 kr. Ručníkář obdržel od udělání čtyř šneků, čtyř draků a od orla úhrnem 11 fr 15 kr. Malíř přijal 17 fr za pozlacování bání a za oze-lenění i částečné pozlacení orla, boty a čtyř drakův, vše jeho zlatem.

Na věži nově vystavěné byly již na podzim roku 1666 usazeny nové hodiny. Bylo to dílo pražského hodináře Jana Jiřího Müllera; byly způsobu německého (o 12 hodinách) a vážily 5 ct 107 lib. Cena jejich smluvena podle váhy za každou libru po 48 kr; z toho vzešlo úhrnem 565 fr 36 kr a nad to ještě dovoz, zpropití a j. 9 fr 54 kr. Hodiny měly ukazovati na tři strany; proto byly pořízeny tři tabule malované s pozlacenými ciframi a šest ukazadel (rafíjí) ozeleněných s tolika též liliemi pozlacenými. Usazení hodin na věži bylo dovršeno zavěšením cymbálů dvou; větší (5 ct 50 lib) měl ohlašovati celé hodiny polovičního orloje, druhý menší (2 ct 11½ lib) měl oznamovati kvadranty (čtvrti). Oba ulil Mikuláš Löw z Löwenberku (v počtech psáno Lev z Löwenfelzu) na hradě Pražském. Za „metal“ a za slití placeno od každé libry po 27 kr, úhrnem 405 fr 13 kr*).

Významný moment zavěšení cymbálů na věži nově zbudované zasluhoval, aby byl radostně oslaven; zvláště pak mládeži měla býti důležitost toho výkonu vštípena hluboko a trvale v paměť. Cymbály z Prahy dovezené ponechány za branou Kolínskou ve dvoře obecním a následujícího dne (v úterý 26. října) byly slavnostním způsobem dopraveny do města k radnici. Veškeren kutnohorský dorost chlapecký byl svolán k výkonu tomu. Dle programu, sestaveného městským rychtářem p. Kristofem Bergmanem, seřadilo se několik set pacholat menších i větších v pestrý průvod. Těm, kteří „již předce něco utáhnouti mohli“, uloženo, aby oba cymbály po smyku Českou ulicí do města dopravili, což oni „s velikým hlučím a chtivostí v brzce“ vykonali. Před nimi předcházelo několik párů muzikářů s jedním bubeníkem; ti stále hudli a bubnovali. Za cymbály jel oddíl pacholat (bylo jich více než 20) v úpravných šatech na koních; oddíl ten byl doprovázen jedním trubáčem na koni, a zakončen mladším synkem rychtářovým Davidkem s dvěma vlašskými bubny, na které on stále bubnoval. V čele těchto jezdců jel prostřední syn rychtářův Karlíček, kterého následoval malý hejduk na oslici. Beze vši nehody dospěl průvod k radnici. Tu zazněl s věže hlahol polních trub a vlašských bubnů. Bez průtahu začala doprava cymbálů na věž, napřed menšího, potom většího; k tomu hrálo žákovstvo od sv. Jakuba na rozmanité nástroje. Naposledy vytáhli tesaři na věž vědro hořkého piva i s bubeníkem, který seděl na vědře uvázaný a od země až na věž nahoru stále „lermo“ bubnoval. Hlučnými přípitky šepmistrům, pánům starším i celé obci, s hůry s věže zaznívajícími, byla slavnost zakončena. Pacholata, která se zúčastnila tažení cymbálů, byla pak povolána na radnici, kdež se jim uchystalo malé pohostění. Každé pachole bylo obdarováno velikým koláčem, a na koláč mu naloženo kaše rýžové, medem „omaštěné“ a perníkem posypané. Dříve než byli pacholci propuštěni domů, byla každému vštípena upomínka na tu slavnost třemi „kopy“ (úder) lopatkou nebo ferulí a na dlaň mu položen krejcar nový. Z toho krejcarového obdarování vzešla obci útrata 6 fr 17 kr, pohostění koláčem a kaší vyžadovalo nákladu úhrnem 10 fr 32 kr (kaše navařeno z 32 liber rýže po 8 kr ve dvou kotlech, mléka spotřebováno tolik, že stěží se ve městě a v nejbližším okolí sehnati mohlo); a 7 fr 48 kr stála 4 vědra hořkého piva, které bylo „muzikářům“ a některým pomáhačům věnováno (A. K. Liber memorab. 1664-72 fol. 25 v. a násl.). Kronikář kutnohorský Kegler zaznamenal při roce 1753 zprávu, že v měsíci říjnu „hodiny na rathouze, které leta 1666 na věži založeny byly, pro jejich sešlost spravovati se daly; a tak 87 let trvaly“. (A. K. Kegler Notata fol 187 v). Při požáru radnice r. 1770 byly ovšem ohněm zničeny.

---

*) Již po krátké době seznáno, že cimbál větší nemá dosti zvuku čili resonance. Zvonař omlouval tento nedostatek tím, že prý každý nový cymbál, než kladivem se otluče, poněkud mdlé zaznívá, ale když se otluče, »že tím lepší resonanci od sebe vydává«. Čeledín zvonařův, když do Hory přijel, aby vadu vyšetřil, uznal, že by velký cymbál měl se zavěsiti na místo malého a malý pod něj; pročež páni požádali zvonaře, aby převěšení to vykonal. (A. K. Lib. memorab. 1664-72 fol. 33, 37 a list mezi 44 a 45).

STAVEBNÍ VÝVOJ STARÉ KUTNÉ HORY, JEJÍ ULICE A TRŽIŠTĚ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 18-25.

Místo, na kterém stojí Kutná Hora, nevyhovuje zásadám, podle kterých se ve středověku města zřizovala. Klimatické poměry jsou sic příznivé, ani kopcovitý terén ani močálovitá půda v nížinách by snad nebyla vážnou závadou. Ale schází tu mocnější tok vody klidné, nedravé; také poloha místa v zákutu stranou od starodávných cest obchodních nemohla být povzbuzením k založení velké obce městské. Zakladatelé toho města při vedení pohnutkami, jaké jinak toliko v případech vzácných mohly být rozhodujícími; a městská obec ta se vyvíjela způsobem, který měl málo styčných bodů se vzrůstem měst jiných. Místo dotčené vyhlédli sobě a osadili kovkopové, příšedší bezpochyby od Kolína, aby, opouštějíce vyčerpaná již rudní ložiska u Hořan, stopovali pokračování rudní žily stříbrné dále na jih. Podnikatelé tito nechtěli původně ovšem se zde trvale usaditi a vraceli se zprvu asi k dřívějšímu bydlišti svému v blízkých městech Kolíně a Čáslavi a v okolních vesnicích; u kutišť svých vybudovali si zatím jen prostítká obydli pro své zřízení. Teprve když počínání jejich bylo provázeno zdarem a když pověstí o výnosnosti zdejšího dolování byli sem přilákáni četní noví podnikatelé zblízka i zdaleka, když po celé rozsáhlé ploše, která jest nyní zaujata Kutnou Horou, i po okolí se poznenáhla rozestřela hustá síť kutacích podniků, které slibovaly na dlouhou řadu let hojný zisk, tenkrát teprve tu byly předpoklady pro vznikající větší hornickou osadu. Zprvu to byly ovšem toliko jednotlivé, po rozsáhlé ploše roztroušené hornické chaty, které neměly ještě žádné spojitosti. Když však příliv nových podnikatelů a jejich dělníků trval nepřetržitě dále, byli sem vábeni též řemeslníci, živnostníci a obchodníci všeho druhu, a ti vsunovali obydlí svá a provozovny své do prázdných míst mezi chatami hornickými, - a tak vznikaly skupiny a řady domů. Takové pozvolně, namnoze toliko nahodilě sblížování zájmů někdy různorodých, často dokonce i protichůdných, nemohlo míti průběh pravidelný, ukázněný. Nebylo tu jasného cíle ani určitého plánu, také tu nebylo dostatek volnosti. Zastavování ploch dosud prázdných dělo se za nátlaku objektů již trvajících, neústupných; domů již stojících, cest mnoholetým užíváním již utvrzených, nebo i šachet necht' ještě otevřených, ve kterých se dosud těžilo, anebo již opuštěných a zakrytých. To vše překáželo volnému stavebnímu vývoji. Stavební útvar, který za takových poměrů vykrytalisoval, totiž město Kutná Hora, nabyl takto svého rázu zcela neobyčejného, jedinečného.

Výsledky toho zvláštního stavebního vývoje zrači se zřejmě ještě dnes na půdorysu Kutné Hory, jehož celkový ráz se od nejstarší doby do dneška valně nezměnil, jak ukazují zápisy o domech v městských knihách, kde historii jednotlivých domů možno stopovati, začínaje od válek husitských. Uliční síť našeho města jest pestrou klikatinou, ve které delší přímá linie jest zjevem řídkým. Delší ulice bývají zpravidla jednou nebo vícekrátě jaksi nalomené, totiž uchylují se na některých místech od začátečního směru svého. Zvláště pak nápadným jest zjev, že některé domy vystupují schodovitě z fronty uliční; kterýžto zjev jest zvláště nápadný v ulici Kouřimské na několika místech, a sice ihned pod branou mezi čp. 126 a 125, dále mezi čp. 138 a 139, poněkud níže mezi čp. 141 a 142, dále mezi čp. 148 a 149, 150 a 151 a konečně mezi čp. 106 a 105. Několik takových případů nacházíme též v Tylově třídě, v České ulici a na Tarmarce. Těmto úchylnkám od hladké uliční fronty podkládají se někdy důvody strategické, aby prý nepříteli, do města vniknuvšímu, se znesnadnil postup do vnitra; avšak takový výstupek nemohl být přece vydatnou překážkou pro nepřitele ani dostatečnou oporou nebo ochranou pro obhájce, a také jest jasno, že proti nepříteli, který jest již ve městě a valem se hrne ku předu, jest jakékoli obhajování marným. Pokusíme se podati jiné vysvětlení. Když bylo v nejstarší době začato, mezery mezi prvotními havířskými domy zastavovali novými domy, tehdy se tvořily ovšem řady domů nejdříve podle cest, které směřovaly k významným místům v okolí (ke Kolínu, k Sedleckému klášteru, k Čáslavi, ke Kouřimi a j.). Při tom se někdy střetly zájmy osadníka starého a nového. Starý osadník měl na př. vjezd domem do svého dvora na té straně, ke které měl přilehnouti nový dům; nechtěl-li od vjezdu toho upustiti, musil nový dům

ustoupiti z fronty uliční. Takové příklady máme dva: pod Kouřimskou branou dům čp 125 a zájezdní hostinec čp. 390 (nyní „u modrého kříže“) v Tylově třídě, takovým býval též do nedávna hostinský dům čp. 426 („u stoupy“) na Dolejším městě. Jindy opět chtěl starý osadník sobě zachovati okna s výhledem v tu stranu, kde se usazoval osadník nový; tehdy bylo ovšem opět nutno z fronty ustoupiti. Tímto způsobem se vysvětluje také zjev, pro Horu jaksi význačný, že v ulicích (nejčastěji postranních) se zachovalo mnoho míst nezastavených, z nichž vyzírá do ulice milá zeleň zahradní.

Půdorys Kutné Hory se novostavbami přece poněkud měnil. Vážnější změny nastaly ovšem jen tehdy, nebylo-li stavěno na místě volném (na př. na zahradě) aneb když novostavba vyžadovala oběti několika domů starých (jako na př. stavba koleje jezuitské, kláštera uršulinského, krajského soudu, nemocnice a j.); ale i v případech těch zůstaly fronty ulic téměř nedotčeny. Pronikavé, tudíž i nápadné, hlavně rozšířením ulic a vzpřímením jejich linií se jevící změny nastaly po zhoubném požáru dne 9. května 1823. Obec nabízela tehdy pohořelým pomoc (stavivo a peníze), ale žádala, aby při přestavbě poškozených domů jí byly postoupeny části stavebních míst na urovnání ulic. Těmito snahami regulačními byla zasažena hlavně nynější třída Tylova. V dolejší její části bylo několik domů nově vybudováno (nynější ččp. 501-504), neboť musily značně ustoupiti (některé až 1½ sáhu); v téže ulici, která byla dříve velice těsnou, byly i jiným domům pozměněny půdorysy dosti značně, takže i fasády těch domů nabýly jiného vzhledu, zejména dům čp. 390 (hostinec „u modrého kříže“) a dům čp. 409 (dolejší roh ulice byl značně otupen). Také v Leflířích byly způsobeny nemalé změny: branka Leflířská byla pobořena a při tom byl značně rozšířen průchod z Leflířů k sv. Janu; krajní z těch domů, které stávaly, kde nyní stojí pomník Havlíčkův, byl demolován a s pruhem zahrady níže ležící připojen k ulici Leflířské. Ulička, spojující nynější Palackého náměstí s náměstím Havlíčkovým byla také rozšířena. Regulace horlivě prováděná v místech, kde řádil zhoubný požár, dotkla se také ulice jdoucí ke kostelu Matky boží, jakož i ulice, která se teď jmenuje Roháčovou, jakož i jiných ještě na Dolejším městě. Následků regulačních snah „k okrase města“ směřujících, nebyla ušetřena ani ulička k sv. Jakubu, ani ulička od téhož kostela na Tarmark jdoucí; novou jich úpravou byl z nich setřen prvotní jich ráz.

Přes všechno úsilí nové doby, aby vzhled Kutné Hory, to obdivuhodné dílo našich dávných předků, se přizpůsobilo podle vkusu jinakého, valně pozměněného, nepřestal půdorys Kutné Hory se všemi novodobými korekturami býti důležitým topografickým dokumentem pro historický vývoj tohoto města takový, jak byl zprědu již vylíčen: Kutná Hora nebyla vybudována jako četná jiná města česká, podle určitého, náležitě uváženého plánu a podle pravidel předem stanovených; Kutná Hora vznikla z několika původně nesouvislých menších osad hornických postupně znenáhlym sloučením. Pravda ta vyzírá jasně z nepravidelného půdorysu Kutné Hory.

Avšak i přes tento zjevný a nepopíratelný nedostatek pravidelnosti v půdorysu Kutné Hory může oko bedlivě pozorující postřehnouti v něm momenty, kterými se připomínají některé zásadní podmínky pro plánovitě zakládání měst, totiž: obšírné tržiště (náměstí) pravidelného tvaru (do čtyř úhlů) a po jedné jeho straně radnice, anebo rozsáhlý blok domů dobře scelený tvaru obdélníkového, v něm radnice s příslušenstvím (ungeltem, obecní vahou a j.) a kolem tohoto bloku okruh („rynk“) širokých ulic, na kterých bylo dostatek místa pro tržiště rozmanitá; hlavní ulice ze čtyř koutů tohoto uličního okruží vycházející a k branám městským se rozbihající. To vše lze tam viděti, a neschází ani obvyklá poloha hlavního (farního) kostela na blízku jmenovaného bloku.

Tímto významným blokem na půdorysu Kutné Hory jest skupina domů, na třech stranách ohraničená širokými přímými ulicemi, totiž (podle dnešního pojmenování) ulicí Šultysovskou, částí sv. Václavského náměstí a ulicí Kollárovou, kteréžto ulice od dob dávných již slouží účelům trhovým. Pro tyto ulice zachoval se dokonce i název „rynk“. Za starodávna jmenovali nynější Šultysovu ulici „Hořejším rynkem“, nynější Kollárovu „Dolejším rynkem“. Tento blok

domů zahrnoval v sobě (tam, kde nyní stojí městský dům činžovní) budovu radniční; radnice na tom místě se připomíná již roku 1375¹⁾, v ní se úřadovalo až do roku 1427, kdy páni sobě zřídili novou radnici na Tarmarce (kde nyní stojí budova staré reálky). Z „rynku“, kterým dočtený blok jest obemknut, vycházejí ze čtyř jeho koutů ulice značné délky; Prokopova (nové pojím.) k bráně Kolínské (sever), Poděbradova (nové pojím.) k bráně Klášterské (východ), Tylova (n. p.) k bráně Časlavské (jih) a Husova (n. p.) k bráně Kouřimské (západ). Vzdálenost kostela sv. Jakuba od dotčeného bloku jest nepatrná.

Všecky tyto momenty (vyjímaje posléze jmenovaný) nevyunikají na půdorysu Kutné Hory tak nápadně, jako u jiných měst českých (u Kolína, Časlavě, Vys. Mýta, Čes. Budějovic a j.); ale jich platnost nemůže býti popírána. Uvážíme-li, která Kutná Hora vznikla za poměrů mimořádných z jednotlivých drobných osad hornických jich scelením jaksi automaticky v jednotnou velkou obec, uznáme, že nebylo již možno, tento neukázněný útvar s formami již hotovými, vyspělými a ustálenými vtěsnati do forem nových. Proto se nedostává tomu bloku, tomu rynku ani těm ulicím hlavním takové pravidelnosti, jaká se mohla vstřípiti městu, kde základací akt měl průběh volný, nerušený. Ten blok domů s radnicí nebo ten rynek, který u jiných měst byl jaksi krystalisačním bodem pro další vzrůst, byl v Kutné Hoře teprve vsunut do útvaru z veliké části již hotového.

Chťejíce přihlédnouti blíže k půdorysu Kutné Hory a se pokusiti o zjištění starých názvů pro ulice a tržiště, pocitujeme, že tak hustá spleť nepravidelných ulic může i trpělivého badatele snadno zmásti a zneklidniti. Přehledu a dostatečného jasna možno tu však nabýti vhodným roztríděním a seřazením látky. Proto se vraťme k jmenovanému již bloku domů, který můžeme považovati jaksi za střed města, a stopujme ulice a tržiště, u „rynku“ začínající.

Starodávné jméno Hořejší rynek pro nynější třídu Šultysovu a Dolejší rynek pro třídu Kollárovu se udrželo až do druhé poloviny 18. století. Značnou šířkou svou hodily se obě pro pohodlné umístění několika tržišť. V Hořejším rynku vykládala se na prodej drůbež na trhu kurném (1428 forum pullorum), zvěřina na trhu zvěřidlném (1444, platea ubi ferina venditur 1428), suché ryby (1462); z rynku do nynějšího Václavského náměstí již vystupoval Hrnčířský trh, s ním sousedil, sahaje až k nároží České ulice, trh Masný (forum carnicum 1435), nad ním byl trh Uhelný (poprve jsme našli název ten teprve okolo roku 1580). Pod ním v dolejší části nyn. Václ. náměstí se rozestíral trh Olovný (forum plumbi 1428) a ještě níže trh Solný (forum salis 1432). V Dolejším rynku ihned z kraje, v sousedství trhu Solného se prodávalo ovoce (1434); další část Dolejšího rynku byla stále oživována čilým ruchem, neboť tam stála radnice (až do r. 1427), místo své tam měly též undrlák, obecní váha a masné krámy.

Bylo již připomenuto, že z „rynku“ ze čtyř jeho koutů vycházely ulice, které měly směr k hlavním čtyřem branám městským. K bráně Kouřimské (na západ) šla ulice, jejíž dolejší část od božích muk až ke Kamenné kašně měla název ulice Vinná (platea vinea 1424); kterýžto název vysvětlujeme tím, že průčelí domů (aspoň na straně sluneční) bývalo tu bezpochyby hojně porostlé vinnou révou²⁾, a dodáváme, že starý ten název se zachoval v zápisech do roku 1772, snad ještě déle. Pokračování té ulice k bráně nazývali trhem Ovesným (forum avenae 1434). Od začátku 19. století ujalo se pro celou tu ulici od Hlavního náměstí až k bráně jméno Kouřimská.

K bráně Kolínské (ku straně severní) směřovala ulice Česká (platea bohemorum 1429, platea bohemicalis). Ulice ta bývala hlavní tepnou té čtvrti městské, kde byl do válek husitských usídlen hlavně živel český, ponějvíce řemeslem hrnčířským se zabývající³⁾.

¹⁾ Kutn. příspěvky k dějin. vzděl. čes. řada II. str. 14. Ot. Leminger.

²⁾ Na některých domech u Kamenné kašny udrželo se révoví ještě do nedávné doby. Zániku té milé, oku lahodící a nudu dlouhé uliční fronty přitlumující výzdoby nutno litovati.

³⁾ Název ten, který jest jedním, dosud nedosti oceňovaným dokumentem historickým pro Kutnou Horu, chtěli nerozvážně vyhladiti; ale lid si ho nedal vzíti a bude ho užívati do budoucna.

K bráně Klášterské (k východu) čelila ulice, kterou za starodávna nazývali ulicí Řeznickou (platea carnificum 1428); pojmenování to, které nacházíme v knihách městských také v letech od 1518 do 1773, mělo původ svůj asi v tom, že ulice začínala u bývalých masných krámů dolejších a sahala až tam, kde bývaly jatky (šlachta, kutlof); několik domů v té ulici drželi po delší dobu jednotliví řezníci. Ulice ta nazývá se v zápisech také ulicí Dlouhou (platea longa 1427). Význam úřední měl snad toliko jeden název; druhý byl asi jen vulgární, v ústech lidu obvyklý. V novější době (1775-1832) vyskytá se též pojmenování ulice Uršulinská.

Ze čtvrtého kouta „rynku“ vycházejí dvě ulice k jihovýchodu, obě směřují k bráně Časlavské; jižní směr ulice se tu nemohl vyvinouti, poněvadž překáží blízké údolí Páchu. Ulice, která nyní slove Tylovou, bývala bezejmennou, říkalo se tu obyčejně „v ulici jdouc od rathouzu k Časlavské bráně“. Z téhož východiště možno dospěti k Časlavské bráně také cestou jinou, totiž krátkou uličkou na Rybný trh (Havlíčkově náměstí), kolem nároží domu „u žlutého kola“ na levo dolů ulicí Leflířskou⁴⁾, bývalou brankou k sv. Janu a odtud dále k bráně Časlavské; tato cesta jest však pro povozy příliš příkrá a proto nepohodlná.

Na půdorysu Kutné Hory poutají pozornost naši též ulice, které běží od brány k bráně podle městských valů; fronty těch ulic k hradbám přiléhající bývají nesouvislé, totiž řady domů přerušované, asi proto, aby přístup k valům byl usnadněn. Nejdelší z nich, ulice Bartolomějská, sahá od brány Kouřimské až k bráně Kolínské a není žádnou fortnou ve valech přetřezena; za starodávna slula Súkenickou ulicí (1442), neboť tam měli soukeníci své rámy. Od brány Kolínské k fortně Hloušecké⁵⁾ a odtud dále až k bráně Klášterské přiléhaly jako dosud k valům uvnitř města rozsáhlé zahrady; v těch místech se nevyvinuly žádné ulice podle valů. Od brány Klášterské přecházelo se uvnitř města k fortně Klášterské krátkou uličkou, která v novější době byla nazvána „Mezibranskou“; staršího jejího názvu, ač byla-li vůbec pojmenována, nedovedli jsme ještě zjistiti. Odtud přes branku Námětskou jde ulice dlouhá podle valů až k ulici Tylově, kdež bývala též branka (mezi nárožními domy čp. 404 a čp. 504); ulice ta neměla žádného jména, a poloha její se vyznačovala všelijak (nad lavičkami Námětskými, u branky Námětské), nyní ji říkají (nevhodně) „Havířská“. Pokračování městských valů mizí v uzavřené skupině domů a zahrad (za domem čp. 504), s valy ztrácí se ovšem také ulička podle nich běžící, která zde byla pouhou soutkou a ústila na druhé straně do Leflířů (pod Vlašským Dvorem, nad sv. Janem) nad tamější brankou Leflířskou. Podle zahrad, které stávaly tam, kde jest nyní sad pod Havlíčkovým pomníkem, vinula se ulička vzhůru k Vlašskému Dvoru k baště, která byla zřízena na ochranu cesty, dolů k Páchu sestupující. Za Vlašským Dvorem pod kostelem sv. Jakuba začíná opět ulička taková, velice těsná; minuvší několik domků, které jako vlaštovčí hnízda se zachytily městských zdí (mezi nimi též dům Ruthardův), vyúsťuje v ulici Mincířské (nyní sv. Barborské) nad fortnou Podhrádeckou. Od zahrady při Hrádku lámala se linie městských hradeb dle pravého úhlu směrem ke Kouřimské bráně. Podle hradeb byla tu položena nejdříve krátká ulice, jejíž fronta podle valů celá byla pohlčena stavbou severního křídla jezuitské koleje, pak následoval Koňský trh (nyní Smíškovo náměstí) a konečně opět krátká ulička u samotné již brány Kouřimské. Dospíváme k zajímavému poznání, že kolem celého města byla podle hradeb městských volná komunikace, vyjímaje snad v Krycích; byla to jakási okružní ulice, která v době válečného nebezpečí nebyla asi bez významu, poněvadž poskytovala možnost rychlého spojení od brány k bráně.

A jsou tu opět jiné ještě ulice, jaksi radiální, které mívaly a mají dosud význam pro spojení vnitřního města s obvodem jeho a s předměstími. Takovou jest ulice Mincířská (nyní sv. Barborská, druhy též Jesuitská), kterou se chodí z Tarmarku okolo Hrádku k býv. jezuitské koleji, k chrámu sv. Barbory a na předměstí za tímto chrámem ležící (jindy Cech, nyní Žizkov zvané). Podobný má význam též ulice, kterou se umožňuje přímé spojení Palackého náměstí,

⁴⁾ Leflíři čili refléři = staroševci, totiž správkaři.

⁵⁾ Těm místům říkali za starodávna „Kryky“.

kde stávala radnice do r. 1770, s částí města u Klášterské brány a fortny, jakož i s Hlouškami, předměstím na straně severovýchodní. Tato ulice neměla původně zvláštního jména; do knih zapisoval písař prostě „dům v ulici od rathouzu k bráně Klášterské jdouc“. Teprve na sklonku 15. století dostalo se jí pojmenování „Sedlecká“ (první známý zápis z r. 1795), které zobecnělo tak, že se ho dosud užívá. S touto ulicí Sedleckou téměř paralelně běží ulice Panenská. Pro tento novější název známe nejstarší doklad z roku 1595; jméno to dal jí dům (čp. 384), ve kterém sídlily od roku 1460 panny „bekynky“ zvané, výchovou dívek se zabývající. Dřívější její název byl Provažná neb Provažničí ulice (1427, platea funificorum 1428); pro značnou délku svou a nerušený klid hodila se výrobcům provazů.

K ulicím dosud jmenovaným družila se řada uliček vedlejších, kterým přísluší význam spojek mezi ulicemi hlavními. Jsou to uličky zpravidla krátké, ale nebývají pokaždé přímé. Mezi ulicí Vinnou (nyní Husovou) a Tarmarkem jsou dvě ulice spojovací, obě mají směr příčný: ulice Slonovská za domem „u slonů“ (čp. 103), tento její starý název vyskytá se v zápisech ještě roku 1703; ulice Vysoká (alta platea 1431, která jinak též slula ve Vysokých nebo Bohatých krámech 1431) mezi domy nárožními čp. 106 a 107. Stejný směr s nimi má ulice sv. Jakubská, které říkali též „mezi ševci“ (v 16. století) anebo ulice Ševcovská (v 17. stol.). Dlouhé dvě ulice, které z „rynku“ směřují k bráně Klášterské, vyžadují příčného spojení na několika místech; tomu vyhovují tři ulice, z nichž jediná (nyní Andělská) jest přímá, ostatní dvě jsou křivolaké.

Zajímavou spleť uliček, včelíjak se zahýbajících možno pozorovati za domem „u černého orla“ a blíže fortny Hloušecké. Ulička, kterou se z Václavského náměstí vstupuje do těchto míst, rozštěpuje se domem čp. 272 (v němž žil zlatník Jiřík z Řásné, slavný ryjec medailí a mincovních kolků) jako klínem na dvě uličky: jedna „za Vorlovic“ po všelijakých zákrutech ústí v České ulici, druhá několika zatačkami spěje k Hloušecké fortně.

Zpředu bylo již řečeno, že některé širší ulice měly též význam tržišť. Mimo tyto případy bylo tu několik větších, po městě porůznu roztroušených prostranství, která sloužila též účelům trhovým. Největším z nich byl asi trh Koňský (forum equinum, f. equorum, rosmark 1450), které nyní náměstím Smíškovým se zove. Na blízku byl trh Ovesný (forum avenae 1434) kolem Kamenné Kašny (velké čili hlavní roury), který se rozprostíral ještě výše ke Kouřimské bráně. Ihned za touto branou směrem k Přítoce ležel trh Senný (forum nebo platea feni 1427). Za starodávna býval chov koní v Hoře velice rozšířený k potřebám tažným i jízdním, čímž se vysvětluje značná spotřeba věcí, které s chovem tím souvisí. Ihned vedle trhu senného proti kostelu sv. Jiří byl umístěn trh Proutěný (Prutéňý 1427 platea vel. forum fruticorum 1428); snad se tu vykládaly na prodej také proutěné koše a jiné podobné pro potřebu v dolech a hutích, jakož i v polním a domácím hospodářství. Potom následoval trh Dřevný (1427 Holzmark), který sahal až za chrám sv. Barbory. Některé pozemky tam položené vyznačují se v zápisech slovy „nad příkopem městským (1446)“, totiž ještě poblíže kostela sv. Jiří; jiné však se kladou „super cimiterium (nad hřbitovem) sct. Barbare (1428)“. Rozsah trhu Dřevného jeví se jaksi neurčitým, zvláště když pod název „Holcmark“ se shrnuje celé předměstí (suburbium) nad kostelem sv. Barbory (1432).

Vracejíce se do vnitřního města, přicházíme pod Kamennou kašnou na trh Tarmarečný (Tarmark 1427, Tandlmark 1430), jehož jméno starobylé se udrželo do dneška, ačkoliv mu byl nově dán název „náměstí Komenského“. Část nynějšího Palackého náměstí, na kterém až do roku 1770 stávala uprostřed rozložitá budova radniční (r. 1499 vystavěná), a sice část před radnicí v tu stranu k Dolejšímu rynku (nyní Kollárově třídě) ležící slula trh Obilný. Když byla radnice ohněm spustošena pobořena, splynul trh Obilný s ostatním nově tu vzniklým prostranstvím ve Veliké čili Panské náměstí.

Prostranství před Vlas. Dvorem až k místu, které nyní jest zaujato pomníkem Havlíčkovým, jmenovalo se jindy Rybný trh (forum piscinum 1427); tam se prodávaly ryby čerstvé. Tržiště nemělo velkého rozsahu, neboť před nynějším průčelím Vlas. Dvora stávala budova s

dílnami pro přepalování stříbra a j. a na tom místě opět, kde byl vybudován pomník Havlíčkův, stála ještě na začátku předešlého století řada domů se zahradami, na zad do Leflířů se rozestírajícími.

Uhelný trh ze starší doby (1440) připomíná se pod sv. Janem „jdúc na rynek města Dolejšího“.

Rudný trh (1432, eremark 1458, forum minere seu metalli 1442) na Dolejším městě ležel v hořejší části nynější Jungmannovy třídy.

Také Chmelný trh byl na Dolejším městě, a sice blíže Čáslavské brány na prostranství, kterému se nyní říká „městské sady“. Český název „Chmelný trh“ našli jsme v knihách jen třikrát (při roce 1747, 1770 a 1796); před tím se užívalo výhradně jména Hoprink 1424.

V knihách vyskytá se ještě trh Moučný (1427 forum farinarum); ale neumíme povědět, kde byl.

Pším rynkem nazývalo se volné prostranství nepatrného rozsahu mezi uličkami, kudy se chodilo k fořně Hloušecké; názvu tomu, který se vyskytá nejdříve na začátku 17. století (1607), přisuzujeme jen ráz posměšný.

Kronikář Kořínek připomíná ještě trh Chlebný, Vinný a Vlněný; bližších zpráv o nich podati nedovedeme. V knihách pozemkových jsme o nich nenašli ani zmínky.

Že řemeslo bývalo ve městech činitelem nemálo důležitým a proto váženým, zračí se také v názvosloví ulic. Všeobecně jsou rozšířená jména ulic pekařská, řeznická, ševcovská a j., ač usazení řemeslníků jednoho druhu v téže ulici bylo někdy snad pouze nahodilé a nemělo hlubšího významu. Mnohdy však bylo takové lokální soustředění, totiž shrnutí určité výroby řemeslné do jednoho místa buď zájmovým příkazem pro jednotlivce anebo výsledkem šetrného ohledu k ostatním obyvatelům města; tak vzniklo na příklad pojmenování ulice soukenická (společná valcha, společné rámy), provaznická a jiná, a opět zámečnická, platněřská, kotlářská atd. (lomozná výroba), v koželuzích (nelibě zapáchající řemeslo). Některé ulici dáno bylo jméno podle některého vynikajícího domu tam stojícího, na př. Panenská podle panenského kláštera bekyň, Slonovská podle domu „u slonů“, Orelská podle domu „u černého orla“ atd. Také se nazývaly ulice podle bran, podle kostelů, ku kterým se jimi chodilo. Vůbec možno konstatovati, že hodonomastika (názvosloví ulic) za starodávna byla řízena velice rozvážně a moudře; tehdy se sledovaly cíle prostě praktické, bylo hleděno hlavně k tomu, aby širokým vrstvám obyvatelstva se usnadnila orientace ve městě, aby názvem ulice byl vystižen již význam její. Mladší generace odvrhla zásady ty jako zastaralé a zakládajíc nové velké osady městské, zavádí pro názvosloví ulic a náměstí nový systém, kterým se přehled a orientace spíše ztěžuje a kterému obecnstvo nesnadno a nerado zvyká⁶⁾. Snahy ty novotářské neobmezují se však jenom na města nová a na části měst nově založené a zbudované, nýbrž se vtírají i do měst rázu eminentně starožitného. Také naše Hora byla již zasažena těmito snahami. Přeměna starých názvů ulic a tržišť na nové vykonána tak příkře, nešetrně a nerozvážně, že tím v místopisu Kutné Hory nastal povážlivý rozpor mezi dobou novou a dobou minulou. Tady jest náprava nutnou.

DŮM KRBCOVSKÝ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 34-37.

V poslední době upoutal k sobě pozornost širšího obecnstva dům čp. 157 na Palackého náměstí v rohu do Kollárovy třídy tím, že se na něm právě vykonává větší přestavba. Vše-

⁶⁾ Jestliže přehled takové rozsáhlé sítě ulic, vesměs přímých, šířkou svou a úpravou front málo se od sebe lišících, křížem přes sebe se kladoucích, jakou představují na př. Král. Vinohrady (předměstí pražské), jest problémem nesnadno překonatelným, tož pojmenováním jednotlivých těch ulic jmény osobními (našich slavných mužů) nemůže se problém ten učiniti záživnějším, ba spíše se tím potíže ještě zvlečí, nutí-li se paměť, aby určité jméno osobní připojovala k určitému místu, když tu vůbec není žádné spojitosti vnitřní, organické.

stranný ten zájem se vysvětluje tím, že dům stojí na místě jaksi exponovaném, na nároží hlavního našeho náměstí, na místě živém a nápadném. Také se tomu domu připisuje nevšední stáří, neboť jest známo, že v něm nejen v přízemí, nýbrž i v patře se zachovalo po jedné místnosti s krásným gotickým klenutím. Nejen svou polohou a svým stářím, ale také důkladnou stavbou, svým rozsahem a rozvržením vnitřního prostoru řadí se mezi nejcennější domy kutnohorské. To vše jest nám dostatečnou pohnutkou, abychom z historických zápisků svých podali širším kruhům čtenářstva to, co o tom domě víme.

Nejstarším známým majitelem toho domu byl Beneš, bednář, okolo roku 1449; podle něho se říkalo domu „Benešovský“. Roku 1487 koupil jej Jan Krbec a odtud vznikl nový název „dům Krbcovský“ aneb „u Krbců“, který se zachoval asi do roku 1630. Později se dostal tento dům do rukou Mikuláše Dačického z Heslova, jakožto držitele statku po někdy bratru jeho Janovi Dačickém z Heslova, který zemřel roku 1582 ranou morovou¹⁾. Roku 1586²⁾ přešel dům ten koupí za 800 kop grošů míš. do majetku Tobiáše Poděvinského z Mezřiče, od kterého pak roku 1590 jej koupil Jiřík Fidler (kupec) za 450 kop grošů českých. Ten jej ihned roku 1593 výhodně prodal Tobiášovi Šaffarovi z Šaffndorfu, hofmistru na Horách Kutných za 750 kop grošů českých. V domě „u Krbců“ obýval již roku 1612 Jan Kamberský z Kamberka a na Nemajově se svou rodinou, ale jen v podruží. V tom domě zahynuli oba jeho synové v útlém věku; roku 1612 „Martínek, pachole pana Jana Kamberského, upadše v domě Krbcovském dolů s pavlače, zabil se“ (Dač. Rez. II. 127); a v roce 1618 v pátek před svátky vánočními umřel v domě Krbcovském „Bohuslav Karel, mládeneček, jediný syn pana Kamberského z Kamberka a v kostele svatě Barbory v kaple za velkým oltářem pohřben jest“ (Dač. Rez. II. 188). Roku 1621 dům ten koupil Jan Kamberský od dědiců po Tobiáši Šaffarovi³⁾, synů Jana a Karla, bratří vlastních Šaffarů z Šaffndorfu, jakož i dcer Doroty po nebožtíkovi Václavu Kavkovi z Tolnštejna, král. gvardejnovi, a Sabiny po nebožtíkovi Janovi Piscisovi vdov pozůstalých. Ale roku následujícího převedl právo vlastnické na manželku svou Annu Kamberskou, roz. Hornáteckou z Dobročovic. Později pak Markéta Eufemie Kamberská, roz. Dobřenská z Dobřenic, zdědivší dům ten, odkázala jej kšaftem Ferdinandovi Robnhauptovi z Suché, sestřám jeho paní Evě Veronice Gerštorfové a panně Eufemii Robnhauptové z Suché, jakož i paní Marii Františce Popovské roz. Kordulové z Sloupna a pannám Anně Antoníně a Kateřině, též Kordulkám z Sloupna, rovným dílem. Těchto šest dědiců nevládlo dlouho statkem zděděným; již roku 1685 prodali dům Petrovi Hertlovi, vynikajícímu měšťanu kutnohorskému, za 700 zlatých rejnských hotových. Dítky po nebož. Petrovi Ondřeji Hertlovi, který byl též císař. rychtářem v Kutné Hoře⁴⁾ (totiž Petronila provd. z Steindorfu a Josef Hertl), ujavše veškery, dosti značný statek po otci svém, prodali dům ten 1766 za 1400 zlatých rejnských Františkovi Theodorovi Balabánovi a Kateřině, jeho manželce. Syn těchto manželů Václav Balabán, majitel lékárny „u zlatého lva“, ujal roku 1808 veškeru pozůstalost po matce své i s domem, který měl tenkrátě čp. 191, a držel jej až do své smrti; po něm jej roku 1836 ujal vnuk jeho Maria Theodor Žalud, kupec, a ten jej roku 1841 odevzdal své manželce Heleně, z kupeckého rodu Kepplova v sumě 2000 zlatých C. M. Od ní dům ten koupil roku 1844 Josef Fischer za 12000 zl. C. M. (bezpochyby se zařízením obchodním). Jména dalších majitelů žijí dosud v paměti zdejších občanů; roku 1887 ujal dům ten i s obchodem, v němž se prodávalo zboží osadnické. Emanuel Fischer, roku 1890 jej koupil Jan Mašín, po něm jej roku 1894 převzal syn Antonín Mašín a nyní jej drží Jaroslav Moravec společně s Eduardem Ohrensteinem.

¹⁾ Mik. Dačický vložil do Pamětí svých (II. 11) zápis tento: „V touž ránu boží umřel také na Hoře Kutné Jan Dačický z Heslova (frater autoris) ... s Kateřinou manželkou svou s patero dítkami vše v tehdni jednom pořád zběhlém, v domě jich Krbcovském a všichni u chrámu sv. Barbory pohřbeni jsou“.

²⁾ Mik. Dačický (v Pamětech II. 17) udává, že dům Krbcovský prodal roku 1585; zápis do knih však se stal roku 1586.

³⁾ Zemřel ranou morovou 1599 (Dač. Rez. II. 70).

⁴⁾ V kostele sv. Jakuba jest zazděn jeho mramorový náhrobek vedle jižního portálu.

Dům Krbcovský má význam pro historii Kutné Hory již tím, že jest spjat s jménem našeho, vši úcty hodného kronikáře Mikuláše Dačického z Heslova. Povšimnutí zasluhuje také doba, kdy ten dům byl majetkem Petra Ondřeje Hertla; neboť tenkrát asi byl jádru jeho gotického dům obal nový, kterým nabyt vnějšek domu vzhledu barokního; z doby té asi pochází také kamenný relief Rodičky boží ve výši I. patra v samotném nároží domu umístěný. Původní architektonický ráz toho domu vynikl na vnější straně zdiva, když z něho byl otlučen nához malty v celém rozsahu přízemku. Ve vratech objevilo se kamenné ostění žlábkované s obloukem lomeným, v obširné síni přízemní, mohutným obloukem překlenuté (při vstupu na pravé straně) byly nalezeny za náhozem malty dveře s prutovaným ostěním kamenným, a v nároží se ze zdiva vyloupil štíhlý kamenný pilíř čtyřboký, který již podle jednoduchých příkrasných přítesů se hlásí též k době gotické. Zajímavý ten sloup byl zbudován ze dvou částí; ale při odklizení na jiné místo byl rozražen na čtyři kusy. Sloup ten zasluhuje, aby byl zachován a postaven aspoň poblíže dřívějšího umístění. O významu tohoto pilíře se pronášejí různé domněnky, většinou se tvrdí, že to býval praněř.

Objevení starého praněře bylo by pro Horu ovšem nálezem nemálo zajímavým, ba i cenným; ale domněnka projevená nekriticky, bez udání dostatečných dokladů nemůže býti přece přijata za historickou pravdu. Proto hodláme uvážiti, zda-li místo, na kterém pilíř byl objeven, jest ve shodě s hodnověrnými zprávami, které o praněři jsou v knihách zapsány. Při tom nutno mít na mysli, že prostranství, na kterém dům Krbcovský, nyní čp. 157 stojí, za starodávna se nazývalo „Obilným trhem“⁵⁾. Praněř neměl trvalého umístění po celou dobu (tři nebo dokonce čtyř věků) svého trvání; dříve byl na Rybném trhu, z Obilného trhu byl přenesen r. 1479 na Dolejší město, odtud byl přestěhován opět nahoru a sice na Hořejší rynek doprostřed ulice (nyní Šultysovy) a tam zůstal až do roku 1713, kdy musil ustoupiti morovému sloupu P. Marie (před domem „u Balatých“) a tehdy se vrátil zase na Obilný trh. Pro tuto úvahu jsou rozhodující ovšem pouze ty zápisy, které se týkají praněře na Obilném trhu. Několik takových vyjímáme z Liber hereditatum primus 1442; ve všech jest praněř orientačním bodem, podle kterého se zjišťuje poloha domu, přecházejícího do rukou nového majitele. Jsou to zápisy tyto:

a) 1448 Ondrák havěř kúpil dům na Obilném trhu vedle Chyby proti praněři u Prokše refleře za 20 kp gr hotových (E 6).

b) 1448 Ondráček lékař koupil dům na Obil. trhu vedle Durhanuše oproti praněři od Petra Plačka za 22 kp gr čes (E 6).

c) 1455 Jan Kabátník koupil dům na Obil. trhu proti praněři u Ondráka Manyáka za 52 kp gr (K. 1).

d) 1455 Beneš havěř kúpil dům na Obil. trhu proti praněři vedle rohu u Mikuláše Libáka za 32 kp gr (K. 2).

e) 1455 Janek Czveczek kúpil dům na Obil. trhu proti praněři na rohu, jenž jest byl Jankův tkadlcův, u Šimona a Petra, přátel Janových, za 32 kp gr. čes (K. 5).

f) 1456 Kříž švec Řéhův koupil dům na Obil. trhu ležící pod praněřem někdy Jana tkadlce, u Janka Czveczka havěře za 32 kp gr č (K. 7).

g) 1460 Jan bednář koupil dům proti praněři na rohu proti starému rathúzu a podle domu Prokopova syna Svatbova se strany druhé u Machkové hrnčírky za 40 kp gr (O. 2).

Z těchto zápisů vysvítá, že praněř skutečně stál na Obilném trhu aspoň již od roku 1448 až do té doby (1479), kdy byl přenesen „na Dolejší město u Hory“⁶⁾ Také bylo již zpředu řečeno, že dům Krbcovský stál již roku 1449.

Polohu domů zde vyčtených nebylo možno dosud přesně zjistiti. Citáty e), f) a g) vztahují se bezpochyby k témuž domu, a sice by to mohl býti dům v protější (proti Krbcovskému) frontě ulice Kollárovy v rohu ležící, kde jindy říkali „u Hutníků“, později „u Šmilaurů“ (nyní čp.

⁵⁾ Vymezení Obilného trhu hledej v Kutnohor. příspěvcích ve II. řadě na str. 74.

⁶⁾ Podle zápisků Bartoše a Mikuláše z Práchnan v Pamětech Mik. Dačického I. 45.

318). Citát d) týkal by se pak domu vedlejšího (čp. 317), a ostatní a), b) a c) by pak ukazovaly k některým domům, blíže k bývalé hospodě „u Mědinků“ (čp. 314) položeným. Avšak pohled na plán Kutné Hory poučuje, že o dotčených domech se nemohlo již říkati, že by ležely naproti domu Krbcovskému; nad to stávala před domem „u Hutníčků“ v ústí Dolejšího rynku velická kašna. Z toho všeho vychází na jevo, že praněf se nesmí klásti na roh Krbcovského domu; spíše se podobá pravdě, že stál uprostřed ulice za kašnou, blíže starého rathouzu⁷⁾, totiž před domem, který má nyní čp. 158. Sloup, který byl zazděn v nároží Krbcovského domu, mohl býti ovšem na to místo přenesen jako zbytek starého praněfe; ale nejeví dosti charakteristických známek jako část bývalého praněfe. I jako prostý pilíř zasluhuje, aby byl opět šetrně scelen a na vhodném místě k domu čp. 157 přistaven⁸⁾).

STARÉ SEMINARIUM A VĚŽ VE ZDECH MĚSTSKÝCH.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 64-70.

Kutná Hora jest pro badání místopisné dosud polem velice vděčným. Necht' pisatel upře pátravý svůj zrak k tomu či onomu místu, všude mu kyne bohatá sklizeň vědecká, všude má zajištěný uspokojivý výtěžek nových poznatků. Jedním takovým zajímavým místem jest také bývalý Koňský trh a jeho nejbližší okolí. Toto tržiště, kterému v novější době říkají nevhodně „Smiškovo náměstí“, leží v nevyšše položené části města blíže brány Kouřimské nedaleko rozcestí, kudy se z města chodilo k „Stříbrným horám“, jak se říkávalo souhmem dolům nejbohatším, nejvíce výnosným, poblíže města na západ položeným. Celá jedna strana toho tržiště přiléhala řadou domů těsně k městským hradbám; byly to vesměs domy větších rozměrů, vynikající též namnoze významnými jmény svých majitelů. Při týchž městských hradbách, ale na straně předměstské (na Cechu) stál pozoruhodný kostelík sv. Jiří, který byl vydržován bohatým sdružením rudokupců a hutníků. Na témž tržišti byly po jedné straně postaveny hořejší masné krámy, o kterých v Pamětech Bartoše a Mikuláše z Prácheňan jest zapsána zpráva, že r. 1491 v sobotu před Velikonoci počali řezníci stávat k prodávání masa v nových masných krámích na Koňském trhu (Dač. Rez. I. 47). V dolejší části toho tržiště stojí dosud dva pěkné domy barokní čp. 48 a 49, spojené dlouhou, skulpturami okrášlenou zdí zahradní, budovy to slohu ušlechtilého a výrazného. Po straně jižní hledí do toho tržiště rozsáhlé křídlo koleje jesuitské severním svým průčelím. Patrně, že prostým na pohled pojmem býv. Koňského tržiště vybavuje se řada představ, kterým nelze upřiti veliký význam pro místopis i dějiny Kutné Hory.

Předmětem tohoto pojednání má býti skupina budov na bývalém Koňském trhu blíže brány Kouřimské stojících, které jsouce shrnuly pod jediné číslo popsané 59, byly roku 1862 zakoupeny pro obec kutnohorskou. Původně to byly čtyři domy, kterým se podle jejich majitelů dostalo jednotlivě jmen následujících: Vrcholovský, Dohalský, Samsonovský a Staňkovský. Spojení těch budov v jeden celek bylo zahájeno roku 1642 tím, že majitel domu Vrcholovského Jan Kalous přikoupil k tomuto domu svému sousední dům Dohalský spustlý a pobořený. Dohonáno bylo sloučení jmenovaných budov roku následujícího 1643, když Kutnohorská kolej jesuitská zakoupila oba tyto domy, aby tu zařídila seminarium pro svůj dorost kněžský. Když pak v roce 1686 se koleji jesuitské podařilo získati pro své účely Hrádek, ve kterém vedle seminaria mohlo býti umístěno i gymnasium, přešla ona skupina domů odprodáním opět do rukou soukromých a dáno jí pojmenování Staré seminarium.

Majitelem domu Vrcholovského byl na začátku 16. století zámožný měšťan kutno-

⁷⁾ Stará radnice byla asi do r. 1427 tam, kde nyní stojí městský činžovní dům v Kollárově třídě; potom byla přenesena na Tarmark.

⁸⁾ Není naděje, se by toto přání, které celá kutnohorská veřejnost s námi sdílí, bylo splněno. Doufáme však, že archeologický sbor „Wocel“ se ujme tohoto díla kamenického kterému se prisuzuje též význam historický.

horský Bartoš z Práchnan, ale již před rokem 1510 jej prodal Mikuláši Vrcholovi, jak patrně z Bartošova kšaftu, ve kterém jest vyčten Bartošův požadavek 49 kp gr čes. u Mikuláše Vrchole za dům¹). Zápis do knih byl Mikuláši Vrcholovi povolen teprve v roce 1511, když byl paní Anně, vdově po Bartošovi pozůstalá, položil jistou částku kupní hodnoty 80 kp gr čes. (A. Zem. Lib. hered. rubens maior O. 9) Roku 1532 prodala dům Markéta Vrcholka Václavovi Loreckému z Ilkouše za 90 kp gr čes. (A. Kutn. Lib. her. niger L. 29). Dalšími majiteli toho domu byli podle zápisu v knihách pozemkových postupně tyto osoby: okolo roku 1568 Kateřina Martinická z Šárova a v Pravěčicích (byla matkou Oldřicha Pařízka z Pařízku); od ní koupil ten dům roku 1572 Jaroslav Žišovský z Audimě s manželkou svou Annou z Mezilesic za 150 kp gr čes. (A. K. Lib. her. II. I. 2 v); 1587 Jindřich Klucký z Libodřic a manželka jeho Anna Klucká z Květnice koupili ten dům za 185 kp gr čes.²) (A. K. Lib. her. III. B. 20 v). Roku 1605 Jiří Jan Materna z Květnice ujal ten dům po tetě své vlastní Anně Klucké z Květnice (A. K. Lib. her. III. R. 90); vdova po něm pozůstala Johana Maternová ze Svojkova a v Hofe Kutné ujala ten dům v summě 180 kp gr čes. od poručníka sirotkův (A. K. Lib. her. IV. C. 22 v); po její smrti připadl dům roku 1629 právem nápadním na její dceru paní Žofii, manželku Adama Rotleba z Žaboklik (A. K. Lib. her. V. pag. 188 v), kteráž jej téhož roku prodala Janu Oldřichovi Kalousovi za 250 kp gr čes. (A. K. Lib. her. V. pag. 189). Roku 1643 přešel ten dům i s vedlejším spustlým domem Dohalským do rukou kutnohorské koleje jesuitské za kupní cenu 200 kp gr čes. a byl proměněn v seminarium³). (A. K. Lib. her. VI. pag. 518). Když pak bylo seminarium přeneseno na Hrádek, prodali Jesuité všechny budovy starého seminaria roku 1690 Janovi Václavovi Ferdin. Obiteckému z Obitec na Janovičkách, Petrovicích a Zhoří, kterýž byl císař. radou a zem. soudcem v král. Českém, a manželce jeho paní Alžbětě Sylvii roz. Vratislavové z Mitrovic za 450 zl rejn. Při starém seminariu byly již jakési zahrádky, a páni šepmistři ponechali panu Obiteckému díl valů obecních a parkán za hřbitovem sv. Jiří k užívání, avšak toliko do času jeho a dědiců z krve jeho pošlých (a ne jure proprio et haereditario), ovšem s výminkou, že v čas válečný bude práno svobodného přístupu sousedům a dělníkům k opravení valů a k obhajování proti útokům nepřátelským; také musil slíbiti, že bude čistiti stoku, která do jeho domu šla těmi valy. Tok vody do Starého seminaria povolený, byl mu ponechán za předešlý plat 2 kop každoročně při sv. Havle do městského důchodu. Podle kšaftu Jana Václ. Ferd. Obiteckého spadá Staré seminarium odkazem na syny kšaftujícího, totiž na Josefa Vidunu, Isidora Václava a Thadeáše Františka; zápis do knih stal se roku 1714 (Registratura list. úřadu Liber transact. 1708 C. 5). Téhož roku ujal třetí ze synů jmenovaných celý odkaz otcův (Registr. list. úř. Lib. contr. 1708 pag. 202); ale ihned jej směnil s Helenou Johanou hraběnkou Šternberkovou, rozenou Mulcerovou z Rosenthalu, za dům obytný se zahradou, řečený Skřivanovský čili Popovský, ležící proti Hrádku (list. úř. Lib. empt. vend. 1710 C. 9). Ač nová majitelka Starého seminaria nebyla z krve rodu pánů Obiteckých, byla jí s jistými výminkami ponechána k užívání „ad dies vitae“ jistá část valů obecních a při nich se nacházejícího parkánu

¹) Bartoš z Práchnan zemřel dne 9. dubna 1510 (Dačický-Rezek I. 337).

²) K zápisu bylo povoleno podle obvyklého způsobu, aby kupující na sebe revers učinil, že povinnosti městské vedle jiných sousedů a obyvatelů vykonávatí chce; avšak Jindřich Klucký z toho reversu jest propuštěn, poněvadž v plné radě sám ústně před dobrými a poctivými lidmi přiznal, ano i tomu povolil, aby místo reversu do tohoto zápisu to pojato bylo, že připovídá, jsa zde v sousedství, k pánům šepmistřům a radě všelijak náležitě, šetrně a sousedsky, jakž na dobrého člověka stavu rytířského záleží, se chovati, povinnosti všeckny vedle jiných sousedův vykonávatí, právu co se městských věcí a domu tohoto dotýče, bez vši odpornosti folkovati, poplatky hlásným, rodmistru, do pokladnic i jakékoliv jiné daně jakékoliv jsou, ... anebo, že by z potřeby záduší neb obce uložené kdy dávány byly, ty všechny také podstoupiti a dávatí chce a bude bez odporu, proti myslnosti a všelijaké obtížnosti. A to také za sebe i budoucí své připovídá, že ke všem sousedům všelikterak se sousedsky chovati oумыslu má a na tom, že jest příkladem dobré paměti pan otec jeho, který drahně let zde byl a tak pokojně a sousedsky se jest choval, že sobě neměli co do něho stěžovati.

³) Jménem koleje jesuitské jednával tuto koupí P. Václav Barthonides, „prefectus seminarii“.

za hřbitovem sv. Jiří, a sice kus valu 90 kroků dlouhý a 30 kroků široký, s parkánem na 53 kroky délky a 33 kroků na šířku, vše posázeno ovocným stromovím (A. K. čís. 14712); ale bylo od ní žádáno, aby ona tu pustou věž mezi domy jejími Staré seminarium nazvanými při městské zdi stojící, která se jest trhla a rozestoupila, až po hořejší větší okna rozebrati, co potřeba spraviti a ji příkrýti dala (A. K. čís. 14385, 14490 a 14712).

Touto věží pustou nemůže býti míněno nic jiného, než starobylá budova vzhledu věžovitého, kterou dosud spatřiti lze v nádvoří zájezdního hostince (čp. 18. na předměstí Cechovském) u bývalé brány Kouřimské, vycházejíc z města po levé ruce ležící a zadním zdívkem svým Starého seminaria se dotýkající. Věž ta lomenými oblouky v přízemku, na nichž zdívo spočívá, a celým vzezřením svým se hlásí ke slohu gotickému.⁴⁾ O této věžovité budově se dovídáme ze zápisu, že stála „ve zdi městské“. Z toho plyne ovšem nepopíratelně, že věž ta bývala majetkem obecním; což vysvítá zřejmě ještě z toho, že obec kutnohorská majiteli sousedícího Starého seminaria dovoluje, aby té věži s přilehlým valem a parkánem užíval. Tím již jest vyvrácena domněnka, jakoby ta věž byla částí bývalého kostela sv. Jiří; neboť ten nebyl majetkem obecním, nýbrž náležel rudokupcům a hutníkům. Také jest zřejmo, že situace kostela, který by věžel celý téměř ve vale, jest naprosto pravděpodobná, ba dokonce nemožná. Ostatně jest zjištěno podle věrohodných pramenů, že kostel sv. Jiří stál před hradebním příkopem na předměstí Cechovském (na bývalém Holcmarku). Věžovitý tvar této budovy jest zcela zřejmý, toliko jest nápadno, že výška není v souhlasu s půdorysem; avšak nesrovnalost tato vysvětluje se tím, že hraběnka Helena Johanka Šternberková podle žádosti kutnohorského magistrátu (již citované) v roce 1717 dala hořejší část pusté věže rozebrati a sněsti.

Tato věž, jediný to asi již dosud zachovaný kus zděných hradeb, kterými Hora bývala za starodávna kolem od brány k bráně obemknuta,⁵⁾ má stejný historický význam, jako kterákoliv jiná z památných budov ve městě tom, o jejichž záchranu se horlivě pečovalo a dosud pečuje. Nynější stav té věže jest žalostný a vzbuzuje vážné obavy, že by vzácná tato památka starodávného opevňování českých měst mohla se shroutiti a v hromadu ssutin obrátiti. Necht' včas, dříve než bude pozdě, povolání k tomu činitelé podrobí věc dobré úvaze a učiní vše, čeho pro odvrácení škody bude uznáno nutným!

Uprostřed 18. století bylo Staré seminarium majetkem Karla marchisia de Caselle, bývalého plukovníka a velitele Tyrnavské invalidovny (list. úř. Lib. transact. 1751 P. 9); vdova po marchisiovi pozůstala Gabriela, rozená Vražďová, prodala ten dům roku 1789 Josefovi Vražďovi z Kunvaldu za 1600 zl rejn. (list. úř. Lib. transact. P. 16). Při prvním číslování domů kutnohorských, které bylo vykonáno na sklonku 18. věku a při kterém začínalo pořadí čísel u Čáslavské brány, dáno Starému seminarium popisné číslo číslo 350. Roku 1801 koupil Václav Galina, mlynář s manželkou svou Annou roz. Parisovou, tento dům čp. 350 se zahrádkou, kůlnou, marštalí a věží a s některým nábytkem od Josefa Vražďy, svob. pána z Kunvaldu za 2300 zl rejn. (list. úř. Lib. contract 1801 pag. 15). Podle tohoto zápisu nebyla věž tenkrát již majetkem obecním, nýbrž byla příslušna k Starému seminarium. Václav Galina přestavěl marštalí při domě svém na budovu s obytnou světnicí a krámem; této budově bylo dáno zvláštní číslo popisné 135, a sice již podle nového číslování (z r. 1802), jako poslední v pořadí domů v Kou-

⁴⁾ Připojeného obrazce štoček laskavě zapůjčil pan Fr. Grimm, obchodník, z „Průvodce po Hoře Kutné“, jím vydaného 1924.

⁵⁾ Zděné části městských hradeb kutnohorských mizely znenáhla od té doby, kdy hrazení měst pozbylo dřívějšího svého významu ve válce; jednak se rozpadávaly, jsouce zanedbávány, jednak byly majiteli okolních zahrad a budov rozbírány a bylo kamenů užito při opravách ohrad zahradních a jinak. Bývalé zdi městské trvají do dneška jenom tam, kde jsou nutnými operami zahrad terasovitých, na bývalých valech založených. Branám bylo dopřáno poněkud delšího trvání, poněvadž ještě v novější době sloužily hospodářským účelům v obci; avšak na jejich udržování nebylo s dostatek péče věnováno. Kouřimská brána se shroutila v roce 1813, současně i brána Čáslavská hrozila pádem, brány Kolínská a Klášterská byly zbourány v 8. desetiletí 19. století pro uvolnění komunikace(!); s branou Kolínskou padla ovšem také přiléhající k ní okrouhlá zděná bašta po pravé ruce (jdouc z města ven).

řimské ulici, k bráně vzhůru jdouc po levé ruce. Novým tímto číslováním, které začínalo budovou arciděkanovou jako popisným číslem 1. dostalo se Starému seminariu nového popis. čísla 57. Průběhem necelých deseti let měnili se majitelé tohoto domu několikrát. Roku 1807 koupil jej Jan a Anna Kaudia se zahrádkou i s tou do zad v též domě se nacházející věží, ale bez čísla 135, za 3350 zl. rejn. (list. úř. Lib. contr. 1808 pag. 205). Avšak již roku 1808 týž dům se stejným příslušenstvím prodali Žofii svobod. paní z Lützova za stejnou cenu kupní 3350 zl rejn. (tamtéž pag. 543). A opět roku 1809 byl ten dům „s kouskem zahrádky aneb dvo-rečkem“ prodán za 2850 zl rejn. Františkovi Pekárkovi a manželce jeho Veronice (list. úř. Lib. contr. 1811 pag. 38). Zápis v knihách o této transakci nezmiňuje se již o věži, nýbrž toliko o kousku zahrádky; proto jest pravděpodobnou domněnka, že věž s druhým kouskem zahrádky byla již od domu odprodána; pravděpodobnost této domněnky se sesiluje též značně sníženou kupní hodnotou. Vlastnictví věže přešlo tenkrát bezpochyby na majitele nového domu čp. 135; o osudech toho domu neumíme ničeho pověděti, ale soudíme podle plánu města Kutné Hory z r. 1812, že je to dům, na jehož místě stojí nyní novostavba (hostince) označená popis. číslem 18. v pořadí domů předměstských na Cechu (nyní na Žižkově) ten, kterému ona věž nyní patří.

Roku 1813 dne 25. září byli majitelé domů, těsně k bráně Kouřimské přiléhajících, postiženi nehodou zlou; po poledni o jedné hodině se brána náhle sesula a poškodila malý domek Františka Pekárka, zahradní zeď v Starém seminariu, dům čp. 135, jehož majitelem byl tehdy František Müller, a dům Štěpána Votruby čp. 138 na protější straně brány.⁶⁾ Ke škodě hmotné připojila se žalostná pohroma na životech lidských: Frant. Pekárek, manželka jeho a tříletý jejich synáček byli troskami brány zasuti a usmrceni. Škody způsobené sřítivší se branou, byly nákladem obce opraveny. Dům čp. 57, který pozbyl svého majitele, byl prodán r. 1814 v dražbě; koupil jej Augustin Dörell, med. a chir. doktor, s kouskem, zahrádky za 2805 zl rejn., a město se zavázalo, že shroucenou zahradní zeď toho domu buď opět zbuduje, anebo kupujícímu dá stavivo a mzdu dělnickou mu nahradí, aby zeď mohl sobě sám zříditi (list. úř. Lib. contr. 1811 pag. 598). Posledními majiteli domu čp. 57 (Starého seminaria) jsou v knihách vytěceni: 1845 Josef Komínek, 1847 syn jeho Vincenc Komínek, od něho zdědil dům Karel Kalmünzer a od jeho dědiců Čeňka a Rudolfa Kalmünzra jej r. 1862 koupila obec kutnohorská (list. úř. Lib. instrum. 1851 pag. 167, 183 a 667).

Dům Samsonovský byl jedním z těch, které byly s domem Vrcholovským sloučeny ve Starém seminariu; stál vedle Kouřimské brány v rohu, a patřila k němu zahrada při něm ležící, mezi valy a zdmi městskými. Podle názvu byl někdy jeho majitelem bezpochyby jakýsi Samson, kteréžto jméno jest velice vzácným; v K. H. známe toho jména jedině Samsona z Fulšteina, který býval úředníkem mince (1510-26). Nejstarší zprávu o tom domu známe z roku 1564, že jej koupil Václav Svoboda od Jana Libenického z Vrchovišť, hejtmana kraje Časlavského

⁶⁾ O bráně Kouřimské vypravují Paměti Bartoše a Mikuláše z Práchnan, že „1490 v středu před 11. tisíci panen dvě brány kamenné Kolínská a Kouřimská cihlami přikryté dokonány jsou“. Z toho ovšem není vidno, byla-li to nová stavba od základů, nebo jen důkladná oprava. Vybudování hradeb městských, které počalo okolo roku 1471, bylo tenkrát asi již dokončeno a mělo býti úpravou hradeb městských dovršeno. - Když po válce třicetileté se příjmy obecní poněkud zvelebily, začali páni Horníci se starati o své zanedbané a značně sešlé hradby městské. Především byli vysíláni znalci, aby vše zevrubně ohledali a o výsledku svého spatření zprávu podali. Roku 1656 došlo také na bránu Kouřimskou. Starší nad zedníky našli stav té brány velmi povážlivým. Vazba byla sic ještě dobrá, ale trámůvı uvnitř bylo větším dílem shnilé; zdivo všecko se hnulo a bylo na četných místech trhnuté, „kvádršťuky“ se odlupovaly, a jeden z nich byl již spadlý. Shlédnuvše věž bedlivě, jináče tomu rozuměti nemohli, než aby pro uvarování budoucího nebezpečení všechny svršek (kůrky, krovky, pravidla, zeď až po druhá okna) se sebral a ostatek aby byl vzat do kleští, a krytina aby dána byla věži taková, jaká byla na kašně za Kouřimskou branou. Odbornická tato zpráva jest zajímavým dokumentem, že brána Kouřimská byla kryta kůrkami a měla dvě patra (znalci lezli po dvou žebřících, po jednom z 1. do 2. patra, po druhém z 2. patra mezi vazbu). (A. K. čís. 10085).

za 200 kop gr č. (A. K. Lib. her. II. C. 23). Podle ceny možno souditi, že to byl dům větší a důkladnější. Pravděpodobně to byl dům hostinský „u Svobodů“, kde roku 1582 Mikuláš Dačický z Heslova, vydrážděn byv hádkou k bitce, zabil Šťastného Novohradského z Kolovrat, z čehož pak měl nemalé těžkosti a dlouho trvající soudy. (Dač. Rez. II. 8) Od Václava Svobody koupil ten dům r. 1580 Jiřík Engelmüller, zlatník, za 400 kop gr č. (A. K. Lib. her. II. M. 9) Roku 1584 pak od Kristiny, někdy Jiřika Engelmüllera manželky, ujali ten dům páni šepmistři na místě a k ruce obce za 505 kop gr č. (A. K. Lib. her. III. A. 16 v.) a za touž summu jej roku 1587 prodali Ludvíkovi Karlovi z Řásné, zlatníku, který byl ty časy primátorem obce (tamtéž B. 23). Ihned následujícího roku 1588 přešel ten dům koupí za 415 kop gr č. do rukou Jana Machovského z Audolí, urbureře na Horách Kutných, a manželky jeho Anny Machovské z Vorličné (tamtéž D. 38), kteří jej drželi do roku 1597, až se ho musili vzdáti ve prospěch svých rukojmí a jiných věřitelů; od těch jej koupil Václav Břežský z Ploskovic a na Bohdanči (tamtéž J. 17). Ještě jednoho příslušníka toho rodu připomíná jako majitele toho domu Mikuláš Dačický z Heslova ve svých Pamětech (Dač. Rez. II. 258) ve zprávě, že „1625 v měsíci srpnu umřel (morovou ranou?) v domě svém, řečeném „u Svobodů“, podle brány Kouřimské p. Adam Břežský, byv před dvěma dny zdrav a se procházejce, mladý člověk“.

Ve Starém seminariu zahrnut byl dále dům Dohalský; ten ležel blíže brány Kouřimské za domem Samsonovským. Okolo roku 1453 patřil rudokupci Preglovi; proto slul dříve „Preglovským“. Dalším majitelem jeho byl Job Zivaldův; od roku 1548 jej držel Jan Bořek Dohalský z Dohalic (A. K. Lib. her. I. H. 26 v) Avšak za války třicetileté pustnul, a v tom stavu ujal jej roku 1642 Jan Oldřich Kalous (A. K. Lib. her. VI. pag. 515) a roku 1643 jej s domem Vrcholovským prodal koleji jesuitské.

O domě Staňkovském, který byl též součástí Starého seminaria, neumíme ničeho pověděti.

Každý zápis v knihách městských o domě s věží na Koňském trhu nutno velice pozorně čísti a bedlivě uvážiti, poněvadž kromě Starého seminaria s věží, na zad ve zdi městské ležící, byl tu ještě jeden „dům s věží“. Jinak by se mohl snadno přihoditi omyl místopisný. Tento druhý dům s věží stál vedle domu Vrcholovského na levo a byl jedním z těch dvou domů, které byly roku 1829 erárem zakoupeny a pobořeny, když se pomýšlelo na zřízení budovy pro krajský soud a věznici v Kutné Hoře. V zápise o tom domě z roku 1467 i ve všech následujících až do začátku 16. století bývá ten dům důsledně vyznačován jako „dům s věží“. V zápise z r. 1513 říkají tomu domu „Hruškovský“ podle jednoho předešlého majitele (Vávry Hrušky, havíře), a k názvu tomu připojil písař bližší určení „jenž věže slul“. Podle toho měl ten dům vzhled věže, totiž proti půdorysu poměrně značnou výšku, anebo stala věž ihned podle něho v průčelí (a nikoliv někde na zad ve zdech městských). V roce 1628 ujal ten dům Adam Studenecký z Pašíněvsí a na Hraběšíně s manželkou svou Markétou Studeneckou, roz. z Dobřenic, darovaný jim od paní Johanky Lukavecké z Dobřenic, krevní přítelkyně jejich. Odtud začalo se domu říkati „Studenecký“ a říkalo se mu tak asi sto let.

KAPLE SV. TROJICE A PANENSKÝ DŮM.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 70-74.

V ulici, které jindy říkali „Panenská“ (od konce 16. věku začínaje, před tím ji nazývali „Provaznická“) a které v novější době dáno jméno „Libušina“, stojí v nároží úzké a klikaté příční uličky (kudy se jde odtud ke kostelu na Náměti) nevelká budova, označená číslem popisným 384, která celkovým vzhledem svým ukazuje, že nebývala původně soukromým domem obytným. Půdorys té budovy jest zjevný, neboť průčelí a jedna strana stojí v ulicích, zadní zdívno hledí volně do malé zahrádky a druhá strana stýká se s nižším domkem sousedním. Podle toho půdorysu a podle jiných ještě známek soudí znalec, neznalec, že ta budova bývala bezpochyby kaplí. Domněnka ta se potvrzuje prohlídkou vnitřka; ten byl původně po celé délce, šířce a výšce jediným prostorem, v celku volným; ale nyní jest dřevěnou podlahou rozvržen na pří-

zemek a první patro, a lehkými příčkami se člení na několik menších místností. Schodiště přimyká se k domu zvenčí v nižším přístavku. Na hlavních kamenných zdech okrajových uvnitř budovy zachovaly se dosud některé prosté ozdoby architektonické, totiž hladké římsy, kapličkové výklenky pro sochy a j.; a lze tu dosud poznati oblouk „vítězný“ (mezi bývalou lodí kaple a kněžištěm), na němž do nedávna ještě byl znatelný malovaný symbol sv. Trojice s latinským nápisem. Podle toho všeho jest nezvratně zjištěno, že ten dům býval kdysi kaplí. Toto poznání vzbuzuje zvědavost pozorovatelovu a vede jej k tomu, aby v knihách městských hledal objasnění záhady, jaký jest původ, jaký jest význam toho domu. Jde-li badatel obezřetně po stopách, které v tomto případě jsou dosti jasné a souvislé, dosáhne přesného rozřešení záhady, a sice jednak v registratuře list. úřadu v Knize kontraktů 1708, jednak mezi listinami městského archivu kutnohorského. V dotčené knize na str. 826 jest zapsána zpráva, že roku 1738 Kateřina Schleichertová z Wiesenthalu, roz. Dačická z Heslova ujala v Panenské ulici kus zahrádky „Templ“ nazvané, 24 lokte dlouhý a 18 loket široký k stavení kaple od konventu uršulinek jí dobrovolně postoupený. A mezi listinami měst. archivu jest uložena žádost téže Kateřiny Sch. z W. z roku 1738 za povolení, aby směla postavit kapli na zahrádce, v ulici Panenské ve čtvrti Vojanské podle příbytku velebných panen uršulinek ležící a jí od týchž duchovních panen právně postoupené. K této listině se připojuje zpráva, že kaple byla „z gruntu“ nově vybudována zakladatelkou hojně kostelními potřebami opatřena a roku 1741 arciděkanem kutnohorským vysvěcena ke cti a chvále sv. Trojice. Štědrá zakladatelka věnovala do kaple vedle peněz a ornátů též dva kalichy, jeden zlatý, 200 dukátů i s patenou vážící, druhý stříbrný, první pro neděle a svátky, druhý pro všední dny, a ustanovila, aby ty kalichy pro bezpečnost zůstávaly při klášteře M. boží v Sedlci. Význam té kaple, totiž účel ku kterému byla vybudována, jest zjevný z kšaftu, v němž Kateřina Sch. z W. roku 1745 ustanovuje, „...aby manžel můj mrtvé tělo mé z domu mého do chrámu Páně M. boží u Náměti donéstí dal a tam, co nejvíce moci bude, mše svaté za mou duši sloužiti, pak do té ode mne vystavené, pod titulem nejsv. Trojice božské, kaple bez zbytečné skvostnosti, toliko počestně pohřbíti dáti neopomenul“ (List. úř. Liber donat. 1657 pag 535). Poněvadž tehdy bylo v Hoře ještě kostelů nadbytkem, měla tato nově vybudovaná kaple toliko význam soukromé hrobky.

Tímto výsledkem, mohl by badatel býti uspokojen, neboť jest jim vysvětlen původ i význam budovy. Ale zůstaly tu ještě některé otázky bez odpovědi, zejména; který architekt budovu stavěl, jaké bylo a kam se po zrušení kaple podělo vnitřní zařízení kaple. Na otázku druhou stěží se asi kdy najde odpověď. K otázce první však možno projevit aspoň domněnku dosti odůvodněnou. Architektonická úprava kaple, pokud není zakryta přeměnou kaple na obytné stavení, vykazuje jednoduché, ale úhledné formy barokní, střízlivě pojaté, které nemohou svědčiti pro určitého původce. Avšak výstavba shoduje se časově se stavbou kláštera uršulinského v Kutné Hoře, pročež jest na snadě domněnka, že stavitel budovy klášterní mohl míti vliv na plán kaple; neboť Kateřina Schleichertova měla přátelské styky s kutnohorskými členy řádu uršulinského, a proto není pravděnepodobno, že chtějíc stavěti kapli se dožadovala rady u architekta Dienzenhofera.

Zápis z roku 1738, který byl z předu citován, obsahuje ještě další záhadu: zahrádka, kterou tehdy Kateřina Schleichertová ujala v Panenské ulici od konventu uršulinského, jmenuje se tam „Templ“. To jméno není vhodné pro zahrádku a spíše ukazuje k tomu, že na tom pozemku stávala kdysi budova tak nazvaná. Toto mínění se podpírá zkušenosť, že po třicetileté válce bylo v Kutné Hoře mnoho domů opuštěných, které nemajíc hospodářů anebo opatrovníků, hynuly a tím brzy spustly tak, že hrozili pádem a že z nařízení úředního byly úplně pobořeny a v zahrádky proměněny. Zahrádka nevyžadovala již nákladného opatrování, a proto se pokaždé mezi sousedy někdo našel, kdo se jí mohl ujmouti. Vysvětlení záhadného názvu zahrádky v Panenské ulici nutno hledati v zápisech starších, před rokem 1738 do knih vložených. K vysvětlení záhady přispívá znamenitě zápis z roku 1673 (v List. úř. v Liber. transact. 1708 H. 21 v), svědčící Jiřímu Adamovi Widmanovi, který sobě a manželce své kupuje „zahrádku nehru-

bou, z místa pustého a zruinovaného způsobenou, kdež někdy dům Templ řečený, panám bekyním schválně vystaven byl v Panenské ulici po pravé ruce vedle uličky v rohu ležící, od poručníků sirotků nebožtíka Šimona Smrčky řezníka za 33 zl rejn. a 30 kr hotových“. Další pátrání, založeno jsouc takto na pevném základě, vede badatele bezpečnými cestami dále zpět do minulosti, až konečně zastaví kroky své u zápisu z roku 1460. (A. K. Lib. hered. 1442 O. 6), ve kterém se pod titulem „belyňský dům“ vyličuje původ domu, „Templ“ zvaného těmito slovy: „Pan Jošt erckafēr a Crištofor, řečený Sysel, jakož jsou stavěli dům pannám bekyním, podle Bartoška mincíře na rohu ležící, ten jsou těm pannám bekyním, anebo kterěz potom tu budou, v plné radě dobrovolně odevzdali, sobě i svým budoucím práva žádného nezůstávajíce“. Jménem bekyně (bekvinky, begutty) označovali se panny a vdovy, které odřikávající se světských radostí obětovaly život svůj práci milosrdné a bohumilé, zabývající se ošetřováním a utěšováním nemocných, starající se o řádnou výchovu dívčího dorostu a modlíce se za své dobrodince. Říkali jim také prostě panný, ač byly mezi nimi těž vdovy, kterým se zalíbilo, žít v ústraní, aby nerušeně a jaksi soustavně mohly pracovat pro tělesné i duševní blaho svých bližních. Sliby přísnymi, jaké byly obvyklými u jeptišek se nezavazovaly, toliko slibovaly, že budou společně přebývat i práci svou vykonávat v lásce, ve svornosti a bázni boží; v každý čas mohly odejít i po případě i se vdát. V Praze připomínají se bekyně již roku 1279 (V. V. Tomek Dějepis Prahy III. 233); největšího rozšíření tam dosáhly na sklonku 14. století, avšak vyskytají se ještě na začátku 16. století. Obětavá činnost bekyň byla všeobecně uznávána a hojně podporována. Jedním z dobročinných skutků, jakými zámožní lidé chtěli strádajícímu bližnímu svému prospěti a tím také bohu se zalíbiti, bývalo tehdy právě věnování domů větších, menších do záduší k tomu účelu, aby v nich mohly bekyně vespolek přebývat. Takový dům zádušní (domus animarum) patřil pod správu obce, od této byl mu opatřen opatrovník, aby o něj pečoval a z něho počet kladl. Zakladateli zádušního domu, jeho dědicům nebo snad opatrovníkovi takového domu příslušelo právo, na uprázdněná místa v domě dosazovat nové čekatelky. Takových bekyňských či panenských domů bylo v Praze několik; V. V. Tomek je připomíná jmenovitě podle zakladatelů. Jeden větší nebo snad skupina několika takových menších ležel v Celetné ulici a slul „Templ“; tento název se tam zachoval do dneška. Stejně byl pojmenován též kutnohorský dům panenský; mezi úcty zádušními z roku 1529 jest zařazen též počet „z Temple domu panenského“ (A. K. Kniha smluvní 1528 43 C. 13). Také před tím již činil Martin Vrabec z Nedvojovic obci počet z tohoto domu (A. K. Kniha smluvní 1515-27 P. 3v). Že se pannám v Templu dostávalo též peněžitých darů a odkazů na výživu, toho dokladem jedním jest kšaft Anny šlojřnice, která roku 1495 poroučí 5 kp gr „pannám do zádušního domu“.

Instituce bekyň hynula současně s postupujícím protestantismem. Již před rokem 1579 octl se dům v ruce Kateřiny Košťálky, a ta jej dotčeného roku prodala i se zahrádkou Ludvíku Karlovi z Řáské za 55 kp gr čes. (A. K. Lib. hered. II. M. 7 v) Potom se v krátkých obdobích vyměnilo několik majitelů; roku 1610 se dům Panenský nazývá opět obecním, a byl obcí držen zajisté ještě roku 1623, snad i později. Za války třicetileté dům pustnul; ale z místa pustého, které roku 1639 Šimon Smrčka, řezník ujal, přijímala obec od něho každého půl léta úroku po 10 groších bílých k špitálu a k záduší sv. Kříže a sv. Lazara (A. K. Lib. hered. VI. pag. 471). Roku 1649 byl dům „někdy Templ řečený“ již v zahradu obrácený (List. úř. Lib. transact. 1708 H. 23). Téhož roku konvent kláštera Sedleckého ujal protější dům (nyní čp. 383) se zahradou, ležící přes uličku, kudy se jde dolů k Náměti, který byl po Johaně Lukavecké roz. z Dobřenic zůstal a konfiskaci propadl. V domě tom, který slul dříve Salavovský, usadily se jeptišky řádu sv. Ursuly, které roku 1712 z Prahy byly uvedeny do Hory, a zařídily tam školu pro dívky. Dosáhnuvše záhy přízně u kutnohorského obyvatelstva a získavše jednak koupí jednak obdarováním některých domů a zahrad okolo domu Salavovského, chtěly sobě vystavět rozsáhlejší budovu klášterní; ale od úmyslu toho bylo jim upustiti, neboť obec městská nechtěla svoliti, aby ulička mezi bývalým Templem a domem Salavovským byla zrušena. Uršulinky

vyhlédnuvše sobě jinde místo vhodné pro stavbu kláštera, vzdávaly se pozemků svých v ulici Panenské. Kus zahrady, na kterou se přenesl název Templ, ujala od nich roku 1738 Kateřina Schleichertová z Wiesentálu a na pozemku tom zbudovala kapli sv. Trojice a v kšaftu svém ustanovila, že na posvátném tom místě má býti mrtvé tělo její k věčnému spánku uloženo. Když pak tato kaple s některými kostely kutnohorskými byla zrušena a z nařízení administrace statků státních roku 1787 byla dražebně prodávána, koupili ji měšťané kutnohorští bratři Josef a Karel Hořický za 123 zl rej. hotově zaplacené s podmínkou, že „kostel kostelem zůstati nemá, že z něho dům vystavěti nebo jej do gruntu zbourati a v zahradu uvésti mohou“ (List. úř. Lib. transact. 1783 K. 18 a 19); následujícího roku pak přikoupili též zahrádku u bývalé kaple sv. Trojice za 100 zl rejn od Pavla Schwarze, kterému se jí roku 1773 dostalo darem od konventu „panenského tovaryšstva svatě Voršily“ (Tamtéž K. 20). Tehdy byla kaple proměněna v dům obytný. Po Josefově Hořickém a Veronice manželce jeho drželi ten dům dále: od r. 1793 Karel Katterbauer, polit. revisor (staré čp. 535); od 1805 František Kristerius s manž. Annou roz. Přerovskou; od 1807 Vincenc Holub, mistr řeznický (novější čp. 379); od 1832 Anna Holubová roz. Toužilová (nov. čp. 382); od 1884 Barbora Opitzová (nov. čp. 384); od 1894 Eleonora Fišerová a potom Jan Kučera s manž. Marií; nyní Frant. Misík, mistr kamnářský.

Dům čp. 384, pro který článkem tímto se budí pozornost a zájem, leží v ústraní, v ulici tiché, v jejímž ovzduší kročeje chodců jen zřídka se ozývají, a kde lomoz jedoucích povozů jest zjevem vzácným. Avšak právě pro srchovaný klid svého okolí hodilo se to místo na zřízení Templu, útulku to zbožných žen, které se vzdalovaly hlučného světa, aby s klidem náležitým mohly se zcela věnovati výchově dívčí mládeže kutnohorské. Také druhému účelu, kterému po zrušení Templu ono místo sloužilo, totiž vybudování nákladné hrobky pro paní ctnou a bohabojnou, svědčila zamlklost toho místa znamenitě. Zprávami, které článek tento o dotčeném domě podává, jest sdostatek dokumentováno, že dům ten i místo, na kterém stojí, má nemalou důležitost pro kulturní dějiny Kutné Hory.

RODNÝ DŮM MIKULÁŠE DAČICKÉHO Z HESLOVA.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 133-135.

V kutnohorských pamětech Ondřeje Dačického z Heslova z let 1534-1571 jest zaznamenán zápis tento: „L. 1555 v pondělí ráno při památce Naroz. Krista pána syna božího na Hor. Kut. narodil mi se syn můj Mikuláš, toho jména třetí,¹⁾ z Doroty z Práchnan, manželky mé, na znamení, kteréž sluje býk, a ve středu den začeti léta nového 1556 jest od p. arciděkana kněze Matouše pokřtěn.“²⁾ Tím jest přesně stanoven den, kdy se narodil náš zaslužilý kronikář M. D. z H. O správnosti toho udání není přípustna nižádná pochybnost, neboť pramen, ze kterého bylo čerpáno, považuje se za věrohodný a naprosto spolehlivý. Kéž by se byla zachovala stejně určitá zpráva též o domě, ku kterému památná událost ta se víže! Záhadu tuto bylo třeba řešiti dohadem; a výsledek té práce může býti považován za uspokojivý.

Dotčený již Ondřej Dačický z Heslova zaznamenává na jiném místě zprávu tuto: „L. 1534 vstěhoval jsem se do toho domu Biskupského proti starému rathouzu³⁾, davše za něj 116 kop gr č hotových Petrovi Havránkovi“. Píše-li Ondřej, že se do toho domu „vstěhoval“, tož v něm také ovšem bydlel. V domě tom žil nějaký čas s první manželkou svou Annou Křivoláčkovou, kterou jako vdovu již letitou byl r. 1532 k manželství pojal. Do toho domu uvedl 1538 druhou manželku svou pannu Dorotu, dceru Mikuláše z Práchnan. V témž domě narodilo se mu z tohoto druhého manželství několik dítek, zejména: 1539 Jan, 1540 Anna, 1542 Mikuláš první („to děťátko umřelo v dětinství“), 1543 Václav, 1544 Simeon, 1546 Zikmund první, 1548 Ludmila, 1549 Mikuláš druhý, 1552 Jindřich první, 1553 Kateřina, 1554 Justina, 1555 Mikuláš

¹⁾ Před tím dostalo se toho jména dvěma dítkám, která však obě záhy zemřela.

²⁾ Dačický-Rezek I. 141.

³⁾ Dač. Rez. I. 343.

třetí, 1558 Jindřich druhý, 1560 Zikmund druhý.

Z domu Biskupského vystěhoval se Ondřej s rodinou svou teprve asi tehdy, když se mu podařilo r. 1559 zakoupiti tvrz Lorec, načež r. 1561 prodal dům ten Alexandrovi Lítovi za 137 kp gr.

K domu Biskupskému, který dříve slul Niklovský byla na konci roku 1506 obrácena všeobecná pozornost vážnou událostí, pro kterou se mu dostalo nového názvu Biskupský. Když staří biskup podobojí Ital Filip Villanuova, utíkaje tajně z Čech do vlasti své, byl kutnohorskými posly v Soběslavi dohonen a k návratu do Hory pohnut (dne 4. prosince na den sv. Barbory) a když dům, ve kterém bydlel,⁴⁾ ohněm byl zkažen, koupili páni a obec dům Niklovský na Tarmarce a v něm vykázali biskupovi nové sídlo. Odtud říkali tomu domu Biskupský. Takto nabyl dům ten historického významu již dříve, než se stal rodným domem Mikuláše Dačického. Je tu dosti pohnutek k tomu, aby o tom domě bylo pověděno vše, co by pro širší okruh čtenářstva mohlo být zajímavým.

Podle nejstarší nám známé zprávy patřil ten dům okolo roku 1480 Jarošovi Slonovi (z Chvališova); od něho jej r. 1483 koupil Nikl Herolt kupec, zeť Paulův, za 190 kp gr č. a seděl v něm až do r. 1506, tehdy jej prodal Juonovi krejčimu Polákovi za 245 kp gr č. Roku následujícího 1507 dne 13. ledna páni a obec koupili tento dům, dosud Niklovský zvaný od Jona krejčího Poláka za 275 kp gr č hotových. Když biskup Filip zemřel (dne 20. října 1507), nechťeli páni dále držeti toho domu. Roku 1508 jej koupil Pavel Havránek (z Ostrova) se vším jeho příslušenstvím od pánův šepmistrův a konšelův na místě vsí obce za 315 kp gr č. Podle prodejní ceny toho domu, která nápadně stoupala, možno souditi, že dům ten byl již Niklem Heroltem značně zveleben a že také obec úpravou jeho pro sídlo biskupské nemalý náklad na sebe uvalila. Pavel Havránek zavalil ihned 100 kp gr, ostatek pak uplácel v ročních lhůtách; kladení těchto peněz purkrechních zapisuje se pod titulem splátek za dům „Biskupský“. Rod Havránkův seděl v domě asi 25 roků.

Do rukou Ondřeje Dačického z Heslova přešel dům r. 1536 (podle zápisu v městské knize); koupil jej od Petra Havrána za 116 kp gr č. peněz hotových. Zápisy Ondřejovy o pamětihodných událostech v rodině,⁵⁾ z nichž některé byly již zřede citovány, mohou býti považovány za doklady, že Ondřej prožíval v domě Biskupském rodinný život dosti utěšený, aspoň od roku 1538 začínaje, až do té doby (1559), kdy pro sebe a pro svou četnou rodinu získal sídlo nové, rozsáhlejší a vhodnější, totiž tvrz Lorec na předměstí v Hlouškách; syn jeho Mikuláš ztrávil v Biskupském domě jen několik let nejútlejšího mládí svého.

Roku 1561 získal Alexander Lito ten dům koupí; zaplatil Ondřejovi za něj 137 kp gr č. Již roku 1565 měla na dům Biskupský zápis Anyžka dcera Anny Veliké; koupila jej za 147 kp gr č. Potom přešel ten dům do rukou Mandaleny, manželky Balcara Švarce, písaře horního; tím se vysvětluje, proč tomu domu někdy říkali též „u Balcarů“. Když Balcar Švarc byl ve svádě zabit,⁶⁾ provdala se Mandalena znova, a sice za Zachariáše Ditricha, a když také tento její manžel zemřel (1579), oddala se k manželství Pavlovi Hodinovskému Poláku apatykáři a konečně se vdala ještě počtvrté a sice za Václava Sixta bakaláře. Po její smrti (1585) ujala dcera její Anna, vdova po Danielovi Stejškovi Freisichselbstovi z Freidnpachu, dům po matce jakožto věno, když se vdávala za Volfá Herolta z Aupy, písaře mince. Ovdověvši roku 1589 a vstu-

---

⁴⁾ Bezpochyby nyní čp. 29. proti Hrádku, tehdy řečený Václavkův, později Bojanovský. V zápise z r. 1516, podle kterého Václav Gysar z Gysu s manželkou svou Dorotou z Veletic kupuje tento dům Václavkovský po neb. Pavlovi erckafěři, připomíná se zřejmě místo shořelé při tom domě. Tím se sesiluje domněnka, že v tomto domě Václavkovském bydlel biskup Filip, nikoliv v druhém domě téhož jména (čp. 146). Ostatně jest velice pravděpodobno, že tento druhý dům Václavkovský přijal tento název teprve, když vlastnice jeho Bita Janovská, manželka Brikiho Janovského, urbureře, ovdověla a okolo roku 1512 se znova provdala za Václava z Petrovic.

⁵⁾ Dač. Rez. I. 146, 343 a násl., z nichž některé byly již zřede citovány.

⁶⁾ Dač. Rez. II. 5.

pujíc potřeťí v stav manželský r. 1601, přinesla ten dům opět věnem novému manželu svému Mírkovi Mírkovi z Solopisk. Odtud dostalo se tomu domu nového názvu „Mírkovský“. Jméno to udrželo se i po smrti Míska ze Solopisk (1618) a manželky jeho Anny Mírkové ze Solopisk (1620) dlouho do doby novější;⁷⁾ nacházíme je v knihách městských ještě r. 1793.

V první polovici 17. století držel ten dům Michal Sallag z Ciffera, měštěnin král. města Kolína nad Labem, a po jeho smrti ujala jej vdova po něm pozůstalá Anna Marie, znova provdaná za Pavla Jindru; od ní koupil ten dům roku 1679 Karel Kašpar Berkmon z Lindenberku za 200 zl rejn. Vdova Alžběta Berkmonová, roz. Klixovna z Klixu, na kterouž ten dům právem dědičným připadl, prodala jej r. 1685 rytíři Francovi Adamovi Řisnickému z Řisnice za 480 zl rejn. Po jeho smrti získal jej koupí za 780 zl rejn (s některými mobiliemi) roku 1700 Jan Fridrich Silný z Lewenwertu, na ten čas panství Zásmuckého hejtmán. Vdova pozůstalá Alžběta Silná z Lewenwertu prodala jej r. 1729 Antonínovi Michalovi Pokornému za 720 zl rejn, a ten jej již r. 1731 prodal Františkovi Petrašovi, obročnímu, totiž správci statkův obecních pozemských města Hory Kutné, za touž summu 720 zl rejn.

Další majitelé toho domu následovali za sebou pořadem tímto: 1755 panna Marie Anna Petrašová, později provdaná Marie Anna z Bubna; 1761 Antonín Brunner, zlatník, s Alžbětou, manželkou; 1793 Kateřina Horáková, roz. Brunnerová; 1797 Karel Horák s manž. svou Kateřinou roz. Spálenou; 1814 Josef a Marie Jedlička; 1821 Jan Václav Jozefy, varhanář; 1843 Antonín a Kateřina Tschapek; 1854 Jan Kocher; 1855 Jan a Marie Filip; 1873 Josef a Marie Förster; 1900 Emamuel a Josefa Horák; 1909 Frant. Šašek.

V domě tom při zemi jest neveliká světnice, jejíž pěkné gotické klenutí vzbudilo domněnku, že tu měl staříčkový biskup Filip svou domácí kapli. - V zápise z roku 1761 připomíná se v též domě loubí na rohu; pod tímto loubím míval asi zlatník Antonín Brunner svůj krám.

VÝZNAMNÉ BAROKNÍ DOMY V KUTNÉ HOŘE.

Věstník „Za Starou Prahu“, r. 12 (1928), č. 6, str. 2-7.

Jako v jiných městech českých, jejichž starý inventář stavební byl poškozen zlobou třicetileté války, tak i v Kutné Hoře, když potom v době klidu bylo přikročeno k opravě škod na domech soukromých, uplatnily se v architektonické výzdobě fasád ideové proudy nové. Gotika upadla všeobecně v nelibost, a co tu z ní ještě zbylo, přinuceno k ústupu do interiérů a hluboko za tlusté vrstvy náhozu. Klasických, nepomíjejících krásných tvarů renaissancních užito směle jako podkladu pro sloh s programem širším a volnějším. Vyvstal tu sloh nový, líbivý, života schopný. Ulice kutnohorské ožily veselými fasádami domů nově upravených, a celé město nabylo vzhledu svěžejšího. Nemusí býti příhanou pro sloh barokový, že vznik jeho souvisí s dobou uměleckým snahám naprosto nepřiznivou, kdy barbarství děsivé běsnilo po celé střední Evropě. Také není třeba nelibost proti tomu slohu živiti z důvodu toho, že jesuité sloh ten sobě oblíbili, že oni hlavně mu k rychlému rozkvětu a pronikavému úspěchu dopomohli, takže se pro něj ujal název »slohu jesuitského«. Nechuť proti slohu barokovému, zasetá byvši zastánci nerozvážného purismu, ujala se v Kutné Hoře na sklonku předešlého století, v době, kdy se opravovaly tamější kostely gotické; a dosáhla míry tak povážlivé, že oltáře, zповědnice a jiný nábytek barokní se hromadně z kostelů gotických ven vyvrhoval. A v době nejnovější opět se rozmohl v Hoře odpor ten a začal hroty své obracetí výhrůžně proti barokním fasádám domů kutnohorských právě v době kritické, kdy po světové válce se staly opravné práce na domech velice naléhavou potřebou. Ale vše nivelující móda, která by chtěla fronty uliční proměnití v jednotvárné šedé zdivo, nesměla zhoubné dílo své, již začaté, dokonatí. Netknuté zůstaly ještě některé domy, na jejichž fasádách barokních může oko vnímavého pozorovatele spočinouti se zalíbením. Z domů těch některým přísluší vynikající význam v historii stavitelského umění v Kutné Hoře; všechny pak vyplňují úkol svůj tím, že přitlumují a mírní fadegu domů sused-

⁷⁾ Dač. Rez. II. 82, 181, 194. - Archiv arciděků. Matrika svbarborská.

ních. V následujícím pojednání má být obrácen zřetel k těm dosud málo oceněným kusům uměleckého inventáře stavebního v Kutné Hoře, které zasluhují zvýšené pozornosti a pečlivé ochrany.

Domy čp. 142 a 143 (naproti Kamenné kašně) ukazují, že při přeměně fasády staré na novou barokní nebylo třeba, aby tvary gotické v přízemku byly rušeny. Lomený oblouk vchodu do čp. 142 a prutované ostění vrat na domě čp. 143

Obr. 1. Dům čp. 141 v Husově třídě, přestavěný barokně po požáru 1736. Nyní dobře udržován.

nejsou nijak křiklavým kontrastem proti barokním štítům, vyzděným navrchu domů těch. Tato spleť dvou slohů stavebních, dobou daleko od sebe vzdálených, jest snesitelná, ba činí ty domy právě velice zajímavými; neboť se tu podává zjevný doklad, že domy kutnohorské namnoze (snad velikou většinou) stojí na starých základech, třeba by podle fasád svých se hlásily k době novější. Doklady podobné, ale pouze na vnitřních známkách patrné, nacházejí se také na mnohých domech jiných. Dům čp. 142, jehož nemalá část zasahuje za dům čp. 141, náležel v 1. polovině 16. století Adamovi rormistrovi (potrubnímu) a nazýval se proto »Rormistrovským«. Listem, datovaným v městě Žitavě dne 22. ledna 1628, Václav Šmíd, nechtěje k náboženství katolickému přistoupení a odcházeje proto do vyhnanství, odevzdává dům jmenovaný se vším ostatním statkem svým švakru svému, mistru Jiříkovi Hendrychovi Stredoniovi, cís. rychtáři na Horách Kutných. Od r. 1680 byl majitelem domu toho magister Jiří Časlavský, měst. rychtář, a podle něho říkali domu též »Časlavský«. Nová úprava domu, totiž vyzdvižení štítu se sochou sv. Floriána, může být položena pravděpodobně do doby po roce 1736, kdy dům sousední čp. 141 vyhořel a dům čp. 142 také asi utrpěl pohromu. Dům čp. 143, který slul kdysi »Draštíkovským«. koupil r. 1510 bohatý rudokupec Vít Hanykěř z Semína od paní Kateřiny Kapounové z Čechtic za 250 kop gr. čes.; odtud se mu dostalo názvu »Hanykéřovský«. Roku 1576 získal jej Jan Koleso z Rakanova, doktor, za 300 kop gr. čes. Od r. 1616 držel jej Tobiáš Salander z Starkova, v umění lékařském doktor, koupiv jej za 600 kop gr. čes. Roku 1667 dům ten přešel v majetek mistra Jana Karla Alexia, písaře radního, za kupní cenu 400 zl. rejn. Jest pravděpodobna domněnka, že tímto majitelem byl dům vůbec zveleben, zejména vkusnou atikou okrášlen; neboť r. 1689 byl jím prodán za 500 zl. rejn. hotových. Průčelí toho domu bylo v novější době zužitkováním průjezdu značně pozměněno, a sice v neprospěch celkového vzhledu. Jest žádoucí, aby vhodnějším umístěním vývěsných tabulí mohla stará úprava průčelí poněkud lépe prohlédnouti. Uvnitř v přízemí se zachovala dvě prutovaná ostění, z kamene tesaná, jedno ke schodišti, druhé do sklenuté místnosti s gotickými žebry.

Sousední dům čp. 144 má sice fasádu méně významnou, ale pro svůj štít zasluhuje, aby byl přiřazen k oběma domům právě vytčeným. Z minulosti tohoto domu, který za starodávna slul »Studničkovským«, zajímá zpráva, že v něm bydlil kutnohorský konvář Řehoř Bořanovský z Bytešky (též Studničkou zvaný) až do r. 1586. Roku 1667 přešel do vlastnictví Jana Kavky z Tollenštejna a v majetku rodu toho, který se pak smísil s rodem Pelikánů a Dubských, zůstal

po dobu asi jednoho sta let. Úpravu fasády možno klásti asi do poloviny této doby. Roku 1777 koupili dům ten František Wotzl s Annou manželkou svou za 205 zl. rejn. a drželi jej do r. 1811; byli to rodičové Jana Erazima Wocela. Tím nabývá dům vyššího, lokálně historického významu ve sporu o dům, ve kterém se narodil náš slavný archeolog.

Poněkud výše v ulici, jdouc k bývalé bráně Kouřimské, stojí dům čp. 139; střizlivá barokní výzdoba jeho fasády, umělecká mříž v lunetě nad vchodem, zvláště pak navrchu pěkný zděný vikýř s nastavenou sochou svěťce vábí k sobě zraky kolemjdoucích. V domě tom seděl v letech 1531 do 1543 Jan Houska, zlatník. Roku 1585 jej koupil Adam Materna z Květnice a připojil k němu menší dům vedlejší. Dům takto rozšířený ujala r. 1622 paní Johana Břežská roz. Maternová z Květnice; odtud říkali tam »u Břežských«, kterýžto název se udržel až do začátku 18. století, ačkoliv se majitel několikrátě měnil. Roku 1729 koupil dům ten, ohněm zkažený, Jan Logdmann z Auen, AA. LL. et Phil. magister et Med. doctor, za 420 zl. rejn. Za tohoto majitele dostalo se tomu domu bezpochyby nynější úpravy.

Dům čp. 158 v nynější Kollárově třídě má architektonickou výzdobu podobnou, jako dům čp. 143. Roku 1585 ujal jej Vavřinec Růže z Siona od pastorka svého Jiříka Růžičky v 100 kop gr. čes.; od něho jej koupil za 110 kop gr. čes. Jan Žlutický, truhlář, syn Nantové, - odtud přijal dům ten název »Nantovský« a podržel jej dlouho. Podobně po novém majiteli Václavovi Koštíkovvi, který nabyl toho domu r. 1656, udrželo se pojmenování »Koštíkovský« plných sto let. Když r. 1726 Alžběta Podhorská ten dům koupila za 700 zl. rejn., nařizeno jí při zápisu do knih, že má ten dům podle řádu a obyčeje města stavěti a »tu uličku« (byla tím míněna ulička požární, zvaná »růžovou«, mezi domy čp. 158 a sousedním čp. 157) na společný s obcí náklad vyzdvihnouti. Z toho lze souditi, že tenkrátě byla na domě vykonána nákladnější výstavba a že v tom zahrnuto bylo také snad vyzdvížení štítu s atikou, jak se dosud spatřuje. Domněnka ta se dotvrzuje také značným vzestupem ceny, za kterou pak r. 1737 Alžběta Podhorská dům ten prodala Matěji Korandovi, totiž za 1300 zl. rejn. hotových, nadto ještě bez krámu masného, který ode dávná náležel k tomu domu, ale tentokrátě od domu byl oddělen a při prodávající pozůstal i s právem oken na dvoreček prodaného domu.

Dům čp. 152 (v nynější Husově třídě) byl od r. 1517 majetkem Jiříka Nýska, odtud název »Nýskovský«, který se udržel celých 100 let. Z majitelů následujících vynikal Mikuláš Chyzdera, kterým byl dům ujat r. 1574; po něm obdržel jméno »Chyzderovský«. Letopočet 1603, který jest vytesán na renaissančním ostění dveří (nyní zazděných) v síni přízemní, ukazuje k tomu, že se tehdy v domě děla větší jakási přestavba. Na sklonku 17. století ocitl se dům v majetku rodiny Dačických z Heslova, zejména Václava Vojtěcha a po něm (1697) Bernarda Dačického z Heslova. Posléze jmenovaný majitel jest pravděpodobně původcem pěkné výzdoby na průčelí domu a nad římsou podokapní.

Dům čp. 154, nárožní u božích muk, byl na sklonku 15. století v držení Matěje Bilejovského; od něho jej r. 1483 koupil zámožný nákladník hor Matěj Pokšuch (Bokšuh)

Obr. 2. Dům čp. 152 v Husově třídě, přestavěný na počátku XVIII. stol. Nyní výborně (v omítkě i plastikách) konservován.

se synem svým Janem za 420 kop gr. čes. - odtud pojmenování »Pokšuchovský« nebo též »Pokšiků«. Potom spadl ten dům odkazem na záduší, od kterého byl r. 1502 získán za 200 kop gr. čes. Johanese z Skalice, úředníkem mince. Zvelebiv dům, obvěnil jím nový majitel syna svého Václava z Skalice. Ve svatební smlouvě, kterou uzavřel s přáteli nevěsty Doroty, dcery Smiškovy, oznamuje sice pan Johanese, že dům »jest sám vystavěl«; avšak může tu být míněna toliko větší jakási oprava, neboť jej »čistý a zaplacený« i s lúnem minciřským, který synovi svému dává, počítá ve 400 kop gr. čes. Později držela dům Anna Miránková, zámožná měšťanka; od ní jej koupil r. 1522 Václav Mírek z Solopisk a na Hranicích za 550 kop gr. čes. Od roku 1581 byl majitelem jeho Matěj Fifek, pekař. Dům Pokšuchovský byl jedním z těch, jichž majitelé po katastrofě bělohorské, nechťejíce přijmouti víry katolické, musili opustiti svou vlast. Dorota, dcera Václava France z Liblic, ujala ten dům r. 1615 po smrti prvního svého manžela Bartoloměje Štěrby, roku 1619 se provdala za mistra Jiřika Sirusa a po druhé ovdověvši, vstoupila v stav manželský se Samuelem Hofmanem Třebíčským; roku 1628 pak, obmysljejíc s nezletilou dcerkou svou Alžbětou za manželem svým do města Třebíče se obrátiti, poručila a postoupila dům Pokšuchovský, v kterém bydlila, příteli svému Zigmundovi Kozlovi z Rejzntolu a bratru svému Václavovi Francovi z Liblic v sumě 600 kop gr. čes., aby domu nedali k spuštění přijiti, nýbrž jej opatrovali anebo jiným prodali. Další majitel jeho Petr Antonín Hertl vynaložil r. 1686 na stavení jeho a na úpravu krámu větší sumu; tehdy se dostalo fasáde asi té úpravy, jak se nyní ještě jeví. Tomu domu říkalo se též »pekařská hospoda« nebo »pekárna«; název »Pokšuchovský« udržel se v knihách asi do roku 1705.

V dolejší části Václavského náměstí, kde býval za starodávna solný trh, stojí dům čp. 273, který se výstavbou svou nápadně liší od budov sousedních. Dům ten jest v nejstarší kutnohorské knize pozemkové při roce 1432 zapsán jako dům »řečený Melhauz«. Na tom místě bývala asi předtím budova, sloužící jako zásobárna mouky a podobných potravin. Název ten se dochoval až do konce 17. století; při roce 1676 vyskytá se po prvé jméno nové »u černého kohouta«. Rozsah toho domu s příslušenstvím byl za doby nejstarší dosti značný, neboť když r. 1475 Blažek Ryšín frýmarčil domem tím s Bartoněm Heskem na pivovar Malškrub, bylo mu Bartoněm přidáno ještě 90 kop gr. bílých; a v době pozdější (1517 a opět 1555) byl půdorys celkový uskrovněn odprodejem jakýchsi marštalů k sousednímu (nazad) domu »u slunce«. Roku 1565 byla v tom domě vykonána větší jakási přestavba, a tím se zvýšila cena jeho. Nynějšího vzhledu dostalo se tomu domu bezpochyby uprostřed 18. století, když jej drželi členové rodu Fatigatů.

Příklady soukromých budov, které tu jsou zobrazeny, mohou býti dostatečným dokladem, že v Kutné Hoře byl sloh barokový ve všech svých fázích pěstěn s dobrým porozuměním od mistrů nejen věci znalých, nýbrž i obratných ve vynalézání forem vkusných a líbivých. Jenže fasády těchto domů nejeví se v neporušené své původní podobě, jsouce většinou aspoň v dolejší části své pozměněny úpravou krámů, rozšířením oken a pod. Avšak lze vytknouti též případy takové, kde průčelí domu po celém rozsahu zachovalo svou originalitu, vyjímajíc ovšem obnovený nátěr anebo snad opravený kryt střechy. Takovým jest dům čp. 49 na Smiškově náměstí. Z prvků velmi prostých dovedl architekt umělec vytvořiti dílo nemalé hodnoty; jednoduché, nijak nevtíravé příkrasy nad okny prvního patra, vkusně koncipované nadpraží vrat a ozdobné kování na vratech, ty všechny prvky oku milé spojují se tu v celek ušlechtilý. Korunou fasády jest pak nádherná trojice vikýřů, jejichž estetická působivost se zvyšuje příspěním díla sochařského. Dům ten vyniká též účelnou úpravou vnitřní pro obydlí rodinné a může býti po stránce estetické i užitkové považován za vzor starobylého vkusného i pohodlného obydlí rodinného. Ve své nynější podobě byl tento dům upraven snad za majitele Antonína Baltazara Kleinera, král. revidenta ordinárního tacu v Kutné Hoře, který jej koupil r. 1746 za 1500 zl. rejn.; rodina jeho v něm bydlila až do roku 1802, kdy byl prodán za 3500 zl. rejn. Podobnou úpravu vnější i vnitřní míval asi také dům čp. 48; oba se stýkají spolu svými zahradami a jsou spojeny dlouhou vysokou zdí se starožitnou sochou P. Marie uprostřed na vrchu. Celková

fronta obou domů s dotčenou zdí dělá dojem spojitosti; ale společného majitele tu nebylo nikdy.

Jsou tu ještě jiné domy, které si zachovaly starobylé své fasády barokní beze změn patrných. Dům čp. 34 v ulici Svatoborské naproti Hrádku slul po delší dobu »Salavovským«, ačkoliv jej Mandalena Salavová z Oujezda a na Malešově držela pouze dobu velice krátkou. Roku 1614, když byl zakoupen Janem Heniochem Hradeckým, začali jej nazývat »Heniochovským«. Roku 1659 přešel za kupní cenu 175 zl. rejn. do rukou Kašpara Ajkla (Eygla), řezbáře, v jehož dílně byly zbudovány části hlavního oltáře pro kostel sv. Jakuba, jakož i veliký dřevěný reliéf »Uvedení synů Zebedeových mezi učedníky Kristovy«, který původně byl také částí dotčeného oltáře, nyní pak visí v kapli pod věží dotčeného kostela. Po smrti Kašpara Ajkla r. 1685 ujal syn jeho Ondřej dům po otci, prořadovaný v summě 300 zl. rejn. Podle toho Kašpar svůj dům asi nemaló zvelebil; proto lze úpravu domu, která do dneška se zachovala, klásti do doby 1660-85. Poněvadž pak socha Rodičky boží, ve dřevě řezaná, mezi okny prvního patra jest jako integrující část štukatérské výzdoby do fasády vetknuta, možno dílo to řezbářské přičísti mistru Kašparovi. Soška ta jest nyní pouze znamením domu; tenkrát však zvěstovala kolemjdoucím, že v domě tom má dílnu mistr umění řezbářského.

Také dům čp. 85, naproti kapli Vlašského dvora, byl majetkem jednoho řezbáře kutnohorského; roku 1740 koupil jej totiž mistr Bernard Katterbauer za 150 zl. rejn. a držel jej až do roku 1749. Tehdy jej prodal za cenu dvojnásobnou, což vede k domněnce, pravdě se velmi podobající, že Bernard Katterbauer dal mezi rokem 1740 a 1749 dům svůj upravití s větším jakýmsi nákladem. Oprava domu jest také zde uspokojivě datována; také vznik sochy sv. Jana Nepomuckého, ke které jest štukatérská výzdoba fasády jaksi přikomponována, není pochybným, pokud se týče autora ani doby. Když byl r. 1922 stav toho domu znalecky prozkoumán, shledalo se, že jádro jeho jest velice staré, z veliké části dřevěné, a že omítka se štukovou výzdobou, při vytyčené úpravě tlustě nanesená, se od jádra odchlipuje a povážlivě bortí. Na podnět Státního památkového úřadu byl tu vykonán zajímavý pokus zachraňovací, který se podnikateli (inž. Rud. Ryšánovi) zdařil, takže záhuba, považovaná téměř již za neodvratnou, byla zažehnána.

Domů s podobnou typickou fasádou, jako čp. 34 a 85, najde se v Hoře více. Spatřují se tu nad okny filigránské příkrasy, ne nepodobné jemným obláčkům peřestým; plochy podokenní bývají pak vyplněny ornamentem, který má vzhled řídkých kraječek. Také domy čp. 319, 335 a snad jiné ještě jsou toho druhu; ale s výše prvního patra ze štukového orámování, slohově souhlasného s ostatními ozdobami, neshlíží již ani socha ani obraz - ničivými vlivy byla tu porušena celistvost fasádní úpravy. S mnohých fasád byly i ty štukové příkrasy otlučeny; tím pozbyl dům ovšem veškeré ceny umělecké.

Palackého náměstí jest na straně severovýchodní ohraničeno trojicí domů čp. 377, 378 a 379, která jest hodna povšimnutí. V nerozlučný celek semknuté jich fasády, které střízlivou výzdobou svou spolu dobře harmonují, přetrvaly v té podobě již půl druhého století. Ještě v druhém deceniu předešlého století byl také dům čp. 377 kryt mansardovou střechou šindelovou, jak patrnó z vyobrazení, datovaného rokem 1815, které se přechovává v kutnohorském museu. Střecha ta byla však později snesena (asi z opatrnosti po velikém požáru, který roku 1823 na blízku zle zuřil) a nahrazena nízkou střechou valbovou s těžkým krytem. Nelze neuznat, že tím byl soulad jmenovaných tří domů nemaló porušen. Všecky ty domy mají stejnou hloubku, která v obou nárožích jest patrna; domy 377 a 378 pak zasahují do sebe v půdorysu. Domu čp. 377 dodala věž, nazad k němu přistavěná, pověsti světové, neboť věž ta v nitru svém chová ve druhém patře klenbu obdivuhodnou z doby vladislavské gotiky, jakož i nástěnné malby z téže doby. V domě čp. 378 v přízemku zachovalo se kamenné ostění s lomeným obloukem, část šnekovitého schodiště do sklepa a jednoduchý pilíř gotický; což jest dokladem, že i tu jest spodní zdivo velice staré.

Budovatelem domu čp. 377 byl asi Beneš zlatník z Trnčic, nákladník hor a proběh králov-

ský. Odvážným podnikáním zadlužil statek svůj tou měrou, že i tohoto domu svého musil se zříci a rukojmím svým jej postoupiti, aby k svému přišli. Od nich koupil jej 1503 Sankturin z Nedvojovic, úředník mince, za 200 kop gr. čes.; odtud se dům jmenoval napařad »Sankturi-novským«. Z dalších majitelů zasluhují aspoň zmínky tito: Jakub Holý Šotnovský z Závěř (1573), Augustín Šmilaur ze Šmilova, úředník mince (1590), Adam Endrle z Burgstatlu, krá-lovský gvardejn (1657), Václav Kubín Hopmilský (1671), Josef Jan Čapek, královský horní hofmistr a královský rychtář, kterým byl dům ten (asi požárem blízké radnice poškozený) roku 1777 koupen lacino za 800 zl. rejn., dal na něm bezpochyby vykonati důkladné opravy; tehdy se dostalo domu ušlechtilé fasády, která jej dosud zdobí. Domněnka ta podporuje se tím, že roku 1793 Jan Křištof Breuer, továrník a obchodník, zaplatil ten dům sumou 5000 zl. rejn.

Dům čp. 378 mívá své znamení, totiž »tři lvíčky«, které bývalo bezpochyby na průčelí domu nějak obrazně znázorněno. Mistr Jan Benicius Táborský, písař radní, ujal ten dům roku 1598 po tchánu svém Stanislavovi, a podle něho slul ten dům pak dlouho »Beniciusovským«. V době pozdější také říkali »U Náchodských« podle Adama Františka Náchodského, který ro-ku 1685 dům ten koupil i s domem sousedním čp. 379. Při požáru radnice (1770) pohořely oba ty domy; dům čp. 378 byl pak majitelem svým Ignácem Frant. Slavíkem opět vystavěn a do dobrého stavu uveden. Z té doby pochází nynější jeho úprava, zejména střecha jeho.

Také dům čp. 379 měl své znamení, a to »tři pávy«. Roku 1509 koupil jej Jakub řezák, tvůrce nádherných gotických stolic v chrámě sv. Barbory, jehož manželkou byla Elška, dcera Jirka Loreckého z Ilkuše. Mezi dalšími majiteli dou byli: Pavel Theodor Písecký, jinak Veve-ryn z Kranichfeldu (1592), Jan Piscius, písař radní (1600), Adam Frant. Náchodský (1685), Theofil Janovka (1708). Dům ten byl pustý a »zruinovaný« již od roku 1637; teprve okolo roku 1708 dal jej Theofil Janovka v nový dům vystavěti. Po požáru 1770 nabyt asi té podoby, kterou má dosud.

Přehledku barokních domů v Kutné Hoře uzavíráme upozorněním na domy čp. 376 a 153, které imponují také značným rozsahem svým. Původní gotický sloh domu čp. 376 zakrývá se barokní fasádou a střechou i rozmanitými přestavbami uvnitř; ale gotické jádro budovy prozírá zjevně skrze ty přímětky z doby pozdější. V prvním patře zachoval se do dneška pokoj goticky sklenutý s profilovaným žebrovím. O tom domě píše Mikuláš Dačický takto: »To jest ten dům veliký, ... barevnými polívanými širokými čtyrhannými skřídlemi pokrytý.« Takové »skříd-le« (s jiného domu) se zachovaly a ukazují se v kutnohorském museu. Nejstarším známým ma-jitelem (snad také budovatelem?) toho domu byl Jan Knejslík ze Světic; odtud pochází název »dům Knejslíkovský«. Zajímavou jest zpráva v Pamětech Mikuláše z Práchnan, že roku 1478 král Vladislav »chodil k obědu dvakráte z Vlašského Dvora k Knejslíkovi, horníku a sousedu na Hor. Kut. do jeho domu«. Neobyčejná ta přízeň králova nebyla nijak odůvodněna zvláštní-mi zásluhami Jana Knejslíka, nýbrž se vysvětluje tím, že bratr jeho Václav Knejslík, jsa šen-kem královským, požíval milosti královy měrou vyšší. Jan Knejslík byl jedním z těch, kteří, zaslepeni jsouce touhou po náhlém zbohatnutí, majetek svůj nerozvážným podnikáním v úpl-nou zkázu uvedli. Po smrti Jana Knejslíka zůstalo mnoho dluhů a statek jeho nemohl stačiti k jich zaplacení. Také dům Knejslíkův byl prodán; koupili jej Jan doktor Švank a Beneš zlatník z Trničí. Roku 1514 přešel na členy rodu z Práchnan. Roku 1559 koupil jej (skrze své fakto-ry?) kníže Horních a Dolních Bavor Arnošt, falckrabě při Rýně; ačkoliv kníže nepoznal asi vůbec tohoto majetku svého (zemřel již r. 1560), dáno domu jméno »Knížecí«, které se udrže-lo až do začátku 19. století. V domě tom byl roku 1590 dne 20. února o masopustě Mikuláš Dačický z Heslova oddán s pannou Alžbětou, dcerou Jiřika Mládky; tehdy náležel ten dům Martinovi Hanušovi z Šaratic. Od Radslava Hlavsy z Liboslavě, který ten dům držel od r. 1611, koupil jej 1629 Jan Rudolf Trčka z Lipy; ale 1634 propadl dům ten v pokutě císařskému fisku. Odtud přešel 1647 v držení Jana Salazara de Monte Albano, pána na Hrádku nad Pa-dřousy a na Solopiskách. Roku 1727 koupil jej Václav Šťastný (Felix) Šmerovský z Lidkovic za 2100 zl. rejn. a naložil na přestavbu jeho prý 6000 zl. rejn. Z doby té pochází zbarokování

toho domu. V latinském blahopřání s chronostichem (1749), kterým kronikář Kessler oslavuje dalšího majitele domu Petra Hertla, prozrazuje se v závěrečném dystichu, kdo tu přestavbu okolo roku 1728 vykonal, slovy těmito: »has (totiž aedes) olim fabricans murarius incola Semrad opere perfecto tristis ab urbe fugit«.

Dům čp. 153, nároží do ulice Husovy a Šultysovy (proti morovému sloupu mariánskému), slul za starodávna »U Balatých« čili »Balatovský«. Roku 1603 ujal jej Václav Nemes Chrudimský, zámožný horník, po neb. Pavlovi Cholopickém z Cholic. Pojmenování domu změnilo se později v název »dům Podivinský« podle majitele Eliáše Podivinského (1658). Roku 1783 koupil jej Karel Hořícký, mistr zlatnický. Do té doby možno klásti původ koruny, která visí na nároží toho domu pod sochou sv. Jana Nep.; ta měla původně býti asi odznakem zlatnickým, později pak, zůstavši trvale na svém místě, stala se znamením domu.

Všecky domy tuto vytčené a zobrazené jeví se jako součásti front uličních, a domy sousední nebývají ve všech případech důstojnou jich stafází (na př. vysoká činžovní budova vedle domu čp. 158 nehorázností svou působí velice tísnivě na celé své okolí, poněvadž tu nebylo šetřeno náležitěho ohledu k výškovým poměrům). Pouze dva z vytčených zde domů, totiž čp. 49 a 85, mohou se honositi aspoň trochou příkrasné zeleně přírodní v bezprostřední blízkosti. Kde krása architektonická se snoubí s půvaby přírodními, tam bývá zajištěn úspěch estetický. Nechyboval by asi, kdo by tvrdil, že právě pro sloh barokový, kde není žádná ztrnulost, jest volná příroda prostředím nejvhodnějším. V tom smyslu zasluhuje povšimnutí též rozdíl mezi dnešním stavem Nových mlýnů (pod Vlašským dvorem) a mezi podobou, jak vypadaly před poslední přestavbou.

Tím není ovšem vyčerpán celý seznam budov barokních v Kutné Hoře. Sloh ten jest zde reprezentován ještě několika stavbami rozměrů větších velmi čestně. Bývalá kolej jezuitská vedle chrámu sv. Barbory, stojící na místě vyvýšeném, volném, jest integrující součástí úchvatného panoramatického pohledu na město od jihovýchodu. Architektonické krásy rozsáhlého kláštera uršulinského, pozoruhodné stavby Kiliana Dientzenhofera, a úhledného kostela sv. Jana Nep. nemohou se uplatnit pro přílišnou těsnost ulic, v nichž obě budovy ty stojí. Budově městského pivovaru v Lorci dodává okolní scenerie přírodní zvýšené zajímavosti. Podrobnější pojednání o budovách těch vymyká se z rámce tohoto článku, jehož úkolem, úzce vymezeným, jest vzbuditi zájem pro jistý druh budov soukromých v Kutné Hoře, kterým se dosud namnoze upírá vyšší význam umělecký a kterým se proto také nedostávalo náležité ochrany.

Po baroku získal sobě při menších soukromých objektech stavebních jakousi oblibu empir pro jednoduchý (a proto menším nákladem dosažitelný) ráz svých fasád. Tento sloh za krátkého trvání svého zanechal v Hoře pouze nepatrné stopy. Sem tam na některém domě postřehuje oko pozorovatelovo nad okny výplň s jednoduchou ozdobou vějířovou, nebo na vratech prostý empirový ornament, ve dřevě řezaný; ale hlouběji sloh ten v Hoře nezapustil kořenů svých. Jediný je zde dům, jehož empirová fasáda jest zdařilým celkem, umělecky pojatým, totiž dům

Obr. 3. Dům čp. 409 na nároží Tylovy a Palackého náměstí (správně ul. Tylovy a Na Náměti) Dobře udržovaný.

čp. 123 (nárožní nad Kamennou kašnou). Říká se tam »U dvou rytířů«, neboť s výše prvního patra shlíží jako znamení domu dvojice zteplých postav v plném rytířském odění. Za starodávna se dům ten jmenoval »Samserovským« podle jednoho majitele svého. Roku 1549 jej koupil Kuneš Bohdanecký z Hodkova a na Žlebích za 78 kop gr. čes.; v rodině té zůstal do roku 1575, kdy Heřman Bohdanecký z Hodkova a na Hostačově jej prodal za 100 kop gr. čes. Roku 1601 jej získal koupí Šebestián Dynes Lounský, konvář, za 300 kop gr. čes. Název »U dvou rytířů« zapsán jest v knihách po prvé při roce 1808. Zápisem tím jest datován relief dvou rytířů na domě, a tím jest časově určena i výstavba domu v podobě, jak se dosud jeví.

RADNICE V KUTNÉ HOŘE*).

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada IV. (1929), str. 1-18.

Vhodné, všem požadavkům městské agendy vyhovující a zároveň důstojné a reprezentativní, do jisté míry honosné a okázalé sídlo obecní správy bylo vždy považováno za podmínku, bez které by spořádaný běh věcí obecních nebyl ani možným. Pročež zakladatelé města pokládali na to pamatovali, aby při vzniku města se dostalo radnici a budovám k ní příslušejícím v plánu města polohy nejlépe vyhovující. Nebylo ovšem nesnadno, vykázati radnici vhodné místo, zakládalo-li se město jako celek podle plánu, jehož uskutečnění nedělalo zakladatelům města žádných potíží. Ale těžkým úkolem bylo asi druhy řádné a uspokojivé umístění radnice se vším příslušenstvím tam, kde výstavba města nebyla projektována podle plánu, kde město vzniklo postupně z drobných osad, porůznu roztroušeně již trvajících a teprve jaksi dodatkem po sloučení v jediný celek zatouživších. Tak vznikla Kutná Hora z jednotlivých malých sídlišť hornických, která povstávala poznenáhlu kolem jednotlivých dolů. Když pak to vše náhle se spojilo v jedinou obec, nebylo snadno rozhodnouti, kde by se měla vybudovati radnice mezi skupinami domů, již namnoze zcelenými a jenom nahodile dohromady shrnutými.

Ale i přes tu velikou nesnázi se našlo místo pro radnici ve staré Kutné Hoře; neboť bez radnice nemohla býti Hora městem. Nejstarší ta radnice stála pravděpodobně na Dolejším rynku, totiž v nynější ulici Kollárově, vedle bývalých masných krámů nalevo. Radnice byla jedním z domů veřejných, jaké se budují s větším nákladem. Taková budova se neruší po několika letech a nestaví znova zase na jiném místě, ledaby k tomu donutila potřeba velice nutná, na př. zkáza požárem. Proto může býti za velice pravděpodobnou považována domněnka, že prvotní radnice kutnohorská vytrvala bez větších změn do té doby, když byla Hora vypálena roku 1422 císařem Zikmundem a r. 1424 Žižkou.

Rozsah toho požáru nelze odhadnouti než toliko přibližně. Určitě však víme, že radnice byla tím požárem zkažena, a sice do té míry, že obec nová (již česká) musila pro svou agendu se ohlédnouti po jiné budově vhodné. Některé zápisy ve starých knihách městských jsou dokladem, že roku 1427, snad také již dříve, se úřadovalo již v radnici nové (in novo praetorio) na Tarmarce. Umístění radnice v nově získané budově nemohlo býti trvalým, neboť budova nevyhovovala účelu tomu ani svým rozsahem, ani svou úpravou. Na sklonku 15. století, když v Kutné Hoře majetek soukromý i obecní se ocitl ve stadiu vzkvétajícího blahobytu, odhodlali se Horníci upravitii pro obecní správu nové výhodnější sídlo. Podařilo se získati k tomu účelu skupinu domů, která tehdy stála na prostranství nynějšího náměstí Palackého. V budově té vytrvala obecní správa až do roku 1770, kdy požár tuto radniční budovu zničil. Tím byla obec donucena opět se ohlížeti po novém místě pro svou radnici. Místo takové se našlo roku 1792 v bývalém domě Havířském (nyní čp. 146). Ale ani tady nepobýly úřady obecní dlouho; v roce 1848 přestěhovaly se do Kamenného domu (nyní čp. 183) a po uplynutí padesáti let přesídlily konečně na Vlašský dvůr, který byl jako zřícenina obcí zakoupen a nově upraven.

*) O téžž předmětu napsal ředitel Jos. Šimek článek obšírný a obsažený do „Kutnohorských příspěvků“ (II. řada, str. 85-96). Poněvadž význam předmětu žádá všestranného uvážení a objasnění, uveřejňujeme i toto pojednání, ve kterém autor akcentuje hlavně stránku místopisnou a stavební. Redakce.

V následujícím článku bude pojednáno o prvních třech fásích kutnohorské radnice.

I. O nejstarší radnici kutnohorské známe z doby předhusitské jediný zápis, a ani ten není dosti určitý; z něho možno soudit, že roku 1375 na věži radniční anebo na průčelí radniční budovy byl umístěn orloj¹⁾. Hojnější jsou zprávy o té radnici, když byla již požárem zkažena, a sice z let, když byly v Hoře věci politické již nově uspořádány a také bylo se zdarem začato urovnání poměrů soukroměmajetkových. Z té doby zachovala se nově (1426) založená kniha pozemková „Liber hereditatum albus“, a v té nacházíme též zápisy o budově radniční, kterou považujeme za prvotní, nejstarší.

Noví správcové věci obecních uvažovali asi dlouho a s dostatek o tom, měla-li by se stará, ohněm zkažená radnice znova vybudovati na témž místě. Avšak z důvodů nám neznámých (bezpochyby pro nedostatek peněz) upustili od toho úmyslu a upravili sobě radnici jinde: od roku 1427 hovoří zápis o „novém rathouzu“ na Tarmarku, kdežto radnici dřívější (v Ovocném trhu) nazývají „Starým rathouzem“ (antiquum praetorium). Následující kniha pozemková (z let 1442-78) vypravuje o tom, jaké bylo učiněno opatření, aby tato stará radnice nepropadla úplnému spuštění. 1450 správcové věci obecních rozdělili prostor opuštěné radniční budovy podle zachovalého dosud zdiva na čtyři části a rozdali je bezplatně: první čtvrt „rathouzských zdí“ vedle domu Jana tkadlice (čili plátenníka) odevzdali Jakubovi Kunczovu synu; druhou čtvrt ihned příležití dali Jakubovi Radkovi ševci; třetí Jankovi Slavíkovi ševci; čtvrtou Vanirovi tkadlici. Podle zápisu o tom, jak „starý rathouz rozdán“, bylo obdarovaným dovoleno, že oni si tu stavěti mají a se osadití a že se jim to městiště odevzdává k držení, jmění a požívání jim jejich dědicům i budoucím²⁾. Obdarování tu ihned stavěti, a každý z domů, na tom místě zbudovaných, měl pak v knihách jméno „Starý rathouz“.

Majitelé těch nových domků záhy se začali měnit, a domky ty nezůstaly od sebe odděleny; bylyť příliš skrovné a těsné. Po několika přesunech tohoto domového majetku přešel domek nárožní (Jana pláteníka) se sousedními dvěma částmi Starého rathouzu do rukou jediného vlastníka; a ten spojil vše v jeden velký dům (nynější čp. 157). Také druhé dvě části Starého rathouzu dostaly se pod jednu střechu, byvše sloučeny v jedno (nynější čp. 158) jedním z pozdějších vlastníků. Tento druhý dům zasahoval do vedlejších masných krámů tak, že jedna jeho světnice v prvním patře byla již nad prvním masným krámem. Požárem roku 1422 a 1424 tyto masné krámy neutrpěly asi mnoho, neboť byly bezpochyby toliko přízemní a všechny klenuté. Ty byly účelu svému ponechány a sloužily mu až do nejnovější doby.

Podle starých zápisů zde citovaných možno za velice pravděpodobnou považovati domněnku, že zdivo staré radnice, která se připomíná roku 1375 a která roku 1424 byla ohněm zkažena, jest ukryto ve dvou budovách, dosud stojících, označených čísly popisnými 157 a 158), a půdorys té staré radnice že jest totožný s půdorysem jmenovaných dvou domů v jedno spojeným, odloučí-li se nárožní část domu čp. 157, která k staré radnici nepatřila. Znaleckým ohledáním sklepův, jakož i zdiva v přízemku těch budov, vyšel by asi na jevo nejen zajímavý a pozoruhodný poznatek.

Se starým rathouzem těsně sousedily masné krámy. Že stály na tomto místě (na Dolejším rynku) již v době předhusitské, dotvrzuje se následujícím zápisem: 1423 odkazuje Uluschius Schroter, měšťan kutnohorský, Prokopovi, zeti svému a Ele, dceři své, čtyři masné krámy v Kutné Hoře na Dolejším rynku ležící („4 macella carniun in M. Chut. foro in inferiori situata“).³⁾ V zápisech novějších nazývají se tyto masné krámy „Dolejšími“, asi od roku 1490 začínaje; neboť tehdy Páni a obec dali vystavěti ještě jedny krámy a sice na Koňském trhu pod Kouřimskou branou. Byly rozsáhlé, neboť vznikly ze tří domů, k tomu účelu k obci za-

¹⁾ Otakar Leminger: Pozůstatky knihy počtů města H. K. ze XIV. stol. v „Kutn. příspěvcích“ ve II. řadě na str. 13 a 14.

²⁾ A. K. Lib. hered. albus (antiquus) M. 8.v a N. 9. a 9.v. - A. K. Lib. her. 1442 G. 2.3)

³⁾ A. města Jihlavy Kniha III. f. 78'. Sdělil laskavě Otakar Leminger.

koupených⁴); ale stavební jejich součástky byly bezpochyby namnoze dřevěné. Mikuláš Dačický v Pamětech svých připomíná, že roku 1624 rejthaři vojenští, kteří dva měsíce v Hoře leželi, „ty krámy řeznické“ při Koňském trhu ku palivu pobořili⁵). Po této pohromě nebyly hořejší masné krámy asi již nově zřízeny; roku 1629 nazývají se již „někdejšími“ masnými krámy⁶). S dolejšími masnými krámy pod jedním krovem byl undrlák, totiž sklad herinkův a štik a jiných ryb suchých, slaných a uzených (tůnných), bo případě i oleje a snad i jiného podobného zboží. Cizí obchodník, který vezl takové zboží přes Horu, musil se zde zastavit a zboží své v undrláku složit, aby obec a jednotliví obyvatelé a potom teprve hokynáři se mohli s dostatek zbožím opatřit. Z undrláku vyplýval obci hojný užitek do roka. Budova dolejších masných krámů, která bývala jaksi součástkou staré radnice, stála ještě do nedávna; teprve roku 1895 byla pobořena, a na jejím místě vypíná se nyní nový obecní činžovní dům.

Fronta uliční na Dolejším rynku, v níž byla zahrnuta stará radnice a dolejší masné krámy s undrlákem, začínala na jižní straně (na Obilném trhu) domem soukromým Jana pláteníka, v rohu stojícím. Podobně se ta fronta zakončovala na straně severní (na Solném trhu) opět domy soukromými; byl tu dům, kde od starodávna (známe zápis již z roku 1431) říkali „u Černé růže“ (nyní čp. 159), a v rohu dům Jakoubkovský (1529) též „Kubkův“ řečený (nyní čp. 160).

II. Po vypálení Hory, kdy stará budova radniční lehla popelem, vyhlédli sobě noví (čeští) správcové města jiné sídlo pro městské úřady, a sice v hořejší části Tarmarku tam, kde nyní stojí stará budova reálných škol. Skupina domů, ve které byla radnice zařízena, nebyla bezpochyby ohněm poškozena a byla asi od svých vlastníků opuštěna, pročež ji mohla obec ihned osadit. V knihách městských našli jsme zápis, že roku 1446 se hlásil Ambrož, syn Laurencův, o dědičné právo k jednomu z těch domů, „z něhož jsů páni rathůz sobě udělali“; a učiněna s ním přátelská smlouva, že mu za to právo a dědictví dáno bude od obce 10 kp gr č.

Úpravu těch domů k účelům radničním vykonal Vaněk zedník (Venceslaus murifaber) a přijal roku 1430 za to své dílo od koňšel dvě měštitě na dolejším městě (A. K. Lib. her. albus C. 10).

Radnice ta mohla jen stěží vyhovovati rozsáhlé obci hornické, kteráž právě prožívala svízelnou dobu svého přerodu a nového uspořádání. Ale přese všechny nedostatky své nabyla nemalého významu pro Kutnou Horu a její obyvatelstvo tím, že v jejích těsných a vůbec nevhodných místnostech bylo uspokojivě vykonáno obrovské dílo spravedlivého narovnání Horníků nových se starými, kterýmžto narovnáním byly smírnou dohodou položeny pevné právní základy pro zabezpečení majetku nového obyvatelstva. Konečně bylo uznáno, že hornická obec vzkvétající a rychle mohutnící se nemůže trvale spokojiti toliko prozatímní, naprosto nevhodnou a nedůstojnou úpravou své radnice. Nové místo pro usídlení radnice vyhlédli Horníci ve bloku domů, které tehdy stály na prostranství nynějšího Palackého náměstí; a obecní hospodáři začali se ihned starati o úhradu nákladu na novou radnici, na př. již roku 1489 prodali za 70 kp gr č. dům za rathouzem (na Tarmarce) někdy Rousův, kterýž kdysi koupili k obci „chtíc z něho šatlavu učiniti“. V roce 1499 seděla obecní správa již v radnici nové. Budova na Tarmarce, která sloužila jako radnice jenom zatím (asi 60 roků), nazývá se od roku 1499 začínaje „starým rathouzem“.

Význam tohoto „starého rathouzu“ poklesl ovšem značně. Nádvoří jeho se hodilo sice na vykonávání rozmanitých prací pro městský vodovod, zejména na vrtání trub dřevěných⁷); ale budov bylo užito jen na ubytování normistra a jeho pomocníků, na opatření tažních koní a vo-

⁴) Páni a obec koupili k vystavění masných krámů roku 1489 dům na Koňském trhu od Martina Vrbíka za 100 kp gr, roku 1490 domek od Václava Tkadlce tamtéž za 40 kp gr, a k tomu přikoupili roku 1491 na rozšíření krámů masných ještě dům bývalý Marty zlatnice tamtéž za 70 kp gr (A. zemský Lib. hered. rub. maior E. 8 a F. 15). - Mik. Dačický nazývá tyto masné krámy „velikými“.

⁵) Dač. Rez. II. 239.

⁶) List. úř. kutn. Lib. her. V. 1621 pg 188v.

⁷) Tomu nádvoří se říkalo někdy také „trubní dvůr“.

zů, na přechovávání ovsů a jiné píce, atd. Záhy však bylo uznáno, že ten majetek obecní leží takto zpola ladem, a usneseno, aby ve Starém rathouze byl zřízen městský pivovar. Roku 1538 začali grunty vybíratí, a stavba dospěla záhy do té míry, že mohla býti vsazena měděná pánev varní, kterou zvonář Jakub Ptáček přivezl z Kolína; v roce 1539 pak byl mimo jiné zřízen zděný komín „kudy pára pívni vychází“. Ze zápisu o stavbě dovidáme se také, že v bývalé té radnici měli mučírnu; roku 1541 byla z části pobořena a ke spilce připojena.

Když roku 1589 obec zakoupila tvrz Lorec a ji upravila tak, že bylo možno tam provozovati vaření piv ve větším rozsahu⁸⁾, nebyl pivovar ve Starém rathouze zrušen, nýbrž byl propůjčován nákladníkům piv za jistý poplatek podle určitých pravidel⁹⁾. Odtud se pro Starý rathouz ujal též název „Starý pivovar“. Páni obecní moudře uznávali hospodářský význam Starého pivovaru; když roku 1615 učinili Jana Zemana, bednáře pražského, hospodářem hořejšího rathouze a jej napomínají, aby při též službě věrně, upřímně a bedlivě si vedl, praví, že mu svěřují „místa vejsadní“¹⁰⁾. Potřebám městského vodovodu sloužila ta budova i v dalších letech až do doby novější. Když vaření piv na tomto místě přestalo, byly tu zřízeny kůlny na přechovávání hasičského náradí. Některé světnice pronajímaly se pro krámy; na př. roku 1711 se tu připomíná nový krám hrncířský se světnicí obývací. Roku 1755 rozdělila obec hlavní budovu starého pivovaru nárožní, vedle vjezdu se strany Tarmarku na levo, na dva díly; jeden prodala, druhý ponechala pro potřebu obecní pro trubného (vodáka) k dalšímu obývání. Díl prodaný rozpadl se roku 1759 dalším přesunem majetkovým opět na dvě části, z nichž každá nabyla rozdějí samostatné čísla popisného (nejdříve 329 a 330, potom 65 a 66 a konečně 67 a 68). Tento stav potrvál do roku 1854; tehdy obec koupí získala oba jmenované domky pro sebe a celý komplex bývalého starého pivovaru věnovala na výstavbu domu pro školu reálnou.

K starému pivovaru přimykala se obloukem řada tří menších a jednoho většího domu, které hleděly jednak do ulice, ke Kouřimské bráně jdouc, jednak proti Kamenné kašně. Půdorys těch domů nebyl nijak porušen stavbou domu pro školu reálnou. Dům čp. 119 míval jméno „Stará čili Hořejší apatyka“, neboť Jan Švegr apotekář jej držel od roku 1609 do 1654 a měl tu bezpochyby také svou lékárnu. Po něm byla vlastnicí toho domu Anna rozená Klusáková z Kostelce, někdy Vykročilová z Bilenberka, manželka primátora kutnohorského, a již provdaná Bredimusová. Pro dům čp. 120 ujal se ku podivu nestvůrný název „Kaiserschneiderovský“ podle krejčího Jana Kaisra 1602). Dům čp. 121 byl jedním z četných domů emigrantských; jeho majetník Jan Tyšlar uzdař, nechťeje přijmouti náboženství římsko-katolické, odešel do ciziny a dům opuštěný byl odevzdán řádu jezuitskému 1627, a ti jej pak vyměnili za dům na právě Cechovském. Dům čp. 122 byl majetkem rodu Jičinských, z nichž Matěj Jičinský byl zlatníkem 1802-09.

III. Volba místa pro novou radnici zdařila se, ač byly poměry velice obtížné. Obec získala vhodnou koupí skupinu domů, z nichž některé byly před nedávnem nově vybudovány. Skupina ta stála tu jako celek, kolkolem ohrazený prostorem volným, totiž uličkami a jedním tržištěm (Obilním). Vyproštění některých těch domů z majetku soukromého bylo však prací dosti svízelnou. Byl to zejména dům Charvátovský a vedle něho bývalý dům Bernartovský, ze kterého Charvát vystavěl veliké sklepy (krámy klenuté). Tyto dva domy koupil roku 1487 Václav Alder; po jeho smrti pak roku 1492 je zdělili po Kateřině Alderové z Lošan Jan Švank z Ostrova, sedmera svobodného umění a k tomu také v lékařství doktor, společně s přítelem svým Bartošem z Práchnan. Od nich pak ty domy koupila r. 1493 obec kutnohorská za úhrnou summu 730 kp gr č, aby z nich byl „rathouz nový učiněn“¹¹⁾. Ale prodej těch domů byl vázán podmínkami tíživými. Z prodeje bylo vyloučeno několik místností, které doktor Švank sobě vyhradil k volnému užívání, zejména: sklep, ve kterém měl zařízenou apotéku, vedlejší

⁸⁾ Kutn. příspěvky II. řada 28. str. Městský pivovar při tvrzi Lorecké. Em. Leminger.

⁹⁾ Kutn. přísp. II. řada, 66. str. O nákladnících piv. Josef Šimek.

¹⁰⁾ A. K. Lib. memor. 1615 fol. 234.

¹¹⁾ Dač. Rez. I. 48.

světnici s kuchyní a dvorečkem, vížku nad prevetem i světnici podle vížky nad mazhauzem panským. V kšaftě svém sepsaném roku 1521¹²⁾, vněmž ustanovuje dědicem všeho statku svého Jiříka bakaláře, svého „přítele milého“, prohlašuje o dotčených místnostech, že jich „nikdá žádným pánu neprodával“. Z toho testamentu vyznívá zřejmý příkrý tón; páni totiž pohněvali doktora Švanka tím, že dopustili udělati v rathouze ještě jednu apotéku, jemu ke škodě. Ale po jeho smrti podařilo se pánu roku 1525, od Jiříka bakaláře zakoupiti jeden pokoj ke kanceláři za 25 kp gr č. hotových. Když pak Jiřík bakalář zemřel a poručníci jeho roku 1550 lékárnu prodali Janu Sklenáři za 65 kp grč., „v trh tento páni šepmistří a rada, páni obecní a páni soudci ráčili jsú vkročiti a ten trh apotéky k obci ujíti“¹³⁾.

Na domech, obcí zakoupených, byly také jakési závazky ve prospěch Mikše (Mikuláše), syna Charvátova; jemu náležely totiž dva sklepy (krámy) vedle apotéky doktora Švanka; Mikše ty krámy zastavil dědiccky židu Muňkovi, ale páni roku 1500 zaplativše dluh 50 kp gr č. je ujali pro sebe¹⁴⁾.

Po roce 1493 zůstávaly v rukou soukromých ještě dva domy, sousedící s novým rathouzem: dům Jandovský a dům nárožní, nově vystavený, který též pozůstal po Janu Charvátovi. Roku 1499 podařilo se pánu i tyto dva domy pro obec získati. Za dům Jandovský dali 100 kp gr č. Druhý dům, na němž měli tři vlastníci podíly, vyplatili páni taktó: Jaroše Slona uspokojili tím, že mu pustili na dva roky obě váhy obecní, těžkou i menší, podíl Jana Holického koupili za 60 kp gr č. a podíl Jakuba, náměstka Šnorgaplova zaplatili summou 50 kp gr č. hotových¹⁵⁾.

V „Pamětech“ Bartoše a Mikuláše z Práchnan se připomíná, že v roce 1499 v tu středu po památce sv. Valentina páni Horníci počali souditi na novém rathouze; a v pondělí po sv. Martině začali sedati prodavači suken na témž rathouze¹⁶⁾. Tyto zprávy jsou důkazem, že uvnitř v domech, které r. 1493 byly pro obec zakoupeny, některým místnostem se již dostalo vhodné úpravy pro účely radniční. Ale i v letech následujících, zejména 1504-10, se vykonávaly práce, kterých úprava budov nově ujatých, jakož i udržování všech v dobrém stavu vyžadovalo: pobíjely se střechy, žlaby zahnívající se zaměňovaly novými (dřínovými), zasazovala skla v oknech, kde bylo třeba, opravovaly zámky ve dveřích, stavěla nová kamna atd. Leccos ještě se doplňovalo a opravovalo v kotcích soukenických a kožišnických na stolicích a lavicích, na kterých se zboží k prodeji vykládalo. V roce 1505 byla pořízena též důležitá pomůcka k velké váze na nový rathouz, totiž veliké kolo, kterým se na váhu zdvihala těžká břemena (olovo a pod.); stálo více než 20 kp gr č. Také se dláždilo v uličkách kolem radnice a před jejím hlavním průčelím na Obilném trhu.

Nová radnice nebyla vybudována jako celek podle plánu jednotného, nýbrž vznikla sloučením několika domů soukromých; proto nemohla ovšem býti bez všelijakých nedostatků. Tu i tam něco nevyhovovalo, leccos tu bylo neurovnaného, neladného, tak jako ve městě ty neurovnané fronty domů, ty nepravidelné tvary ulic a tržišť. Chyboval by velice, kdo by sobě novou tu radnici představoval, jako budovu monumentální s fasádami širokými, v malebném slohu vladislavské gotiky bohatou skulpturou v kameni vyzdobenými. Správa obce nemohla a také asi nechtěla vynakládati peníze na to, aby vyhlazeny byly stopy, že radniční budova povstala z několika budov jednotlivých, k různým dobám stavebním se hlásících¹⁷⁾. Mezi položkami

¹²⁾ A. K. Lib. testam. 1488-1544 F. 8.

¹³⁾ A. K. Lib. her. 1537-59 J. 10.v.

¹⁴⁾ A. K. Reg. flav. maius E. 7.

¹⁵⁾ A. zem. Lib. her. rub. maior K. 15.

¹⁶⁾ Dač. Rez. I. 52, 53. Do jiných dnů jmenovaných roků klade tyto události Kubín ve svých Pamětech. Viz Kutn. příspěvky III., str. 105. Ot. Leminger. - Výstavbu kotcův (1499), ve kterých se prodávala sukna, řídil pan Matuš (A. zem. Lib. her. rub. maior K.8.v).

¹⁷⁾ Tento fakt jest nepopíratelný, a proto nutno zamítnouti fabuli stále rozhlášenou o ozdobném gotickém pilíři ve zdvu domu čp. 97 (na nynějším Palackého náměstí), jakoby některý vlastník toho domu při odklizení ssutin vyhořelé radnice byl si dotčený pilíř vyžádal, aby jej mohl vsunouti i do svého zdva. Dotčený dům jest jedním z domů nákladněji vybudovaných; ten mohl míti již původně ve svém loubí pilíře

v počtech obecních, kterými se vykazuje vydání na úpravu nového rathouzu v letech 1504-10, postřehujeme jedinou práci, která čelila k příkrásnění budovy radniční zvenčí: v roce 1509 obnovovaly se makovice na střeších a hvězdy pozlacené se na nich vztýčovaly.

Svou zálibu v honosnosti a lásku k umění nechali páni Horníci zazářiti při úpravě velké světnice, ve které zasedali sborem k úřadám ve věcech obecních. Docílili toho, že vysoký význam toho místa se zračil ve výzdobě jeho vnitra, která byla svěřena mistrům řezbářského umění. Kronikáři Janu Kořínkovi, který v 13. handštátu nadšenými slovy popisuje tuto výzdobu, možno věřiti; vždyť všecku tu krásu viděl svýma očima.

V suchopárných jinak počtech obecních našli jsme nepřímý sic, ale přesvědčivý doklad, že radní světnice byla příkrášlena též drobným dílem řezbářským; roku 1587 dne 6. aprilis place-no „Křištofovi Fleglovi měchaři za malý měch k vydejmaní prachu z řezby v radní světnici 7 gr“. Tato početní položka jest zároveň důkazem, že bylo toho dbáno, aby vzhled toho umělec-kého dekoru byl udržován ve stavu slušném. Úprava velké radní světnice byla v listopadu roku 1519 dovršena novými kamny, o nichž Mikuláš z Práchnan píše, že byla pěkná, z kachlů pozlacených zbudovaná; ale připojuje poznámku, že po letech byla vyvržena a prostými (asi lépe hřejícími) nahrazena¹⁸⁾. Pověst o figurální výzdobě oněch „zlatých“ kamen, kterou Jan Kořín-ek zaznamenává, udržela se bezpochyby toliko v ústní tradici. Pro figurální reliefy, vyřezáva-né na dveřích radní světnice, o kterých Kořínek hovoří, neznáme dokladů listinných. Věříme Kořínkovi, že viděl dotčené dílo řezbářské; ale nemůžeme souhlasiti s domněnkou, že to dílo povstalo okolo roku 1500 v dílně Jakuba řezáka. Tyto řezby v nápních dveři byly při požáru radnice r. 1770 zničeny; tím uniklo toto umělecké dílo jakékoliv pozitivní diskusi. Jenom do-hadem dospěli jsme k pravděpodobné domněnce, že tvůrcem toho díla byl řezbář Kašpar Aykl, z jehož dílny vyšel také známý veliký oltářní relief v chrámě sv. Jakuba (přijetí synů Zebedae-ových mezi učedníky Kristovy) z roku 1677. Oporou pro tu domněnku jest zpráva v knize memorabilní z r. 1669, že městská rada v sezení dne 21. ledna se usnesla vyzvati jmenovaného řezbáře, aby k radní světnici zhotovil druhé dveře, „aby čtení a přímlyv panských v radě slyša-no nebylo (ven)“. Dveře ty měly býti vsazeny bezpochyby na vnitřní straně radní světnice, a páni chtěli míti dílo, které by s ostatním řezbářským dekorem té světnice souhlasilo; proto ulo-žili tu práci mistru řezbářskému. - Pohyblivý inventář radní světnice byl při požáru z části za-chráněn a zachoval se do dneška; socha Krista Vykupitele¹⁹⁾ (dílo Hanuše Elfeldera z r. 1502) a lavice se zajímavou ploskou řezbou (z téže asi doby) jsou nejcenější ozdobou nynější zase-dací síně obecního zastupitelstva. Nejen vzácnou okrasou, ale spíše jakýmsi paládiem obce kutnohorské byla bronzová deska s povzbuzujícím nápisem, kterou dva zámožní měšťané kut-nohorští, Zikmund Kozel z Rejzntolu a Mikuláš Vodňanský z Čazarova, dali ulíti roku 1595. Desku tu pověsili na kamenné pavlači v tu stranu k nádvoří, kudy byl přístup ke vchodu do radní světnice²⁰⁾. Kdykoliv páni konšelé k úřadám se scházeli, mohlo jejich oko spočinouti na

---

ozdobné.

¹⁸⁾ Dač. Rez. I. 123.

¹⁹⁾ Význam té sochy označuje se často Pilátovými slovy „Ecce homo“: ale není to správné. Když Pilát zbičovaného a trním korunovaného Krista ukazoval lidu židovskému, aby v něm vzbudil útrpnost, nebylo tu ještě ran od hřebův ani bodné rány v hrudníku. Avšak také by se nehodila slova „vzkříšení“ nebo „z mrtvých vstání“, neboť tu schází praporeček jako symbol radosti a slávy. - V „Počtech obecních“ připomínají se ještě některé jiné drobné předměty z bývalého inventáře radní světnice. Byly tu plastické obrazy sv. Václava, sv. Jiří a socha havíře s trůckami; r. 1666 je řezbář opravoval a malíř pak omaloval. Titěž dva umělci zhotovili též futro s círaty řezanými malované a zlacené k hodinám ukazovacím do radní světnice. - 1587 byly tu menší hodinky bicí, postavené v almárce mezi jinými drobnostmi. - Také tu měli malé ohň-vátko (ovšem měděné) pro kouření v radní světnici. Nejstarší zápis o vykuřování toho místa známe z r. 1635; bylo to před renovací (obnovením rady), rathouzský nakoupil „akzsteinu“ (jantaru) za 6 gr pro vy-kadění radní světnice, kterýžto výkon možno považovati spíše za symbolický než hygienický. Vydání za kadidlo opakuje se v Počtech obecních každého roku; lot kadidla stál 1 gr 3 den.

²⁰⁾ Připomínáme zprávu o zajímavé události, kterou kutnohorský kronikář Keglér zaznamenal ve svých

nápise, kterým se jim připomínají jejich povinnosti řeči ušlechtilé stylisovanou.

V jedné světnici prvního patra zasedal sbor osmisoudců, kterýž byl zřízen roku 1538 na urychlení soudního řízení. Strop té světnice začal se roku 1607 bortiti, až se ukazovaly povážlivé trhliny; proto jej tesaři znova vytařovali a Vašek hlinák jej propletl slamou a obmazal hlinou. Roku 1699 v té světnici sklesl strop opět, neboť trámy stropní byly shnilé; bylo nutno položit pět trámů nových a střechu nad tou světnicí znova pokrýt šindelem. V prvním patře měl také městský rychtář svou světnici. V tu stranu k Dolejšímu rynku (nyní Kollárově třídě) bydlel „rathouzký“ (hospodář radniční). Horníci pamatovali i na zřízení kaple v radnici; umístili ji v arkýři a zasvětili sv. Janu Křtiteli. Byla maličká; Mikuláš z Prácheň ji nazývá „kapličkou“²¹⁾). O ní se zachovaly zprávy jen velice skrovné: víme o ní toliko, že byla hlavně určena pro sloužení mše svaté vězňům²²⁾). Největší část prvního patra zaujímaly kotce soukenické a kožišnické; v počtech obecních z r. 1544 nacházíme zprávu o kole, kterým se sukna táhnou nahoru do koteč.

Vjezd do radnice byl možný dvojími vraty: dolejšími a hořejšími. Dolejší vrata byla proti domu, který v 17. století slul „Šprlinkovský“ (na rohu nynější Tylový třídy čp. 509); hořejší vrata byla bezpochyby obrácena proti Dolejšímu rynku (nynější Kollárově třídě). Vedle dolejších vrat nalevo bylo místo, určené pro šatlavu. Avšak záhy (již r. 1504) byla tato místnost shledána nedostatečnou a proto byla šatlava rozšířena o jednu místnost svrchní, ku které se vstupovalo po šneku (schodech točitých). Opatření v šatlavě bývalo druhdy nedostatečné, a tu se někdy přihodilo, že odvázný vězeň odtud unikl. Roku 1512 Václav Lorecký z Elkouše dobyt se z vězení šatlavního a utekl pryč²³⁾). Roku 1537 „když páni všickni do Prahy ujeli“ a tím bedlivost zřízenců radničních polevila, dobývali se vězňové ze šatlavy, probouravše zeď. Porouchanou zeď Beneš „král“ opravil²⁴⁾, mříže v oknech a pouta vězňů byla utužena, ale touha vězňů po svobodě nepominula; již roku 1539 se opakoval podobný případ²⁵⁾). Za šatlavou byla místnost (říkali jí „zadnice“), do které se uzavíraly osoby na smyslech pomatené; roku 1614 vsazoval tam Krištof sklenář nová skla, neboť prvější skla Káča „bláznice“ byla vytloukla. Roku 1592 přistavěli k šatlavě novou světnici šatlavní, ze základů vybudovanou; střechu toho nového stavení ozdobili hliněnými, klejtem polévanými makovicemi, které byly dílem hrmčife Jakuba Zahrádky²⁶⁾.

V dolejších průjezdech po straně byli na stolicích složeny stále pohotově háky pro oheň (na strhování hořících šindelů a trámů). V nádvoří kolem se vstupovalo několikerými dveřmi do sklepů (klenutých komor), kterých se užívalo jako skladišť. Byla tu váha obecní velká a malá. Tak se nazývaly místnosti klenuté, ve kterých visely obě ty váhy. Váha velká slula ji-

---

„Notatech“ (na str. 177v). Když baron Mitrovský nejvyšší mincmistr dne 9. máje 1753 „ad actum renovationis“ (obnovení rady) přišel na rathous, pouchýlil se na kamennou pavlač a s obzvláštním zálibením sobě přečetl nade dveřmi „inscripti“ Quisquis senatorum...

²¹⁾ Dač. Rez. I. 91.

²²⁾ Z roku 1748, když v Hoře leželo „moškvanské vojsko“, zaznamenává kronikář Kegler podivnou historku. Tehdy byli Rusové ubytováni také na radnici; v osmisoudcovské světnici postavili sobě církev a tam vykonávali své bohoslužby. Dne 13. října jmenovaného roku měl býti pokřtěn jistý Saracén z jejich středu. I postavili oltářik na síni před světnicí osmisoudců, a jejich kněz „pobst intitulovaný“ tu pronášel modlitby a zpěv; potom byl křtěnec bosý kmtotem a kmtotrou uveden na mazhauz ke kádi u schodů. Kněz posvětil vodu, kolem kádě rozžehl tři voskové svíce, říkal modlitby, prozpěvoval žalmy a dokonal obřad křestní. Tenkrát kaplička radniční již neexistovala, anebo jí snad nesmělo býti užito pro obřad pravoslavný?

²³⁾ Dač. Rez. I. 119.

²⁴⁾ Slova „král“ užívalo se jako přezdívky pro muže, který se zabýval cíděním stok (štol) a záchodů (prevetů).

²⁵⁾ Počty obecní mluví ještě o škodách, které vězeň roku 1607, pokoušeje se o útěk ze šatlavy, způsobil na zdi a na podlaze, a připomíná opravu mříže, kterou jiný vězeň roku 1621 prolomil, načež tím oknem vyskočil.

²⁶⁾ Vyobrazeny jsou takové makovice z pálené hlíny v knize „Umělecké řemeslo od Em. Lemingra na str. 177.

nak též olověná, poněvadž sloužila hlavně při vážení olova; váze malé pak říkali obyčejně kořenná, neboť byla určena pro vážení koření a jiného lehčího zboží. Oboje váhy byly důležitými kontrolními pomůckami při vybírání cla, které bylo pro obecní důchod pramenem hojného příjmu; proto dbali toho páni přísně, aby žádné zboží neprošlo nevyclenem²⁷⁾. Vybírání cla se pronajímalo za roční plat; na př. 1502 Jan Udíldo vyšeptal (šeptem vydražil) váhu a najal za 50 kp gr. v roce 1503 se mu podařilo vyšeptati váhu za 45 kp gr a v roce 1504 docílil ještě nižšího nájmu, 43 kp gr²⁸⁾. Pro vybírání cla i pro policejní dozor o trzích přechovávali v obou vauhách řadu správného závaží, jakož i správné míry všeho druhu; měli k tomu účelu zvláštní úkryt a ten uzavírali zámkem²⁹⁾.

Ve sklepě při váze a v sousedním sklepě předním (do ulice ústícím) byla stále složena větší zásoba soli na prodej. Velkými rozdvojenými dveřmi vcházelo se do sklepu vlněného (1698). Jeden sklep byl určen pro chování vápna. V komoře, která se nazývala „rystkomo-ro“ (zbrojnice), se ukládala zásoba městských zbraní i veškerá zbroj, těžká i lehká střelba³⁰⁾. Menší sklípky pronajímaly se obchodníkům, kteří své zboží vykládali buď v loubí radničním anebo na blízkém tržišti³¹⁾. V budově radniční se ukládaly také boudy jarmareční, které se tr-

²⁷⁾ Roku 1466 Pánek rybář z Hloušek a Martínek forman přivezli olej a nevyclení ho, a nevyclený ve městě prodali. Skrze to měli „ztratiti ten statek, který sú projeli“; ale na přimluvu dobrých lidí bylo jim odpuštěno, do knih však dali Páni jejich provinění vepsati s pohrůzkou, „jestliže se téhož nebo k tomu podobného dopustí, že jim i toto má znovu vzpomenuto býti“. A. K. Reg. rub. parvum 1462 F. 13v.

²⁸⁾ A. K. Reg. flav. maius F. 22, G. 6 a 28. - Roku 1651 platil Adam Dačický nájmu z váhy obecní ročně 40 fr; r. 1677 byl „vážným“ M. Pavel Kašparides; 1691 z váhy obecní dával Karel mladý Kubín 13 ft čtvrtletně; 1698 nebyla váha nikomu najata, nýbrž „na průbu, co by ročně přijíti mohlo, tržnímu dána jest byla, a jmenovaný tržní každého téhodne do ungeltu příjem peněz z takové váhy odvádí“. Počtové obecní.

²⁹⁾ Bylo tu zvláštní závaží na vážení vlny; k zvláštnostem možno čítati též závaží „sacové“ (skladně) do 10 liber a druhé do 1 libry (pro „fachtování“ chleběův). Mezi cínovými konvicemi jest v seznamu z r. 1711 zapsána jedna rysovaná; r. 1677 byl součástkou inventáře též dřevěný žejdlík na olej. - V komoře, kde se koření vážilo, bývaly uloženy rozmanité potřeby k obecním hodokvasům, zejména nádobí cínové, přístroje a prádlo stolní. Cínu tu bylo hojně: roku 1685 bylo napočítáno mís cínových 36, talířů 48 a šálův 36, - na všech bylo vyryto znamení obecní a vyrazen letopočet. Starý, opotřebením znehodnocený cín dávali konvářům, aby jej přelili, r. 1592 Řehořovi Boňanovskému, r. 1691 Janovi Jiříčkovi. V inventáři z roku 1575 jsou zapsány nože se střípkami sanelovými a cypřišovými; pouzdro takových nožů oceňuje se ve 32 gr; při roce 1711 nacházíme v inventáři 24 lžic stříbrných. Prádla stolního byl tu dostatek, a když bylo třeba, pohledávalo se u sousedů, aby připůjčili. Když r. 1707 nikdo půjčiti nechtěl a již se blížila doba renovace (obnovení rady), koupili páni hospodáři obecní o jarmarce cvilinku 49 loket po 24 kr na dva ubrusy a dva a půl tucru servítů; jich úprava byla svěřena paní Kašparidesové, ona také na všecko prádlo vyšila znamení obecní černým hedvábím. Hodokvasy „na groš obecní“ strojily se velmi často, zejména při renovaci k počtě nejvyš. mincmistra, který konšely sázel; na uvitání vzešených osob, do Hory zavítavších; při kladeň obecních počtů; o výročním trhu; atd. V Kubínových Pamětech (Kutn. příspěvky III. str. 112) podává se zpráva o hostině, která byl vystrojena r. 1660 v radní světnici na dvou tabulích „přes všechnu světnici“ a na mazhauzu na třetí tabuli „též přes všechnen mazhauz“. Současně se podávala jídla chudým v kotcích „po těch štociích, kde se o jarmarcích sukna prodávají“.

³⁰⁾ Když třicetiletá válka dospěla svého konce, byly ve zbrojnici na rathauze kutnohorském uloženy jenom zbytky toho, čím jindy mohly býti vyzbrojeni houfy žoldněřů, a co tu bylo dříve pohotově na obhájení městských valů. V inventáři z r. 1699 se vykazuje: tupláků 20, z nich roztrhané (!) 3; muškětů starých vybrakovaných 90; kordů starých mancovitých 34 a j. Ale i tato zbraň se udržovala v pořádku: tupláhky se opravovaly a cídily a, bylo-li třeba, nové pažby k nim pořizovaly. Jakousi zvláštností byly tu „varhaný“ na kolesách se čtyřmi hlavními železnými. V Lorci měli 10 muškětů s patrontašemi, 2 kordy s khenky (závěsy) a 1 buben ještě z té doby, kdy se chasa sladovnická vyzbrojovala pro střežení pivovaru (viz. Kutn. příspěvky II. řada, str. 36). Roku 1677 byly některé drobnější zbraně uschovány ve světnici, kde rathouzský bydlel: 11 muškětův, 6 kordů s khenky a 70 pik nových i starých se železným nákončím; a 46 muškětův tehdy také u sebe přechovávali hejtmané městských čtvrtí (Vojnovské, Tandlmarské, Bartolomějské a Námětské).

³¹⁾ Roku 1677 bylo v radnici malých sklepův (klenutých krámů) pronajatých pět. Někteří obchodníci měli v radnici najatý jenom jakýsi „loch“ nebo nějakou truhlu jako skladiště a zboží své vykládali na prodej v

hovicům propůjčovaly za jakýsi poplatek; byly rozkladné, na tržišti se postavily, potom zase rozbořily a do radnice odvezly. V letech 1604 a 1605 se z rozkázání panského na radnici upravovala obecní šenkovna; víno se na radnici prodávalo již roku 1578 a snad také již dříve. Při úpravě roku 1604 mimo jiné bylo také třeba, aby do lochů byly zhotoveny dubové kantnýře na kladení sudů³²).

V přízemku radniční budovy v tu stranu na Obilný trh a do ulice dolejší byly velké klenuté krámy (sklepy). Když obec roku 1493 kupovala domy Charvátovské, vyloučil prodávající doktor Jan Švank z prodeje dva takové krámy s některými sousedními místnostmi: v jednom tom krámě zařídil sobě lékárnu a druhý pronajímал zlatníkovi za roční plat. Tak zůstal dosti značný kus majetku soukromého vklíněn do budovy obecní, což pánům nemohlo býti nijak milým, neboť lékárná ležela právě pod světnicí rathúzkou. Mezi obcí a doktorem Švanem vznikaly asi časté nesnáze a ty druhy vyvrcholily ve zjevném hněvu a vzdoru. Když Páni pronajímali své krámy v radnici, přenechali jeden jakémusi cizozemci (Němci) a dopustili, aby sobě v tom krámě apotéku zdvihl; tím se dopustili ovšem útisku na doktorovi Švankovi k nemalé jeho škodě. Stížnost, kterou doktor Švank proti Pánům vznesl až na samotného krále, byla milostivě vyřízena listem, ve kterém král přichvaluje učenost doktora Švanka a uznává jeho zásluhy jako nákladníka hor³³), a konečně Horníkům nařizuje, aby toho lékárníka Němce nepřijímali ani přijmouti nedopouštěli³⁴). Páni tomuto nařízení asi vyhověli; ale zřízení druhé lékárny v radniční budově tím zmařeno nebylo. Již od roku 1506 nacházíme v Počtech obecních záznamy o přijatém ročním platu 4 kp z „apotéky s hořejší“³⁵). Poloha její vyznačuje se v zápisech proti domu Srnovskému (nyní čp. 156). Obratným a šťastným zasažením v běh věci dosáhli Páni roku 1550, jak bylo již z předu připomenuto, i toho, že také apotéka dolejší po smrti Jiříka bakaláře přešla do moci obce kutnohorské.

Vnějšek budovy radniční byl asi již značně schátralý, když roku 1606 začato všecko průčelí její opravovati; vždyť se po dobu asi jednoho sta let v Počtech obecních neděje zmínka před tím o nějaké větší opravě. Proto bylo třeba vnější stěny radnice opravovati a obmítati a po celém rozsahu pak dynchovati (obilíti). Zvláštní péče byla věnována velkému zděnému štítu nad okny radní světlice; byl upraven (ovšem podle vkusu renesančního) a příkrášlen devíti pozlacenými makovicemi a orlem, který byl zhotoven v dílně Samuela Makovičky, zámečníka. Následujícího roku 1607 byl povolán malíř kutnohorský Mikuláš Kocourovský, aby uměním svým vyzdobil všechny široké plochy fasádní. Jakého způsobu výzdoba ta byla, naznačuje Mikuláš Dačický v „Pamětech“ svých slovy těmito: „1606 pp. šepmistří a konšelé na H. K. dali vůkol rathouz svůj zrejsovati s figurami rozličnými“³⁵). Byla to výzdoba „po italsku“ (renesanční), řečená „sgraffito“, což se některými položkami v Počtech obecních dotvrzuje s dostatek. Ve vydání není nikde zmínky o zakoupení barev ani jiných potřeb malířských (štětců atd.). Obmítání a dynchování rathouzu bylo v roce 1606 sic dokonáno v posledním témdni měsíce října; ale v roce následujícím při neděli Exaudi 2. (okolo 1. července) stavěli znova lešení, a opět se hovoří o dynchování rathouzu. Současně pak (od neděle Exaudi 2. až do Dum clamarem, totiž asi po dobu šesti neděl) se na Vlaském Dvoře ve šmitně vysíval „štyv“³⁶) a odnášel na rathouz do vápna a při neděli Exaudi 2. jest zapsáno vydání Matesovi Pittnerovi od Broumova za soudek sazí mezi štyv 17 gr. Výplatu za práci podle smlouvy (i s malováním v apothéce) přijal Mikuláš Kocourovský summou 36 kp gr č při neděli Justus (před sv. Václavem).

---

loubí nebo před radnicí. Ze sklepa se platila činže podle velikosti od 25 gr do 1 kopy.

³²) Jeden dub tesaný 5½ sáhu dlouhý zjednali ze Sychrova a platili za něj 27 gr 2 den; jiné dva dubce tesané získali ve Volavé Lhotě za 24 groše.

³³) Měl dvanáct třicátých v Niklasích na Kaňku.

³⁴) A. K. čís. 38.

³⁵) Dač. Rez. II. 98.

³⁶) Štyv, jinak „kštyv“, z něm. „Gestübe“ = prach uhelný, smísený s bílou ohnivzdornou hlinou, jemně rozdrobnělou. Z takového prachu zhotovují se herty (nístěje) do hutí na dobývání stříbra.

Zprávy ty, spolu se shodující a navzájem se doplňující, jsou jasným dokladem, že výzdobu malířskou na radnici možno považovati za sgraffito; ba lze ji dokonce ještě přesněji vymeziti v ten smysl, že byla kresba vyvrývána v šedé vrstvě vrchní, tak že obraz se jevil liniemi bílými na pozadí šedém. Touto úpravou nabyla radnice vzhledu honosného, ovšem také velice vážného, ba dokonce snad i ponurého. Zpráva Mikuláše Dačického, která byla již citována, mohla by vzbuditi domněnku, že ta sgraffita byla figurální; avšak nutno uvážiti, že tehdy říkali „figura“ každému obrazu (malovanému i řezanému) i když v něm nebylo žádné postavy ani lidské ani zvířecí. Veliké plochy pokryl malíř bezpochyby rustikem; na vlysech, lisenách a pod. vtrousil snad do spleti rozvilin, vlajících stuh, věncování, růžic atd. sem tam nějakou tvář lidskou nebo zvířecí, nějaký erb anebo dokonce i některou postavu allegorickou; ale složitě komponovaných scén biblických, mythologických nebo historických tu zajisté nebylo, neboť i kdyby na to umělceva hodnota byla stačila, nestačil na to čas tří měsíců (červenec, srpen a září), který byl na to dílo vynaložen. Mikuláš Kocourovský³⁷⁾ neměl sic zvučného jména mezi malíři, ale mohl býti dobrým malířem dekoračním. Slušné sgraffito mohlo vyjít z rukou každého malíře, který uměl správně a švihně kreslit. Vynikajícího nadání kompozičního nebylo třeba, poněvadž tu byla na snadě hojnost dobrých předloh ve sgraffitech již provedených (v Praze, v Prachaticích a jinde), v ozdobném díle stukovém, na titulních listech a na vignetách v tisících z doby renesanční, na zvonech atd. Trocha vloh kombinačních tu snadno vedla k výsledkům uspokojivým.

Renovační práce zasáhly také do vnitra budovy radniční. Roku 1606 dělal truhlář Erazim Asman ponebí nad schody, kudy se chodilo od apothéky vzhůru do kotečů kroječských. Roku 1607 byl kamenný obraz (socha havíře s tručkami) sňat od oken v radní světnici a donesen k řezbáři Melicharovi Torbartovi, aby podle něho udělal dřevěného havíře. Tato dřevěná socha byla pak poslána k malíři do Hloušek (Mikulášovi Kocourovskému), aby ji pomaloval, a potom postavena na místo kamenné sochy mezi okna v radní světnici. Truhlář Erazim Asman zhotovil dvě menší tabule z lípových prken; na nich dali páni vymalovati erb „pánů šepmistrů“ a jiný jakýsi erb, obě ty tabule byly pak pověšeny nad radní světnici.

V počtech obecních kmitne se někdy zpráva o zvonci na rathouze: 1505 dáno za provaz k zvonci na rathouz 8 gr; 1510 tesařům od zvonice na rathouze 18 gr; zámečníku od opravování zvonce 12 gr; 1539 Kostkovi za provaz k zvonci na šatlavu 9 gr; 1582 připomíná se „vížka kde zvonec“ na rathouze, jímž se zvonilo „na rathouz“ (svolávali obec k poradě?). Zvon byl považován za důležitou pomůcku ve správě obecních věcí. Bylo-li třeba, aby povzbuzující hlas zvonce působil pronikavěji a do větší dálky, přibíral se na pomoc zvon Orel na věži blízkého kostela Vysokého. Tak se na příklad po jarmarce vyzváněl „frejlink“, totiž začátek a konec „frýdu tržního“³⁸⁾.

Neméně důležité pro obyvatele města byly ovšem věžní hodiny. Neumíme pověděti, proč na sklonku 17. století bylo usneseno vybudovati při radnici vysokou věž jenom k tomu cíli, aby na ní byly umístěny, když dříve již tu byly hodiny na věži blízkého kostela sv. Jakuba. Věž při radnici stavěli od začátku července 1664 do konce roku 1666 s velikým nákladem. Blíže zprávu o tom lze najíti v Kutn. příspěvcích ve II. řadě na str. 81 a násl.

Drancování města švédskými vojáký dne 11. a 12. června 1643 zasáhlo těžce také radnici.

³⁷⁾ V knize „Uměl. řemeslo v Kutné Hoře“ od Em. Lemingra jsou zaznamenány obšírnější zprávy o tom malíři na str. 236 a 237.

³⁸⁾ Z jarmarku plynuly městům znamenité užitky. Proto byl klidný a úspěšný průběh jarmarku chráněn všelijakými výsadami. Mimo jiné bylo přesporním čili hostinským trhovcům dovoleno, aby po skončeném trhu ještě nějaký den ve městě pobýli a zboží své na prodej vykládali; ale jenom potud, pokud toho bylo třeba na dostatečné zásobení městského obyvatelstva tím kterým zbožím a pokud to nebylo na škodu výrobců a prodavačů domácích. Lhůta, po kterou takové svobody měly platnost, byla pokaždé přesně vymezena a trvání její (začátek a konec) se hlasně oznamovalo zvonem. Pro trvání té lhůty byl obvyklý název „frýd tržní“ (pax fori), též „frejlink“ anebo „frejlink“; v Kutné Hoře se ujalo jméno poslední. Když byl frejlink odzvoněn, musil každý přesporní obchodník býti města prázden i s veškerým zbožím svým.

Hrabiví plenitelé proslidili všechny kouty rozsáhlé budovy, násilně zotvírali všechny uzamčené skříně a truhly (s věcmi sirotčímí a odúmrtími, i ty truhly, ve kterých trhovci své zboží měli uložené), všechno přeházeli a co bylo cenného, lakotně pobrali a odnesli. Šepmistři kutnohorští vyžádali si písemného dosvědčení toho všeho od správců krajského úřadu v Čáslavi (A. Národ. muzea v Praze).

Radniční budova byla několikrát ohrožena nebezpečím ohně. Roku 1559 v sobotu před sv. Petrem a Pavlem udeřil blesk do věže rathouzní a zapálil; věž shořela a také sežehnuta světnice radní (která?). Páni, spatřující v tom hněv boží, zavolali rychtáře Šimona Pampu před sebe a napomenuli jej, aby povinnosti své konal bedlivěji, aby „takové lání, hromování a povyky, které jsou proti Pánu bohu, přetrhoval“ a častěji do hospod nahlédal³⁹⁾. - Roku 1621 vznítila se střecha na rathouze výstřelem vojáka z musketu; ale oheň byl šťastně uhašen, shořel jen kus střechy. - Roku 1770 dne 12. srpna vznikl požár, kterým byla radnice zkažena úplně.

DŮM A JEHO VLASTNÍK.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada IV. (1929), str. 69-88.

Člověk v šerém pravěku se objeví mezi ostatním tvorstvem na jevišti přírody, tehdy ještě divoké, nevlídné a nehostinné, vyhledával podle způsobu zvěři odpozorovaného proti živelním pohromám a proti útočným šelmám ochranu v hlubokých hvozdech pod skalními útesy, v jeskyních nebo v jiných zemních prohlubních a úkrytech. Zřizování obytných chat (bud) z proutěného pletiva hlinou omazaného a dřevěnými koly sesíleného, jaké byly také na předhistorickém hradišti Cimburku u Kutné Hory zjištěny, bylo již výsledkem kultury značně pokročilé. Mnoho věků opět uplynulo, než člověk stále uvažující, jak by sobě obydli zdokonalil, poznal výhody dřeva tesaného jako hmoty stavební. Vrcholného bodu v tomto vývoji bylo však dosaženo teprve tehdy, když také kámen, pálené cihly a vápno byly přibrány mezi stavební pomůcky. Řešení otázky bytové, pro člověka jedna z předních podmínek existenčních, bylo již v prvních počátcích svých i v celém dalším průběhu problémem nesnadným a svízelným. Každý národ řešil tento úkol svým způsobem. Různé podnebí, různé stavivo, které bylo na snadě, různá vyspělost technická a různé idejové směry vedly ovšem k různým výsledkům, které však působením kosmopolitických proudů, stále mohutnicích, přešly konečně v majetek veškerého vzdělaného lidstva. Novoty stavební nebyly však přijímány všude stejně ochotně; zvláště v osadách menších, od světového ruchu vzdálenějších, udržoval se houževnatě stav starý. Velké osady (města) byly pokroku ve věcech stavebních přístupnější a poddajnější, neboť tu působil mocně také příklad povzbuzující mezi sousedy na vzájem.

Jestliže dům, který si kdo vystavěl anebo kterého nabyl jiným způsobem, vyhovuje aspoň nejdůležitějším potřebám svého vlastníka, může mít význam pevné záštity pro životní zájmy jeho. Především skýtá svému vlastníku i jeho majetku ochranu proti zhoubným vlivům přírody i proti zlobě lidské, on jest mu mocnou oporou v provozování živnosti jeho a bývá také základem klidného a šťastného jeho života rodinného. Proto se nepodivujeme tomu, když k takovému majetku domovému se vlastník jeho s vděkem a láskou přikloňuje, hrdě se k němu hlásí a výše její cení nad jiný statek svůj.

Moudrý vlastník domu nedopustil, aby dům jeho zpustnul. A kdo dům svůj miloval, pečoval též o jeho slušný vzhled vně i uvnitř; byl potěšen, když průčelí jeho domu hledělo vesele do ulice nebo do náměstí, a uvnitř domu když bylo vše účelně spořádáno a všude vzorně čisto. Stalo-li se, že některý dům v Kutné Hoře byl svým hospodářem zanedbáván, ať pro nemoc, chudobu nebo pro jinou nějakou příčinu, ujala se domu správa obce, nemohouc trpěti, aby dům tu stál „na ohavu města“, a vynasnažila se, aby dům přišel do jiných rukou, které by jej od zkázy uchováti dovedly. Byl-li úpadek domu zaviněn zjevnou nedbalostí, jednala správa města velice rázně, trestala nedbalce i vězením šatlavním a naléhala na něj konečně i pohružkou, že

³⁹⁾ A. K. Lib. memor. E. 50.v.

mu dům z úřední moci odňat a prodán bude. Jedním z těch nedbalých byl podle zápisu v měst. knihách Matěj Čermák, pekař (okolo r. 1690); podstoupil trest šatlavního vězení, nedbal rozkazů, nelekal se hrozeb a dům svůj nárožní nad Kamennou kašnou na Koňském trhu (čp. 61 na nynějším Smíškově náměstí) prodal po dlouhém oddalování teprve, když se schyloval k pádu.

Dům Fléglovský (nyní čp. 79) na Tarmarce byl po smrti Jana Salvy tak zpusťlý, že musil z nařízení práva (1719) „plus offerenti“ býti prodán. Všecky škody na domech kutnohorských nebyly však způsobeny trestuhodnou nedbanlivostí. Zkáza domového majetku byla v 17. století hromadným zjevem; byl to jeden ze žalostných následků války třicetileté, zaviněný hlavně nucenou emigrací četných měšťanů kutnohorských, kteří chtějíce víře své zůstatí věrnými, byli krutými císařskými patenty nuceni Horu opustiti a všecken nemovitý statek svůj všem možným pohromám na pospas ponechati. Dům, který neměl hospodáře, ovšem pustnul a hynul. Chatrná střecha chránila dům jenom nedokonale; zkáza jeho pokračovala rychle a za krátkou dobu byla záhuba jeho dokonána. Takového žalostného konce dočkaly se tři domy na Tandlermarce, vedle sebe v podloubí stojící, v rohu uličky jdouc k chrámu sv. Barbory. Třetí od rohu byl již téměř zhroucený, pročež jej nikdo z dědiců po neb. Mikulášovi Gerstorfovi z Malče nechtěl ujmouti; konečně padl a porazil druhé dva, ležící blíže k nároží. Obec, která byla nucena, ty zřícené domy ujmouti, postoupila je pak v roce 1697 staviteli Janu Baptistovi Spinettimu, aby je svým nákladem „k okrase města“ vystavěl; na témž pozemku byl pak vybudován jediný dům větší (nyní čp. 38).

Vzhled soukromých domů v Staré Kutné Hoře viděti lze jasně na známém Willenbergově obraze toho města. Zajímavá tato kresba, asi z roku 1610 pocházející, jest upravena ve formátě dosti velikém, že lze na ní rozeznati jednotlivé domy i hrubší součásti jejich vnějšků. Spatřujeme tu domy většinou jednopatrové, do ulice úzké, ale na zad hluboce protáhlé, střechy strmé, hrotitými štíty nad průčelím zakončené. Spodní stavba domů, která se asi převážnou většinou do dneška zachovala, jest kamenná; ale patro bývalo bezpochyby vybudováno na mnoze ze zdiva hrazděného a štít nad ním byl sestrojen lehce z prken souvisle s vazbou střešní. Dřevěné štíty domů vymizely snad všechny již z ulic kutnonorských; jenom na straně do nádvoří se zachovaly ještě na některých místech. Hrazděné zdivo prvního patra bylo do nedávna ještě patrné na domě čp. 75 na Tarmarce a na domě čp. 372 na náměstí u sv. Anny, ale ruka nivellující zahladila všecky stopy jeho náhozem malty přes konstrukci dřevěnou. Nerozvázně ničíme tak důležité dokumenty stavebního vývoje ve městě svém, kdežto jinde takové památky piétně se ochraňují; příkladem může býti jmenován dům v Norimberce, ve kterém žil básník Hans Sachs. Přihlédneme-li dále ku střеше, která jest jaksí korunou budovy, uznáme, že není snadno, esthetickou její stránku uvéstí ve shodu s praktickým jejím významem. Proto stavitelé již ode dávna rádi střechu zakrývali štítem anebo attikou; nebylo-li to možno, aspoň její plochu rozčlenili nasazenými vikýři anebo ji zpestřili různobarevnými skřídlemi. Problém vkusné střechy byl v novější době rozřešen dosti šťastně ještě jiným způsobem stavitelem Mansardem, totiž zřízením střechy jaksí dvoupatrové, jejíhož dolejšího oddělení možno užiti pro byty podkrovní. Střechy domů rozložitějších, jakých na obraze Willenbergově jest vyznačeno několik, jsou rozčleněny na dvě nebo více částí, které se kryjí souhlasným počtem štítů.

Všecky obytné domy v Kutné Hoře nebyly stavěny jen prostě bez okázalosti. Bylo tu také mnoho domů vybudovaných z pevného zdiva důkladně, ba do jisté míry i honosně, zejména Hrádek, dům Sankturinovský, Knížecí, Kroupovský (nyní Kamenný zvaný), Stejškovský, Charouzovský, Krbcovský atd. Tyto domy skytaly bohatým nákladníkům hor a rudokupcům, zámožným kupcům, četným rodům šlechtickým zde usídleným pohodlné a příjemné obydlí a byly též pozoruhodnou okrasou města. Ozdobné fasády všech byly asi dovršeny kamennými štíty umělecky vybudovanými, jaký jeden (gotický) dosud spatřujeme na Kamenném domě; renesanční štít, kterým příkrášlen byl dům Stejškovský v Hořejším rynku (čp. 173), sřítíl se roku 1590 a několik osob zasal a zahubil. Jinou velice účinnou příkrasou domu bývala přistavěná k domu věž, jaká se zachovala při domě Sankturinovském (čp. 377).

Kdo nabyl městského práva v Kutné Hoře, byl účasten četných a nemálo cenných svobod a výsad, kterými toto výnosné horní město od českých králů štědře bylo obdarováno. Horníkům promíjena běrně královská, také jim poskytována úleva ve věcech soudních, dovoleno jim obstarovati šlechtice pro dluhy, přiřknuto jim osvobození od vojenské povinnosti, vyjímaje obranu svého města, atd. Znamenitou výhodou pro majetníka domu byla též milost Horníkům propůjčená, že nebyli povinni v domě svém vojsko ubytovati a na výživu jeho přispívati. Takovými výhodami nabýval dům v Kutné Hoře značné ceny a Horníci, jsouce si vědomi svého významu, ztěžovali přijetí do obce a obmezovali je všelijakými podmínkami. Petrovi, sedláři, dopuštěn roku 1510 zápis na dům do knih městských teprve, když přifekl, že „jest víry naší a že tak trvati míní do smrti“ a když postavil toho za sebe dva rukojmě, Srnu, zámečníka, a Viktorína, truhláře. - Roku 1615 Jan Stoll z Altenburgu z knížectví Saského koupil dům v Kutné Hoře a žádal o povolení zápisu do knih městských a o přijetí do sousedství. Páni přečetše jeho na česko přeložený list zachovavci dotázali se, srovnává-li se v náboženství pod obojí přijímajících, a uslyševše, že jest náboženství pod obojí, povolili žádosti jeho a uložili na něj 6 kp grč příjemného; ale musil za sebe postaviti dva rukojmí, a při tom bylo mu připomenuto, že on, jsa národnosti německé, povinen bude chovati se podle sněmovního usnesení. - Zajímavý jest také případ tento: od pp. šepmistřů dostalo se Matějovi Nebozískovi, kováři, r. 1606 povolení, aby směl ujmouti dům, teprve když dokázal, že byl od vrchnosti své pořádně propuštěn z člověčenství a z poddanosti.

Obzvláště zdrženlivě zachovávali se páni vůči šlechtě, jejíž jednotliví členové, zlákáni jsouce četnými výhodami pobytu ve velkém a lidnatém městě, často se ucházeli o získání městského práva v Kutné Hoře. V takových případech žádali páni pokaždé, aby šlechtický žadatel se vzdal všech domnělých práv, kterými by se stavěl nad sousedy stavu občanského. Slib, že bude povinností svých k obci dbalý stejně, jako ostatní sousedé, podával se zpravidla reversem, který se připojoval k zápisu do knih městských. Na př. roku 1660 ujímá Johana Františka Salazarová, rozená z Maradasu, dům Knejslíkovský, též Knížecí zvaný, „pod tím reversem, jakž na stav vyšší z strany domův šosovních městských přísluší“. Ovšem stačil také slib, před pány ústně projevený. Roku 1464 slovatný Oneš Tluxa přijat jest do obce slíbiv pánům dobrovolně věrnost a poslušenství a slíbiv, že se chce snášeti slušně v obci, a což by se koli pánům do něho nelíbilo a bude mu pověděno, že chce rád opravit. - Když Beneš Pečecký z Solopisk koupil 1505 dům od Bohuslava z Suchotlesk a na Janovicích, dopustili páni toho zápisu „z příčiny té, že pan Beneš pánům v radě přifekl, ve všem se řádu zachovati vedle obyvatelův města tohoto a nic jinak, než jako jeden z sousedů“. Také Jindřichovi Kluckému z Libodřic, který sobě a paní Anně Klucké z Květnice koupil dům Vrcholovský na Koňském trhu (čp. 59), byl povolen zápis bez reversu, neboť „v plné radě sám ústně před dobrými a poctivými lidmi svolil, aby místo reversu do tohoto zápisu pojato bylo, že připovídá k pánům šepmistřům a radě všelikterak náležitě, šetrně a sousedsky, jakž na dobrého člověka stavu rytířského náleží, se chovati, povinnosti všechny vedle sousedů vykonávati, právu co se městských věcí a domu tohoto dotýče bez vší odporosti folkovati, poplatky hlásným, rormejtru, do pokladnic i jakékoli jině daně, jež by z potřeby záduší neb obce uloženy byly, ty všecky bez odporu, protímýslnosti a všelijaké obtížnosti dávati chce a bude, ... že ke všem sousedům všelikterak se sousedsky chovati v úmyslu má, a na tom že má příkladem dobré paměti pana otce svého, kterýž drahně let zde byl a tak pokojně sousedsky se jest choval, že sobě neměli co do něho ztěžovati“. Když roku 1689 dvě sestry rozené Babkovny z Mezďřicka ujímaly dům Talackovský na Uhelném trhu (nyní dům čp. 178), byl k zápisu v měst. knihách připojen slib, že „jako osoby vyššího stavu v témž domě žádných živností městských na zkrácení sousedův provozovati nebudou a všechno to, co jinší osoby vyššího stavu v nastalých potřebách podle smlouvy svatováclavské podnikati povinni jsou, též činiti chtějí“.

Nabýti majetku domového bylo lze způsobem několikerym. Nejobyčejnější byla koupě. Kupovalo se buď za hotové anebo na splátky (na roky). Platidlem nebyly pokaždé peníze; pro-

dávající měl ovšem vůli, bráti peníze anebo cosi jiného cenného, co se mu hodilo. Bohatý rudokupec Vencelík z Vrchovišť, který se zabýval též výnosným obchodem měďařským (do Norimherka a jin.), prodal 1484 dům někdy Bartošovský na Tarmarce Václavovi Bílkovi, též rudokupci, za 320 zlatých uherských a přijal místo peněz horskou měď, která v jednom centu obsahovala stříbra ze 5 zl. uher. - Mezi rudokupci bylo také olovo vhodnou pomůckou pro výměnu. Roku 1491 koupil Matouš Těšínský dům na rohu proti rathouzu od Jana Smiška za 163 centy olova polského. - Volf Rob 1581 položil za dům (nyní čp. 139) hotově 33 kp grč a k tomu přidal jednu třicátou (podíl) v dole Vokáčku. - Beneš kupec z Kadaně r. 1534 jednou librou pepře doplnil kupní cenu za dům Kroupovský (čp. 183). - Při směně dvou domů („handlu na domy“), z nichž dům „u Břežských“ byl proti druhému cennější, doplácel ujmající 330 zl. rejn a k tomu ještě musil přidati 2 strychy pšenice, 2 strychy žita a strych hrachu. - Kupní cenu za spojené dva domy proti kostelu sv. Jakuba (čp. 2 a 11) s právem volného čepování a prodeje vína r. 1724 vyrovnal kupující Jan Andres Hertvig, kupec z Brna, prodávajícímu Placidivu Gialdimu, kupci ze Starého Města Pražského, jedenácti vědry tokajského vína. - Když r. 1576 Stanislav kožišník prodal dům v ulici k Hrádku jdouc (čp. 36) Ruprechtovi Pebingrovi, tesaři, žádal, aby mu k penězům hotovým ještě udělal lůže s nebesy. - Matěj Farář prodávaje 1469 dům ve Vinné ulici (čp. 115) Vlkovi kožišníkovi, vyžádal sobě na dovršení kupní hodnoty lišíc kožich hřbetový.

Trhová smlouva obyčejně nežádala hotového zaplacení, nýbrž povolovala splátky čili roky. V takových případech položil kupující ihned aspoň závdavek, totiž summu, která by prodávajícímu byla zárukou, že bude uvarován škod z nepořádného kladení splátek. Závdavkem mohl býti také jakýkoliv dosti cenný předmět. Roku 1447 Hanuš z Rychnova, někdy rychtář čáslavský, koupil dům na Rybném trhu (před Vlašským Dvorem) proti rúře (kašně) za 29 kp grč a zaval 6 kp hotových a koně jednoho v devíti kopách. Měl-li kupující na domě nebo na prodávajícím nějaký požadavek, což nebylo vzácným případem, byla tato suma prostě jako závdavek z kupní ceny sražena. Jan Kozlík, kovář, byl Dorotě Duchkové, kramářce, dlužen 24½ kp grč za cín; tu summu vyrazil sobě Dorota, když od něho roku 1535 kupovala dům jdouc k bráně Kouřimské napravo (čp. 140). - Když r. 1583 Anna Voděradská z Dobřenic a na Sukdole ujmála dům Románkovský (čp. 64) v summě 700 kp grč, porazila sobě místo závdavku 550 kp grč dluhu, kterým jí byl prodávající Zigmund Kozel z Rejzntolu povinný. - Bartoloměj Vosáhlo z města Brodu Českého ujmáje 1583 dům Příšovský na Vinné ulici (čp. 150) porazil sobě jako závdavek dluh 271 kp 20 grč, jemu dřívějším majetníkem domu za piva povinný a převzal i jiné dluhy jeho za vína, za ryby, za věci krámské, za maso, chléb, plátno, oves a jiné.

Bylo-li placení kupní hodnoty smlouveno na roky a nedodržel-li kupující smluvených platebních lhůt rádně, domáhal se prodávající toho, aby kupní smlouva byla rozvázána. Václav Lorecký z Ilkouše koupil 1522 dům Knejslíkovský (čp. 376) od Zigmunda z Práchnan za 400 kp grč, ale nedbale platil, ač byl často obslán od Zigmunda a upomínán; když pak roku 1525 již troje peníze jemu zadržel, pustil ten dům a odevzdal se ho opět Zigmundovi.

Prodej domu býval někdy vázán mimořádnými podmínkami. Velmi často vymínil sobě prodávající, aby směl v domě prodaném ještě dále přebývati, buď dočasně anebo až do své smrti. Ručka, který r. 1471 svůj dům na Vinné ulici (nyní čp. 109) prodal Jarošovi Slonovi, měl v tom domě komoru do své smrti a ničeho neplatil od ní, nýbrž nad to měl ještě požívati paliva hospodářova, jako jiný druh. - Beneš kupec z Kadaně (1547) při prodeji domu svého Kroupovského (čp. 183), žádá, kdyby v který jarmark aneb kdykoli do Hory přijel, má jemu kupující (Endrle) dopřítí světničky a sklepu (klenuté komory) a marštale. - Anna po neb. Kubkovi, řezníku, zůstala vdova, prodávajíc (1621) dům svůj Sviňákovský vedle krámů masných dolejších (čp. 161) Janu Millerovi, truhláři z města Šenav v knížetství Slezském, vymínila sobě, aby v témž domě jednu komoru na mázhauze v rohu mohla „za svou schránku míti, jí do své smrti bezpečně držeti a užívati, a to beze vši vymyšlené překážky a jakýchkoli nejmenších příkoří“. - Ve smlouvě trhové ze dne 25. dubna 1793 mezi Annou Mitisovou, vdovou po horním

hofmistrovi, jakožto prodávající, a Janem Křištofem Breüerem, kupcem a továrníkem, se strany druhé o dům Sanktorinovský (čp. 377) vymíňuje sobě paní Anna Mitisová, aby jí ponechán byl zdarma její dosavadní byt ve vyšším patře s příslušenstvím (půdou, sklepem, dřevníkem a kůlnou na kočár). - Jan Hanuš z Šaratic na Dobrovitově a Chlumu odevzdává roku 1605 ujeci svému Radslavovi Hlavsovi z Liboslavě, zde na Horách Kutných puchhalterovi, dům svůj Knejslíkovský jinak Knížecí (čp. 376), vymíňuje sobě do smrti své v témž domě k příjezdu svému všechny pokoje v hořejším jednom zavření, dole pak při zemi marštal pro stavení koní a sklípek jeden. - Barbora ovdovělá de Nomesová roz. Alexiusová, prodávající (1730) dům svůj (čp. 109) Karlovi Čejkovi, purkrabímu statkův kláštera Sedleckého, spokojila se tím, aby jí v domě ponechán byl byt svobodný v menším hořejším pokojíčku nad podloubím a k tomu malá komůrka na mazhauze. - Jan Novák s manž. svou Dorotou vybudovali sobě ze zrušené kostnice při býv. kostele sv. Bartoloměje dům (nyní čp. 207); roku 1501 ten dům prodali Janu Hofmannovi, mistru hrnčířskému, ale zahrádku při domě ležící sobě ponechali, a v trhové smlouvě vyhradili sobě volný do ní vchod skrze prodaný dům. - Jan Klábal, konvář, prodávaje 1550 dům svůj na Tarmarce, žádá od kupujícího přípověď, že mu nebude bráněno, aby v časy jarmareční nádobí své cínové skládal v domě dole v síni a tam nechával, „poněvadž by jemu daleko domů s tím přenášeti se bylo“. Podobně podle trhové smlouvy z r. 1534 o dům „u Šilhavých“ v Rynku (čp. 169) má kupující Matěj Malínský, kožišník, toho přiti prodávající Kateřině Lahvičkové, aby sobě k ruce před týmž domem železo prodávála každého pátku a soboty a v síni v truhle je chovala.

V těchto a jiných případech podobných těžil prodávající z domu, ač nebyl již jeho majetníkem. Druhdy však prodávající, chtěje trhovou smlouvu upravit ve svůj prospěch, vkládal do ní podmínky bláhové, ceny pochybné, jichž splnění nespočívalo ani v moci kupujícího. Melichar Ondráček žádá, aby Václav Kincl, knihař, který r. 1741 od něho koupil dům (čp. 93) v ulici Ševcovské, mu propustil první „ausbeut“ (výtěžek z dolování), který tomu domu podle horního práva bude přířknut. Také Marie Magdalena, ovdovělá Schunková, prodávající 1709 svůj dům řečený „u Bzeneckých“ (čp. 141) s horním právem Martinovi Hammerovi, špendlíkáři, vymíňuje si nejprřednější ausbeut „pro požehnání boží“. - Jiní opírali naději svou na zisk nahodilý o možnost, že bude v domě prodaném nalezen poklad ukrytý v dobách válečných a potom zapomenutý; vymíňovali sobě již předem podíl na něm. Připomínáme tu dvě takové smlouvy, které obě se týkají domu Mědíňkovského s hostincem „u Černého konička“ (čp. 314). V jedné z r. 1701 žádá prodávající Frant. Petr Chotětický z Ostroměře, aby každé straně byla přířknuta polovice pokladu; ve druhé r. 1717 navrhuje prodávající Václav mladší Dvořák pro kupujícího Jana Matěje Amchu z Borovnice s manželkou Terezií Maxmiliánou roz. Klusáčkovou z Kostece dva díly a pro sebe třetí díl. Také při domě Mejšnarovském (čp. 147) na Vinné ulici připomíná se opětovně možnost nahodilého nalezení pokladu; trhová smlouva z r. 1674 hovoří takto: „kdyby v tomto domě jaký sklad peněz neb jiných klenotův buď nenadále aneb schválně vynalezen byl, toho sobě prodávající třetí díl vymíňuje.“ - Proti tomu při prodeji domu (čp. 132) blíž brány Kouřimské projevuje prodávající žádost, že má jedna polovice pokladu jemu a druhá kupujícímu náležeti. Nebylo by asi snadno rozhodnouti, co bylo méně bláhové, zda-li očekávání ausbeutu „z horního práva“ s domem spojeného v době, kdy dolování v Hoře bylo již velice pokleslo, anebo naděje v možný nález pokladu v domě zakopaného anebo zazděného.

Ze zvyklostí, která se ode dávna zachovávala, vzniklo pravidlo, že při prodeji domu jisté věci, mající jaksi ráz věcí nemovitých, musil prodávající ponechati při domě. Byly to svršky k domu připojené tak, že by ta spojitost nemohla býti přerušena bez jakéhosi násilí. Písemná smlouva trhová měla pro takové předměty ustálenou frázi tuto: „co olovem jest zalito, co hřebem přibito a co hlinou zamazáno“. Jistý zápis z r. 1710 podává k tomu vysvětlení, že jsou v tom zahrnuty „rohatiny, mísníky, měděný kamnovec a při domě vynacházející se zvoneček“. Dotýká-li se trhová smlouva také zahrádky, doplňovala se dotčená smlouva slovy, „co v za-

hradě kořenem uchyceno“. Na začátku 19. století bylo v Kutné Hoře nápadně mnoho domů, kde směla býti pálena kořalka. Vinopalné nádoby všecko (vinopalský kotel, měděný klobouk, kádě atd.) zůstalo na svém místě, byl-li dům prodán. Také dílny (mydlářské, kovářské, soukenické, koželužské, konvářské, škrobařské, voskářské, pekařské (s válem na válení chleba, s truhlou moučnou a s prkny, na kterých se chléb k peci nosí atd.) obyčejně byly zůstaveny aspoň s částečným zařízením při domě prodaném. V domech, které byly sídlem obchodu, také se ponechával krámský nábytek s rozmanitými pomůckami krámskými (vahami a j.) kupujícímu, měl-li úmysl, vésti obchod dále.

Nábytkové zařízení domův hostinských přecházelo také často s domovem v majetek kupujícího. Pavlovi Klenovskému odevzdává Jiřík Judex r. 1515 s domem Koprivovským (čp. 113) na Vinné ulici deset stolů a stolice všecky, kantnýře a „drva k topení, což jich jest“. - Jiřík Dobeš z Rohožova koupil r. 1517 dům „u Černého orla“ (čp. 255) na Hrnčířském trhu od Markěty, Václava Krásky z Vlkanova manželky, a přijal od ní svršky tyto: štoky všecky krom dvou, loží devět i s postláním na nich, dvě lože prázdná, v kuchyni kotel vdělaný do kotliny a k tomu preter a rožeň. - Při koupi hostince „u Černého koníčka“ proti masným krámům (1804) za sumu 8300 zl. rejn zaplatil kupující Jan Stehlík „za nobilia hostinská a za billiard“ zvláště 300 zl. - Dům u sv. Bartoloměje (nyní čp. 201), ve kterém r. 1642 Tobiáš Nejmon lazebník vyzdvihl lázeň a kde později nabyl též práva prodeje piva a kořalky, byl prodán r. 1821 se vším lázeňským i šenkovním příslušenstvím; byl to kotel k hřátí vody do lázně, 4 vany, 3 stolečky, 3 černé seslíčky, 3 tabule v šenkovně, 6 lavic, 6 sklenic holbových s cínovým kováním, 6 sklenic nekovanych a 24 kořalních skleniček, k tomu mandl dřevěný, v něm železná litina.

Někdy býval s prodejem domu, i když neměl zvláštního zařízení pro některé řemeslo nebo některou živnost, spojen převod svršků (nábytku a j.), třeba nebyly k domu nerozlučně přivtěleny. Pavel Litomyšlský, písař radní, ujal r. 1589 dům Hanušovský (čp. 321) v summě 225 kp grč s hojným nábytkem; zejména tu byly stoly, židle, stolice, jarmary, rohy (parohy) jelení, hrabice, umývadlo cínové ve zdi, koberce na stolích, stěnách a v truhlách, též drva k palivu a jiné dříví. - Kněz Jiřík Dykastus Mířkovský, děkan Jičínský, koupil r. 1606 dům „u Sládků“ v Hořejším rynku od Juliany vdovy po neb. Šimonovi Herešovi za 260 kp grč se svršky domovními totiž stoly, židlemi, lavicemi, toliko dva stoly a figury (obrazy) nade dveřmi sobě Juliána vymínila. - Roku 1589 prodal Fridrich Chulejovský z Chulejovic dům svůj (čp. 513) v Leflířích Jiříkovi Veškovi za 100 kp grč s dvěma stoly, jedním štokem, dvěma měděnci, s almarou v síni, dvěma žebříky, bidly všemi, mísníčkem, i se stolicí, kterou měl Fridr. Chulejovský v kostele Vysokém (klekátko k pobožnosti pro sebe a svou rodinu). - Dům zvaný „u prince Karla“ (čp. 285) byl roku 1843 prodán s hasičským náčiním. - Roku 1593 koupila obec kutnohorská dům Balšankovský v Řeznické ulici; k němu přidány byly svršky tyto: stůl černý, stůl bílý, dvě hrabice, almárka koutnička, rohy jelení jedny, hrnc měděný v kamnech větší, kotel při kamnech, okov okovaný, provazec a koryto u studnice.

Nejeden dům v Kutné Hoře byl zatížen služebností jakousi; totiž vlivem poměrů uvalena byla na dům jakási tíživá povinnost, která průběhem času trvale na domě uvázla jako nepohodlné břemeno. Dům, na němž lpěla služebnost, byl ovšem méně cenný, neboť držení jeho bylo pro vlastníka jeho druhdy nemálo svízelným. Služebností některých domů byla povinnost veřejného, nijak neobmezovaného průchodu anebo průjezdu. Průchodité bývaly dům Smíškovský (čp. 117) na Vinné ulici s východem na Tarmark, dům „v Kostelíčku“ (čp. 69) na Tarmarce, dům Lexovský (čp. 125) blíž Kourimské brány a snad jiné ještě; průjížděnými byly dům Mědíňovský (čp. 314), dům Miránkovský (čp. 390 nyní „u Modrého kříže“), dům „u Haluzů“ (čp. 174) na Hořejším rynku, kteréžto domy, byly již tenkrát hostinskými. Některá služebnost měla svůj původ v jakémsi nedostatku sousedního domu. Na př. dům na Vinné ulici (nyní čp. 114) neměl své stoky (1796) a měl právo svobodného vylévání vody špinavé s hořejšího patra po žlábkou do dvorečka domu sousedního (čp. 115); oba měly též společný záchod. - Domem Nigrinovským (čp. 73) odtékala z domu sousedního nejen voda dešťová, nýbrž se tudy pro-

pouštěly i výkaly rozmanitého druhu (1703). - Štola (stoka) z domu Staškovského (čp. 89) proti radnici měla odpad níže položeným domem Negronovským (čp. 88) bezpochyby již před rokem 1664. - Vlastníci sousedících domů Rormistrovského (čp. 142) a Sobolovského (čp. 143) naproti Kamenné kašně učinili roku 1616 spolu smlouvu o stoku, ve které odpadala voda domem Sobolovským; mohla to být voda dešťová a kapalická se střech a žlabův, anebo také jiná „při domovní potřebě užívaná voda, ale bez všelikých neřádův a smradlavých nečistot“. Takovéto služebnosti neobešly se nikdy bez škody souseda trpícího a byly pramenem častých sporů, jimiž byli páni v obecní radě až do únavy zanepřázdňováni. Potíž taková mohla být zmírněna tam, kde dlouhé a nepřetržitě řady domů zadem se stýkajících v rozsáhlé skupiny (bloky) se sjednocovaly. Přes dvorečky všech domů vedena byla podle osy toho bloku ulička a do té zasahovaly svými ústím všechny stoky domovní. Ulička ta měla také nemalý význam při požáru, neboť dovolovala těsnější přístup k domu se strany dvorečka.

Dům přecházel od nového vlastníka někdy také darem, a sice buď obdarováním mezi živými aneb odkazem posmrtným. Příčiny takového daru bývaly rozmanité. Často bývala pohnutkou k takovému obdarování přátelská přichylnost anebo vděk za věrné služby a za prokázané dobrodiní. Druhdy měl být darovaný dům základem pro jakýsi výměnek. Roku 1636 Matyáš Dačický z Heslova odevzdává dům svůj řečený Hedvikovský (čp. 243) v České ulici synu svému Adamovi Dačickému z Heslova a Voršile manželce jeho „z otcovské lásky“. - Jan Hanuš z Šaratic na Dobrovítově a Chlumu (1605) dům svůj Knejslíkovský též Knižecí řečený (čp. 376) se dvěma zahradami dává a postupuje „ujci svému milému“ Radslavovi Hlavsovi z Liboslavě, puchhalterovi na Vlaš. Dvoře, „z lásky upřímné“. - R. 1833 Jan Křikava, kostelník, s Annou manželkou ujali dům Mikulášovský (čp. 2) proti chrámu sv. Jakuba od Pátera Frant. Průchy, pensionovaného kněze v summě 220 zl. rejn. (= 183 zl. 20 kr. C. M.), ale neplatili ničeho, nybrž přijali ten dům darem za přátelské služby a za věrné ošetřování. - Jiřík Krása, mlynář, s Dorotou manželkou svou 1632 postupují dům svůj, který později byl nazván „u sv. Eustacha“ (čp. 186) v České ulici Janu Gellerovi a Dorotě manželce jeho „za náklonnost, přátelství a dobrodiní rozmanité“. - Adam Budovec z Budova a na Slatinanech s manželkou svou Johankou Budovcovou z Chlumu, odevzdává 1577 mocně dům svůj Benešovský na Koňském trhu (na jehož místě stojí nyní nový dům čp. 584) Pavlovi Chalupcovi, krejčímu, „služebníku svému starodávnému za jeho věrné služby“. - V testamentu Jiříka Špetle z Prudic 1580 jest zaznamenán tento šlechetný odkaz: „dům, v kterém jsem a bydlím, poručím a mocně dávám se vším, což k němu náleží, Janovi, služebníku svému věrnému za jeho služby věrné; též i jiné svršky, které by se v tom domě našly, jemu poručím.“ Byl to dům Judexovský v Panenské ulici (čp. 393); Jiřík Špetle jej sobě koupil r. 1578 za 130 kp grč. - Paní Dorota ovdovělá Bulaňová postoupila 1772 svůj dům, od starodávna „u Sládků“ řečený, v Rynku (čp. 172) panně Johanně Šiferové, dceři Karla Šifera, býv. měšťana kouřimského, která u ní sloužila v krámě, a odůvodňuje toto obdarování tím, že 18 let jí upřímně a věrně v obchodě zastávala, za kteroužto službu „by každoročně mzdu 30 zl. rejn. zasloužila“, že své paní včas nemoci ochotně posluhovala a že do jejího „handlu přidrobila“ asi 150 zl. rejn. ze svých peněz, totiž svou dědickou část a „co kdy od svých dobrodinců darem dostala“. - Salomena vdova po neb. Cipriánovi Trnkovi odkazuje r. 1619 dům svůj (čp. 43) na Tarmarce naproti Starému pivovaru Janovi Horskému, krejčímu a Alžbětě manželce jeho, v též domě zůstávajícím, za to, že ji od několika let upřímně opatrovali a v její nemoci ji neopouštěli. - Roku 1613 ujala Anna, manželka Jana Skřivana, punčocháře, dům Uzličkovský (čp. 236) v České ulici od svého bratra Jana, syna neb. Pavla Bernarta vlašcha (zedníka), aby jej „jakožto na zdraví a smyslu nedostatečného“ ošetřovala. - Roku 1805 Jan Schwarz, pekařský mistr, starý, slabozraký, bezdětný, daroval svůj dům (čp. 248) v České ulici svému švagrovi s výměnkem, aby jemu byl poskytován až do smrti pokojný byt, teplo, prádlo a veškeré posloužení, jakož i pořádná strava, kterou si pro jednotlivé doby denní dopodrobna ustanovuje, kdyby onemocněl, aby byl lékařem a potřebnými léky opatřen, a kdyby zemřel, aby mu byl počestný pohřeb vypraven.

Byl-li dům zatížen dluhem a nemohl-li věřitel se dočkati uspokojení svých požadavků necht' již pro dlužníkovu nedbalost anebo pro jeho platební neschopnost, učinil věřitel přípo- věď na dům, pro případě na všecken statek dlužníkův u práva; a nesnáž taková byla zpravidla zakončena tím, že jeden z věřitelů byl právem uveden do domu jako nový majetník; ten pak sobě na kupní summě porazil svůj požadavek přípověděny. Na ostake, co dal nad to víc, měli právo druzí věřitelé podle svých přípovědí. Thóma Opozdil, 1483 byv právem uveden ve svém dluhu (požadavku) do domu Jakuba Zigmundova v Mincířské ulici (čp. 29), koupil ten dům za 300 zlatých a z té summy sobě porazil 135 zl. dluhu svého. - Jan Strejček z města Brodu Čes- kého byl uveden právem zvodným do domu Říhovského (čp. 109) na Vinné ulici pro dluh 160 kp grč, jemu od neb. Ondřeje od Řihů za piva od něho braná povinný a když jej den a rok pod- le práva vydržel, prodal jej roku 1588 Tomášovi Heroltovi z Oupy za 280 kp grč. - Roku 1619 byli Jan Kosař Písecký a Jan Lahvička právně zvedeni do domu (čp. 522) na sv. Janě pro summu rukojemní 100 kp grč, kterou za neb. majetníka toho domu i se škodami z toho vze- šlými zaplatili Mírkovi z Solopisk. - Jiří Pelikán s Marií manželkou svou roku 1657 ujal dům (čp. 240) v České ulici a to vedle „zvodu a zmocnění právního“ pro zasedělé peníze purkrecht- ní. O právo úvodní bylo se ucházeti u pánů osmisoudců; komu bylo právo takové dáno, mohl je přenést na osobu jinou. Roku 1605 byl Václav Březský z Ploskovic a na Bohdánči právem úvodním, pány osmisoudci jemu puštěným, městským rychtářem uveden do domu Kulichov- ského na Dolejším městě blíže brány Časlavské ležícího, pro dluh 74 kp grč; a právo své úvodní postoupil Jakobovi Štoleckému, mlynáři, v summě 90 kp grč.

Zvod čili právní uvedení do domu konalo se za jistých významných formalit. Městský rychtář, uváděje nového majetníka do domu, z veřejí domovních dveří vyštlpl malou třísku anebo vyřal kousek kamene a tento úlomek, kterým se obrazně představoval celý dům, přiložil k listině o zvodu sepsané. V městském archivě kutnohorském jest uložena taková listina dato- vaná 2. května 1714, na níž jest zachována i tříska z veřejí vyloupnutá, rychtářskou pečetí na listině připevňená.

Zemřel-li majetník domu a nezanechal-li žádného pořízení o domě svém, zavládl právo odúmrtní, podle něhož dům se stal majetkem cís. fisku a městské obce. Dům Rabachovský (čp. 81), jakožto „nekšaftovaný“ byl přisouzen císaři a obci rovným dílem; a poněvadž jej společně držeti nemohli, prodali jej roku 1584. - Týmž způsobem bylo rozhodnuto o domě Příhodov- ském (čp. 62) proti Hořejší kašně okolo r. 1658. - Také dům (čp. 164) a všecken statek po neb. Pavlovi Paukerovi byl okolo roku 1601 předmětem odúmrtního řízení. - Po neb. Marii Hlaváč- kové zůstaly dva domy a jiný státek nepořízený; ten byl rozdělen na tři díly: jeden k ruce JM- Cské, druhý k ruce městské obce a třetí Gabrielovi Kučerovi „podle přibuzenstva“.

Od vykonávání práva odúmrtního není daleka konfiskace; ta se však opírala jenom o právo domnělé, usurpované. Kutná Hora byla po bitvě na Bílé hoře dlouhou řadu roků truchlivým jevištěm častých konfiskací domů, jejichž majetníci, nechtějíce se zřici své víry, raději Horu i všecken statek svůj opustili a do cizích zemí pryč odešli. Veliký prospěch z těchto konfiskací měl řád jezuitský, v Kutné Hoře tehdy trvale se usadivší. Stačí připomenouti jeden případ: dům (čp. 121) proti Hořejší kašně ležící, který zůstal po Janovi Tyšlarovi, uzdaři, „od kutnohorské- ho práva odešlém“, byl skonfiskován a vedle cís. patentu ze dne 8. aprilis 1627 jezuitskému řádu odevzdán, kterýž jej pak vyměnil za dům na právě Cechovském, pro stavbu koleje vý- hodnější.

Zápisem v městské knize dostalo se trhové smlouvě schválení a utvrzení, jakož i zákonné ochrany. Změna její nebo snad zrušení bylo možno jen v obapolné shodě kupujícího s prodá- vajícím. Jistý zápis o prodeji domu z roku 1712 vyjadřuje pohružku pokutou tomu, kdo by svévolně trhovou smlouvu rušil, slovy těmito: „pokudžby strana od smlouvy trhové ustoupiti se osmělila, 10 kop míšenských pokuty dáti má, z kteréžto jedna polovice k kapliče sv. Jana, v domě radním zdejší založené, dána býti má“. Avšak není tu dokladů, že ve všech takových případech bývala pokuta peněžní pravidlem; vždyť mohlo plnění smlouvy někdy býti rušeno

také bez viny té či oné strany. Roku 1606 Václav Slaměnský směnou za mlýn Rabštejnský ujal dům Melhauz (čp. 273) od Jana Kosaře Píseckého; ale byl navštíven těžkým nedostatkem zdraví a na zraku poražen, kteroužto příčinou „k nemalé škodě a obmeškání při živnuště své přicházel a do dluhů vešel a žádným způsobem domu toho držeti nemohl“. Protož ten dům Janovi Kosařovi opět pustil a postoupil v summě 500 kp grč, ve které jej byl koupil.

Někdy bylo mezi kupujícím a prodávajícím již předem ujednáno, že za jistých nahodilých okolností má pominouti platnost smlouvy; takovéto omezení smlouvy bývá pokaždé v městské knize zápisem řádně vyjádřeno. Převod domu Knižecího (čp. 376) se dvěma zahradami z rukou Jana Hanuše z Šaratic na Dobrovitově a Chlumu do rukou Radslava Hlavsy z Liboslavě stal se podle zápisu z roku 1605 s touto výminkou, kdyby rod Hlavcův vymřel, aby vše připadlo opět rodu Hanuše z Šaratic. - Roku 1628 Dorota Křikavová, jinak Pečeká (emigrantka), dům svůj na Tandlmarce (čp. 22) se všemi svršky a „nábytečkem“ odevzdává Vitovi Modestovi, synu svému vlastnímu a Anně, manželce jeho, s touto však výminkou, kdyby se někdy navrátila, že jí ten dům zase postoupen býti má. - Roku 1807 ujal Václav Brunner dům na Tandlmarce (čp. 72) po nebožce manželce své Anně s podmínkou, že by polovici toho domu postoupil synu jejímu Václavovi Janovskému, kdyby se z ciziny vrátil.

Dům býval ode dávna vhodným základem, na kterém se mohly zajišťovati peněžní hodnoty i dosti značné, na př. dluhy obchodní a jiné, věno nevěstino, služební kauce a pod. Roku 1571 Jakub syn Josefa sedláře skrze rukojemství za Anežku Slavíkovou vešel v dluh 35 kp 38 gr 2 den. na zámek Chlumecký za ryba a pro ten dluh byl mnoho neděli ve vězení držen; pročž otec jeho, nemaje odkud zaplatiti, zapisuje dům svůj „u Tří pávů“ (čp. 379) důchodu pánství Chlumeckého. Dluh ten na domě ulpěl; roku následujícího (1572) Jan Veverin Písecký, písař radní na Horách Kutných, ujal dům Pávovský i s tím dluhem. - Václav Kittner, bednář, r. 1615 pojišťuje dluh 44 kop gr míš. za hořká piva Janovi Turkovi, měšťčinu Nového Města Pražského na domě svém „u Tří kachen“ (čp. 388) - Roku 1780 Josef Ráček, mistr kloboučnický, zapisuje 70 zl. rejn. na domě svém (čp. 43) proti Starému rathouzu kolínským židům Heilmannovi Saffrovi a Josefovi Kovanicovi za dodanou vlnu a zaječí kůže. - Kateřina Voctová roz. Zelinková ujala 1776 polovici domu č. 476 (podle starého číslování) od manžela svého Josefa Vinc. Vocta v summě 225 zl. rejn. a pojištla tak svůj přínos 200 zl. rejn. - Jan Frant. Hvězdář 1694 zaručuje 400 zl. kauce na službu úřednickou nad důchody obecními v městě Kolíně n. L. na domě svém „u Modrého kohouta“ (čp. 370). Ondřej Frant. Springer 1706 ujímaje úřad dozorčí nad vybíráním pivní daně v Kutné Hoře zaručuje 300 zl. rejn. kauce na domě svém Strejciusovském (čp. 48) na Koňském trhu.

Těsný styk sousedních domů býval pro jejich vlastníky často příčinou nesnází a mrzutostí. Tam, kde zájmy dvou sousedů se stavěly příkře proti sobě, mohly býti zamezeny prudké spory jenom ochotou k vzájemným ústupkům. Rozvadění sousedě se zřídkka asi dohodli sami mezi sebou. Obyčejně byla sporná věc vznesena na pány šepmistry, jejichž rozhodnutí bylo pak bez odporu uznáno a přijato oběma stranami. Rozhodnutí takové bylo pokaždé spravedlivé, někdy také z té míry shovívavé, tak že nápravy snadno bylo docíleno přátelským porovnáním.

Vážnou příčinou sporu mezi majetníky sousedních domů bývalo často okno, které jeden z nich neprávem vyboural s výhledem do dvora sousedova. Jan Knejslík z Světic, rudokupec, přikoupil k domu svému (čp. 376) 1480 zahrádku od Šimona perníkáře a vystavěl na tom místě marštali; ale ihned si vymínil, že ani Šimon ani budoucí náměstkové jeho nemají zastavovati ani kterak zastínovati oken v té marštali, a což bude nad tím stavěno, má míti také okna svobodná na dvůr Šimonův perníkářův „bez hindrunku“. - Mikuláš z Práchnan koupil zahrádku od domu Vencelíkovského (čp. 6) na Tarmarce 1519 na takový způsob, jestliže by on nebo jeho budoucí chtěli co na tom pozemku stavěti, aby nezastavovali oken, kteráž soused z komory své a marštale na tu zahrádku má. - Janovi koželuhoři r. 1464 páni rozkázali, aby okno, které má v kuchyni na dvůr Šimkův, výše sobě udělal, tak aby jím nemohlo hleděno býti na dvůr Šimkův. - Petr Vlk roku 1476 prolomil okno k domu Herpišovskému, který patřil Barboře Kalúsové. O

žalobě její rozhodli páni takto: nechť Vlk toho okna nyní požívá; ale bude-li Barbora neb potomní náměstkové její tento dům chtítí výše stavěti, tehdy Vlk ani potomní jeho nemají brániti toho okna zastaviti. - Ve sporu mezi Heskem a Bernáškem o okna 1462 učinili páni takovéto rozhodnutí: aby Hesek stavěl bez škody Bernáškovy a okna světničná aby Bernášek měl k Heskovi, ale aby vždy byla zasklená a zavíraná a neotvíraná a těmi okny aby žádného vylévání k Heskovi nebylo. - Když r. 1517 od domu „Melhauz“ zvaného (čp. 273) byl sousedovi prodán kus marštalky, bylo mu povoleno tu okno udělati na dvůr Melhúzu, ale jenom do času; jestliže by sobě majitel Melhúzu na dvoře stavěti chtěl co ku potřebě své, to okno mu na překážku býti nemá, poněvadž tu okno prve nebylo. - Roku 1534 Sankturin z Nedvojovic (čp. 377) dopřál Janu Bernáškovi (čp. 378), aby k jeho zdi přistavěl sobě marštali a do téže jeho zdi aby vylámal díry pro trámy a dopustil mu i probourati okénko pro světla vedení, ale ne veliké, tak aby jim žádný člověk neprolezl, a sice posíkem a způsobem pivničním (u sklepa pivního obvyklým), šikmo vzhůru směřujícím. - Spor o okno byl někdy urovnán peněžitou náhradou za škodu způsobenou. Roku 1498 Jan Smíšek vystavil dům znovu výše, než jest prve byl na Tarmarku vedle domu někdy neb. Jindřicha postřihače a tím učinil škodu znamenitou sousedu svému, neboť jemu zastavil okno a světlo odňal, kteréhož prve ten dům od starodávna užíval; i učinili mezi sebou smlouvu přátelskou a dobrovolnou s Valentínem postřiháčem a Kateřinou manželkou jeho takovou, že pan Smíšek má jim dáti za tu škodu 20 kp gr.

Druhdy se dva sousedé nepohodli o udržování společného žlabu pro vodu kapavičnou (dešťovou a sněhovou). Roku 1464 Šimek koželuh vodil pány, aby shlédli žlab, kterýž jest mezi domem jeho a domem Prokopa Křesetického, jakož naň voda a sníh s střechy Prokopovy padá. Páni vypověděli mezi nimi takto: aby ten žlab na těch podzедnicích ostal, a kdyby zhy-nul, aby jej ze spolka uvlékli (nově položili), voda aby tak padala jako dříve, a sníh aby ze spolka ze žlabu metali; zeď aby spolu přikryli a jí spolu požívali. - Dva sousedé Michal a Staněk, oba zámečníci, dohodli se, že položí žlab nákladem obapolným tak, čím střecha bude delší, jestliže s té střechy více vody bude na ten žlab padati, aby ten více dával na náklad k tomu žlabu.

Jestliže dva domy měly společný privet (záchod) a společnou štolu (stoku pro odpad výka-lů), byly nesnáze a spory mezi majetníky těch domů stále na snadě. Domů takových nebylo ve městě málo; z nich byly některé na př. domy čp. 2 a 10, čp. 7 a 8, čp. 75 na Tarmarce a 107 na Vinné ulici. Již při prodeji takového domu bývá v trhově smlouvě (do měst. knih vepsané) připo-menuto, jak jest sousedům si věsti, aby spory byly zamezeny. Roku 1446 koupil Vavřinec krejčí zadní domek k Talmarské ulici ležící u Matěje řečeného Faráře s Vinné ulice za 7 kp gr. Prodávající si vymínil zvláště, že skrze ten domek průchod na Talmark zůstati má svobodný ku potřebě jich obou; také privet spolu míti mají a ten spolu, bude-li co potřebí, spravovati; a cizení míti má skrze malý domek, jež Vavřinec koupil, ale za cizení Matěj a jeho budoucí platiti mají dva díly a Vavřinec nebo jeho budoucí třetí díl. - Bartoš z Kúta (měl dům „v kútě“ na Talmarce) koupil dům Ruthartovský (čp. 14) od Mikuláše Mejšnara s tou výminkou, že oba mají míti na dvorečku stejnou svobodu, pokud se týče skládání dřev a a jiných potřeb, a že ze spolka mají opravovati štolu dolů na Pách, kdyžbykoli toho potřeba kázala.

Mnoho hněvu bylo druhdy rozniceno svévolným a nešetným vyléváním nečistých a smr-dutých vod na dvůr sousedního domu, jakož i hromadným chovem zapáchajícího dobytka uvnitř města. Roku 1530 žaloval Hanuš zlatník na Jakuba z Vorlova domu, že naň pouští z domu svého hnů a moče, tak že od toho smradu manželka a dítě stonalo a tovaryši dva šli od něho pryč a že lidé tudý chodící anebo k němu docházející těžkost na tom nesou; a proto žádal v tom za opatření. - Pro podobný ústrk toužil Jan Mlýnek r. 1464 na Šimona perníkáře. Páni shledavše, že Šimon skrze krmení vepřův smrad veliký sousedům činí a na Jana Mlýnka nečis-tou vodu od krmníku po žlábkou pouští, rozkázali, aby Šimon dotčený žlábek ode zdi Mlýnko-vy odvedl na loket, aby voda nezacházela za krunfešty (základy), dále aby v tom malém a těs-ném místě na dvoře vepřův a sviní nechoval, než toliko jednoho nebo dva k své potřebě, a to v zimě po sv. Martině. - Matěj Šrkal, řezník, roku 1481 koupil kus dvořiště od Jana řezníka, a

ten si ihned vymínil, že Srkal nemá na něj pouštětí vody žádné smrduté a krvavé.

V rozsáhlém bloku (skupině) domů, dlouhými frontami hustě seřaděných, ponechávala se obecní ulička, uvnitř bloku podle osy jeho běžící s hlavní stokou, do které ze všech jednotlivých domů toho bloku se sváděla štolami voda dešťová i záchodová; z této stoky pak vycházela nečistota všelka z celého bloku ven. Takové uličky, kterým v novější době říkali žertem „Růžové“, jsou známy dvě: jedna v bloku mezi Vinnou ulicí a Talmarkem, druhá v bloku mezi Hořejším a Dolejším rynkem (totiž mezi nynější Šultysovou a Kollárovou ulicí).

Stará Kutná Hora měla uvnitř města mnoho zahrad mezi domy roztroušených; dnes ještě se může honositi utěšeným dostatkem vegetace, která na mnohých místech z úkrytů svých ven do ulic vyzírá a milým zjevem svým chodce kolemjdoucího oblažuje. Zahrada byla ode dávna považována za důležité příslušenství obytného domu. Zahrada jest jaksi rozšířením uzavřeného příbytku ven pod širé nebe do volné přírody mezi svěží rostlinstvo, kde majetník obydli se svou rodinou může ve chvílích své prázdně užívatí milého odpočinku v osvěžujícím chladu košatého stromu, v lahodném šeru zeleného loubí nebo útulné besídky. Do zahrady možno přenést část svého domácího života a pobyt v zahradě navázati bezprostředně na život v obydlí střechou krytém. Na starších barevných plánech města Kutné Hory převládá značně barva zelená, barva zahrad, nad barvou domů, ulic, dvorečků a j. Také městské knihy pozemkové jsou jasným dokumentem, že v Hoře bylo málo domů bez zahrady nebo zahrádky. S obdivem vzhlížíme ještě dnes k nádherným zahradám stupňovitým, které na svahu jižním a východním se sklánějí do údolí k řečišti Páchu; jsou to zejména zahrady pod Vlašským Dvorem, zahrada Ruthartovská a Sekmar (mezi Hrádkem a chrámem sv. Barbory). Domy, které ležely v některé ulici hradební a na zad přiléhaly těsně k hradbám městským, nemohly míti svých zahrad. Vlastníkům takových domů propůjčovala obec za roční plat pozemky na sousedních valech (parkánech) a v městských příkopech, aby z nich sobě zahrádky zříditi mohli. Propůjčka taková byla pokaždé spojena s podmínkou, že za času válečného bude k těm místům uvolněn přístup pro opravování valů a pro jejich obhajování. Ludvík Karel z Řásné, primátor obce, od r. 1587 majetník domu Samsonovského vedle Kouřimské brány a po něm od r. 1591 Jan Machovský z Audolí urburěf užívali zahrady mezi valy a zdi městskými ležící. Podobně Jan Václ. Ferd. Obitecký z Obitec pán na Janovičkách, Petrovicích a Zhoří okolo roku 1690 držel „toliko do času svého a dědiců z krve jeho pošlých“ díl valů obecních i s parkánem za krchovem sv. Jiří ležících za domem Dohalským a Vrcholovským na Koňském trhu (nyní Smíškově náměstí). Také obecní rundel na valech městských mezi Klášterskou branou a Hloušeckou fortnou pronajímali šepmistři k sousednímu domu. V témž asi položení byla zahrada mezi zdi městskými a jedním koncem svým až k bráně Klášterní docházející, které kdysi užíval Jiřík starší z Řásné, zlatník a vynikající ryjec kolků mincovních.

Kutná Hora bývala městem hustě zalidněným; na obvodě města a v blízkém jeho okolí stály četné huti na pálení stříbra, jejichž komíny z hrdel svých chrlily stále dusivý dým a jiné otravné výpary do ovzduší. Aby pobyt ve městě byl snesitelným, bylo třeba, aby ovzduší jeho stále se čistilo a náležitě osvěžovalo. Velikou část toho ozdravného úkolu vykonávaly ovšem větry, které přicházejíce na mnoze od západu, odvracely a odváděly nezdravý vzduch od města pryč. Ale také zakladatelé města, i pozdější jeho obyvatelé dbali toho, aby ovzduší, ve kterém žili, nebylo škodlivě jejich zdraví, a snažili se docíliti toho podle zkušeností, že rostlinstvo svěže bující jest mocným činitelem při očistě zkaženého vzduchu.

Zahrady veliké užitkové (štěpné, orné, křenovky, šafránice, chmelnice a j.) byly odkázány za obvod města, na předměstí, kde nebyly pozemky tak drahé, jako uvnitř města. Mnoho jich bylo na Cechu (za Kouřimskou a Kolínskou branou, zvláště poblíže kostela Všech svatých), ve Hlouškách a na Novém městě (za Náměstí) a na Rovni. I těmto zahradám přísluší znamenitý význam pro udržování zdravého vzduchu v Kutné Hoře.

LÁZNĚ KUTNOHORSKÉ. LAZEBNÍCI.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada IV. (1929), str. 88-99.

Klášteř Sedlecký držel velkou část territoria, kde stála Kutná Hora a kde se dolovalo, přijímal užitek (činži) z podniků, které na tomto území byly založeny a v činnost uvedeny, vyjímaje ovšem ty, jichž užívání ponechal pro sebe král (doly, minci, cla a jiné). Takovými zdroji, ze kterých plynul klášteři stálý zisk, byly ve městě i v okolí některé domy, zahrady, mlýny, rybníky, hospody a mimo jiné ještě také lázně. Že byly v Hoře lázně již na sklonku 13. století, vysvítá z listu daného dne 10. ledna 1299, kterým král Václav II. na přímělu opata konventu klášteřa Sedleckého Jindřicha II. nařizuje, aby všechny lázně kutnohorské, které tu již jsou nebo později vystaveny budou, klášteři Sedleckému jistým platem ročním zavázány byly. (Dewoty Řehole Cisterc. str. 95) Roku 1339 vydali konšelé obce kutnohorské prohlášení, kterým klášteři Sedleckému přiznávají právo k lázním kutnohorským a vyzývají své lazebníky, aby k lázeňským podnikům svým hleděli jako k pravému majetku klášteřa Sedleckého a témuž klášteři aby činži z lázní správně odváděli. (Čelak. Codex II. 519.520). Král Jan roku 1312 (19. ledna) a císař Karel IV. roku 1355 (29. srpna) potvrzují opatu a konventu klášteřa Sedleckého všechna privilegia a práva, která od předcházejících králů českých jim byla uštědřena, a přiznává jim zvláště též důchody z lázní uvnitř města i okolo něho. A ještě v roce 1403 konšelé obce kutnohorské nazývají klášteř Sedlecký „dědičnou vrchností“ lázně pod Vysokým kostelem ležící a vybízejí jej, aby lázeň tu zadluženou a od dvou roků již pustou znovu upravil a dále jí užíval. (Čelak. Klášteř Sedl. str. 33) Po válkách husitských pozbyl klášteř Sedlecký svých práv; ta byla přenesena na obec kutnohorskou.

Četné obyvatelstvo Kutné Hory, které se namnoze zabývalo prací v dolech a hutích, jakož i v dílnách všelikterakých řemesel, mohlo po celý rok pilně zaměstnávat lázni několik. Dělník prací znavený vyhledával v lázni příjemné zotavení a osvěžení; smytím tíživé nečistoty zbavil se únavy a nabyt nových sil. Časté užívání lázně bylo však pro každého důležitým příkazem zdravotním a proto bylo všeobecně nezbytnou potřebou. Správa obce kutnohorské byla toho moudře dbalá, aby také lid chudý mohl býti účasten takového dobrodíní. Toho bylo docíleno tím, že lázeň se novému hospodáři do městských knih zapisovala se závazkem, aby aspoň jednou do roka určitěm větším počtu chudých vytopil lázeň zdarma. V též úmyslu chvalném pamatovaly dobročinné osoby na chudé, často též v posledním pořizení o statku svém. Takové lázni, která chudým se „pro boha“ poskytovala, říkali lázeň zádušní nebo zádušnice. Hospodář vytopiv zádušnici byl povinen každého dobře mýti, a to hlavy benátským mýdlem. Ti liknaví a čistoty málo dbalí mezi chudými byli do lázně přivábeni obyčejem, že účastníkům zádušnice se podávalo dobré mladé pivo.

Místo vhodné pro lázeňový dům bylo ovšem tam, kde byl na snadě dostatečně mocný tok vody čistý, totiž na blízkou náhonu mlýnského, nebo podle odpadu vody od mlýna struhou, nebo nedaleko ústí dolu, z něhož se voda tahala anebo též při potrubí městského vodovodu. Na pravém břehu říčky Páchu pod hrází starodávného náhonu na Nové mlýny, stála lázeň řečená „na Písku“. Naproti na levém břehu pod zahradou Ruthartovskou byla lázeň Nová vedle struhy, do které odpadala voda ze mlýna Oselského do Páchu. Na též levém břehu níže proti Novým mlýnům ležela lázeň „na Haldě“ a opět poněkud níže na Dolejším městě stála lázeň „na Hoprinku“ podle struhy, po které se nahaněla voda od Nových mlýnů na Hopmil. Městský špitál za branou Čáslavskou podle řečiště Páchu měl svou lázeň Špitálskou. Nad strmým svahem, kterým se terén města na jižní straně dolů k řečišti Páchu sklání, vedle domu Ruthartovského pod Hrádkem bývala lázeň „u Kola“; vedle byl důl a nad ním bylo kolo, kterým se čerpala voda z hlubin zemských. Opodál v téže asi výši pod starou farou Vysokého kostela byla lázeň „na Kose“, která brala vodu ze sousedního dolu čerpanou. Lázně na Vlašském Dvoře a v domě mincmistrovském přijímaly vodu z městského vodotoku.

Lázeň nová pod Oslem ležela na břehu nad Páchem podle zahrady Ruthartovské. Roku 1452 ji držel Šimek lazebník, kterýž jest ji znova vystavěl a zdělal. Od něho ji koupil Klíma

lazebník z Prahy za 137 a půl kp grč se zahradou a se vším příslušenstvím. Po smrti Klímy lazebníka držela vdova pozůstalá se svým synem Pěšou lázeň nějaký čas a r. 1461 ji prodala Gabrielovi bratru Šaldovu za 150 kp grč. Gabriel měl ještě v roku 1464 Pěšovi dopláceti na tu lázeň 60 kp grč a vzdal se té lázně pro Pěšu v summě 150 kp grč. Pěša v lázni, někdy otce svého, dlouho nehospoďařil; roku 1472 ji prodal Blažkovi lazebníkovi a podle smlouvy trhové mu v lázni zanechal všecko, co k lázni náleželo, zejména: prkna a dřeva všecka, kotly dva, pánev, kádi a sudy všecky, čechlův (košil) 25, stůl, okovy všecky atd.

Lázeň Haldova (balneum Haldonis) na Dolejším městě pod sv. Janem proti bráně, kudy se chodilo na Pách, připomíná se již r. 1433. Ležela vedle místa, kde nyní stojí dům čp. 460.

Lázeň na Hoprinku stála již před r. 1434; hospodářem jejím byl tehdy lazebník Roth. Od od něho koupila městiště té lázně Kačka dcera Tůmy Bílejovského a na tom městišti vystavěl Tůma lázeň znova. Před rokem 1466 ujal tuto lázeň Martin Hamerník se závazkem, že od hospodáře nynějšího i ode všech budoucích věčně každý rok jednou má lázeň chudým pro boha ztopena býti na náklad hospodáře lazebníka. Roku 1467 Martin Hamerník lázeň zfrajmarčil (směnil) s Martinem formanem Hrdým na dědinu Kozlíkovskou nad Kruntlíkem. Potom ujal tu lázeň 1468 Blažek lazebník a po něm bratr jeho Mikuláš Žák. Roku 1497 uvázal se v tu lázeň cech lazebnický, neboť lazebník Žák, máje sobě svěřeno peněz cechovních 22 a půl kp 11 grč, byl o ně jakož i o pečeť cechovní okraden a nemohl ztrátu nahraditi. Od cechmistrů koupil tu lázeň 1499 Petr Srnínoha s Annou apatekárkou ženou svou, ale již následujícího roku 1500 ji prodal se vším příslušenstvím i s haltěří při zdi městské Martinovi Pražákovi lazebníkovi za 82 kp grč, který přistoupil též na požadavek, aby vždy jednou v rok vytopil chudým zádušnici a slíbil, že tomu chce dosti činiti pokaždé před sv. Václavem na dvě neděle. Roku 1509 koupil tu lázeň Mikuláš Vrchole za 110 kp grč podle prošacování, 1520 Jíra lazebník za 105 kp grč a 1533 Brož od Kola lazebník. Záhy potom lázeň ta zanikla, aby byla proměněna v zahradu (chmelnici), kterou zápis z r. 1556 vyznačuje jako zahradu tu „kdež lázeň Hoprink bývala na Dolejším městě ležící“.

Lázeň na Písku (balneum in arena situm) ležela pod hrází Hořejšího Páchu (náhonu na Nové mlýny) proti Vysokému kostelu přes řečiště. Byl to pravděpodobně jeden z přizemních domků, jichž stojí několik na pravém břehu Páchu pod řadou vysokých topolů. Vodu pro tu lázeň směli bezpochyby bráti z Hořejšího Páchu. Pivovarníci ze sousedství a pradleny i proti vůli mlynáře novomlýnského strhovali vodu z jeho náhonu po žlábcích čili kryních k užítku svému. Voda ta byla čistá a proudila nad lázni v nepatrné vzdálenosti. Z mincovního registra, v němž se vykazuje veškeré vydání z mince za rok 1477, dovídáme se, že král Vladislav Jagel, za pobytu svého u Hory v dotčeném roce navštívil též lázeň na Písku a že za mytí jeho v lázni dáno z mince 1 kp gr. Od té doby asi říkávali lázni na Písku též lázeň Královská; název ten se nachází v zápisech již při roce 1481.

Nejstarší nám známá zpráva o lázni na Písku zvěstuje, že roku 1323 kutnohorský Mikuláš Puš koupil úrok 4 kp gr jakožto věčný důchod z lázně na Písku od Frenclína Rutharda a že v té lázni má býti myto 24 chudých. (Emler Regesta III. 339) Někdy před rokem 1442 nazývali tu lázeň přechodně též Kuželovskou, bezpochyby podle jednoho majetníka jejího, po němž přešla pak na Mikuláše Libáka. Roku 1442 ji koupil statečný Vavřinec z Krchleb s paní Anežkou manželkou svou za 44 kp gr. Pak následoval Jan Holík a 1447 Hanuš lazebník z Hořepníka. R. 1451 ji koupil Petr Vidlák za 67 kp gr peněz hotových a od něho 1454 ji ujala darem obec mincířů a pregěřů na Vlaském Dvoře s podmínkou, aby v té lázni čtyřikráte do roka na každé suché dny topena byla zádušnice věčně a jí aby chudým hodně slouženo bylo pro Pána boha mytím (hlavy benátským mýdlem), holením i jinými potřebami a sud piva horského mladého týmž mytelům na každé topení lázně aby dali ku pití; a požitky z té lázně nemají obracetí jinam, než jedině na opravu a okrasu kaple mincířské u sv. Barbory. (A. K. Lib. her. ant. 1426 O. 5 v) Konšelé minc. a preg. byli toho dbalí, aby z lázně vycházel užitek; proto ji ihned r. 1455 pronajali Vaňkovi, lazebníkovi, za 2 kp gr ročního platu, pokaždé o Vánocích splatného.

Sedláček, lazebník, který lázeň ujal 1463, měl platiti 3 kp ročně. Dále následovali 1465 Blažek, 1467 Vaněk a 1475 Střela; všechny tři nacházíme postupně mezi cechmistry lazebníckými. Roku 1487 ujal lázeň od konšelů Pavel, zeť Suchého s povinností topiti zádušnice „jakož obyčej a právo jest“, a lázeň opravovaty, jestliže by na něčem scházela; od mytí tovaryšův minciřských a pregéřských dáváno každý týden lazebníkovi 2 groše bílé z každé šmitny. 1488 koupil Jan Suchý lázeň za 50 kp gr; Marta, vdova po něm pozůstala, odevzdala 1505 lázeň k dědičnému držení Boršovi mytedlníkovi z téže lázně, když se zavázal, že ji poctivě smrti dochová. 1515 držel lázeň Vávra, lazebník, který byl cechmistrem. 1535 koupil lázeň Václav, lazebník, za 90 kp grč, po něm ji ujal Jiřík, lazebník z Kouřimě (narozený v Kutné Hoře) v summě 95 kp grč. Dorota, dcera Vávry lazebníka, prodala roku 1535 Brožovi z lázně od Kola hospodáři místo, kdež lázeň Královská bývala. Z toho vysvítá, že lázeň ta byla tehdy již zrušena; bylat' asi jenom části lázně na Písku. I tato lázeň záhy potom (okolo 1544) zanikla; paní Ludmila z Práchnan 1563 přikoupila zahradu a to místo všecko, kdež jest někdy lázeň byla na Písku, k svému pivovaru za 6 kp gr hotových.

Lázeň u Kola ležela s jedné strany vedle domu Ruthardovského (čp. 26); po druhé její straně byla ulička, kudy se od Hrádku dolů k Páchu jezdívало (dosud se tudy chodívá), s bran-kou mentlířskou, která později slula Podhrádeckou. Na místě té lázně stojí teď dům čp. 27. Lázeň u Kola jest asi totožná s tou, která v listině z r. 1330 se nazývá „stuba balnealis Chunradi Stevnlini“ a ve které v roce 1347 hospodařil „Hanco balneator“ (lazebník). (Emler Regesta III. 1628) Byla bezpochyby nablízku kola, kterým se čerpala voda (rota aquae) z dolu. Roku 1429 připomíná se s jedním domem poblíže ležícím. Potom snad spustla; za všeobecného rovnání majetkových poměrů v Kutné Hoře mluví se jenom o městišti jejím; toto městiště bylo tehdy odevzdáno Vaňkovi Vodičkovi za 1 kp gr. Vaněk učinil sic vedle jiných sousedů náklad na štolu (stoku) z toho městiště, ale dále nepodnikal ničeho. Teprve roku 1456 prodal své městiště Matěji lazebníku z Kouřimě, zeti Šaldovu za 8 kp 20 gr, a ten vystavěl tu lázeň znova. Po něm následoval lazebník Crlík s manželkou svou Kachnou (Kateřinou), po jehož smrti 1446 lázeň koupil Bartoš, erckafěr „z Kútha“ (na Tarmarce) za 60 kp gr. Tehdy se odbírala voda pro tu lázeň z blízkého domu Wasserkavny za roční plat 1 kp gr, na lázni zajištěný. Od Bartoše erckafěře koupil lázeň Mikuláš Škes za 80 kp gr. Dále následoval 1472 Jiša lazebník z Kolína, který byl 1473 a 1474 cechmistrem, po něm Jíra 1477 cechmistr, dále Tůma šenkýř, 1478 Blažek lazebník, 1500 Jan Dítě havěř zeť Blažkův. „Mytedlnu u Kola“ se všim, co k ní příslušelo, koupil 1509 Matuš Zuvač za 120 kp grč; při tom si Jan Dítě vymínil, aby jemu i jeho budoucím bylo dopuštěno drva (dřeva) klásti pod jeho domem u lázně. Tento Matuš lazebník „od Kola hospodář“ ve svém testamentu 1522 poroučí vše Barboře manželce své, „ona aby na skutky milosrdné obracovala a lázně chudým topila“. V době dále následující byl hospodářem té lázně Jiřík kožišník, a ten ji 1563 prodal za 160 kp gr Volfovi Kalivodovi, po jehož smrti 1568 ji koupil Jan Měchura lazebník za touž cenu, ale již 1570 ji prodal Janu Charamzovi, a ten v ní hospodařil do r. 1615 (umřel na oteklinu). Již před r. 1600 byla do lázně u Kola pouštěna voda, která ze studének pramenných (od Bilan) potrubím do Hory se vedla. V registrech záduší námětského jest při roce 1571 poznamenáno, kolik stálo topení zádušnice. Jan Kuře havíř v kšaf-tě odkázal dům svůj k záduší kostela námětského a ustanovil, aby pro spásu duše jeho byla v lázni u Kola topena zádušnice; platili za ni Janu Charamzovi 1 kp 30 gr a za mýdlo 7 gr. Z pozdější doby jsou známi ještě tři lazebníci od Kola: Václav Charamza a Vít Charamza (zemřel 1619 již věkem sešlý). Lázeň ta zanikla někdy před r. 1655; tehdy ji nazývají již „starou lázní“.

Lázeň na Kose (též Kosie) klade se v některých zápisech pod faru Vysokého kostela, v jiných pod Vysoký kostel (sv. Jakuba); obě jest sic správné, ale ani jedno ani druhé není dosti určité. Od Vysokého kostela chodívало se za starodávna uličkou prudkým svahem dolů k řečišti Páchu; tato ulička jest na Willenbergově obrazu Kutné Hory (1610) zřejmě znatelná. V té uličce nahore ihned v rohu ležela lázeň na Kose těsně vedle domu Lucernářovského, který se

zachoval do dneška (čp. 12). Tím jest poloha bývalé té lázně přesně stanovena. Lázeň tu možno považovati pravděpodobně za touž, která v listině z r. 1347 se nazývá „stuba balnealis in Alto“ (u Vysokého). Lazebníkem byl v té lázni tehdy Henslinus. V lázni byla sic studnice, také tu byla asi na snadě voda z blízkého dolu, ale vody se nedostávalo. R. 1479 vyprosil lazebník Nikl od pánů, aby vodu přebytečnou z městského vodotoku pustili do lázně na Kose za plat jedné hřivny do důchodu obecního a 12 grormistrovi (vodákovi) každé suché dni. Hospodář té lázně obstarával také praní roucha kostelního a šatův kněžních pro kostel Vysoký a kostel sv. Barbory, a každé suché dni činil počet s kostelníky (správci kostelů), „bylo-li co více opráno, to (kostelníci) dodali, pakli ne, tehdy lazebník doložil pánům“. Roku 1403 mluví se o té lázni v listině již dotčené, ve které se klášter sedlecký vybízí, aby lázeň nenechal pustnouti. Zápis z r. 1426 klade polohu lázně vedle domu Mikuláše minciře. V tu asi dobu nebo poněkud později držel tu lázeň Martin zet' Czaserův; od něho ji 1434 koupil Zikel z Čáslavě. Dále se připomíná lazebník Gabriel (Šalda), od něhož lázeň s příslušenstvím koupil 1460 bratr jeho Jan Šalda. Bartoš, náměstek Šaldův, ujal tu lázeň s výminkou, že má chudým každý rok zádušnici topiti na budoucí časy; roku 1468 byl Bartoš cechmistrem lazebníků. Vdova Šaldová prodala 1476 lázeň Jankovi lazebníkovi; byl cechmistrem 1475 a 1478. Další zprávy jsou skrovné. Okolo r. 1540 držel tu lázeň Valentín Srbek. 1542 koupil tu lázeň Václav, hospodář lázně na Písku za 30 kp gr; slíbil, že bude lázeň řádně opatrovati a opravovati, a postavil za sebe rukojmě Jiřika kozišníka pod touž summou 30 kp gr. Roku 1570 po smrti Václava lazebníka koupil syn jeho Vavřinec tu lázeň od sourozenců svých a od nevlastní matky své Doroty Telecí za 120 kp gr. V letech následujících jmenuje se lazebník Jakub Tesař († 1597) a po něm Krištof Praun, kterýž pak 1606 ten lázeňský dům v dluhu 50 kp gr odevzdal svému věřiteli Rudolfovi Staršímu Breitenbachovi z Rosentálu. Záhy potom lázeň zanikla. O jejím domě láznovém mluví zápis z r. 1613 jako o domě „kdež předešlých let lázeň bývala“. Roku 1640 pak Fridrich Richter z Plejštejna, cis. rychtář města Mladé Boleslavě, po bratru svém Jiříkovi ujal jen „místo pusté a zřícené, kdež někdy za starodávna lázeň bývala“.

Lázeň měst. špitálu za Čáslavskou branou ležela vedle kněžiště špitálského kostela sv. Kříže. Přišla doba, kdy v té lázni se jevily veliké nedostatky, což se mytí špitálských chovancův dotýče. Vidouce to šepmistři a konšelé, odevzdali 1458 tu lázeň Šimonovi lazebníku k pravému dědictví tak, aby on i jeho budoucí užívali a „svými náklady ji opravovali i všech potřeb pro ni dobývali beze vší starosti správy špitální i té chudiny“. A za to Šimon i jeho budoucí tu chudinu špitálskou na svůj náklad mytí má jednou ve dvou nedělích, a pakli by který z těch chudých toho potřeboval, že by se myl častěji než ve dvou nedělích, tehdy má jemu poslouženo býti bez útisku. (A. K. Lib. her. I. M. 2) Od Šimona koupil roku 1460 tu lázeň Ondráček lazebník za 4½ kp gr. O dalším trvání té lázně nemáme žádných zpráv.

Lázeň Kuželova. V nejstarší kutnohorské pozemkové knize připomíná se 1435 městiště lázněové před Klášterskou branou, kdež byla někdy Kuželova lázeň.

Lázeň obecní. Lázní veřejných bývalo v Kutné Hoře ode dávna dostatek; původ nejedné sahal do nejstarších dob toho města. Některé občas upadaly, ale byly zase nově zřízeny a po každé se opět vzchopily. V polovici 16. století začaly některé lázněové podniky upadati; co nezanklo již tehdy, neodolalo ovšem prudkým nárazům války třicetileté. Když nastal opět mír a vracelo se opět znenáhla porozumění pro věci kulturní, zřídila obecní správa v Kutné Hoře veřejnou lázeň obecní okolo 1691 v domě Románkovském (čp. 64) na Ovesném trhu naproti rouře hořejší (Kamenné kašně). Ten dům byl pro zřízení lázně vhodný proto, že dřívější jeden majetník jeho horní hofmistr Zigmund Kozel z Rejzntolu roku 1586 sobě vyprosil od pánův, aby mu do toho domu byl puštěn přebytečný pramének vody z obecní roury hořejší; trouby dal zhotoviti a položiti na svůj náklad a obci připověděl platu polouletního po 15 grč za dobrodíní a pohodlí mu prokázané. Tím bylo ovšem zřízení lázně obecní velice usnadněno. První nájemce lázně Jiřík Štraus platil 8 fr. ročního nájmu. Roku 1701 prodala obec ten dům s lázní Františkovi Žákovi, lazebníku, za 300 zl. rejn. hotových. Od něho ji koupil 1725 Jan Procházka, la-

zebník, za 770 zl. rejn. a 1734 získal ten dům s bývalou lázní obecní Vavřinec Frant. mladší Štamperský v dražbě za 590 zl. rejn. Jméno „lázeň obecní“ zachovalo se v zápisech ještě do roku 1813.

Lázeň u sv. Bartoloměje. Roku 1641 koupil Tobiáš Nejman, lazebník, dům na rohu proti kostelu sv. Bartoloměje ležící (nyní čp. 201), pustý a na větším díle zbořený za 50 kp gr míšen. peněz hotových a průběhem jednoho roku vyzdvihl v tom domě lázeň, do kteréž vodu zavedl svým nákladem po troubách od stojanu u kostela postaveného. Tu svou lázeň nazývá Tobiáš místem výsadním a žádá, aby císař, rychtář, šepmistrů a spoluradní podle starobyklých svobod a nadání tu lázeň ušetřovali od ložirování soldatesky a od jiných nepřiležitostí vojenských; také sobě vymínjuje, aby skrze rormejstra čili správce toku vody nebyl obmeškáván vodou zvláště v čase topení lázně. Tobyášův syn Karel Nejman, lazebník, ujal tu lázeň r. 1674 s pány měděnou a se všemi instrumenty, potřebami a nádobami k řemeslu lazebnickému příslušejícími. Po jeho smrti 1681 prodala vdova po něm pozůstalá dům, a za nového majetníka živnost lazebnická tu zanikla; avšak jméno „lázeň“ na domě ulpělo. Po dlouhé přestávce asi jednoho sta pětadvaceti let byla tu opět lázeň obnovena. Lázně dómek byl znova vystavěn a všemi potřebami opatřen; vykazují se tu zejména měděný kotel, čtyři vany, tři stolečky, tři sesličky a tři zrcadla. Lázně světničky byly tu bezpochyby tři. Aby se zisk z lázně zvýšil, byl k ní připojen šenk piva a kořalky. Okolo roku 1850 městské knihy o té lázni se již nezmiňují.

Lázně, obzvláště ty, kde se prodávalo pivo nebo víno, byly vhodným místem ku všelijakým nečestem, ba i ohavnostem; a proto se lázně domy vůbec považovaly za podezřelé. Ve městech, kde rychtář neměl dostatečného dohledu na taková veřejná místa, stávaly se lázně druhy i zlopočestnými pro hrubé výstupky, tam páchané. Vina byla na hospodáři lázně, který pro zisk dopouštěl svým hostům i hrubé nepořádky. Ale hanbu klidila celá živnost lazebnická. Stav lazebnický byl považován za nečestný, a proto lidé poctiví opovrhovali příslušníky stavu lazebnického. Ponížení lazebníků dosáhlo v některých městech té míry, že se jim odpíralo právo, zasedati mezi koňšely obecními; byliť z řady osob volitelných prostě vyloučeni v jedné řadě s potulnými kejklíři a muzikanty, lichváři a jin. pod.

Ve staré Kutné Hoře nevykazuje policejní kronika žádných povážlivých nepořádkův, které by se byly udály v domech lázněvých a které by právem rychtářským se byly pokutovaly. Vyskytaly se tu (pokud nám známo) jenom na výstupky rázu méně vážného. Na př. roku 1463 vznikla jest „některá půtka“ mezi lazebníky a starou Cihlářkou, tak že mýti ji ve svých lázních nechťeli. Ale páni jim tu jejich svévolnost zdvihli, a oni povolili; zároveň však je páni vyzvali, kdož by jim „přečinil“, aby to na pány vnesli, že páni je v tom chtějí opatřiti. V Kutné Hoře nebylo příčiny, pro kterou by lazebníci měli býti níže ceněni proti jiným občanům. Ale nevlídné nazírání na mravní hodnotu lazebníků, které jinde se ujalo a do Hory tradicí se přeneslo, bylo by snad i tady nabylo vrchu, kdyby páni nebyli lazebníky své té hrozící potupy ochránili proti všem smělym útokům. Roku 1462 cechmistrů lazebníctví, vstoupivše před pány do plné rady, žalovali na Hertvíčka, krejčího, že nechťel k sobě přijmouti Šimona sirotka po neb. Vaňkovi, lazebníku, do učení, že prý toho obyčeje není, aby krejčí přijímali lazebníky ve své řemeslo. Aby účinek svých stížných slov sesílili a vážnost případu zdůraznili, podali lazebníci pánům dva listy, které sobě opatřili v Praze a v Kolíně. V prvním listě purkmistr a rada Starého města Pražského prohlašují, že ten sirotek nemůže býti přece nehodným řemesla krejčovského proto, že jest synem lazebníkovým „a uznávají, že nejen ten sirotek odmítnouti, ale i oni i jiní všichni lazebníci byli tu těžce pohaněni“. Dále pronášejí mínění, že obchod lazební není nepoctivý ani zavřený neb ohyzdný; a přimlouvají se u šepmistrů, aby takové potupy na řemeslo lazebnické nedopouštěli a sirotku aby nebylo hájeno řemesla, kterému se chce učiti. Listem druhým potvrzují páni Kolínští, že Vaněk lazebník míval u nich lázeň, že ji pak prodal a v témž městě že si koupil dům; dále prohlašují, že „vždy dobře, poctivě a chvalně se jest zachoval, a že nikdy nic neshledali, co by bylo k úrazu jeho dobrému jménu a ku poskvrně jeho ctné pověsti“. Páni vyslechli lazebníky a takto mezi stranami rozvaděnými vyřkli: kdožkoliv z lazebníků by chtěl

syna svého dáti k řemeslu krejčovskému, aby krejčíři jej přijali a učili, a aby měli lazebníky za dobré lidi, jakožto i páni je mají za dobré lidi a sousedy své, a aby se souseďsky snášeli. (A. K. Reg. rub. parv. B. 10, 11) Páni vyhověli také prosbě lazebníků, aby výrok panský i oba již dočtené listy byly vepsány do register městských „pro budoucí půtky“. Lazebníci se obávali, že by i přes toto narovnáni mohla jim přijíti někdy doba nových ústrků, nových půtek. A doba ta přišla záhy. Roku 1466 vznikla nesnáze veliká a podstrk hanlivý mezi lazebníky se strany jedné a několika sousedy zejména Matějem Kolbů, Škesem a Matesem provazníkem se strany druhé. Spor se vznítíl v hospodě před dobrými lidmi nerozvážnými řečmi jmenovaných sousedů. Jeden z nich nazval lazebníky „řitomyji“, druhý řekl, že by lazebníci měli sedati u dveří, kdež birci sedají, ale ne na řadích mezi dobrými lidmi, a třetí se osopil na lazebníky, aby tu na pítí nebývali, kdež on bývá. Žaloba na tento útisk přišla až před krále; a ten, pováživ toho, rozkázal šepmistrům a konšelům, aby sousedy provinilé přiměli k tomu, jakož jsou řeči proti lazebníckým provinilím, aby také řeči jim to opravili řkouce: „což jsme mluvili, toť jsme bzklamali! Prosimé vás probůh, pro Matku boží, abyste nám to odpustili“. Zkrocení sousedé přijali ovšem bez odporu tento způsob smíru. Ale případ ten byl znamenitě zapsán do knih městských a připojena pohružka: jestliže by se kdo téhož dopustil a lazebníckým takovými hanlivými řečmi utrhal, že takový trestán bude, jak se králově milosti a pánům viděti bude. Současně projevil král vůli svou, aby děti lazebnické do řemesel byly přijímány bez odporu všelikterakého královským příkázáním. (A. K. Reg. rub. parv. F. 18)

Když roku 1489 a opět 1493 vznikla v Kutné Hoře drahota dřev na topení, která z venkova do města na trh se dovážela, rozmlouvali o tom páni s obecními a staršími na rathouze a usoudili, to že by přišlo skrze lazebníky a pivovarníky, jejichž řemeslo potřebuje velkého množství topiva, že oni sobě peněz nevážice ani se netáží po ceně a hned sobě dají fůru dřev dovézti do lázně nebo do pivovaru. Z toho prý přichází drahota dřev, jížto pamětníkův není, a chudina tím „zadávu“ trpí. Aby ta nesnáze byla přetržena, zůstali páni konečně na tom, aby lazebníci a pivovarníci dřev nekupovali na trhu ve městě, než v lesích a ve vsích nebo na Labi a domů je sobě vozili; a při tom učiněna jim pohružka pokoutou a jiným trestáním. A oni jsouce předvoláni před pány na radnici, slíbili to učiniti (A. K. Reg. flav. minus J. 11; N. 2).

Popel dřevěný, kterého se v lázni nahromadilo do roka značné množství, prodávali lazebníci na Vlašský dvůr do prennárny, kdež v hrncích (testech) tím popelem „nabitých“, se přepalovalo (čistilo) stříbro na zmincování. Okolo roku 1540 platili z mince 14 grošů za 16 puten popela.

Řemeslo lazebnické a řemeslo barbírské čili bradyřské zasahovala obě do sebe navzájem tou měrou, že vznikaly nesnáze a spory, když se nevědělo určitě, je-li některý výkon tomu nebo onomu řemeslu přípustný čili nic. Roku 1507 přišel Pavel, lazebník z Čáslavě do Hory, koupil zde sobě od obce dům „Starou váhu“, a chtěl zde řemeslo barbírské dělati. Proti takovému úmyslu vzepřeli se kutnohorští barbíři. Předstoupili před pány se stížností namítající, že Pavel se řemeslu barbírskému neučil a že není v něm mistrem, jakož rád toho žádá. Páni vyslyševše stížnost vypověděli takto: že bradyře při rádech jejich zůstávají, že však Pavlovi nebudou hájiti, raněně hojiti, že bude moci vyvěšovati pušky a což k lékařství přísluší, že bude moci také, kdož by k němu přišli, mýti a holiť; než poněvadž mistrem přijatým toho řemesla není, on v domě ani z domu ani v oknech měděnic vyvěšovati nemá. A pakli to na barbírích bude moci obdržeti a s nimi se o to srovná, toho že jemu páni přiti budou.

Velice pozoruhodné historické dílo o starodávném lazebnictví v některých zemích evropských, hlavně v říši Německé vydal Alfred Martin v Jéně 1906 pod titulem „Deutsches Badewesen in vergangenen Tagen“. Zprávami v té knize uveřejněnými se dotvrzuje, že lazebníky vznikly a se vyvíjely v jiných městech podobně, jako v Kutné Hoře. I v jiných zemích staraly se světské i duchovní vrchnosti o zakládání domů lazebních na svých pozemcích a pronajímaly je za jistý roční plat hospodářům, kteří pak se svou chasou (mytelníky a j.) lázeň opatrovali a obsluhovali. Hospodář lázně vyšinul se průběhem času zpravidla na vlastníka jejího.

V lázních domech se chystaly lázně v teplé i ve studené vodě, v páře i v suchém horkém vzduchu. Mytí hlav se považovalo za výkon obzvláště důležitý; lékaři jej doporučovali aspoň dvakrát ve čtrnácti dnech nejen pro čistotu, ale též pro povzbuzení činnosti mozkové. V Kutné Hoře užívali k tomu účelu benátského mýdla; jinde byl - snad vedle mýdla - oblíben roztok soli anebo odvar heřmánkového květu se slabým louhem, po případě s přísadou jakéhosi koření na vyhubení hmyzu.

V některých městech byli lazebníci povinni donášeti vodu k požárům, a to asi z toho důvodu, že u nich byla stále zásoba vody pohotově i dostatek nádob (džbery, škopky, kožená vědra) na snadě. Jinde se lazebníkům ukládal úkol omývání nebožtíkův, což s jejich řemeslem do jisté míry souviselo. Pro svou potřebu směli čistiti studně, stavěti a bourati kamna, brousiti břitvy a nůžky. Jindy mohli takové práce vykonávati také pro jiné osoby za plat; když pak v pozdější době práva jednotlivých řemesel byla přesně vymezena a obor jejich působnosti řádně byl vymezen, stavěla se řemesla v takových věcech velice nevrážlivě a příkře proti sobě.

Zajímavou jest zpráva, v jmenované knize obsažená, že v městě Würzburgu byla okolo r. 1515 také lázeň „na Písku“ (Badstube „am Sande“), jako v Kutné Hoře.

Topení lázní zádušních bylo zvykem všeobecným; také jinde se topily obyčejně o Suchých dnech. Mezi příčinami pro nadační topení zádušnic v lazebnách za hranicemi bývá často jmenována pokuta pro zabití člověka. V cizích zemích bývalo zvykem, s kazatelen ohlašovati každou zádušnici (kdo ji věnoval a kterého dne bude topena); začátek její pak oznamoval lazebník zvoncem.

Pokud se týče stránky morální, bylo zpředu již řečeno, že pověst kutnohorských domů lázních nebyla zlá. Naproti tomu kniha jmenovaná podává povážlivé zprávy o nezřízeném způsobu života v některých takových domech ve městech zahraničních. Připomíná se tu, že na začátku 14. století byla zloprověstnou lázeň u sv. Leonharda v Basileji. Proti neřestem, které hluboce zapustily kořeny své v tehdejší době do všech vrstev společenských, bylo vrchnostmi marně bojováno přísnými tresty a těžkými pokutami.

MLÝNY V KUTNÉ HOŘE.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada V. (1931), str. 1-15.

Údolím nad Kutnou Horou protéká podle okraje města říčka, jejíž vznik nutno hledati někde za městečkem Malešovem. Němečtí horníci, kteří na území nynější Kutné Hory v době dávno minulé se byli usadili, dali té říčce prostě jméno Bach (potok). Jméno to s četnými jinými jmény téhož původu ujalo se ve formě „Pách“ k českému jazyku přizpůsobené, tak pevně a dokonale, že jinak též obvyklý název „Malešovský potok“ se jen velice zřídka v zápisech vyskytá. Tento kutnohorský Pách nemá v době nynější tak mohutného toku vody, jako mívával v dřívějších časech. Ale jeho přirozený značný spád vody se nezměnil; a v tomto toku vody byla odedávna a jest dosud utajena tak mocná hnací síla, že stačila, aby udržován byl v činnosti nemalý počet mlýnů, hutí a puchýren. Pohánějící energie proudící vody přenášela se z mlýna na mlýn. Voda, která odtékala od jednoho kola, byla na vhodném místě nadržována nad stavem a odtud pak se, když toho bylo třeba, odváděla struhou (náhonem) na kola mlýna níže položeného. Tokem Páchu od Malešova začínaje až k Sedlci pohánělo se šestnáct mlýnů, z nichž některé povstaly ze zrušených hutí nebo puchýren. Na potoku Bilance, který u Kutné Hory do Páchu se vlévá, bývalo devět mlýnů.

Ze všech těch mlýnů vybíráme dva, oba na toku Páchu: Nový mlýn a Hoppmil, které oba tu byly již před husitskými válkami; o zajímavých jejich osudech pojednáváme v následujících řádcích.

1. **Nový mlýn** do dnešní doby se zachoval a dosud zůstal činným. Mlýn stojí na pravém břehu Páchu na svahu pod Králickou haldou ve vyvýšené poloze nad řečištěm Páchu.

Nechybujeme asi, tvrdíme-li, že prvním vlastníkem, totiž zakladatelem toho mlýna byl klášter Sedlecký a ten že jej pronajímal za jistou činži, později pak že byl prodán a přešel do

rukou jiného majetníka.¹⁾ V nejstarším nám známém o něm zápise z 1. září 1414 nazývá se „novum molendinum“ a pravi se o něm „super eo habet Barbara Czwickin, jinak též „Barbara relicta Henslini Cwick“ 4 sexagenas census“ (Tomaschek Oberhof 328).

Když po husitských válkách se v Kutné Hoře urovnávaly majetkové poměry, byl tento mlýn se všemi požitky s přivolením vší obce vepsán v knihy městské, které roku 1426 byly nově založeny, Thómovi mlynáři a Mandaleně jeho manželce, „nebo jest jemu dán od Bratří a od této obce prve před vypálením Hory a po vypálení toto darování jest potvrzeno“, ale pod takovou výminkou, aby on i jeho budoucí po všechna leta na každý rok vydávali do špitálu platu 10 kp gr (na Suché dny pokaždé po 2½ kp) a k tomu každé léto ze špitálu vydané dva vepře má on jim vykrmiti a má je krmiti čtvrt leta. Mlýn byl Thómovi odevzdán dědicky, totiž dána mu byla moc mlýn prodati a tak učiniti, jakožto se svým vlastním dědictvím (A. K. Lib. ant. her. 1426 B. 4). Roku 1428 byla mlynáři Thómovi připsána v knihy městské též zahrada nad Novým mlýnem, někdy Krajserova „k měni a požívání“, neb jest jemu „od kapitánův a od obcí polních dána týmž právem, jakož jsou jiným domy a zahrady rozdávány; a on z ní žádnému nemá platiti, kromě lozunku...“ Když pak dva věřitelé Beran a Mráz pro dluhy toho Krajsara sáhli k Thómovi na tu zahradu, podali konšelé tu věc k rozsouzení polním Bratřím; a tak Ambrož a Otík, tehdy mincmistrové na Horách, mezi nimi vypověděli, aby Thóma za pět hřiven dluhu dal půl páté hřivny (A. K. Lib. ant. her. 1426 B. 9). Později opět, totiž roku 1437 přihlásili se dědicové po neb. Fridlovi, dřívějšímu vlastníku Nového mlýna, k svému právu na tom mlýně. Fridl byl jedním z těch, kteří uprchli z Hory před vojsky husitskými a někde v bezpečné vzdálenosti (v Jihlavě, ve Vídni nebo jinde) vyčkávali, jak se poměry v Hoře dále vytváří. Margareta, vdova po Fridlovi pozůstalá, prodala roku 1438 Thómovi mlynáři všecko své právo dědické na Novém mlýně za 24 zlat. uher. a 11 kp gr čes. nových (A. K. Lib. ant. her. 1426 K. 1 v). Také Mikuláš od Hory (řečený Minch), vlastní syn nebožce Fridlův mlynářův, někdy dědic Nového mlýna, dobrovolně odevzdal své všecko právo na tom mlýně Thómovi mlynáři za jistou summu a všelijakou pomoc, kterou mu Thóma činil⁶⁾.

Roku 1444 ujal Nový mlýn Jan písař z Veselé; koupil jej od Thómy za 400 kp gr „dobrých stříbrných pražského rázu“. Zavdal 300 kp gr a zavázal se týmiž podmínkami, za kterých Thóma mlýn držel, totiž že bude z něho platiti špitálu za Čáslavskou branou ležícímu 10 kp gr platu ročního a věčného a mimo to že na každý rok dva vepře vykrmí pro chudinu ve špitále (A. K. Lib. her. 1442-B.10. - A. K. Lib. her. ant. 1426-M.1). Zápis v městské knize o tomto převedení majetku nazývá Nový mlýn „velikým“ a vyznačuje polohu jeho slovy „leží nad Pá-

---

¹⁾ Cisterciácký klášter v Sedlci u Kutné Hory vykonává své svůj významný kulturní úkol uplatňoval na působišti svém zásady, které s sebou přinesl z vlasti své, v oboru národohospodářském valně již pokročilé. V oblasti nynější Kutné Hory, kam po prvních zdárných úspěších v dobývání rudy stříbrné nastal nepřetržitý příval důlních podnikatelů a kde se záhy již jevily jasné obrisy vznikající veliké osady kovkopecké, tak prozíraví řeholníci s dobrým rozmyslem zakládali podniky, jakých bylo zapotřebí velké lidnaté obci pro zabezpečení všech životních potřeb. Konvent kláštera Sedleckého, kterému bylo třeba pevného finančního základu pro zabezpečení jeho existence, zřizoval na pozemcích svého působiště hospody, mlýny, pekárny, lázně atd., propůjčoval je spolehlivým podnikatelům a vybíral z nich stálý poplatek čili činži (census). Způsobem tímto a rozšafným hospodařením zemědělským rostl majetek kláštera Sedleckého a současně se rozmáhal také význam jeho morální. Nutno uznati, že tato činnost kláštera Sedleckého byla jednou z příčin, které vedly ku vzniku řádně zařízené, všemi nutnými podmínkami existenčními opatřené velké obce hornické, ze které později se vyvinulo město Kutná Hora. Husitskou válkou byla tato činnost Sedleckého kláštera náhle přerušena, a značný klášterní pozemkový majetek přešel z části do moci a správy obce kutnohorské.

Pozn.: Odkazy na archivní materiály, v původním vydání tohoto článku uvedené ve formě poznámek pod čarou, jsou v tomto vydání zařazeny do textu.

⁶⁾ A. K. Lib. ant. her. 1426 J. 8 v. - Mikuláš neuměl česky promluvit; pročež jeho jménem jednali „řekli to od něho“ Mikuláš Kyser a Hanuš Štayer, dva starší Horníci. Na smlouvu, kterou se Mikuláš Minch odevzdává Nového mlýna Tůmovi mlynáři, přitiskli pečeti své Hanuš Písek od Hory seděním na Třebečicích, Petr z Mickovic seděním na Perštejnici a jiní. A. K. čís. XXVII.

chem proti fortně pivovaru Petrovu, řečenému Chyba ob potok.“

Od synův nebožce Jana mlynáře: Adama rychtáře kolínského a Jeremiáše koupil Nový mlýn roku 1462 rudokupec Vaněk (Václav) Komoráč i se zahradou nad mlýnem za 600 kp gr (A. K. Lib. her. 1442-R. 2).

Odtud vyskytá se v zápisech vedle názvu Nový mlýn někdy též pojmenování mlýn Komoráčovský. Vaněk Komoráč zabýval se obchodem měďářským, který býval druhdy nemálo výnosný. Horskou měď prodávali domácí podnikatelé cizím faktorům (jednatelům) v Praze usedlým a ti ji vyváželi ze země ven a dodávali ústřednám ve městech zahraničních, v Norimberce, v Augsburgu a jinde. Dodávku mědi zabezpečovali sobě pražští faktori značnými zálohami peněžními. V tom smyslu přijal Vaněk Komoráč 780 zlatých uherských, na zlatě a na rázu i na váze dobrých, hotově půjčených na měď horskou od Johanesa Gebharta, kupce a měštěnína Starého města pražského. Ale tu dobu (okolo roku 1462) byl z rozkazu králova vývoz mědi horské ze země zakázán a prodej mědi v Hoře převzat fiskem královským. Vaněk Komoráč, který zálohy mu svěřené vydal nerozvážně na podniky jiné, upadl do veliké nesnáze, neboť byl již dříve Johannesovi Gebhartovi dlužen 200 kp gr, z nichž mu bylo dávatí úroku a platu ročního 20 kp gr Johannesovi „bez pomykání a zadrhování všelikého“. Proto učinil r. 1462 s Johannesem smlouvu, že z nového dluhu na zlatých uherských mu bude dávatí každý týden jednu hřivnu peněz horské mince, a v tom obém dluhu zapsal purkrechtním právem dědicky Johannesovi Gebhartovi Nový mlýn i jiný všelijaký statek svůj nemovitý a slíbil, že oba dluchy i s úrokem zaplatí do dvou let nejprve přístích. Jestliže by slibu nesplnil anebo kdyžby mezi tím umřel, tehdy má Johannes Gebhart býti uveden právem purkrechtním v Nový mlýn a jiný statek Komoráčův (A. K. Reg. rub. 1462-A. 9). Avšak Vaněk Komoráč nedovedl ani do roku 1478 svého věřitele uspokojiti; pročež Ondráček, syn Johanesa Gebharta v den Nového léta „když se počalo psáti L. P. 1478“ ujal Nový mlýn; avšak téhož dne jej prodal za půltřinácta sta zlatých uherských hotově zaplacených paní Johaně, manželce Jana z Radicze, hofrichtěře měst král. po Čechách, a Anně sestře její. Prodal Nový mlýn se zahradou, se struhou (náhonem) i s nádobami mlýnu příslušnými a se všemi užitky od dávna zvyklými; jenom o haltěřích, které Komoráč byl znova udělal, mají-li k tomu mlýnu též zapsány býti, kázali páni, aby bylo ponecháno k dalšímu rozhodnutí (A. K. Lib. her. 1442-V. 113).

Od paní Johanny a paní Anny sestry její z Prahy¹¹⁾ roku 1488 koupil Nový mlýn s zahradou atd. Ondřej Miránek za 850 zlat. uher., zavdav 600 zl. uh. s ustálenými podmínkami strany platu k záduší do špitálu a krmení vepřů (A. Z. Lib. her. rub. maior E. 13). Nový hospodář mlýna pozoroval, že se tok vody v náhoně na mlýn svévolně poškozoval: vlastníci blízkých pivovarů strhovali sobě vodu z náhonu po žlábcích pro svou potřebu; také pradlí (pradleny) ze sousedních domků užívaly té vody a znečišťovaly ji. Proto podal Miránek roku 1488 k obci stížnost a žádal, aby v tom byl opatřen. Páni uváživše, že ze mlýna se odvádí plat k záduší a že mlýn slouží vši obci, rozkázali pivovarníkům, aby mlýnu nečinili žádného „hyndrunku“ a aby ty kryně (žlábký) zrušili; aby se však nevařilo pivo „všelijakou šerednou vodou“ (z Dolejšího Páchu?), nařídili páni, by u pivovarů byly zdělány studnice a sice do čtyř neděl. O další stížnosti rozhodli páni taktó: berou-li pradleny vodu z náhonu, to že nemůže škoditi, neboť od nich se voda vrací do náhonu. Prospěch mlýna neměl však pokaždé u pánův stejně příznivé ochrany. Když Miránek později (1490) Václavovi Habřinovi z pivovaru někdy Haldova pod Svrchním Páchem nechtěl dovoliti, aby z náhonu mlýnského odváděl vodu do svého pivovaru, rozhodli páni taktó: „ty Habřino té vody uživej dále, a ty Miránku jemu toho nebudeš hájiti“ (A. K. reg. flav. minus H. 7. a K. 4).

Po smrti Ondřeje Miránka (zemřel okolo r. 1493) pojal Jan Pokšuch vdovu po něm pozůstalou k manželství a stal se hospodářem Nového mlýna. Byl hospodářem obezřetným; jestliže se mlýnu škoda nějaká děla, snažil se, aby byla napravena. Roku 1494 shledal, že voda, která byla vedena struhou pana Kapúna na haltěře, podemílá zed' mlýnskou. Páni vyslyševše

¹¹⁾ Bydlela v Caletné ulici v Zubově domě.

jeho stížnost nařídili, aby pan Kapún udělal strouhu k svým haltěřům loket ode zdi mlýnské, aby té zdi neškodila (A. K. reg. flav. minus Q. 5). Roku 1495 Jan Poksůch opět žaloval na soudy, kteří měli domky podle jeho náhonu, že mu dělají škodu na té strouze sviněmi, hnoji a jinou věcí, a prosil pány za ochranu; žádost svou odůvodnil slovy: „poněvadž jsem úročník váš“. Škudným sousedům bylo přikázáno, aby žádný z nich tu sviní nechoval, a krmníky, které sobě na hrázi udělali, aby zbořili; také aby hráze od strouhy nerozkopávali a žádných cest tudy dolů k řečišti Páchu sobě nedělali. Páchovský rychtář Machek havěř měl býti toho dbalý, aby takové škody se již nedály (A. K. reg. flav. maius A. 10).

Když Jan Poksůch zemřel, provdala se Anna vdova po něm pozůstalá (dříve manželka Miránkova) roku 1505 za Bohuslava Janovského¹⁶⁾ a připověděla mu věnem vedle 250 kp gr čes. ještě polovici Nového mlýna. V tu dobu, kdy ve správě mlýna se udála tak vážná změna, bylo pozorováno, že obyvatele domků dříve již dotčených, podle břehů Hofejšího Páchu stojících, tudíž k náhonu mlýnskému „přisedních“ začali strouhu opět znečišťovati, totiž šturcovali (sypali) do ní hnoje, smetí a všelijakou jinou nečistotu, tak že ji zužovali a mlýnu tím škodu nemalou činili. Šepmistři a rada, u nichž se mlynář dožadoval ochrany proti takovému svévolnému jednání, požádali starší a přísežné mlynáře, aby vyšli a spatřili, co jest na strouze té vadného. Mlynáři shlédli všechny škody a poručili tu věc pánům šepmistřům a radě, aby to všecko přetrženo bylo pro dobro toho mlýna; a páni nařídili, kdožby kolivěk husy nebo kačice chovati chtěl, aby choval bez škody strouhy té. A současně bylo Bohuslavovi Janovskému oznámeno, že má strouhu tu pohlúbiti a pošfítí, kdežby toho potřeba kázala, počna od sklěpku (překlenuté části strouhy pod nynější silnici k Poličanům) jako cesta jest k lezofům¹⁷⁾, až k svému mlýnu; a učiněna mu pohružka pokutou, kdyby neuposlechl. Starší a přísežní mlynáři vyšetřili též, škodí-li kryně (žlaby, z něm. Gerinne), po nichž od král. hutí přes řečiště Páchu voda se vede do náhonu novomlýnského. Bylo uznáno, že ty kryně čili vantroky nejsou ku škodě výpadu vody z huti dotčené, neb to kolo v huti té tak vysoko jest, že nežby voda dolejší dosáhla kola, přepadla by přes okraj kryně; zdůrazněno též, že kryně leží tak, jak za starodávna byly (Archiv Český XXVI. str. 214 a 215).

Anna provdaná za Bohuslava Janovského roku 1514 ovdověla, a Nový mlýn přešel prodejem do rukou Jana Zigele z Chocevic, toho času urběře, a syna jeho Jiříka za 1100 kp gr čes.; od nich pak roku 1523 jej koupila Johanka z Vřesovic, manželka Zigmunda Anděla z Ronovce, úředníka mince za 850 kp gr čes. (A. K. Lib. her. niger G. 2). V dalších letech vystřídalo se v krátkých lhůtách několik vlastníků Nového mlýna; postupně ujímali jej: Jaroslav z Újezda na Zahájí, 1535 Jan Holec z Nemošic za 600 kp gr č., 1536 Jan Hlaváček z Běhušic za 700 a 7½ kp gr č., 1542 Mikuláš Kučera z Rakovského domu za 800 kp gr č., 1542 Jan mlynář někdy klášterský za 825 kp gr č. Podmínkou ustanovenou pro kupujícího byl pokaždé úrok 10 kp gr k špitálnímu záduší a vykrmení dvou vepřů do špitálu každého roku (A. K. Lib. her. niger N. 7, 14. - A. K. Lib. her. I. 1537 D. 16 v, 22 v). Posléze jmenovaný Jan mlynář měl roku 1561 s Baltazarem Niklem z Norimberka, vlastníkem puchýrny na Páchu, nevoli o vodu z rybníka Nadýmače, kteréžto vody společně užívali. Baltazar si stěžil, že takměř všechna voda, která z dotčeného rybníka od cis. huti vantrokem přes Pách se táhla, odtékala k Novému mlýnu, tak že puchýrně Baltazarově se vody nedostávalo. Nevole ta byla urovnána smlouvou, podle které Jan mlynář byl povinen čtvrtý díl té vody z vantroku pouštět do řečiště Páchu k puchýrně Baltazarově, když by bylo vody s dostatek; pakli by však pro „malost“ vody bylo třeba k práci tavírní v hutech přibíratí na pomoc též koňské síly, mohl Jan mlynář všechnu vodu na svůj mlýn vésti a sám jí užívati (A. K. Kniha smluv 1544-Q. 12).

Ze zápisů v mětských knihách poznáváme, že asi od polovice 16. století začínaje místo ná-

¹⁶⁾ Byl urběřem, později byl několik roků úředníkem mince.

¹⁷⁾ Lezof (Lesof) říkali místu, kde se odpadky, při přepalování a zmincování stříbra hojně do roka se nahromáždívší, přebíraly, roztloukaly a propíraly, totiž připravovaly pro dílo hutní, kterým se pak dobývalo stříbra v nich ještě obsaženého.

zvu „Nový mlýn“ se důsledně užívalo plurale „Nové mlýny“. Neznáme důvodu pro tuto změnu původního pojmenování; toliko tušíme, že některým vlastníkem byl mlýn rozšířen a zdokonalen, a proto že se nový název jevil býti vhodnějším. Nové mlýny měly sedm kol a podle zprávy z roku 1605 byla ta kola tak upravena a sestavena, že voda šla s kola na kolo. Proud vody bylo tak dokonale využito, že i při malé vodě, za doby sucha i mrazu mlít se mohlo, jestli ne všemi koly, ale vždy jedním nebo dvěma.

Jan mlynář z Nových mlýnův, ochuravěv těžce, prodal svůj mlýn 1563 Václavovi Vočkovovi a Václavovi Bodlákovi za 1500 kp gr č (A. K. Lib. her. II. 1560-B. 26 v). Téhož roku učinil poslední pořízení o statku svém: 500 kp gr, které od kupujících měly mu býti zavdány, poručil Dorotě manželce své, aby jí předem v její třetině vydány byly pojednou; svým příbuzným, z nichž jeden byl v jeho mlýně za mládk, ustanovuje několik značných odkazů (List. úř. Lib. testam. 1544-F. 10).

Roku 1565 koupil Nové mlýny Matyáš Mládek, měšťtín Nového města Pražského, za 1950 kp gr č (A. K. Lib. her. II. 1560-D. 27) a hospodařil tu několik roků s manželkou svou Dorotou, kteráž pak po jeho smrti se provdala za Jana Zlonického z Zlonic, obyvatele na Horách Kutných, a jemu k společnému užívání mlýn zadala. Tohoto manžela svého živobytím přečkavši provdala se znova, a sice za mlynáře Jakuba (Vešku), který přijal po ní jméno Novomlýnský. Nový hospodář horlivě se staral o zvelebení mlýna: když byl mlýn rozvodněným Páchem roku 1587 a po druhé roku 1598 zle poškozen, vystavěl jej Jakub s velikým nákladem takměř od základů znova, k starému toku vody v náhoně získal s povolením nejv. mincmistra nové přitoky vody od cis. hutí a k tomu zřídil nové štol (stoky) a postavil nový vantrok. Jakub Novomlýnský dovedl pro svůj mlýn získati dodávku mouky do královské kuchyně na hradě Pražském; ale tím vzbudil závist kutnohorských pekařů. Ti nabíhali na pány šepmistry a žádali, aby mu ta živnůstka přetržena byla. Nezmohli však ničeho, neboť král nedopustil, aby Jakubovi mlynáři bylo ubližováno (A. K. čís. 3921).

Úspěšné hospodaření Jakuba mlynáře bylo neočekávaně drsným způsobem přerušeno roku 1605, když dobývání dolu Králíckého na couku Roveňském nad Novými Mlýny mělo býti podporováno vodním strojem (kunstem), kterýžto stroj měl býti poháněn vodou, v náhoně na Nové mlýny běžící. Tím byla výkonnost mlýna ovšem nemálo ohrožena; ale odpor mlynářův proti tomu podnikání horního úřadu byl bezmocný. Páni šepmistři přimlouvali se za mlynáře, hledíce ovšem hlavně k obecnému dobru; ukazovali na nebezpečí, že by někdy v čas sucha nebo mrazů přijíti mohl nedostatek mouky a chlebův a z toho že by mohl vzejíti povážlivý hyn-drunk při horách. Ve varovném listě svém nazývají Nové mlýny „obzvláštním klenotem při horách“ a praví o něm, že tu již byl před vypálením za cis. Zigmunda před 180 lety, a omlouvají mlynáře, že nebere vodu do svého náhonu na škodu cis. hutí. Ale všecko úsilí bylo marné; roku 1606 byl „kunst“ postaven a na Veliký pátek spuštěn. Novým mlýnům se tím odnámalo mnoho vodní síly v náhonu a nad to byla rozrušena a těžce poškozena zahrada k mlýnu příslušná, přes kterou vodní stroj byl položen (A. Woc. Listina).

Jakub Novomlýnský ovdověl před rokem 1610 a záhy se oženil znova. Když se byl se všemi nápadníky statku, který po nebožce manželce jeho Dorotě pozůstal, vypořádal, byl jemu a manželce jeho Lidmile roku 1610 povolen zápis Nových mlýnů do městských knih (A. K. Lib. her. 1605 F. 24). Po Jakubovi převzal Nové mlýny a po jakousi dobu je držel syn jeho Jan Novomlýnský; roku 1663 je pak odkázal kšaftem dědičně Bohuslavovi Slanskému a Zuzaně manželce jeho. Zápis v městské knize o převodu mlýna na dědice hovoří poněkud obsírněji o jméne mlýna, o jeho poloze a o všelikém příslušenství jeho, a sice takto: od starodávna Nové mlýny, potom po držitelích Komoráčovský, též Miránovský mlýn řečený, mezi Hořejším a Dolejším Páchem „u laviček“ (můstek přes Pách) za Hřuzovy (!) proti zdem městským ležící, se zahradou a vinicí při něm v stráni nad Páchem Hořejším a nad mlýnem, s strahami a svobodným tokem vod, s břehy, vrbinami, olšinami i jinými porostlinami s obojí strany podle toku vody se vynacházejícími, s vantrokem svobodným, kudy voda od hutí na ten

mlýn chodívala. Také jsou tu znova vytčeny podmínky, které držiteli mlýna bylo plnit ke špitálu sv. Kříže a sv. Lazara, totiž v každém půlletí platiti po 5 kp gr úroku stálého a věčného a vykrmiti v roce dva vepře, kteréž hladova (hladové) ze špitála na krmník dávají (List. úř. Lib. transact. 1708 D. 28 v).

Vyjmaje dobu dele trvajícího sucha nebo mrazu bylo v náhonu na Nové mlýny (v Hořejším Páchu) stále vody s dostatek, ba občas býval jí i přebytek; proto mohl roku 1674 Bohuslav Slanský tehdejší vlastník Nových mlýnů, po žádosti cís. rychtáře a pánův šepmistrův ze svého náhonu poskytovatí vody do obecních haltěřů (sádek na ryby), které byly nově vyzdvíženy na Dolejším Páchu proti zahradě Jiřika Chrástovského. Bylo uznáno, že Bohuslav Slanský „ne z povinnosti, nežli dobrovolně“ dopustil, aby na jeden coul vody bylo vedeno po trubách z náhonu do haltěřův; za kteroužto ochotu se dostalo mlynáři od městského magistrátu „šetrného a pěkného poděkování“; současně byla také zpráva o tom vepsána do knih městských (A. K. Lib. memor. 1672-80 E. 22 v).

Několik roků hospodařil v Nových mlýnech Jan Slanský (snad Bohuslavův bratr?), po jehož smrti 1681 jej koupil syn jeho Samuel Bohuslav Slanský od svých sourozenců a od Salomeny pozůstalé vdovy po neb. Janovi Slanském za 4500 zl rejn (List. úř. Lib. transact. 1708 K. 28 v). Roku 1684 Bohuslav Slanský zemřel a vdova Anna, rozená Strejciová, se vdala za Andresa Springra; z prvního manželství (se Samuelem) měla syna Šebestiana, jehož poručníci dosáhli toho, že mu po smrti matčině roku 1701 byly Nové mlýny právem přisouzeny jako podíl po rodičích (List. úř. Lib. rub. oblig. minor 1657 O. 51 v). Jak dlouho Šebestian v Nových mlýnech hospodařil, neumíme pověděti, neboť na tomto místě jest souvislost našich výpisků přerušena a pokračování dalších zpráv se navazuje teprve pro dobu asi o padesát let pozdější.

V polovici 18. století byl vlastníkem Nových mlýnů Theofil Frant. Janovka; po jeho smrti vdova s dětmi roku 1762 mlýn prodala Karlovi Šubertovi za 9020 zl rejn (List. úř. Lib. contract. 1735 pag. 446). Od něho jej koupil roku 1791 Jiří Sucharda, mlynář Rmenínský (na panství Kopidlně v kraji Bydžovském) za 17.000 zl rejn (List. úř. Lib. contract. 1790 pag. 257). Kupní hodnota tak nápadně zveličená vysvětluje se tím, že také inventář mlýna značně vzrostl: mlýn měl osmero složení a jednu valchu, k němu byly připojeny některé polnosti, a proto bylo nutno přikoupiti stodolu, dobytek a hospodářské nářadí, nad to pak byla ve mlýně složena zásoba kamena a dlouhého stavebního dříví.

Od Suchardy koupil Nové mlýny roku 1796 Jan Křištof Breuer, kupec a továrník, s Monikou manželkou svou za 16.600 zl rejn a to hlavně pro budoucí potřeby fabriky na barvení kartounů, kterou si zařizoval na levém břehu Páchu naproti Novým mlýnům (List. úř. Lib. contract. 1790 pag. 823); mlýn koupil ovšem proto, aby získal neobmezené právo na hojný tok vody. Roku 1808 bylo Křištofovi Breuerovi povoleno, aby čtyři hořejší mlýnská složení upravil pro stroje přádelní; dole pak zůstala ještě tři složení mlýnská nezměněná. Od té doby zůstaly Nové mlýny nepřetržitě majetkem rodiny Breuerů; teprve v nejnovější době přešly do rukou majitele jiného, totiž kupce Ant. Jozefyho.

II. Mlýn Hopmil. Voda s kol Nového mlýna stékající, která se vracela opět do řečiště Dolejšího Páchu, nadýmala se nad stavem a odtud se vedla struhou podle okraje Dolejšího města po levém břehu Páchu na mlýn Hopmil u Nového města, jak se jindy nazývala část předměstí Hloušeckého za Námětí směrem k Sedlci. Voda odtud odpadající nevedla se do Páchu, neboť mlýn Hopmil byl vzdálený od řečiště Páchu, nýbrž odtékala samostatnou struhou k Sedlci a dopadala na tamější mlýn.

Název Hopmil (též Hoppmile, Hottmil) byl dán mlýnu pravděpodobně podle jednoho vlastníka jeho. V letech 1330 a 1340 připomíná se v Kutné Hoře přísezný konšel Martin Hoppo (Hoppo) (Emler Regesta IV. čís. 2040 a 779). Současně (již 1344) žil v Hoře permistr Petr Hoppo, který byl roku 1347 jedním šepmistrem (Monum. Boh. Vatic. čís. 466); a roku 1365 jmenuje se mezi šepmistry kutnohorskými Petrus Hopponis, který byl bezpochyby jeho

synem (A. Woc. Listina pergam).

V nejstarším nám známém zápise o mlýně Hopmili (někdy před rokem 1428) jest vytčeno jméno tehdejší majitelky mlýna, byla to totiž vdova po neb. Wundrlichovi; v téměř zápisě také se určuje poloha mlýna, a sice slovy: „molendum sub hospitale“, totiž pod špitálem sv. Kříže (podle toku vody) u Časlavské brány (A. K. Lib. her. ant. 1426 B. 3). Dědicové neboha Wundrlicha prodali mlýn Ondráčkovi z Hradce (de Grecz Regine) za 48 kp gr č (A. K. Lib. her. ant. 1426 C. 3). Roku 1433 koupil Vaněk z Vlašimě, mlynář, mlýn Hopmil kromě té strany, kteráž jest Petrovi Sechovi z Zbraslavic prve odprodána, bez tří za 40 kp gr (A. K. Lib. her. ant. 1426 F. 5 v). Později držel ten mlýn Mikuláš mlynář s Dorotou manželkou svou. Jejich zeť Jakub s dcerou jejich Káčou, s manželkou svou, učinili roku 1455 s rodiči smlouvu, podle které ujali mlýn v 80 kp gr č a již roku 1461 všechny peníze zaplatili, protože mlynářka Dorota mlýn jim odevzdala. Jakub mlynář dovedl svůj statek vhodně rozmnožiti: r. 1463 koupil zahradu ležící „u Doubku“ podle Mlýnkovy zahrady za 32 kp gr č od Kateřiny Matesové a již ve čtyřech letech ji doplatil; v roce následujícím získal koupí chmelnici ležící podle mlýna Hopmile od Špalka Němce za 31 kp gr č a splácel kupní summu právem purkrechtním po 8 kp každý masopust (A. K. Lib. her. I. 1442-Q. 9; R. 15, 19). Strouha, po které se vedla voda na mlýn Hopmil, ležela podle pozemku obecního; i stalo se, že roku 1469 způsobila škodu na zdivu obecním, a proto bylo mlynářům rozkázáno, aby vodu ode zdi odvedl, a učiněna mu pohružka, pakliby toho zanedbal a přijde-li obci skrze to jaká škoda, že „o to k němu bude hleděno“.

Okolo roku 1493 hospodařil ve mlýně Hopmili Jiřík syn mlynáře hopmilského s Kateřinou manželkou svou. Na tom mlýně byl zajištěn úrok k obci (podle výsadního listu konventu kláštera Sedleckého) a páni a obec měli roku 1500 na tom mlýně 100 kp gr (zadržného úroku?). A v tom Jíra mlynář zemřel. Kde kdo měl jakýsi požadavek u něho, připověděl se k jeho statku. Matěj řezník, řečený Suchý, který odevzdal Jírovi 12 vepřů, aby mu je ve mlýně svým vykrmil, učinil připověď na těch 12 vepřů (A. K. reg. flav. maius E. 5). Páni a obec, chtějíce se uchrániti škod, koupili mlýn Hopmil s zahradou i se všemi grunty a ohradami k tomu mlýnu příslušejícími od manželky někdy Jiříka mlynáře za půl páta sta kop grošův. Zavdali 30 kp gr, a těch 100 kp gr, kteréž na tom mlýně dluh svůj měli, ty sobě porazili a paní Kateřině mlynářce vyplatili 150 kp gr; také zastoupili všechny dluhy neb. Jiříka mlynáře sepsané ve 200 kp gr č (A. Z. Lib. her. rub. maior K. 18). Ihned téhož roku 1500 najali Hopmil, který byl teď mlýnem obecním, Václavovi rormejstrovi (vodákovi, správci vodovodu) za 30 kp gr č ročního platu, aby toho mlýna užíval všemi obyčejí, jakž nejlépe umí, a stala-li by se jaká škoda na mlýně, to on sám na svůj groš napravuj i také střechy tvrd. Zahradu páni sobě a obci ku požitku ponechali; avšak 4 neb 5 záhonků necháno rormejstrovi (A. K. Reg. flav. maius E. 18). Václav rormejstr pustil záhy nájem; bezpochyby se mu podmínky nájmu jevily býti tíživými. Roku 1503 ujal nájem mlýna Václav Hrdina pekař od pánů do dvou let, každý rok za 30 kp gr; avšak roku 1506 dal obci ročního nájmu jen 26 kp a porazil sobě 4 kp, kteréž jest na kola naložil. Po něm roku 1508 následoval nájemce Ondřej Trčka mlynář; jemu snížili páni činži na 25 kp gr č. První rok nájmu zakončil se tím, že Ondřej mlynář vypočetl pánům, co na mlýn naložil, na struhy a na jiné potřeby; summa toho byla 23½ kp gr bez 1½ groše; dal pánům 1½ kp 1½ gr, ostatek si na činži porazil. Na rok druhý pak žádali páni činže z mlýna toliko 22 kp gr (A. K. Reg. flav. maius G. 21, H. 19).

Po takových zkušenostech uznali páni, že pronajímání mlýna není pro důchod obecní výhodným a proto mlýn prodali. Koupil jej roku 1516 Václav z Skalice, syn Johannesův odtudž z Skalice, tak jakž jej obec držela a ho užívala, za 252 kp gr č s podmínkou, že z téhož mlýna platiti bude 6 kp gr k obci ročně vždy po sv. Havle platu věčného a k tomu dva vepře „hladovitá“, které ze špitála dávati budou, aby on choval a krmlil do 16 neděl. Peníze za mlýn kladl od roku 1520 Jan Pernštýnský, který vdovu po Václavovi Johannesovu pojal k manželství; ve mlýně Hopmili hospodařil až do své smrti 1529 (A. K. Lib. her. niger B. 6). Jan,

někdy Václava Johanese z Skalice syn, žádal, aby mu vyplacen byl jeho podíl z pozůstalosti po otci, a tím dal podnět k rozdělení statku po otci pozůstalého mezi sirotky: Jiřka, Ludmilu a Annu. Jan byl z nich nejstarším a proto podle práva směl šacovati (odhadnouti) statek pozůstalý; mladší sirotci „měli volení“, totiž jim příslušelo právo z pozůstalosti po otci sobě vybrati na úhradu svého podílu (A. K. Lib. her. niger L. 30 v). Mlýn Hotmil byl odhadnut ve 400 kp gr č a v té summě jej ujal Janův bratr Jiřík z Skalice, několik let jej držel a roku 1544 pak jej prodal Bartoňovi Houdkovi za 312½ kp gr č peněz hotových (A. K. Lib. her. I. 1537-F. 11 v), z jehož rukou pak roku 1561 přešel do rukou Jana Koutského z Kostelce a Cipriana Roudnického z Mydlovar se vším příslušenstvím za 875 kp gr č; ale ihned následujícího roku 1562 jej prodali Jakobovi Kubínovi mlynáři za 1010 kp gr č (A. K. Lib. her. 1560-B. 11 v). Po smrti Jakuba Kubína vedla vdova po něm pozůstalá Kateřina živnost mlynářskou v Hopmili dále několik roků. Majitelé sousedních Nových mlýnův Jakub a manželka jeho Dorota byli jí v tom ochotnými rádci a pomocníky. Když roku 1581 rychtář páchovský Petr Petržilka dal do řečiště Páchu navéztí rumu, kamení, vápna s popelem a všelijakých jiných nečistot, podal Jakub mlynář s manželkou svou též jménem Kateřiny mlynářky Hopmilské stížnost císařským rychtářům, pánům šepmistřům a pánům spoluradním připomínaje, že je to oběma jmenovaným mlýnům na velikou škodu a záhubu, neboť se Pách takto zanáší a vyvyšuje, takže voda od Nových mlýnův nemůže míti odpad od kol z lednice; a tolikéž když hrubá (velká) voda přichází, tehdy ty rupy a všelijaké sem navázané nečistoty do struhy paní Kateřiny Hopmilské se vnášejí a tam usazují, a tak se i tam ne malá, ale velká škoda děje. Dále se uvádí, že tu Bartoň Kulič začal šlichovati a dal navéztí perku s mnoha vozův do Páchu, a to všecko, když velká voda přichází, vnáší se do strouhy k Hopmilskému mlýnu. Stížnost se zakončuje prosbou za spravedlivé opatření a za ochranu; aby páni nedopouštěli nikomu takových věcí nenáležitých do Páchu voziti, a těm kdož takto na škodu obou jmenovaných mlýnů jednali, aby poručili, což jsou nenáležitě navezli, to aby zase ven vyvážli (A. K. čís. 3279).

Roku 1582 byl Hopmil ujat Václavem Kubínem. Brzy potom stihla mlýn těžká pohroma, když byl horním úřadem vodotok tomu mlýnu příslušející tak oslaben, že živnost v dotčeném mlýně povážlivě poklesla. Velká část vody, která před tím se z Páchu vedla na mlýn Hopmil, byla mu odňata k potřebám horním a odvedena struhami přes Dolejší město podle kláštera Sedleckého až na Turkaňk, aby tam poháněla čerpací stroje dolové. Kousek pozemku (jakési zákoutí), které r. 1606 tehdejší nejv. mincmistr Hanibal z Valdštiny ke mlýnu daroval, bylo ovšem nedostatečnou náhradou za trvalé poškozování mlýna (A. K. čís. 9075/IX).

Když r. 1613 Václav Kubín umřel, ujala Ludmila, vdova po něm pozůstalá, mlýn Hopmil za poměrů nemálo tísnivých. Avšak Ludmila zahájila hospodaření ve mlýně odhodlaně a rozšafně. Ihned žádala za snížení úrokův ze mlýna k obci a ke špitálu. Bylo jí povoleno, aby dávala toliko polovinu, totiž 3 kp gr č platu k obci a jednoho vepře krmného aby odvozovala ke špitálu; a to slevení aby trvalo potud, dokud by tok vody na ten mlýn nebyl opět obrácen, jakž od starodávna bývalo (List. úř. Lib. oblig. 1610. E. 16). Ludmila mlynářka hospodařila v Hopmili až do své smrti, totiž do roku 1640⁵³; oporou jí při tom byli oba synové její Václav a Jakub.

Po smrti matky své Lidmily ujal mlýn Hopmil Václav Kubín od bratra svého Jakuba, od švagrů svých Karla Labušky a Daniele Knaura a od sirotkův po neb. Danielovi Solšickém jakožto nápadníkův všeho statku po neb. Lidmile mlynářce zůstalého. Václav Kubín koupil mlýn Hopmil se zahradou pod mlýnem ležící, též druhou zahradu, které říkali Kukanovská, k mlýnu nově přikoupenou, vodotokem, struhou, též vrbinami a porostlinami za 1200 kp míšen. (A. K. Lib. her. VI. pag 487 v).

Po smrti Václava Kubína (r. 1664) ujal Hopmil roku 1688 syn jeho Karel Ferdinand Kubín od bratra svého Václava Ferdinanda Kubína, od sestry své Doroty Widtmannové a od sirotkův po nebož. bratrovi Samuelovi Kubínovi za 1500 zlat. rejn. hotových (A. K. Lib. her. VI. pag 487 v). Členové rodu Kubínovského hospodařili ve mlýně Hopmili nepřetržitě skoro

⁵³⁾ Lidmila mlynářka byla dcerou Jiřka Lavičky řezníka. Dač. Rez. II. 136

dvě stě let. Karel Ferdinand byl posledním mlynářem Hopmillským z dotčeného rodu. Po jeho smrti provdala se Kateřina vdova po něm zůstala za Jana Šleicherta z Wiesenthalu; mlyn Hopmil pak roku 1739 prodala Vojtěchovi Sokolovi mlynáři za 4600 zl rejn s dvěma zahradami i s tím místem roku 1730 od pp. šepmistřův k tomu darovaným, které mlynář sobě ohradil a v křenovku uvedl (List. úř. Lib. empt. nov. 1736-C. 3).

Z novější doby možno jmenovati ještě některé vlastníky mlýna Hopmile. Do roku 1764 držela mlýn Anna Vávrová. Z její pozůstalosti jej koupil její manžel Jan Vávra mlynář za 5200 zl rejn, ale ihned jej prodal Václavovi Růžičkovi mlynáři ovčáreckému za 6160 zl rejn; mlýn měl tehdy troje složení (List. úř. Lib. contract. 1755 pag 573, 575). Roku 1776 přešel mlýn do rukou Tobiáše Růžičky koupí za 4500 zl rejn. Po jeho smrti ujala mlýn manželka jeho Anna a ta jej pak roku 1804 odevzdala synu svému Janu Růžičkovi se vším příslušenstvím a se zásobami v summě 16000 zl (List. úř. Lib. contr. 1768 pag 592. - Lib. contr. 1801 pag 241 a 601).

KAZATELNA V CHRÁMĚ SV. JAKUBA.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada V. (1931), str. 63-64.

mívala za starých dob jiný vzhled: desky její poprsní stěny bývaly kamenné s vysekanými reliefy. Na jedné té desce se stkvíval starý městský znak Kutné Hory polychromovaný; na desce druhé pak byl vyobrazen též v barvách veliký kalich tvarů gotických, po jehož obou bocích se vznášeli dva andělé oděni ve dlouhých řízách, rozestírající v rukou svých vlající blány s napsanými známými výroky Kristovými, na jedné „Caro mea est vere cibus et Sanguis meus est vere potus“, na druhé bláně pak pokračováno „Qui manducat Carem meam vivet in Aeternum“; pod kalichem umístěn byl letopočet 14¹, totiž 1471. Vyobrazení obou těch reliefů jsou uložena ve sbírkách našeho musea. Jsou zhotovena sice nedosti vzhledně, ale jadrně a výrazně. Ke každému obrazci jest připojena napsaná zpráva poučná čitelným písmem švabachem. Pod „I. Tabulí“ čteme toto: „Tak se vynašlo na kazatelnici kamenné v kostele s. Jakuba na Horách Kutnách r. 1801, která vždy přikryta byla, a toho 1801. roku při bilení téhož kostela se odkryla, an o tom žádný z živých kuttenských nevěděl. Ta kazatelna jest dělaná, jak tu ukazuje, roku 1451 (sic) a tak jest letos 1801. stará 350 let.“ Pod „II. Tabulí“ jest připsáno tímž písmem „Toto jest na Horách Kutnách z té kazatelnice přerejsováno a mně do Milčic posláno od P. Joz. Hořickýho.“ Nechybujeme, tvrdíme-li, že zprávy pod oběma tabulemi zaznamenané napsal Frant. Vavák, rychtář v Milčicích, valně známý český písmák. Zprávy ty dodal mu s těmi vyobrazeními přítel jeho Josef Hořický, zlatník kutnohorský, který byl bezpochyby také autorem obrazů, z kazatelnice přecejchovaných. Není pochyby o tom, že netušené objevení kamenného jádra kazatelny pod dřevěným příkrytem vzbudilo asi nemalé vzrušení mezi kutnohorskými „vlastenci“. Ani se nedívíme tomu, že se vloudila chyba do posouzení letopočtu na kazatelně, vyjádřeném způsobem neobvyklým; vždyť podobného chybného čtení číslice v letopočtu provinil se také Kořínek, učený kutnohorský kronikář. Kamenné reliefy na kazatelně kutnohorské byly pravděpodobně vynikajícím dílem uměleckým, ale nesly na sobě zjevně ráz husitský. I nastala doba, která začala takové věci pronásledovati a ničiti. Proto jest pravděpodobno, že v době protireformační byly ony reliefy zakryty deskami dřevěnými. Vzácné tyto památky chrámu sv. Jakuba se takto zachovaly v úkrytu svém až do roku 1801. Kam byly potom uklizeny?

SAZENÍ MEZNIKŮ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada V. (1931), str. 64.

Když v roce 1690 se skončil spor obce kutnohorské a klášterem Sedleckým o kamenolom (štamproch) u Ptáku, bylo nařízeno, aby zedník zhotovil čtyry mezníky a na ně aby vysekal litery A, B, C, D. Tyto kameny byly vsazeny na označení rozdělených pozemků; k tomuto vy-

konu přizváno několik pacholat a každému z nich bylo uštědřeno po třech kopech (kopnutí) „na památku“ a za to se jim dostalo odměnou 8 krejcarů.

ZANIKLÉ KOSTELY A KAPLE V KUTNÉ HOŘE.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada V. (1931), str. 69-85.

Nebezpečí, kterým stále byl ohrožen život havířů, v hlubinách pod zemí pracujících, jevílo se být i pohnutkou, aby havíři často a vroucně mysl svou obraceli k Bohu s prosbou za ochranu; nákladníci hor pak se vynasnažovali, aby bohulibými skutky přivolali hojně požehání na podnikání své a bohatý výtěžek z dolů svých. Zbožné snahy Horníků se projevovaly konkrétně hlavně zakládáním a udržováním kostelů; a blízkým klášterem Sedleckým byly snahy ty ovšem horlivě podněcovány a živeny. Původně se zřizovaly jenom kaple dřevěné na blízkou větších dolů, kde byly uznány vhodnými pro schůzky lidu hornického. Později pak, kde toho potřeba nepominula, byly takové vetché modlitebny nahrazeny svatyněmi zděnými. A tak se dočkala Kutná Hora té přednosti, že nebylo mezi českými městy, kromě Prahy, žádného, které by se mohlo honositi tak značným počtem kostelů, jako Kutná Hora. Tyto kostely nezachovaly se všechny do dneška. Nepříznivá doba, pro kutnohorské dolování nastalá, vedla v 18. století neodvratně k zániku dolů i mince v Kutné Hoře. Za těchto změněných poměrů pozbyly některé kostely svého dřívějšího významu a zanikly; vždyť vyschly prameny nákladu na jejich další udržování. Tyto budovy kostelní byly zbourány a smeteny s povrchu země. Po jednom se zachovala věž, po druhém jenom zeď; hřbitovy jejich byly proměněny v role a zahrady.

Zaniklé tyto kostely byly zařaděny ovšem mezi jiné četné a bolestivé ztráty v oboru Staré Kutné Hory. Upomínky na tyto cenné památky udržují se jenom nepatrnými pozůstatky stavebními a hrstkou zpráv písemných z archivů čerpaných. Pokusili jsme se o to, zprávy ty sebrati a je uchrániti nezaslouženého zapomenutí.

1. **Kostel sv. Bartoloměje.** Papežská bulla ze 17. srpna 1369 zmiňuje se o kapli sv. Bartoloměje v Kutné Hoře a připomíná, že její duchovní správa vedle jiných některých kaplí kutnohorských přísluší k faře v Malíně, kdež patronem jest klášter Sedlecký. Kaple sv. Bartoloměje v bulle se jmenuje „bohemicalis“, poněvadž osadníci její byli většinou Češi (Čelakovský: Klášter Sedlecký, str. 69, 115). V roce 1415 nazývá se tato svatyně kostelem (ecclesia). Tento kostel stál ve čtvrti městské, která se rozestírala mezi branami Kouřimskou a Kolínskou, kteráž čtvrt byla za starodávna osídlena namnoze hrnčíři; jejich peci byly umístěny na samotném obvodu města ve valech městských.

Věž kostelní se dosud zachovala, a jest pravděpodobno, že část ostatního starého zdiva kostelního dosud stojí zakrytá přístavbou z novější doby. Ke kostelu přiléhal hřbitov, v jehož jednom koutě stála kostnice. Tato kostnice byla roku 1661 nově vystavena a po zrušení kostela jí vhodnou úpravou proměnili v obytný dům (nyní čp. 207). Roku 1690 žalují správcové kostela, že lidé chodívají přes hřbitov (pro vodu ke kašně i jinak) a nechávají otevřené dveře, tak že zvířata (dobytek) nakávají na hřbitov a tam hroby znečišťují, kříže na hrobech poškozují a j. Na hřbitově byly lavičky kamenné, na kterých lidé posedávali; v roce 1594 je dělal nově zedník Mach. Kostel byl přikrytý střechou šindelovou, a tento kryt se natíral červenou barvou olejovou, jednak pro trvanlivost, jednak pro slušný vzhled; k tomu účelu spotřebovalo se v roce 1594 jednoho centnýře a několika liber oleje.

O vnitřním zařizení kostela vypravují staré zápisy dosti obšírně. Inventář z roku 1700 jmenuje tři oltáře: hlavní s obrazem sv. Bartoloměje, druhý, na němž obraz P. Marie s děťátkem, a třetí „starý“ P. Marie Bolestné. Posléze jmenovaný oltář právem se označuje jako starý; byl to oltář, o kterém již r. 1508 kovářští tovaryši tvrdí, že jej ode dávna spravují a na něj nakládají, a prosí, aby jim ten oltář byl dán a zapsán. Páni šepmistři toho pováživše vyhověli jich žádosti na ten způsob „budů-li oni tovaryši ten oltář spravovati tak, aby se tu čest a chvála boží dála, že páni jim jeho přejí; pakli by jej opouštěli a potřebami ho jestliže by neopatřovali, tehdy páni té moci budou, aby oltář ten potom opatřiti mohli, jakž by se jim zdálo a potřebné bylo (A. K.

Reg. flav. maius H. 16).

Roku 1594 zhotovil truhlář Jan Zemler novou kazatelnu pro kostel a téhož roku štafir Alexander omaloval krucht u kostele a barvil střechu na věži. R 1671 předělával konvář Václav Kozojedský staré svícny, které vážily 33 libry, a k tomu novému dílu přidal 10½ libry cínu nového. R. 1695 Václav Mařík malíř pozlacoval a maloval zpodobně, mříže, oltáře, svícny a dveře u kaple. V letech 1741-43 se děly četné opravy na nábytku kostelním; vykonával je Josef K. Ebrle řezbář. Ke všem třem oltářům řezal okrasy na antependia, k velkému oltáři udělal dva anděly, dvě vázy, šest džbánek pro kvítí a opravoval čtyři sochy s téhož oltáře; Adam štafir to vše natřel barvami a okrášlil dobrým zlatem. Roku 1739 byl pro kostel pořízen kalich stříbrný pozlacený od zlatníka Mik. Madena. Od malíře Petra Brandla, který v roce 1734 v Hoře přebýval, byl pro hlavní oltář objednan obraz mučednické smrti sv. Bartoloměje. Avšak po zrušení kostela sv. Bartoloměje byl tento obraz r. 1797 prodán za 50 zl. do Nového Kolína n. L., kde v roce předešlém za požáru (dne 26. července 1796) tamější kostel hlavní byl veškerého vnitřního zařízení zbaven. Druhý obraz (Brandlův?) z postranního oltáře Rodičky boží Bolestné (bývalého oltáře kovářského) visí nyní v kapli v městském špitále. Stará cínová křtitelnice, která pozbyla původního významu pro kostel (nebyl již farním), byla roku 1735 prodána v 78 librách za 3 fr. 54 kr. Ostatní nábytek z kostela zrušeného byl z veliké části asi přenesen do jiných kostelů kutnohorských.

Na hřbitově u kostela sv. Bartoloměje se pochovávalo až do roku 1784; od roku 1778 do 1784 se uložilo zde do hrobu úhrnem 187 mrtvých těl. Při kopání do hloubky se občas uhodí na nálezy z hrobů pocházející (mosazné křížky, kovové knoflíky od zetlelého oděvu, přazky se střevců a jiné). Dobrodincům zasloužilým o záduši bartolomějské bývalo pro posmrtné odpočinutí dopřáno místa uvnitř v kostele v hrobce; na př. roku 1733 paní Dorota Erithreiová projevila v posledním pořízení žádost, aby její tělo v chrámě sv. Bartoloměje před oltářem P. Marie Bolestné křesťanským způsobem pohřbeno bylo (List. úř. Lib. testam. 1706, str. 170).

Zrušený kostel byl roku 1787 dán do dražby dne 9. července; koupili jej od administrace státních statkův Josef Hořícký a Jan Novák společně za 583 zl. rejn. Roku 1788 přešla polovička Josefa Hoříckého prodejem též do majetku rodiny Novákovy, která z kostela upravila obytný dům se zahrádkou pod čís. pop. 549 (starším) a z bývalé kostnice vystavěla domek, kterému dáno čp. 534 (starší). Dům z kostela upravený koupila roku 1837 obec kutnohorská pro fond špitální za 1269 zl. 15 kr. CM (List. úř. Lib. contr. 1836, str. 636). Domek čp. 534 měnil své majetníky několikrát brzy po sobě: 1801 jej koupil Jan Hofman, mistr hrnčířský, 1825 přešel do rukou Jana Hanuše, mistra hrnčířského a 1836 jej získal Josef Ceisl, mistr hrnčířský, již pod novým číslem 207. Na blízku kostela bývala fara. Avšak po roce 1660 nepřebýval tu již kněz; stará budova farní se pronajímala ve prospěch záduší kostelního. V roce 1669 byla ta budova prořacována, neboť měla být prodána (A. K. Lib. memor. 1664-72 fol. 209, 210).

O farářích při kostele sv. Bartoloměje nacházejí se zprávy jen skrovné. Roku 1404 byl oltářníkem při kapli sv. Bartoloměje kněz Baltazar (Lib. erect. VII. 141 v). - 1415 po resignaci kněze Jana dosazen byl Jan, který dosud byl farářem v Boru (Lhota Pustá viz Palacký Popis 216. - Lib. conf. VII. E. XVI). - V letech 1470 a 1471 byl kostel nově opatřen rozmanitými potřebami, zejména kněžskými rouchy; darem věnoval Pavel Vidlák kalich stříbrný s patenou a také získáno sbírkou mezi dobrodinci peněz pro kněze, tehdy Václava Machače, „aby sloužil v tom kostele ke cti a k chvále Pána boha a obci této...“ (A. K. Reg. rub. parvum 1462 J. 14). - Roku 1508 kněz Václav v kšaftě svém poručil 10 kop gr. čes. na žaltář pro kostel a stříbrnou pušku v červeném aksamitě a dvě lžičky stříbrné dítkám podávati krve Pana Krista. - Mistr Duchek Brodský v testamentě svém 1523 odkázal jeden svůj ornát červeného aksamitu s krucifixem ouzkým ke Všem svatým, druhý černý soukenný nechal při kostele sv. Bartoloměje a třetí hedvábný s bílým křížem podržel ku pochování svému, kdyby jej umohl Pán bůh...“ (A. K. Lib. testam. 1488-1544 F. 9).

2. **Kostel sv. Jana Křtitele.** Mezi kaplemi kutnohorskými, jejichž duchovní správa příslušela k faře v Malíně, jmenuje se ve známé papežské bulle ze dne 17. srpna 1369 též „capella sancti Johannis inferioris“. Avšak tato zpráva, že kaple ta ležela na Dolejším městě, nemůže uspokojiti. Novějším zápisem z r. 1434 naznačuje se poloha její určitěji „pod Leflěří“ (A. K. Lib. antiq. her. pg 74 v). A toto určitější vyznačení polohy se posiluje a dotvrzuje tradicí, podle které se do nejnovější doby zachovalo pojmenování „Janského náměstí“ pro neveliké prostranství na Dolejším městě ihned pod brankou Leflířskou. I v knihách pozemkových vyskytá se název Janského náměstí a kostel sv. Jana Křtitele bývá často vytyčen orientačním bodem pro polohu sousedních domů; na př. 1444 dům nad kostelem sv. Jana proti choru ležící; 1456 dům na Dol. městě vedle kostela sv. Jana sám o sobě ležící (nyní tam stojí nový dům čp. 521). Kostel sv. Jana Křtitele stál před brankou Leflířskou pod užšími hradbami vnitřního města. Rozloha Janského náměstí dovolovala, aby kostel mohl být orientovaný; okolní domy byly snad zbudovány teprve okolo kostela. Úroveň Janského náměstí se snižuje směrem k západu; snad se do kostela se strany západní vstupovalo po stupních.

Při některém požáru za husitských válek (snad 1424) kostel sv. Jana Křt. vyhořel a zpustl. Avšak na sklonku 15. stol. usnesli se někteří zbožní Horníci na tom, že se vynasnaží, aby kostel byl znova vybudován, a slibovali, že na stavbu budou přispívat; roku 1475 Ondráček Havlíkové chtěl dáti sto vozů kamene, když kostel sv. Jana bude stavěn (A. K. Lib. hered. 1442-78 V. 1). Že stavba skutečně začala a po několika letech do jisté míry pokročila, tomu nasvědčuje zpráva, že zámožná Hornice Kateřina Jandová roku 1516 odkazuje v kšaftě svůj statek na dostavbu kostela a na vychovávání kněze.

Vavřinec z Březové píše v Kronice husitské (V. 529) při roce 1421: „...přihodilo se, že na zajtří kněží táborští do kostela sv. Jana vešli sou a obyčejem svým mše působili, k nimžto se mnoho lidu Horského sešlo dívati se žádající“.

3. **Kaple Těla božího,** kostnice hřbitova při kostele sv. Barbory, jest vebudována do strmé straně nad úzkým údolím, jímž protéká říčka, Pách zvaná; stojí poblížku chrámu sv. Barbory naproti jeho severnímu vchodu. Tato kaple byla sic zrušena a účelům světským odevzdána, ale nezanikla, nýbrž se do dneška zachovala jako celek obstojně. Je to gotická stavba na čtvercovém půdorysu, její prostor jest rozdělen čtyřmi pilíři a na těch spočívá klenutí. Vysoká a široká okna, která mívala kružbu, hledí k východu.

Ve světlé části prostoru spodního byla upravena kaple s oltářem; v zadní pod zemí položené části (na západ) vedle vchodu v obou koutech vpravo vlevo v šeru se ukládaly lidské kosti, které na vedlejších hřbitově byly sebrány. Nad vchodem ve věžovitě vyvýšené výstavbě stála druhá kaple menší, k níž se vystupovalo po obou stranách vchodu zvenčí po schůdkách. Střecha se zrušené kostnice byla snesena a navrch nad klenutí byla položena vrstva prstí zahradní. Současně bezpochyby byl zbourán též věžovitý nástavek, ve kterém stávala hořejší kaple malá. Pohled na bývalé průčelí této kostnice a náčrtek jejího půdorysu zachoval se v pamětech Frant. J. Vaváka Milčického, které vydal Jindřich Skopec v Praze (viz dílu III. část 3. na str. 97, 98). V těch Pamětech lze čísti zprávu, že soukromý vlastník zrušené kostnice upravuje tu budovu pro sebe, jal se vyklízeti odtud hromady kostí; část jich vynesl na hřbitov, ostatní zakopal v jamách uvnitř v kostnici pod dlažbou.

Jako známá kostnice s kaplí sv. Všech svatých na hřbitově v Sedlci u Kutné Hory, byla také tato kostnice sloučena s kaplí; snad proto, aby mysl zbožného lidu současným nazíráním na doklady pomíjivosti života byla uchváćena mocným pohnutím a vzrušením. Zbožné osoby pečovaly o udržování slušné úpravy uvnitř kaple Těla božího; na př. roku 1539 Duška Bobrová vdova poručila 6 kp gr čes. do kostnice k sv. Barboře na archu (oltář) ke cti boží a jestliže by se pak nedostalo na náklad té archy do kostnice, odkazuje ještě 4 kp gr č. (A. K. Lib. testam. 1488-1544 J. 24, 25).

Zrušená kaple Těla božího byla r. 1799 odprodána od kostela sv. Barbory; koupili ji Josef a Marie Snížek krupař za 46 zl. Další majetníci se často střídali; následovali po sobě takto:

1803 Michal Gussenbauer; 1837 Josef a Aloisie Rösler; 1839 Josef a Barbora Pfohl; 1846 Ignác a Justina Stárek; 1850 František a Barbora Herel; 1856 Marie Potměšilová (roz. Horelová); 1836 Jan a Marie Tuček; 1897 Kateřina Tučková (polovic). Bývalou kostnici obraceli někteří majetníci ve skladiště, jiní opět v dílnu. Posléze se tu usadila výroba varhan a jiných podobných hudebních nástrojů. Starobylá tato budova byla i s jinými domy kutnohorskými vzata do všeobecného očíslování a dáno jí čís. pop. 210. Tato cenná památka, jejíž původ sahá do 14. století, zasluhuje, aby byla zachována pro budoucnost!

4. Kaple sv. Trojice. V ulici Provaznickní stál kdysi dům, který vybudovali r. 1460 dva zámožní měšťané kutnohorští pro „Panny“, zvané též „Bekyně“, kterým bylo uloženo, aby vychovávaly dívčí mládež v Kutné Hoře. Lidumilovný ten ústav, kterému říkali „Templ“, trval jenom jedno sto let; budova zpusťla a zanikla, i zůstal jenom pozemek, kde Templ stával. Bývalý význam tohoto místa vnukl kutnohorské paní Kateřině Schleichertové z Wiesenthálu, roz. Dačické z Heslova, zbožný úmysl, aby na dotčeném místě dala zbudovati roku 1738 kapli, a ta byla pak roku 1741 posvěcena ke cti sv. Trojice. Zakladatelka té kaple ustanovila ve svém testamentu, aby na tom posvátném místě bylo mrtvé její tělo k věčnému odpočinku uloženo. Této nové kapli darovala štědrá paní vedle dostatku peněz též hojně mešních potřeb, zejména též dva kalichy, jeden zlatý s patenou 200 dukátů vážící pro neděle a svátky, druhý stříbrný pro všední dny, s podmínkou, aby oba ty kalichy pro bezpečnost byly stále přechovávány v klášteře v Sedlci u Hory.

Stavba kaple sv. Trojice trvala asi tři roky. Současně se pracovalo na vzbudování rozsáhlého kláštera pro členy řádu uršulinského, jichž několik bylo vysláno z Prahy do Hory, aby se tu trvale usadily. Proto jest přípustna pravděpodobnost domněnky, že výstavba kaple sv. Trojice byla řízena ze stavební dílny Dienzenhoferovy.

Zakladatelka kaple sv. Trojice, která dala této svatyni význam své budoucí soukromé hrobky, byla v roce 1750 skutečně v tom místě, jak sobě přála, počestně pohřbena k věčnému odpočinku; avšak nenašla klidu po smrti na tom místě, které sobě vyhledala a s nemalým nákladem upravila. Současně s několika jinými kutnohorskými kostely a kaplemi byla také kaple sv. Trojice zrušena. V dražbě ji koupili r. 1787 kutnohorští měšťané Josef a Karel Hořícký za 123 zl. rejn. hotově zaplacených, a sice s podmínkou, „že kostel kostelem zůstatí nemá, že z něho dům obytný vystavěti anebo jej do gruntu zbourati a v zahradu uvéstí mají“ (List. úř. Lib. transact. 1783 K. 18 a 19). Zrušená kaple tato nebyla zbourána; vždyť bylo možno přetvořiti ji prostými přeměnami v dům obytný. Vnitřní prostor bývalé kaple byl po celém rozsahu jednoduchou podlahou rozdělen na přízemek a první patro a v obou upraveny oddíly obytné prkenými stěnami; vstoup k patru zřízen byl z venčí v malém přístavku. Na zdech nebylo konáno žádných změn i jejich architektonické výzdoby (římasy, liseny, výklenky a p. j.) zůstaly zachovány, takže původní dispozice stavební zůstala zjevnou nerušeně.

5. Kostel sv. Kříže stál na předměstí Kolmarce naproti Časlavské bráně přes potok Pách. Přiléhá těsně k špitálu městskému, který r. 1324 založil zámožný měšťan kutnohorský Štěpán Pirknar pro nemocné a chudé obyvatele Kutné Hory. Duchovní správu v kutnohorském špitále vykonával farář v Malíně; listem ze dne 29. srpna 1355 v Praze daným potvrzuje císař Karel IV. vedle jiných privilegií kláštera Sedleckému i toto právo, neboť jemu byla fara v Malíně podřízena (Čelakovský Codex II. str. 515). Avšak správu špitálu kutnohorského vedl s farářem malínským společně druhý kněz, jež dědicové Pirknarovi ustanovili; všechny dary, odkazy a jiné důchody špitálního kostela sv. Kříže přijímali oba kněží společně rovným dílem (Čelakovský, Klášter Sedlecký str. 43). Kořínek ve svých Pamětech píše, že od r. 1324 začínaje byl při téměř kostele chován žák, aby ráno, v poledne a večer s chovanci městského špitálu zpíval. Týž kronikář připomíná, že r. 1373 Anna Weyra(u)chová položila 6 kop grošů, aby z těch peněz stále a věčně byla v kostele sv. Kříže sloužena mše týhodně.

Když v r. 1810 byl popsán a odhadnut špitál s kostelem sv. Kříže, bylo zaznamenáno, že presbyterium bylo klenuté, strop v ostatním kostele (kamenném) byl na rákos položený a stře-

cha že byla šindelem pobita. O vnitřním toho kostela zařízení známe z r. 1708 zprávu, že tam visel obraz Matky boží ve dřevě řezaný.

Obec kutnohorská zrušila městský špitál starý s kostelem sv. Kříže a obročníkům špitálským zbudovala r. 1839 nové sídlo ve vnitřním městě ve čtvrti Bartolomějské na místě, kde stával kostel sv. Bartoloměje. Jedna větší místnost byla tu upravena pro kapli špitální a sem bylo přeneseno vnitřní zařízení bývalého kostela sv. Kříže. Staré zdi z kostela sv. Kříže a domu špitálního zakoupil r. 1850 Michal Teller a upravil je pro účely tovární (cukrovar). V tom starém zdivu rozeznávala se ještě donedávna starobylá památka díla kamenického; ale při opravě jakési byla zničena.

6. **Kostel sv. Lazara**, kterému říkali též kaple, příslušel k městskému špitálu; stál u něho nablízku též za Čáslavskou branou na předměstí Kolmarce. Vedle něho ležel hřbitov s kostnicí; sem se převáželi mrtví z nedalekého městského špitálu a zde je ukládali do hrobu; v době největší se tu pochovávalo též vojsko. V roce 1808 se uvažovalo o tom, zdalíž by bylo prospěšno, aby kaple sv. Lazara se proměnila v obydlí pro špitálníky, kteří pro nedostatek místa v budově špitální musili bydleti mimo špitál.

Roku 1823 nařídila městská administrace hospodářská, aby kostel sv. Lazara, tehdy již zavřený, byl popsán a odhadnut. Sousedicím byl po jedné straně dvorec Emanuela Kreutze, po druhé straně pak zahrada Anny Svobodové. Lod' dotčeného kostela měla tvar čtvercový a byla 4 sáhy široká a 4 sáhy dlouhá; presbyterium bylo lomeno do tří hran. Ke kostelu přiléhala kostnice 4 sáhy dlouhá a 3 sáhy široká, byla stejně vysoká jako kostel a stejně pokryta šindelem. Přiléhající hřbitov (316 čtverečních sáhů) byl ohraničený dí.

Když obec kutnohorská, jsouc patronem špitálního nadání, dala roku 1825 kostel sv. Lazara s kostnicí a se hřbitovem do dražebního prodeje, koupil je Emanuel Kreutz za 495 zl. v. č. Na místě, kde stával kostel sv. Lazara, byla zbudována kaplička a v ní zavěsili starý obraz ze dřeva řezaný, který se zachoval ze zrušeného kostela. Na obraze tom, který nyní jest uložen v muzeu kutnohorském, se představuje nuzný a chorý Lazar, ležící před obydlím hodujícího boháče.

7. **Kostel sv. Jiří**. Papežská bulla (1369), na kterou bylo již vpředu ukázáno, zmiňuje se také o kapli sv. Jiří, která byla podřízena duchovní správě v Malíně. Polohu dotčené kaple vyznačuje bulla slovy „in foro lignorum“ totiž na Dřevném trhu; tak se jmenovala za starodávna část předměstí Cechu začínaje od brány Kouřimské a sahající až za kostel sv. Barbory. Místo, kde kostel stával, jest přesně naznačeno na dvou situačních plánech: jednom z doby, kdy začali stavěti kolej jesuitskou, druhém z r. 1733. Hledající toto místo ve skutečnosti, vykročíme bývalou Kouřimskou branou z města ven a kráčíme nalevo podle silnice; asi po 40 krocích uhoříme na malý domek přízemní, poněkud do země zapadlý, tu, kde býval příkop městský před valy. O tom domku udržuje se pověst, že jeho zdivo jest zůstatkem bývalého kostela sv. Jiří, snad bývalé sakristie. Cesta v příkopě od brány ke kostelu bývala prý vydlážděná kamennými deskami. Podle kostela byl hřbitov; někde v sousedství stála fara.

Kostel sv. Jiří původně držel pořádek rudokupců, hutníků a šlichěřů; zámožný tento pořádek staral se o všechny potřeby kostela a udržoval jej ve stavu řádném. V knize pořádku erckaférského, která v kutnohorském archivu se uchovává, jest zaznamenáno veškeré vydání na kostel sv. Jiří. Mnoho bylo věnováno na stavební práce, hlavně na opravu střech na kostele i na faře, na př. roku 1537 spotřebováno 109 kop šindelů a na jich přibíjení 6000 hřebíků; v témže roce byla na faře nově dělána zeď „jako se obořila nad šachtou“; také bylo třeba častěji opravovati okna v kostele. Také o vnitřní úpravu kostela bylo s dostatek postaráno. Byla tu monstrance a na ni dali udělati velikou almaru r. 1512; dobrodinec Pavel Vidlák věnoval k záduší toho kostela r. 1473 stříbrný kalich s pozlaceným uzlem (uprostřed nožky k uchopení), r. 1519 byl opět darován druhý kalich. Pro okrašlení kostelních stěn koupili r. 1513 pěknou kortinu (koberec); a r. 1535 uchystali nové roucho mešní kazuli, štolu a pallu, vše atlasové s vyšíváním. R. 1522 zakoupil pořádek od svého písaře Petra několik českých knih zpěvných pro kos-

tel. Téhož roku umínili sobě rudokupci, hutníci a šlichěři poříditi nový praporec; švadlí jej ušila z „tupltafatu“ a malíř Gangolf (Wolfgang) jej ozdobil malbou. Byla tu projevena zvláštní záliba v praporech; pořádek měl asi dva praporce různých barev a nosil je honosně při slavnostních výchozech. Každého roku při neděli Letare scházeli se starší pořádku, aby praporce a korouhve své přehlíželi a spočítali, a když tak „spolu byli“, šli po přehlídce do hospody hodovati, ovšem na útraty pořádku; roku 1537 protrávili při takové schůzi 1 kp gr v jídle, pívě a víně.

Při kostele sv. Jiří vydržoval pořádek svého kněze. V roce 1499 připomíná se kaplan Jan; když odešel do Prahy (1512), přišel na jeho místo kněz Mikuláš, toho opět vystřídal kněz Jan Všetečka 1513, po něm 1515 byl ustanoven kaplanem kněz Jan, a ten tu byl ještě v roce 1519; od roku 1522 tu sloužil kněz nový Václav, ale v r. 1524 umřel; dále přišel kněz Jan, ale nazýval se v roce 1537 již starým. Týhodného platu se kaplanovi dostávalo 24 grošů, kterýžto plat se někdy zlepšoval na 26 grošů. Pro kaplana bylo stanoveno též určitě množství piva anebo za ně peníze hotové, čítajíc za sud 16 až 26 gr. Pro kaplana byly uchystány také jiné příměny obyčejné buď peněžité anebo v podobě potravin, totiž dar k jarmarku 1 kp, na sůl 17 gr, na ryby ½ kp, máslo, sýr a jiné, jakož i mimořádně pro kněze zvláště zasloužilého a oblíbeného dar vykrmeného vepře nebo kožich k době vánoční. Ke dnům slavnostným (v den sv. Jiří, o posvěcení a pod.) vystrojil pořádek ze své pokladnice hostinu pro kněze sezvané.

Každé větší vydání z pokladnice platili rudokupci ze dvou třetin, hutníci a šlichěři připláceli jednu třetinu, říkali tomu „třetí groš“. Když v roce 1559 byla zrušena vysoce významná instituce soukromých rudokupců, odešli tito zdatní poplatníci z pořádku, v němž zůstali jenom hutníci a šlichěři, a tím byla platební síla jeho značně zeslabena. Pořádek nový, ve kterém byli spojeni pak jenom hutníci se šlichěři, jakož i kostel sv. Jiří ocitl se pod správou nejvyšš. mincmistra a po případě hor. hofmistra. Tendy začala neblahá éra pokusného tavení. Do Hory přicházeli z Německa mistři tavišského umění, na mnoze dobrodružní a podvodní, a bývali připouštěni k dílu hutnímu na nemalou škodu královské pokladny. Přitom přicházeli z Německa též četní dělníci k dílu hutnímu; znenáhla nabyli v pořádku hutníků a šlichěřů převahy nad dělníky českými a začali se domáhati výhod národnostních. Záhy docílili toho, aby jim byl dán do kostela sv. Jiří německý kazatel (tueze Predikant). Když příjmy pořádku hutníků a šlichěřů nestačily na výchovu německého kazatele, vyhledávali 1569 pomoci u nejv. mincmistra. Z mince kutnohorské bylo jim ochotně poukázáno 7 kop 30 gr. na každé čtvrtletí. Na domluvu nejv. mincmistra uvolili se starší nad havěří dávatí od pořádku svého každého téhodne jistou pomoc, která však hutníky neupokojila. Také na chudém pořádku hašpléřském se dožadovali podpory dokládající, že starší hašpléřští od německých členů svého pořádku také vybírají příspěvky. Také někteří úředníci a služební královští dávali pomoc na vychovávání německého kazatele při kostele sv. Jiří z lásky křesťanské a od svých platů týhodních sobě je snímali povolili; avšak od jisté doby pomoc tu dávatí se vzpěchovali, pročež starší nad hutníky a šlichěři hledali nápravu u horního úřadu. Takové snahy hutnického pořádku nacházely účinné podpory také u krále. V mincovním úřadě byly roku 1575 nalezeny v zásuvce peníze dříve nepovšimnuté, které pocházely z jakési krádeže a leželi v minci již asi od 20 let; bylo jich 16 kp 10 gr a 3 den mišenských a král svolil, aby dány byly hutníkům ve prospěch kostela sv. Jiří. Když po r. 1620 protireformace na Horu těžce doléhala, dosáhli němečtí hutníci toho, že ještě do roku 1623 směli při kostele sv. Jiří držeti kněze evangelického, a pohrůzkou, že dílo hutní opustí a pryč z Hory odejdou, vynutili si ještě nerušené bohoslužby evangelické. Obrat v kostele sv. Jiří stal se pak v pondělí svatodušním r. 1623, když horský řím. kat. děkan Matouš Apianus přišel se slavným průvodem a správu kostela na sebe svedl. Dosavadní evangelický farář Joachym byl pak nucen z Hory pryč odejítí.

Není sice známá souvislá řada německých farářů, kteří byli ustanoveni při kostele sv. Jiří, ale zachovaly se o jednotlivých zprávy zajímavé. Kněz Simeon, farář u sv. Jiří, pro některé jemu dosti stízně příčiny déle trvati nemohl a byl od osadníků kostela na Náměti pohnut k tomu, aby u nich přijal správu církevní (A. K. č. 2231).

V roce 1575 v měsíci květnu zemřel u sv. Jiří něm. kazatel Ulrich Köppel, vdova po něm pozůstala vyprosila sobě u krále dar 20 kp gr čes. z milosti na vychování svých dětí. Po něm následoval Erasm Felner, avšak již na začátku r. 1576 byl pro pohoršlivý život sesazen a propuštěn. V roce 1590 držel místo něm. kazatele u sv. Jiří kněz Jan Campanus Žlutický (A. K. čís. 4501). O uprázdněné místo německého kazatele v Kutné Hoře r. 1598 přihlásil se z Prahy jakýsi Bartoloměj Salinus, bývalý polní kazatel, zvěděl o něm od kutnohorského dělníka zaměstnaného při vodním průkopu v král. oboře v Bubenči. Kněz Jan Berner, který byl farářem u sv. Jiří, mladý člověk, zemřel v roce 1610 a byl v dotčeném kostele pochován. Na jeho místo byl povolán z Prahy kněz Jakub příjímím Monacus. O toto místo se ucházel již dříve také Vilém z Donspergu, farář sub utraque v Horním Lobeskirchu, a proto horlivě vyhledával přízeň u nejv. mincmistra. V novější době Jesuité, jejichž zahrada za novou kolejí ležící těsně se dotýkala hřbitova u sv. Jiří, se vynasnažovali, aby získali od svých rukou duchovní správu u sv. Jiří, a dosáhli toho; v roce 1671 zaujímal místo něm. kazatele jesuita Pater Martin Kuttigius. Shledáno, že okolí kostela, kde se přicházelo od brány Kouřimské, jest velice zanedbané; obyvatelé z blízkých domů uvykli sobě všelijaké hnoje a jiné nečistoty skládati a sypati do bývalého městského příkopu na kamennou stezku až těsně ke zdi kostela. Pater Martin žádal u magistrátu, aby tomu, komu jest svěřena sousední brána, byla nařízena starost o zachování čistoty (A. K. Lib. memor. 1664 fol. 474).

V roce 1596, když nebylo již rudokupců, kteří dříve přispívali na potřeby kostela sv. Jiří, byla pokladna německých hutníků a šlichérů těžce zatížena nákladem na nutné opravy dotčeného kostela: bylo třeba zříditi nové klenutí nad hlavním oltářem a opravit zdivo deštěm poškozené. Současně usmyslili si dáti zhotoviti nový hlavní oltář a novou kazatelnu; a na to dílo pozvali do Hory německého řezbáře Abrahama Hochräutera z Filachu (A. K. horní odd. č. 3971).

8. Kostel sv. Martina. Za branou kouřimskou nedaleko od zdi městských na pravo od cesty jdoucí k Přitocy, v polích, kde se četné jícný dolů tměly, stál kostel zasvěcený sv. Martinu. K němu se upíná zpráva o vrhání Husitů (1419) do šachet kolem kostela rozložených, kterážto událost nabyla znamenitého významu v rozvoji husitského hnutí v Kutné Hoře; a tím se jméno dotčeného kostelíka rozhlásilo. Jiné pozoruhodné zprávy o tom kostelíku se nezachovaly. Pravděpodobno jest, že opatrovníkem toho kostela byl pořádek hašplérů. Při kostele býval hřbitov s kostnicí; sem se pochovávali mrtví též z blízké osady Přitoky. Dačický (Rez. II. 171) vypravuje, že od starodávna každého roku v měsíci květnu obyvatelé kutnohorští v slavném procesí ke kostelu sv. Martina „jenž slove nad šachtami“ pout konali na památku ubohých obětí pro víru trpících, jejichž těla odpočívala ve hlubokých šachtách okolních.

Zachovalá zádušní registra z r. 1648 vypravují o tom, jak značná škoda byla způsobena lidem švédským na dřevěném zařízení toho kostela: archy s oltářů, kruchtu se schodištěm, všechny lavice, kazatelnicí, troje dveře a jiné podobné potřeby spálili anebo jinak zničili; spočetlo se „na skromnosti“ škody za 150 fr rejn. Uplynulo mnoho roků, než bylo vnitřní zařízení kostela navráčeno opět do původního stavu; k tomu přispěly svou pomocí také některé jiné kostely kutnohorské: 1658 přivezli stolice z kostela sv. Jakuba; 1659 Václav Kozojedský z Liboslavě konvář zhotovil dva svícny ze starého cínu; 1667 byly získány stolice z kostela Matky boží na Náměti; 1682 Jan Jiří Jiříčka konvář dělal konvičky pro víno a vodu a pod ně šáleček; 1683 Ondřej Aykl řezbář upravoval oltáře dva malé a jeden velký, též je pozlacoval, opravoval též starý krucifix; 1683 malíř Václav Ferd. Čermák maloval velikou archu barvami klišovými a pozlacoval, obnovil oltář malý blíž dveří stojící, vyčistil obraz P. Marie Pasovské, před některými lety do toho chrámu darovaného, maloval tři oltáře a pozlacoval círáty; 1685 Václav Mařík malíř maloval antependia na plátně; a jiné.

Administrace státních statků prodala v dražbě dne 9. července 1787 zavřený kostel sv. Martina s hřbitovem a kostnicí za 200 zl; koupil jej Josef Hořícký. Tento majetník zrušeného kostela ihned zbořil budovu kostelní a kostniční a z městišť takto získaných a hřbitova vzdělal

role orná, avšak zdi ohradní zanechal.

9. Kostel ssv. Petra a Pavla. Na Rovni u Kutné Hory, kde ležela stará osada Pněvice, stál kromě kostela sv. Václava ještě kostel jeden blíže města nad Novými mlýny pod vysokou haldou Králickou, zasvěcený ssv. apoštolům Petru a Pavlovi (A. K. Lib. her. I. C. 14). Zprávy o tom kostele jsou velice skrovné. Opatrovníkem jeho byl pořádek havířů (A. K. hor. odd. č. 152).

Rozvrat hospodářských poměrů, který byl zaviněn třicetiletou válkou a na Kutnou Horu dopadl těžce tak, že mnoho domů ve městě zpusťlo, zasáhl také kostely, hlavně ty, které měly býti udržovány opatrovníky schudlými. Zájmy kostelů trpěly nemálo také zlovolným poškozováním od vojenského lidu potulného, proti kterému nebylo možno kostel s dostatek ochraňovati. Opravy škod, které se staly způsobem jakýmkoliv na stavbě kostela ssv. Petra a Pavla a na jeho vnitřním zařízení, odkládaly se na dobu příznivější, totiž na konec 17. století, ba některé se vykonávaly teprve na začátku následujícího století. Zápisy o těchto opravách podávají pozoruhodné zprávy o kostele. 1667 Mikoláš Tichý, mlynář v Nových mlýnech, daroval šindel k kostelu ssv. Petra a Pavla. - 1673 opravoval se čep velkého zvonu, též hranice. - 1683 přibíjel se strop v kostele, prkna přivezli z Havířského domu. - 1685 byly z kostela vyhozeny staré stoličky zetlelé a polámané a místo nich vyhotovené nové. - 1717 dělaly se nové hranice pro tři zvonce na věži, 1 větší, a dvě menší. - 1725 Jan Jiří Bok v městě Kouřimě přeléal zvon na věž malou a druhý do kostela k sakristii. - 1732 Martin Snětívý zámečník dělal kříž na věž. - 1734 truhlář vyhotovoval nový strop v kostele, každá tabule byla ze tří prken sklížena a na ní přibíte lištny; Karel Arlet maloval strop a kruchtu. - 1738 dělal se nový oltář sv. Františka Xaveria umírajícího, po pravé straně jdouc do kostela, z darů, dělal jej Bernard Katterbauer řezbář za 13 fr, malíři od vyhotovení obrazu dáno dle smlouvy 5 fr. - 1755 František Horák opravoval varhany. - 1759 za vyčištění stříbrné lampy, která tuze zašlá byla, dáno 10 kr. - 1763 od opravy varhan, co tak od vojáků zruinováno bylo, 11 fr.

Inventář kostela ssv. Petra a Pavla jeví se skrovným podle soupisu z roku 1674; tam se nachází: kalich stříbrný s patenou obě pozlaceno, ten býval uložený v minci v depositu na Vlas. Dvoře; 6 svícňů cínových, které mívali havíři zpravidla postavené na oltáři Těla božího v kostele sv. Jakuba; 2 mosazné svícny, též se uchovávaly v kostele sv. Jakuba; zvonek ke mši; 2 antependia, jedno z nich kožené; ubrusy, šátky, rozm. vyšívané; obrazy na plátně, sv. Petra jeden a sv. Pavla druhý; k tomu inventáři připočítali havíři též 100 fr. hotových peněz od paní Ludmily Kyrbrykové odkázaných k záduší kostela ssv. Petra a Pavla (A. K. č. 11546).

Když byl kostel ssv. Petra a Pavla zavřen a dne 9. července 1787 do dražby dán, koupil jej i se hřbitovem a s kostnicí Karel Schubert za 100 zl.; od něho jej v roce 1788 odkoupil za touž cenu Josef Hořický a v roce 1795 sbořil kostelní budovu i kostnici. Pozemek, na kterém stál kostel a kostnice se hřbitovem souhrnem poskytl 301 čtvercový sáh půdy orného pole (List. úř. Lib. contract. 1790, pg 207, 735. - 1815 pg 444, 587).

10. Kostel sv. Václava na Rovni býval farním kostelem ve starobylé osadě Pněvici (Pňov, viz Čelakovský Codex jur. municip. II. 518), která stála nedaleko Kutné Hory na planině Roveň zvané vyvýšené nad pravým břehem potoka Páchu. Tento kostel byl jedním z nejstarších v obvodě města Kutné Hory. Podle kamenné hlavice, jediného zbytku zachovaného z té budovy, který v kutnohorském muzeu jest uložený, možno bezpečně souditi, že ten kostel byl zbudován ve slohu románském. Pněvice připomínají se v listě kr. Přemysla Ot. z 11. listopadu 1274, kterým se osada ta podřizuje soudům pražským (Emler Regesta II. č. 909). O faře pněvické mluví při r. 1338 kronika Frant. Pražského; také v Registrech desátků papežských se děje o ní zmínka v letech 1352 a násled. (Tomek Reg. decim. papal. 54). O staré osadě Pněvici psal Jos. Šimek v Pam. arch. 1893.

U Hory stýkalo se panství kapitoly nahradě Pražském s panstvím konventu kláštera Sedleckého; hranice mezi oběma byla také rozhraním, kterými se oddělovala práva patronátní nad osadami farními. Podle rozhranění od starodávna platného a za příčinou častých sporů opět-

ně revidovaného patřila osada Pněvice, velká část předměstí Páchu a Dřevného trhu (forum lignorum, Holcmark za Kouřimskou branou) později „Czech“ zvaného pod právomoc kapitoly hradu Pražského. Hranice byly vyznačeny zvláštními mezníky, na kterých byly vysekány znaky obou sousedů; jeden takový mezník, který stával na Bilance blíže mlýna Králíkova, jest uložen v museu kutnohorském. Obyvatelé dotčených předměstí kutnohorských stížili sobě často do značné vzdálenosti kostela sv. Václava v Pněvicích, ku kterému byli přiřazeni. Zimní doba a časté rozvodnění potoků Bilanky a Páchu jim ztěžovalo dopravu novorozeňat ke křtu do farního kostela a mrtvých těl na hřbitov. A proto se sdružovali v bratrstvo „cech Těla božího“ již před rokem 1384 a jali se budovati sobě kostel se hřbitovem při samém městě, nynější to chrám sv. Barbory. Avšak farář pněvický měl jim dále přísluhovati, a tak kostel sv. Barbory, tehdy ještě v začátcích stavby, byl filiálním kostela pněvického. Výslovně se r. 1404 ustanovuje kněz „ad ecclesiam sancti Wenceslai in Pnyewicz matricem et eius filialem Corporis Christi et sanctae Barbarae prope Montis Cuttnis“ a na jiném místě jest psáno r. 1424 „ad ecclesiam parochialem sc. Wenceslai in Pnyewicz et capellam ste Barbarae in Montibus Kuthnis eidem ecclesie adnexam“. (Jar. Čelakovský Klášter Sedlec. str. 84).

Právo patronátní nad kostelem v Pněvici vykonával jménem kapitoly na hradě Pražském pokaždé některý její kanovník; v r. 1394 příslušelo to právo Václavovi z Radče. V knihách konfirmačních a v jiných pramenech (Tadra Acta judiciaria III. 22 a j.) zachovala se jména některých farářů pněvických. V roce 1384 měli o tu faru spor kněží Jan a Petr; 1388-1394 byl farářem Ondřej zvaný Rubáš; 1394 stal se farářem kněz Martin a byl jím až do 1400; do roku 1403 byl tam duchovním správcem Konrád z Ostrova, do roku 1405 Mistr Mikuláš Náz, po něm byl ustanoven Leonard, bývalý farář v Bojanech, po jehož smrti 1424 následoval kněz Jan Jík.

Osada pněvická nebyla vojskem Žižkovým po bitvě u Malešova r. 1424 úplně vyhlazena; jednotlivé usedlosti se zachovaly, některé byly asi později znova zřízeny. Také kostel byl vrácen původnímu účelu svému, ale pozbyl významu kostela farního. Obec mincířův a pregěřův, která měla již od dřívější doby kaple své, jednu v kostele sv. Jakuba a druhou v kostele sv. Barbory, ujala kostel v Pněvici pro sebe hlavně k účelům pohřebním; dosud se tam pochovávali mrtví též z blízké osady Poličan. Jinak se ta místa oživovala zbožným lidem jenom asi v několika významných dnech do roka: o dnech křížových, v den sv. Marka, sv. Václava a sv. Michala; neboť cesta ke kostelu byla daleká a neschůdná.

Při kostele byla fara a hřbitov s kostnicí; k tomu patřil jakýsi stateček zádušní: role (u Peršejnice, Křesetic a Poličan, úhrnem 10 kop záhonův a 20 záhonův), zahrada, rybníček. Fara byla v druhé polovině 15. století asi již pustá; 1473 docházel do kostela v Pněvici kněz z města Hory, a 1531 se mluví již o městišti, na kterém farhof stál kdysi. Toto městiště i s rybníčkem v dotčeném roce konšelé minc. a preg. pustili pod úrok a plat 6 gr. čes. každého roku Arnoštovi z Drasova, král. proběři.

Zápisy v knihách hovoří často o kostele sv. Václava a sv. Michala archangela; což se vysvětluje tím, že při tom kostele byla kaple s oltářem sv. Michala.

Jest na snadě domněnka, že kostel na samotě stojící byl za války třicetileté zrušen a dlouho ležel opuštěný a zanedbaný. Teprve po roce 1662 bylo pomýšleno na opětné jeho zvelebení. Roku 1664 byl pro kapli sv. Michala zakoupen oltář z kostela sv. Jakuba Velkého za 6 zl.; kromě toho byly pořízeny 1665 ještě jiné dva oltáře nové, které Jan Ebrt řezbář svým dílem přizdobil, též na kazatelně cosi předělával a vše na zeleno obarvil; a roku 1667 bylo od opatrovníků kostela na Náměti získáno třináct starých stolic za 3 zl. 30 kr. V době následující se obec mincířův a pregěřův bedlivě starala, aby vnitřní úprava kostela sv. Václava se stále zvelebila: 1667 pořízeno k jednomu oltáři kožené antependium, potištěné stříbrnými okrasami, 1687 obraz sv. Kateřiny byl napiat na nové plátno a obnoven, 1688 zhotovil Andres Ajkl, řezbář, nový oltář do kaple sv. Michala za 25 zl., a Václav Mařík malíř vymaloval dva obrazy do téhož oltáře za 8 zl., 1695 Václav Mařík též maloval a pozlacoval oltář sv. Jana Nep., 1705

udělal řezbář Andres Ajkl nové zpovědní stolice s řezbou, kterou pak malíř František Chmel zlatil a malbou krásilil, 1707 Frant. Chmel týž maloval antependia na plátně ke třem oltářům; 1720 zakoupen ornát červený a bílý tykytový, 1721 pořízen nový ornát modrý pro křížové dny a na sv. Marka z odkazu Karla Kubína a ještě r. 1724 zjednan byl u Frant. Martina Gaterbauer, řezbáře nový oltář čtrnácti svatých pomocníků, českých patronů za 26 zl.

Na věži byly r. 1681 dva zvony: jeden velký a 1 menší; v r. 1725 visel také nad kaplí sv. Michala jeden zvonec.

Konšelům minciřským a pregěřským bývalo často brániti zájmy své obce proti šepmistřům a starším obce kutnohorské, kteří se snažili strhnouti na sebe kollaturské právo při kostele sv. Václava. Zápas ten vznikl r. 1473 (A. K. Reg. rub. parvum K. 15) a opakoval se r. 1581; znova vzplanul r. 1725, když se mincování v Kutné Hoře schylovalo již ke konci. Když pak r. 1726 královská mincovna byla dokonce zrušena a s ní ovšem také zanikla obec min. a preg., byl rozhodnut spor o patronát ke kostelu sv. Václava 1728 ve prospěch obce městské. Avšak movité věci kostelní, jakož jsou kalichy, cínové nádobí, mešní roucha a jiné pod. nebyly vydány. Ty se od starodávna již přechovávaly na Vlašském dvoře v minci, a donášely se do kostela sv. Václava jen když toho bylo třeba. Když r. 1750 se šepmistři věci těch opět dožadovali, odpověděl jim nejv. mincmistr listem ze dne 12. května 1751 rozhodně odmítavě, dokládaje, že bývalá obec minciřů a pregěřů ty věci pořídila nákladem svým a je po všechny časy opatrovala, a proto že vydány býti nemohou a že na dále zůstanou v opatrování starších nad hutníky (A. K. Chráms sv. Václava na Rovni).

Byl to inventář velmi chudičký: 1 kalich stříbrný pozlacený, 1 kalich stříbrný na hostie, 3 křížky stříbrné pozlacené, 14 svícňů cínových, 3 lampy, pár konviček s miskou a nejnnutnější roucha mešní a oltářní. Když roku 1738 bylo usneseno, aby schátralý obraz sv. Václava na velkém oltáři byl nahrazen obrazem novým, bylo nutným, aby k tomu účelu byly prodány dva stříbrné křížky z majetku zádušního pokladu.

V roce 1787 přišel neodvratně zánik kostela sv. Václava na Rovni. Dne 13. listopadu t. r. koupil jej v dražbě Jan Schnitzer za 100 zl. od administrace státních statků, a sice kostel se hřbitovem a ohradou (List. úř. Lib. contract. 1790 pg 203). Až do roku 1799 mluví knihy pozemkové stále ještě o kostelní budově; teprve Josef Adler, který v dotčeném roce ji nově zakoupil, dal ji zbourati a způsobil tu role, mělo výměru 6 korců 3 věrtele 2½ máslíků (List. úř. Lib. contract. 1820 pg 90).

PODLoubÍ V ULICÍCH KUTNOHORSKÝCH.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI. (1932), str. 14-16.

Kdo nazírá vnímavou myslí na architektonickou úpravu domů v našich městech, uzná, že stavbou domů s podloubími vykonali předkové naši dílo zdařilé. Domy s podloubími dodávají ulici a náměstí vzhled veselejší a útulnější. Vnitřek domu, který má vzdušně sklenuté loubí, jeví se kolemjdoucím chodci jakoby otevřeným a volně přístupným, a podobá se, jakoby vlídně zval ke vstupu do domu. Souvislá loubí podle delších řad domů byla zvláště v úzkých ulicích důležitá pro bezpečnou o pohodlnou chůzi po městě. Také bylo podloubí místem krytým a chráněným pro obchod tržní. Avšak vlastník domu s podloubím musil snášeti mnoho zkrácení svého práva ve prospěch dobra obecného, podobně jako vlastník domu průchodícího. Proto nadešla doba, kdy mezi vlastníky domů vznikl odpor proti podloubím.

Kdo zvykl považovati Kutnou Horu za typ města starobylého, podivuje se tomu, že v tomto městě se nezachovala stará podloubí, a domnívá se, že budovatelé toho města snad úmyslně opomíjeli této pomůcky architektonické, která byla v jiných městech uznaná a oblíbená. Avšak tuto domněnku možno nazvati klamnou. Vždyť lze jasnými zápisy ve starých kutnohorských knihách pozemkových se přesvědčiti, že celé fronty několika kutnohorských ulic se honosily souvislými podloubími.

Dokud na velkém náměstí, které se nyní nazývá „Palackého“, stávala radnice (až do pozá-

ru v roce 1770), ležela mezi radnicí a protějššími domy úzká ulice s podloubím, sahající od čp. 88 až do čp. 99. Když pak tyto domy byly požárem dne 9. května 1823 těžce poškozeny, byla ta podloubí při nové opravě domů znenáhla zrušena podle úředního povolení. Jedině vlastník domu čp. 98 tehdy neužil dotčeného povolení (jaksi z pouhého rozmaru) a jeho podloubí se zachovalo už do posledních let 19. století. Vlastník domu čp. 97 zazdil sic podloubí své, ale tak šetrně, že jeden pilíř zůstal zjevným v plné své kráse, takže dosud možno se obdivovati tomuto vzácnému dílu kamenickému. V domě čp. 101 a naproti němu v domě čp. 154 mělo podloubí vážný význam pro bezpečnost v zúžené uličce, kudy povozy hojně projíždějí, pročež zachování obou těchto podloubí bylo uznáno nutným, a trvají do dneska. Toto dosud zachované loubí v domě čp. 154 jest zůstatkem bývalého souvislého podloubí, které na Hořejším rynku (nyní Šultysově třídě) u nárožního domu čp. 162 (řeč. u Tří kozlů) začínalo a žádné domu v tom pořadí neminouc, sahalo až k druhému nároží, totiž k domu čp. 154. V tomto pořadí zazděna podloubí většinou v roce 1852.

Po roce 1823 zahájený a zdářilý útok proti podloubím v Kutné Hoře opakoval se později v rozmanitých vhodných případech. V roce 1826 vznikl oheň v domě čp. 255 (starší čp. 252) na Hrnčířském trhu a nabyl značných rozměrů, poněvadž domy sousední byly z větší části zbudovány ze dřeva. Několik domů shořelo do základů, na jiných byl zničen krov, neboť bylo nutno shoditi některé střechy, aby zadržováno bylo rozšiřování ohně. Vlastníci shořelých domů (zejména čp. 256, 255, 254, 253 a jin.) žádali společně, aby opravující své poškozené domy, směli podloubí zastavěti. Žádost svou vysvětlovali několika důvody, že prý obytné místnosti přízemní v pozadí loubí jsou zatemněné; že prý z vody, která se v podloubí shromažďuje z dešťů a sněhů, se tvoří přimrazky kluzké a nebezpečné; že podloubí jest policejné závadné, poněvadž může býti útulkem a skrýší nebezpečných zločinců. A k tomu dokládají vlastníci dotčených domů, že se jim právě skýtá příležitost vhodná, aby mohli svým domům dáti vzhled slušný, aby byly k okrase města. Když pak byly všechny tyto důvody schváleny, bylo povoleno, aby podloubí byla vůbec zrušena.*)

Podloubí bývalo také na Rybném trhu naproti Vlaš. dvoru, zejména v domech Radlíčkovském a Kotkovském. - Zmínka o loubí nalezena byla též při domě Lexovském (čp. 60) na Koňském trhu (nyní Smíškově nám.). Když tento dům v roce 1687 (tehdy spustlý) byl prodán, dovolila správa obce kupujícímu, aby při opravě domu postavil opět podloubí, „jako předešle bývalo“.

Kdy zanikla řada podloubí v ulici Vinné (nyní nazvané Husovou třídou) od domu čp. 107 až do čp. 118, neumíme říci; víme toliko, že v roce 1830 loubí domů čp. 115 a 116 ještě nebyla zazděna. Také řada podloubí proti dolejší masným krámům zmizela; do nové doby zachovalo se jediné loubí domů čp. 313 vedle hostince „U černého koně“; ale konečně bylo také zazděno (1876). V krátké řadě domů na Tarmarce nad rohem uličky, kudy se chodí ke kostelu sv. Barbory, bývalo také podloubí; avšak v roce 1826 se vážně jednalo o jeho zrušení, zejména při domě čp. 39. Imposantní loubí Kamenného domu (čp. 183) bývalo jaksi zakončením souvislého podloubí, které začínalo na Solném trhu (na dolejší části nynějšího Václavského náměstí) a postupovalo vzhůru na Uhelný trh, kde nyní stojí sad se sochou sv. Václava.

Vysoké gotické loubí bylo před několika roky objeveno při opravě domu čp. 314 (hostinec „u Mědinků“) pod ohozem na průčelí; ale vysoce sklenuté gotické průlomy do průčelí domu (do jedné části bývalého loubí) nebyly, jak se slušelo, šetrně zachovány, nýbrž byly stlučeny a v jediný oblouk segmentový přetvořeny. V jiném podobném případě, kde bylo v době nejnovější v domě čp. 112 (v Husově třídě) objeveno zazděné loubí gotické, byly v obrysu jeho zachovány zřetelnými při úpravě stěny průčelné, a vnitřku bývalého loubí se užilo pro krám a vstup do domu - kteréžto jednání zasluhuje pochválení.

*) Na doklad, že šeré zákoutí takového loubí domovního mohlo se komusi jeviti vhodným místem pro vykonání zlého skutku, byla nalezena tato zpráva: „1588 Bouša havěř zabit jest pod tím loubím před Gromusovoy proti Mejšnarům“ (V Pamětech Mik. Dačického II. 27).

ZANIKLÉ DOMY V KUTNÉ HOŘE.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI. (1932), str. 83-90.

Kutné Hoře přísluší název starého města. Málo znatelné jsou proměny, které se udály na starém půdorysu města; kutnohorské domy stojí dosud namnoze na svých starých základech, a dosud se jeví charakteristická nepravidelnost ulic. Jediné se změnil vzhled domů. Vymizely jejich střechy s vysokými hrotitými štíty, namnoze dřevěnými, které ještě na rytině ze začátku 17. století činily pohled na město neobyčejně zajímavým. Po válce třicetileté oděla se průčelí domů nově (ve slohu barokním). Také přišla doba, kdy z ulic kutnohorských mizela podloubí. Ale podstata domů bývala dotčena jenom zřídka, na př. když byl dům zničen ohněm až do základů; a dosti často se událo, zvláště v době novější, že některé domy byly zúmyslně pobořeny a úplně vyhlazeny, a že na jejich místě vzrostla budova dokonce nová.

Pokoušíme se o zjištění a poznamenání domů v Kutné Hoře, které z příčiny jakékoliv byly zničeny a nedotrvaly do dnešních dnů. Případy takové budou doprovázeny úvahou o tom, zdalíž taková proměna stavební byla vykonána ve prospěch celkového vzhledu města čili nic.

Radnice. Když na sklonku 15. století se pomýšlelo na zřízení nové radnice v Kutné Hoře, byla k tomu účelu zakoupena skupina soukromých domů, které stávaly tam, kde nyní jest volné prostranství zvané náměstím Palackého. Tyto domy byly spojeny v jediný celek a upraveny toliko vhodným pozměněním vnitřního rozdělení. Byl to dům Charvátovský a vedle něho dům Bernartovský, ty dva koupila obec v roce 1493, později pak se podařilo k těm přikoupiti ještě dva domy sousední, totiž dům Jandovský a druhý nový dům Charvátovský. V roce 1770 byla radnice zničena ohněm a všechny zbytky zdíva byly z požářiště odklizeny.

Zmar domů zde dotčených jest ovšem politování hodný; ale město získalo rozsáhlé náměstí, sic nepravidelné, na vhodném však místě položené.

Staré domy na Rybném trhu. Před Vlašským dvorem stály domy na Rybném trhu, obrácené svou frontou proti východnímu průčelí Vlašského dvora. Narožní, který stál proti domu „U zlatého kola“, nazýval se u Bílého beránka; podle něho chodilo se dolů k brance Leflířské a tudy na Dolejší město. Vedlejší dům, druhý v řadě, se jmenoval Mírkovský podle Jana Mírka z Solopisk (1614) a říkalo se mu též Vlčíhorský podle dřívějšího majetníka Alexandra Podhradského z Vlčí hory (1578), také slul Kosíhořovský. Třetí dům, v druhém nároží, měl jméno Škrétofský, neboť jej držel Pavel Škréta Šotnovský z Závoriče; ujal jej od své matky Anny Anyžky Lavinové z Vodolína, zůstale vdovy po někdy Václavovi Lavinovi z Ottrsfeldu, v umění lékařském doktoru v Starém městě Pražském. K tomuto domu byl připojený malý domek Varhaníčkovský s pivovarem a sladovnou, stál nazad ve druhé uličce, kudy se jezdívало dolů k brance Leflířské. Když dům Škrétofský byl ujat kutnohorskou městskou obcí, říkalo se mu Cassa obecní.

Tyto vytčené staré domy na Rybném trhu vyhořely v roce 1823 a nebyly obnoveny. Na místě zaniklých těch domů stojí nyní pomník Karla Havlíčka Borovského; bývalé zahrady na svahu v Leflířích i s připojenými spáleništi byly proměněny ve veřejný sad. Nutno uznati, že vzhled bývalého Rybného trhu se jeví povzneseným.

Zaniklé domy na Uhelném trhu. Hořejší částí Václavského náměstí nad Kamenným domem tam, kde nyní stojí malý sad se sochou sv. Václava, říkalo se „Na uhelném trhu“. Tam stávaly domy: jeden vedle domu Havřířského (nyní čp. 146, kde jest soud) měl nároží do uličky jdoucí k sv. Bartoloměji a nazýval se Huňáčkovský podle vlastníka Štědronež Huňáčka; druhý pak již celý v dotčené uličce k sv. Bartoloměji jmenoval se Štolarovský. Oba ty domy vyhořely okolo roku 1630 a obě spáleništi byla pak proměněna v zahrádky.

Zaniklé domy na Hraňčiském trhu. Na prostranství takto nazvaném slával vedle domu Haluzovského, kde bývala hospoda „U černého lva“ (nyní čp. 174), dům Mautvicovský řečený; byl v roce 1554 koupen k obci a pobořen, aby získáno bylo místo pro zřízení chlebnice (krámky pekařské). Byly tam také kuchyně obecní hořejší a dolejší. Poněkud blíže k České ulici stál dům Goliášovský.

Všecky tyto budovy byly pobořeny, takže tu vzniklo volné prostranství.

Zaniklé domy „na Skalce“ na stráni pod budovou arciděkanství. Jindy bývalo možno od Vysokého kostela (sv. Jakuba) sestupovati dolů k Páchu sráznou uličkou; tato cesta začínala blízko u stavby starobylé školy (1595), která v novější době byla proměněna v obydlí kutnohorského arciděkana. Nahore ihned v rohu té uličky stála lázeň, kdež se říkalo „na Kose“; byla v sousedství domu Lucernářovského, který dosud trvá (čp. 12). Lázeň zanikla asi okolo roku 1649, po ní zůstalo pusté místo. Vedle uličky na svahu pod arciděkanstvím bylo místo, kde se říkalo „na Skalce“; tam stálo několik domků, z nichž jednomu prostě říkali „Skalka“. Ty domky zpusťly a ulička se zanedbávala. Pročež roku 1702 tehdejší arciděkan Jan Dačický požádal obec, aby ta ulička byla zrušena a připojena k vinici při arciděkanství. Žádosti jeho bylo vyhověno, a pustá místa byla zakryta porostem svěží zeleně.

Jesuitská kolej při kostele sv. Barbory. Stavba rozsáhlé této budovy klášterní byla velíkolepý výkon podnikavého řádu jezuitského; tím měl býti jemu uchystán pevný podklad pro trvalé působení jeho v Kutné Hoře. Odvaha k těžkému podniku vyklíčila z přízně samotného císaře, a posilována a živena byla blahovolností některých katolických rodin kutnohorských. Z konfiskovaných a darovaných četných domů a zahrad byl získán rozsáhlý prostor pro rozložitou stavbu; a ta učinila rozsáhlý průlom do městských hradeb začínaje od Hrádku až za domy na Koňském trhu (nyní Smíškově náměstí) směrem k bývalému kostelu sv. Jiří. Tato rušivá činnost zasáhla ovšem několik domů, které k vnitřní straně hradeb přiléhaly, ležíce ještě ve městě v ulici Minciřské od Hrádku, kudy se chodívalo z města k brance Barborské a skrze hradby ke kostelu sv. Barbory. V této ulici Minciřské byly pobořeny zejména domy tyto: po levé ruce dům Voselský (ihned za Hrádkem), dům Malířovský, dům Davida Tapinea, dům Beranovský (u branky); po pravé ruce: dům Jana Simonidesa, dům Jandovský, dům Suchodolský, dům Vršovský (u branky). Dále byly pobořeny také domy, které od ulice Minciřské směrem ke Koňskému trhu stály, totiž dům Prennerovský, dům Balhoňovský. Mimo to bylo zrušeno mnoho domů za městskou hradbou směrem ke kostelu sv. Barbory a ke kostelu sv. Jiří, které příslušely k právu Cechovského předměstí.

Kolej Jesuitská, dominujíc ve vyvýšené poloze, vzbuzuje v obraze města Kutné Hory dojem imponující jako důstojná architektonická spojka mezi kostelem sv. Barbory a Hrádkem.

Kláster řádu sv. Ursuly. Pro stavbu toho kláštera vyhledávalo se místo ve středu města; avšak od úmyslu toho bylo upuštěno, poněvadž vykoupení stavebního místa bylo by vzrostlo do výšky příliš vysoké; správa obce pak nechtěla dopustiti, aby tolik pěkných domů bylo ničeno a aby měšťané byli tísněni z města ven do předměstí. Konečně se zdařilo vyhledati a získati vhodné místo, totiž několik menších domů se zahradami, všecko v jeden celek spojeno po jedné straně ulice Dlouhé čili Řeznické na kraji města podle valů městských, sahající od brány Klášterské až k fortně Hloušecké (čili Sojkově). Pro stavbu kláštera byly pobořeny tyto domy: v r. 1733 koupený dům Vopendovský se zahradou až k valům, který dříve slul Balšánkovský, za 200 zl. rejn; v roce 1733 koupený dům Vodičkovský s dvorečkem a zahradou, dříve nazvaný Žabkovský čili Srbovský, za 1200 zl. rejn; v roce 1733 koupený dům Chobodidesovský se zahrádkou za 300 zl. rejn; v roce 1733 koupený dům Werschhauserovský, dříve Tregerovský, s velkou zahradou štěpnou a zahrádkou při fortně Sojkově za 1950 zl. rejn; v roce 1734 dům Klusákovský, dříve Perničkovský, s dvorečkem a zahradou s baštou (rondelem), koupený za 1500 zl. rejn; v roce 1733 koupený dům Landekovský, též Madragora, s dvěma zahradami za 1500 zl. rejn; v roce 1733 domek Agrmanovský, též Heisbergovský za 100 zl. rejn; v roce 1733 dům Samohelovský, dříve Průšovský s dvorečkem a zahradou s baštou (rondelem) koupený za 500 zl. rejn; v roce 1738, když stavba kláštera již začala, byl koupen dům Svatojanský (dříve Zajíčkovský), který stál uprostřed mezi grunty nově začatého kláštera, za 1100 zl. rejn hotových. K tomu byla přikoupena v dražbě v roce 1737 zahrada Štíchovská a k zaokrouhlení vyličeného bohatého majetku pozemkového byla 1739 získána zahrádka na Psím rynku, přiléhající k fortně Hloušecké.

Nad místem, kde zaniklo devět starých domů kutnohorských, vykoulil K. J. Dienzenhofer mistrné dílo architektonické, krásné a trvalé, Kutné Hoře ke cti. A ty rozsáhlé zahrady, cenný odkaz od našich předkův, budou bohdá neztenčeně zachovány a zůstanou dobrodiním zdravotního fondu aspoň pro část Kutné Hory.

Budova krajského soudu čp. 58. Na stavbu tu koupil erár v roce 1829 na Koňském trhu (nyní Smíškově náměstí) dům (podle staršího číslování 55), kterému říkali Studenecký podle bývalého jeho majetníka Adama Studeneckého z Pašíněvsí od kutnohorské obce za 3600 zl. C M. A v též roce koupil erár vedlejší dům jmenovaný s Věží (star. čp. 56) od Václava Moravce za 3200 zl. C M. Stavební místo, které bylo získáno pobožením dvou dotčených domů starých, zvětšilo se ještě zahradami zakoupenými, které ležely k valům městským.

Rozložitá fasáda nového dvoupatrového domu jeví se jednotvárnou. Proto není chybou, jestliže pohled na tento dům se aspoň částečně zakrývá vysokým stromovím.

Budova obecní reální školy byla v roce 1854 zřízena tam, kde stála kdysi stará radnice kutnohorská na hořejší části Tarmarku. Tuto radnici způsobili v roce 1427 horníci (tehdy již čeští) po vypálení Hory (1424?), když dřívější radnice bylo ohněm zničena. Když pak k roku 1499 se Horníkům podařilo získati vhodnější a důstojnější místo pro radnici na Obilném trhu, byla část radnice na Tarmarce odprodána, část proměněna v pivovar a ve skladiště pro obecní hospodářství, zejména pro obecní vodovod. Jest zjevno, že taková úprava dotčeného místa uprostřed města (na Tarmarce a v Kouřimské ulici) nebyla obci ke chvále.

Nebylo chybou, že nehezke zůstatky té staré radnice byly z města odklizeny. A nová budova reální školy, prostá, nevznusná stavba beze všech okras architektonických, nepřispěla ovšem také k ozdobe města. Tento stavební přírůstek jest však snesitelný vedle sousedních domů též vysokých; jenom uráží výškový nelad s nízkými domy, hledí-li se od Kamenné kašny.

Evangelický sbor. V ulici jdoucí k bráně Klášterské byl k vybudování modlitebny a fary v roce 1887 kousen dům čp. 308, sám o sobě stojící s zahradou, za starodávna jmenovaný Nouzovský podle majetníka (1554), nověji nazývaný Matoušovský (1591).

Tento dům byl pobořen a na jeho místě vznikla nová budova, která mírnou výškou a klidným vzhledem fasády své nerušeně se hodí do svého okolí.

Stavba kutnohorské nemocnice vyžadovala rozsáhlého pozemku stavebního. Zakladatelé toho lidumilného ústavu získali laciné a vhodné místo, odšituté až na periferii města při samotných městských valech u sv. Bartoloměje. Tam byly zakoupeny domy tyto: v roce 1862 dům čp. 227 s dvorečkem, za starodávna nazvaný Bartoňovský, v roce 1879 dům čp. 229 s dvorečkem a zahrádkou Jiskrovský, podle majetníka Říhy Jiskry, hrnčíře (1559), později měl název Melhubský (1567) a Harlankovský (1589); dále kousen v roce 1885 dům čp. 230 s zahrádkou, nazvaný od starod. Turnovský (1651).

Pobožením starých kutnohorských domů tuto vytčených byla ovšem ochuzena Kutná Hora. Nutno litovati této ztráty; neboť na osudy těch domů přenáší se zájem o osudy jejich obyvatelů, po případě jejich vlastníků. Pokud se pak týče nové budovy nemocniční, nelze tvrditi, že by tu ve svém okolí působila proti příkazům estetickým.

Budova městské spořitelny. Tato budova byla vystavěna na místě pobořeného starého domu, který od roku 1812 až do roku 1887 držela a užívala rodina Kreutzova. Tento dům (čp. 145) vznikl okolo roku 1803 sloučením tří starých menších domů; největší byl Hadovský, ostatní dva menší jmenovaly se Rullovský a Vaškovský.

Výstavba nové jednopatrové budovy pro městskou spořitelnu není s to, aby mohla vnést neklid do pozorování sousedních zajímavých domů. Prosté a nevtíravé průčelí této nové budovy ustupuje a nepřekáží pozorovateli, jehož oko se zájmem a neodolatelně se obrací k starým budovám v nejbližším okolí.

Kostel sv. Jana Nepom. byl vystavěn na spáleníšti domu Nebozízkovského, který stával nad domem Havířským (nyní čp. 146) a vyhořel v roce 1730.

Stavební hodnota kostela sv. Jana Nep. může se ovšem nepopíratelně stavěti nad zaniklý dům Nebozízovský i tehdy, nebyl-li tento dům ani poznán. Ale nutno uznati, že náležitěmu vnímání architektonické hodnoty dotčeného kostela jest na újmu vtěsnání kotelní budovy mezi sousední domy v úzké ulici.

Budova okresní záložny hospodářské vyžadovala pro výstavbu svou rozsáhlého staveňiště, neboť měla v sobě obsahovati vedle kancelářských místností pro záložnu též úřadovny pro státní poštu a několik bytů. V letech 1892 a 1893 byly na výstavbu záloženské budovy zakoupeny dva staré domy v Kouřimské ulici, totiž dům Bakalářovský čp. 149 a vedlejší dům Píšovský čp. 150, které ležely mezi domem Mejšnarovským a domem „U zlaté husy“. Dům „U Bakalářů“ býval domem hostinským. Dům „U Píšů“ stýkal se nazad se zahradou při domě Haluzovském čp. 174; oba patřivaly až do roku 1627 Janu Šultysovi a byly s jiným statkem jeho zkonfiskovány.

Mik. Dačický vypravuje o mnohých událostech vážných, ba druhdy i tragických, které se sběhly v hostinském domě „U Bakalářů“. Významu stavitelského neměl žádný z domů zde pobořených; dům Píšovský měl dokonce vzhled skrovné chalupy, jaké lze dosud spatřiti na Dolejším městě nebo na předměstí.

Dům „U Zlatého či Žlutého kola“. Před nedávnou dobou byl na Havlíčkově náměstí nově vystavěn dům na místě jednopatrového starého domu čp. 512, jehož starožitný původ byl sdostatek ověřen svým způsobem výstavby, zvláště kamenným ostěním zachovaných vrat, goticky žlábkovaným; do průčelí bylo vetknuto domovní znamení z kamene vytesané, totiž kolo pozlacené.

Výška tohoto starého domu „U Zlatého kola“ byla souměrná s domy okolními. Avšak stavba nového domu na téměř místě vzrostla do nemírné výšky, takže boční zdi jeho zůstávají obě obnaženy nad sousedními domy nižšími; jedna působí neesteticky směrem k Palackého náměstí, druhá, obrácená k východu, poškozujíc celkový pohled na město od strany východní.

Nový městský dům čínžovní, vybudovaný v nynější Kollárově třídě na místě, kde stávaly staré masné krámy.

Starobylá instituce soustředěných masných krámů mívala ovšem jistě své výhody, ale přežily se; a v městě, které se honosí vysoce cennými památkami stavebními, nemohl se v novější době již strpěti pohled na pustnoucí stavení těchto masných krámů, pročez byly pobořeny. Ale stavba nového domu nebyla konána s náležitým zřetelem na nízké domy okolní; a tím byl těžce poškozen pohled na průčelí sousedního domu čp. 158 s krásným štítem figurálním; nemírná výška nového domu klade do ulice nepříznivé stíny a holé boční zdi nového domu neesteticky ční do výše.

Nová budova obchodní školy byla vystavěna naproti hřbitovu na Náměstí na místě, kde stával dům čp. 412; za starodávna býval tento dům majetkem hutníků a šmelců a říkali mu dům Hutnický. Když v roce 1676 byl dům od starších hutníků a šmelců prodán do rukou soukromých, zůstalo až do nejnovější doby ve dveřích do domu zazděné ostění, ve kterém byl v nadpraží vysekaný znak hutnický. Tato kamenná památka jest nynější vchod Kamenného domu.

Poděkování

Vydavatel by chtěl touto cestou poděkovat všem, kdo přispěli ke vzniku této publikace - především pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora a dále zaměstnancům Českého muzea stříbra v Kutné Hoře a Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice.

Tichá oslava,

1)

V jubilejním roce úmrtí Jana Žižky z Trocnova, kdy po vši vlasti České se konají oslavy našeho bohatýrského zápasníka za volnost a práva českého národa, měla by Hlora se hlásiti mezi prvními městy českými ke dluhu, kterým jest zavázána našemu oslavenci. Hlora zbavil Hlora nadvlády německých přistěhovačů nad domácím lidem českým? Hlora vrátil Hloru příslušníkům našeho národa? Či zásluhou byl v Hloře šťastně vybojován boj člověka slabšího za přirozená práva jeho proti silnějším, uvelititeli moci a panství? Dávno již měl v Hloře státi pomník, veliký žulový balvan, kterýž by nápisem hluboce vrytým, hlásal pravdu, že Hlora jen zásluhou Jana Žižky z Trocnova se stala městem českým. Historický okamžik, kdy tato, českými Hlorníky horoucně vytoučená, proměna se sechylovala k uskutečnění příchodem Žižkových vojáků k Hloře dne 6. ledna roku 1422, znázorňuje se obrazem Liebscherovým, který jest vyvěšen v naší budově muzejní (v Kamenném domě). Lípová ratolest, která piětně byla položena pod obraz ten, má povzbuditi každého návštěvníka muzea, aby stannv před obrazem, oddal se na chvíli úvahám historickým. Mezi různými oslavami, které v poslední době přeběhly přes jevišťe kutnohorské veřejnosti, bude taková tichá oslava Žižkova jubilea míti také svůj význam a svou hodnotu.

Jan Žižka má svou literaturu. Hlora jest žádostiv, aspoň z části poznati, co bylo napsáno o Janu Žižkovi, pro toho upravila muzejní správa malou výstavku, výběr to spisů starších i novodobých. Hlomu jest známo, jak v některých německých spisech historických (zvláště ve školních učebnicích) se zlobnou tendencí, se zúmyslným pomlžením pravdy a se zjevným zastřením i falšováním zjištění, dat se vylicuje nejslavnější doba českých dějin, jak se tam nejzaslouhilejší mužové našeho národa tupí a seměšují, popatří s údivem na dvě staré německé knihy, které mezi jinými jsou vyloženy ^(v muzeu) pultové vitrině. Jeniha velikého foliového formátu obsahuje 99 celostránkových vyobrazení slavných vojevůdčů v celých postavách se slušným renesančním orámováním;

Leminger Emanuel, archaeolog český (*25. pros. 1846 v Nedvězí u Neveklova), konal studia gymnasijní v Litoměřicích a v Praze na universitě, pak věnoval se fyzice a mathematice. R. 1873 jmenován skutečným učitelem na vyšší reálce v Kutné Hoře, kde dosud působí. Napsal řadu popularisujících článků přírodopisných do »Školy a života«, »Světozora« a »Poučných listů«, přispíval do »Doplňkův a oprav« Riegrova »Naučného Slovníku« a vydal fysikální učebnice pro nižší gymnasia a reálky, pro učitelské ústavy a pro měšťanské školy, kterýchžto užívá se na většině českých škol. V Kutné Hoře přilnul k domácí archaeologii a oddal se historickým pracím dle intencí archaeolog. sboru »Wocela«, jehož byl též spoluzakladatelem. Výsledky badání svého uveřejňuje v »Památkách archaeologických«; je to zejména řada článků numismatických: *O českém mincovnictví za krále Vladislava II.*, *O mincování v Hoře Kutné za krále Ludvíka a jiné*, dále obširnější pojednání *Zvonařský rod Klabalů*, *O starých nástěnných malbách v kostele Uhliřsko-Janovickém*, *Hradiště nad mlýnem Cimburkem u Kutné Hory* a jiná.

(*Ottův slovník naučný*, díl 15., 1900, str. 837.)